JPPI
המכון למדיניות העם היהודי
THE JEWISH PEOPLE POLICY INSTITUTE

מצב העם היהודי
הערכה שנתית 2026
תשפ"ו

ראש הפרויקט
יעקב כץ

משתתפים:

איטה אלקלעי | מיכל בר־אשר סיגל | שלומי ברזניק | בארי גלטמן | אור הורביץ | הילה זהבי | גיל טרוי
דב מימון | דניאל סטייצקי | נח סלפקוב | רייצ'ל פיש | שלמה פישר | שרון פרדו | שוקי פרידמן
אלי קנאי | שמואל רוזנר | ידידיה שטרן | מאט שפירו

המכון למדיניות העם היהודי
(מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ (חל"צ)

זכויות יוצרים © המכון למדיניות העם היהודי (מיסודה של הסוכנות היהודית לא"י) בע"מ (חל"צ)
ירושלים תשפ"ו/2026

קמפוס גבעת רם, ת.ד. 39156, ירושלים 9139101
טלפון: 02-5633356 | פקס: 02-5635040 | **www.jppi.org.il**

כל הזכויות שמורות. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל חלק שהוא מן החומר שבחוברת זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמכון למדיניות העם היהודי.

תרגום (מה שנכתב במקור באנגלית): כרמית גלעד
עריכת הטקסט העברי: יהושע גרינברג ודוד הרבנד
עיצוב גרפי ועימוד: מיה הסר

מסת"ב: 978-965-7880-06-7

תוכן העניינים

הקדמה מאת סטוארט אייזנשטאט, דניס רוס וידידיה שטרן 5

המלצות עיקריות 9

שישה ממדים להערכה משולבת של מצב העם היהודי 11

קהילות יהודיות בעולם 15

הערכה גאו־אסטרטגית שנתית 19

מקוטבת, מודאגת – ומקווה: לכידות ישראלית 2026 29

ההגירה מישראל: מציאות חדשה ושאלות חדשות 47

עמדות יהדות העולם בסוגיית השימוש בעוצמה פוליטית וצבאית:
דיאלוג יהודי עולמי של JPPI – 2026 57

מדד האנטישמיות של המכון למדיניות העם היהודי לשנת 2026 73

החרם האקדמי על ישראל: תמונת מצב והמלצות מדיניות 93

השותפות בין ארצות הברית לישראל: נוטה אך אינה טובעת 107

בין ערכים לאינטרסים 125

ניתוח הצהרות של האיחוד האירופי 143

1 הקדמה מאת סטוארט אייזנשטאט, דניס רוס וידידיה שטרן

מדי שנה בוחן המכון למדיניות העם היהודי את מצבו ואת מגמות התפתחותו של העם היהודי – בישראל ובתפוצות – בשישה צירים: גאופוליטיקה, לכידות, חוסן, זהות, דמוגרפיה ומערכת היחסים בין ישראל לארצות הברית. הדוח נערך לא רק ככרוניקה של השנה שחלפה, אלא ככלי מדיניות: הוא מבקש להצביע על המגמות המחזקות אותנו, על אלו שמחלישות אותנו, ועל התחומים שבהם עדיין אפשר להשפיע לטובה.

המאזן הצבאי מרשים מצד אחד אל מול אויביה של ישראל – חמאס, חזבאללה ואיראן, אך מצד שני, אף שאלה נחלשו, הם לא הובסו תבוסה מכרעת, ויכולתם העתידית לאתגר את ישראל לוטה בערפל. בין שתי המערכות – זו של יוני 2025 וזו שפרצה בפברואר 2026 – נפגעו תוכנית הגרעין והתשתית הצבאית של איראן פגיעה משמעותית, ואף על פי כן המשטר מחזיק מעמד, שולט במֵצר הורמוז וממשיך לתעתע במערב. השאלה אם השנה הקרובה תביא הסדר מוסכם, שיקום שקט, קיפאון של אי־מלחמה ואי־שלום, או סבבי תקיפות חוזרים – עודנה פתוחה, וכל אחד מן המסלולים נושא עימו סיכון ייחודי. אולם המלחמות בעזה, בלבנון ובאיראן מדגימות – כפי שהאוקראינים הראו לראשונה מול רוסיה באמצעות כטב"מים זולים אך קטלניים – את עוצמתה של לוחמה א־סימטרית; לקח שישראל וארצות הברית חייבות להפנים.

מערך הנשק ההתקפי של חזבאללה נפגע וכוחותיו נהדפו מדרום לבנון, אך תוצאותיה של תוכנית הפיילוט שסוכמה בין ירושלים לבירות, ולפיה צבא לבנון יפרק את חזבאללה מנשקו, עדיין אינן ברורות. חמאס הוא צל של הארגון שהיה, וכל החטופים שנותרו שבו הביתה. הסכם חדש שהוכרז בראשית אוגוסט בדבר פירוקו של חמאס מנשקו ייבחן שוב ושוב בשנה הקרובה, ותוצאותיו מוטלות בספק במקרה הטוב. חמאס

וחזבאללה מושרשים עמוק בעזה ובלבנון בהתאמה, ויהיה קשה לעקור אותם לחלוטין.

גם החזית האמריקנית מעוררת דאגה עמוקה. אומנם, מבחינה מבנית, השותפות הצבאית מעולם לא הייתה עמוקה יותר: המבצע המשותף נגד איראן, ההתערבות הנשיאותית שסייעה להשיב הביתה את החטופים האחרונים, ושיתוף הפעולה בטכנולוגיות ביטחוניות שקודם באמצעות חוק ההסמכה לביטחון לאומי (NDAA). עם זה, מבחינה פוליטית, השותפות מעולם לא הייתה שברירית יותר – אף שהנשיא טראמפ תמך בישראל תמיכה נחרצת. המלחמה באיראן חשפה קרע משמעותי במערכת היחסים ובמטרות בין הנשיא ובין ראש הממשלה בנימין נתניהו. האנטי־ציונות הרימה ראש בשני האגפים – השמאל הפרוגרסיבי והימין הבדלני – כפי שבא לידי ביטוי בבחירתו של ממדאני לראשות עיריית ניו יורק, בעריקות דמוקרטיות בסנאט ובעיקר בבית הנבחרים, שבו הצביעו למעלה מ־100 חברי קונגרס דמוקרטים בעד קיצוץ מוחלט של הסיוע הצבאי לישראל, וכן בציר השמרני־בדלני של טאקר קרלסון וקנדס אוונס.

כשם שהאמריקנים, ובכללם יהודי ארצות הברית, אינם מבינים עד כמה עמוק היה הזעזוע הנפשי שהתחולל בנפש הישראלית בעקבות הטבח האכזרי שביצע חמאס באזרחים ישראלים חפים מפשע וחטיפתם של מאות בני אדם, כך אנו חוששים שהציבור הישראלי אינו מעריך במלואה את משמעות הירידה בתמיכת הציבור האמריקני בישראל.

במידה רבה בעקבות תגובתה של ישראל לטבח שביצע חמאס באזרחים ישראלים חפים מפשע ב־7 באוקטובר, צנחה התמיכה הציבורית בישראל – ובחדות הרבה ביותר דווקא בחתך האוכלוסייה שבו הנזק ארוך־הטווח הוא הגדול ביותר: בקרב אמריקנים צעירים־דמוקרטים, שבהם שני שלישים מתנגדים למדיניות ממשלת ישראל ורוב גדול מביע תמיכה רבה יותר בפלסטינים מאשר בישראל, וכן בקרב רפובליקנים צעירים ואוונגליסטים, שנחשבו בעבר לנכס קבוע במחנה התומכים בישראל. גם התפיסה שלפיה ראש ממשלת ישראל נתניהו לחץ על הנשיא טראמפ במלחמה הבלתי פופולרית מול איראן תרמה לשחיקת התמיכה הציבורית בישראל.

היסודות של אינטרסים משותפים וערכים משותפים מעולם לא הוטלו בספק כה רב, והאתגר כעת הוא לנסות לעגן את שיתוף הפעולה בכל צורה שניתן למסד, כך שיהיה תלוי פחות בהצבעה כזו או אחרת בקונגרס או בנשיא כזה או אחר. זו תהיה משימה קשה, ומן ההכרח שישראל תחדל לראות במפלגה הדמוקרטית מחנה אבוד – תפיסה שמרחיקה ממנה את המתונים תומכי ישראל, שהם בעלי בריתה החשובים ביותר בתוך המפלגה, ואשר נמצאים כיום בעמדת מגננה מובהקת.

מטריד עוד יותר הוא השבר בתפוצות: סקר של הוושינגטון פוסט מן השנה שעברה מצא כי למעלה מ־60% מיהודי ארצות הברית סבורים שישראל ביצעה פשעי מלחמה בעזה, וכמעט 40% מחזיקים בדעה שישראל אשמה ברצח עם. אף שאנו חולקים בתוקף על אפיון זה, יש בו סימן למצבם הקשה של היחסים בין יהדות ארצות הברית ובין ישראל.

המאמץ לתיקון המצב כבר החל במלוא הרצינות במכון למדיניות העם היהודי. לאחרונה השקנו תוכנית חדשה שתכנס קבוצות של מומחים ובעלי תפקידים בישראל ובארצות הברית סביב מה שאנו מכנים "מערכת היחסים המשולשת" – זו המחברת את ירושלים, וושינגטון ויהדות ארצות הברית. במשך זמן רב מדי נוהלה כל צלע בנפרד: ממשלות ישראל מתמקדות פעמים רבות בממשל האמריקני בלבד, ארגוני יהדות ארצות הברית מטפלים בקהילות שלהם, ואיש אינו מחזיק במשולש

כמכלול. ואולם שלושתם פועלים לעיתים כמערכת אחת: מעמדה של יהדות ארצות הברית עשוי לסייע בעיצוב יכולתה של וושינגטון לתמוך בישראל; החלטות ישראליות מעצבות את התנאים שבהם חיים יהודי ארצות הברית; ועמדתה של וושינגטון מעצבת את שניהם. בנקודת הזמן הזאת המשימה תהיה לא קלה, אך יצירת שפה משותפת אסטרטגית לשלוש הזירות – בטרם יכפה זאת המשבר הבא – היא אחת ההשקעות החשובות ביותר שניתן לבצע השנה.

ההידרדרות החדה ביותר היא בביטחונם ובמעמדם של יהודים מחוץ לישראל – בארצות הברית ובאירופה. האנטישמיות עברה מאיומים מזדמנים לעניין שבשיטה – שינוי עמוק הרבה יותר מכל מניין סטטיסטי של אירועים.

הקהילה היהודית בצרפת אימצה מדיניות המעודדת את יהודי צרפת לעבור לאזורים בטוחים יותר בפריז. יהודים פריזאים רבים הסירו את המזוזות מפתחי בתיהם. בשנות התשעים, כאשר מדינות אירופיות רבות סיפקו אבטחה נוספת וגלויה לעין בבתי כנסת, בבתי ספר יהודיים, במרכזים קהילתיים יהודיים ואף בבתי עלמין, לא נדרשה אבטחה כזו כלל בארצות הברית. כיום כמעט לכל מוסד יהודי אמריקני מרכזי יש מאבטחים חמושים.

שנתיים של מלחמה הביאו את יהדות התפוצות לבחון מחדש מהי משמעותו של כוח יהודי וכיצד ראוי להשתמש בו. הטון הדומיננטי הוא אמביוולנטיות: גאווה ביכולתה הצבאית של ישראל לצד אי־נוחות עמוקה נוכח המחיר האנושי של המלחמה בעזה, וסירוב לקבל את התוויות המוחלטות "תומך" או "מבקר". הבולט מכול הוא כרסום המסגרת שעיגנה זה זמן רב את הקשר: פחות ופחות יהודים בתפוצות, מכל הזרמים, רואים בישראל מופת מוסרי או אור לגויים.

בבית, החברה הישראלית מספרת סיפור מגוון באמת: הישראלים מסכימים ביניהם יותר מבעבר בשאלות יסוד כגון דמוקרטיה ושוויון זכויות, ואף על פי כן חשים רחוקים יותר זה מזה. ההשתייכות הפוליטית הפכה לקו השבר הדומיננטי. שיעור הרואים בשסע הדתי־חילוני את האיום הגדול ביותר עלה בחדות, ו־78% עדיין מודאגים ממצב הלכידות החברתית. המטריד מכול הוא חשד הדדי הולך ופושט, ולפיו המחנה השני לא יקבל את תוצאות הבחירות הקרובות – סכנה מסדר גודל אחר, שמטְבעה היא נבואה המגשימה את עצמה, ומכרסמת יותר מכל מחלוקת יחידה על הרפורמה המשפטית או על הגיוס. שנת בחירות היא הרגע הגרוע ביותר האפשרי לגלות ששני הצדדים החליטו מראש שלא להכיר בתבוסה.

זהו הריק שחוקה נועדה למלא. הקיטוב בישראל אינו רק התנגשות ערכים; הוא היעדרם של כללים מוסכמים להכרעה בהתנגשות הזאת. פרויקט "החוקה הרזה" של המכון מתבסס על ההנחה שהישראלים לא יסכימו בזמן הקרוב על שאלות העומק – דת ומדינה, זהות לאומית, אופייה של המדינה – והם אינם צריכים לעשות זאת כדי להסכים על כללי המשחק. חוקה רזה תסדיר את היסודות: היחסים בין רשויות השלטון, גרעין של זכויות יסוד, והנהלים שבאמצעותם ניתן לשנות את הכללים עצמם. אין זו תרופה מושלמת, אך החלופה היא מה שאנו רואים כעת – חברה שבה כל מחלוקת הופכת לחוקתית וכל מערכת בחירות הופכת לקיומית.

התמונה הדמוגרפית יציבה, אך משנה את צורתה. האוכלוסייה היהודית בעולם ממשיכה לגדול. בה בעת, לראשונה ב־78 שנות קיומה כמדינה יהודית ריבונית, עלתה בחדות ההגירה מישראל: מספר הישראלים החיים בחו"ל טיפס, ושיעורם של הישראלים כיום הוא 7%–15% ואף יותר מן האוכלוסיות היהודיות בבריטניה ובגרמניה. הם מפיחים חיים בקהילות מזדקנות

ומעצבים אותן מחדש בדפוסים ישראליים, אך עם זה שוללים מישראל חלק מן האנשים המבריקים והטובים ביותר שלה.

יש סיבות לתקווה. גם אם הסיכוי להרחבת הסכמי אברהם פחת, ראוי לציין שהם החזיקו מעמד - ובמיוחד נוכח מתקפות הטילים והכטב"מים האיראניות נגד איחוד האמירויות ובחריין. הסולידריות שעורר 7 באוקטובר לא התפוגגה; צעירים רבים מיהודי התפוצות שבים ומתחברים, ובקהילות החשות את לחץ האנטישמיות גובר העניין בישראל לא רק כמטרה לתמוך בה אלא גם כמקום לחיות בו. הערכה זו קוראת לישראל להתכונן לאפשרות הזאת כבר עכשיו - לתכנן תרחישי קליטה של 10,000, 50,000 ו־150,000 עולים בתוך 24 חודשים, לרבות תשתיות דיור, הכרה בהשכלה ובכישורים, ופתרונות חינוך ותעסוקה מתאימים - ולא לאלתֵר כשיגיע הרגע.

לסיכום, ישראל נכנסת לשנה זו במאזן כוחות צבאי נוח, אך כמעט בלא הכרעות סופיות מול חמאס, חזבאללה או איראן, ובידודה בזירה הבין־לאומית מעולם לא היה כה ניכר. תוכניתה של איראן נבלמה אך לא הסתיימה. וושינגטון נותרה מחויבת, אך באופן פחות אמין. למעשה, המלחמה באיראן והיחס כלפי בעלות בריתה הערביות של אמריקה הביאו מנהיגים רבים במזרח התיכון לחפש צורות אחרות של הגנה ביטחונית, מעבר לתמיכה ההיסטורית של ארצות הברית. מהלך עניינים זה מסביר את הדחף שמאחורי ברית ההגנה ההדדית החדשה בין טורקיה, פקיסטן וערב הסעודית. החיים היהודיים מחוץ לישראל חשופים יותר משהיו בכל נקודה בזיכרון החי, והחברה הישראלית צועדת לבחירות כאשר כל מחנה מפקפק בכך שהמחנה האחר יקבל את התוצאה.

האתגרים מרתיעים, אך קיימת גם הזדמנות. אם השנה הקרובה תוקדש להמרת ההישג בשדה הקרב לארכיטקטורה בת־קיימא - סדר אזורי ודיאלוג אסטרטגי כן עם אירופה; הסדר חוקתי בבית בדבר כללי המשחק הפוליטי וחלוקת הנטל; משולש אסטרטגי הרואה בירושלים, בוושינגטון וביהדות ארצות הברית מערכת אחת ולא שלוש; והשקעה רצינית בתשתית התודעתית והקהילתית של החיים היהודיים מחוץ לישראל - היא תיזכר כשנה שבה החל צילו של 7 באוקטובר להתפוגג.

ואם לא - ישראל עלולה לגלות שניצחה בכל קרב אך הפסידה במלחמה האסטרטגית. זהו האתגר - וזו ההזדמנות - שבלב ההערכה השנתית הזאת.

השגריר (בדימוס) סטוארט אייזנשטאט
והשגריר דניס רוס, יושבי ראש משותפים

פרופ' ידידיה שטרן,
נשיא המכון למדיניות העם היהודי (JPPI)

2 המלצות עיקריות

להתייחס לאנטישמיות העולמית כאל נושא בעל עדיפות בתחומי הביטחון הלאומי והעמיות - להטיל על יחידה בין-משרדית ייעודית, שתקשר בין משרדי התפוצות והחוץ, המועצה לביטחון לאומי, הסוכנות היהודית וגופי הביטחון הרלוונטיים, את האחריות להכנת הערכת סיכונים שנתית בנושא האנטישמיות בעולם.

להשיק יוזמה לאומית בתחום הבינה המלאכותית והאנטישמיות להסדרת הטיות בידע דיגיטלי - פיתוח מדד שנתי בנושא האנטישמיות בבינה המלאכותית, שיכלול כרטיסי דירוג פומביים למודלי AI מרכזיים; ליצור מאגרי נתונים רב-לשוניים (עברית/אנגלית/ערבית) בנושאי היסטוריה יהודית, אנטישמיות, ציונות ומדינת ישראל; להקים מעבדת מומחים לתיקון מקורות מידע בעלי השפעה רחבה; להקים קבוצת עבודה משותפת עם חברות הטכנולוגיה המובילות ולפתח מסלול התמחות המקשר בין בטיחות בינה מלאכותית, לימודי יהדות, חקר האנטישמיות ומדיניות ציבורית.

להקים תשתית מוכנות לעלייה רחבת היקף - לגבש תרחישי קליטה מעשיים של 150,000/50,000/10,000 עולים בתוך 24 חודשים ולתרגמם למיפוי מלאי הדיור, למדדי מוכנות של רשויות מקומיות, להשמה בתעסוקה, להכרה מואצת בהסמכות מקצועיות, להרחבת יכולת הוראת העברית, לשילוב במערכת החינוך ולתמיכה תרבותית.

מוסדות חינוך וארגונים צריכים לפתח חומרי לימוד שיעודדו עיסוק מעמיק ומורכב בישראל תוך הדגשת הקשר בין ישראל לתפוצות. על נציגיה הדיפלומטיים של ישראל לחזק את הקשרים עם קהילות התפוצות ולהציג את נקודת המבט הישראלית באופן אפקטיבי יותר.

להשקיע יותר בסיוע ליהודי התפוצות להבין את המציאות הישראלית, ולישראלים, להבין את החיים כמיעוט יהודי. יש לעשות זאת, בין היתר, באמצעות תוכניות כמו תגלית או שנת מכינה (year gap), ולימודים בחו"ל. משלחות של פדרציות יהודיות צריכות לשים דגש על יצירת קשרים ארוכי טווח באמצעות הרחבת חילופי משלחות דו-כיווניות, שיכללו תקופות ניכרות של מגורים ועבודה אלו בקהילות של אלו.

למצוא דרכים נוספות "לעגן" את שיתוף הפעולה: למסד, לנרמל ולחזק את הקשרים בין מי למי? (למשל, באמצעות חקיקת ה-NDAA) כך שהתמיכה בישראל תהיה פחות תלויה בהצבעות על סיוע חוץ. על ישראל להימנע מתיוג המפלגה הדמוקרטית כ"אנטי-ישראלית", שכן הדבר מרחיק גורמים מתונים התומכים בישראל. אישים כהאקים ג'פריס זקוקים לחיזוק, לא ל"התעלמות דמגוגית וכתפיים קרות".

יש להרחיב ולעדכן באופן סדיר ובמרווחי זמן קבועים את המחקר על אוכלוסיית הישראלים המתגוררים מחוץ לישראל, כך שיכלול היבטים חדשים של הדמוגרפיה של אוכלוסייה זו. אם רוצים לגבש מדיניות מושכלת כלפי ישראלים בחו"ל, יש לתעד אוכלוסייה זו באופן מקיף ומדויק.

הגיע הזמן שהסוכנות היהודית וארגונים יהודיים נוספים יגבשו מדיניות המתחשבת בנוכחותם הנרחבת של ישראלים בקהילות היהודיות בתפוצות. במקומות מסוימים, בייחוד באירופה, הישראלים משנים את אופיין התרבותי של הקהילות ומחזקים אותן מבחינה דמוגרפית. עד כה התמקדה המדיניות הישראלית בתפוצות בעידוד העלייה לישראל. לצד מטרה זו יש לפתח נדבך נוסף: שמירה על זיקתם של הישראלים החיים בחו"ל לישראל ולתרבות הישראלית.

על ישראל ועל האיחוד האירופי למסד דיאלוג אסטרטגי כן ופתוח יותר, המכיר בחילוקי הדעות ביניהם ואינו מטשטש אותם. רבים מהפערים בין הצדדים אינם זמניים ואינם נובעים מאירועים נקודתיים אלא משקפים הבדלים עמוקים יותר בערכים ובגישות לביטחון, לתפיסת המדינה ולסדר הבינלאומי. על ישראל ועל האיחוד האירופי לנצל את ההזדמנות להגדיר מחדש את מערכת היחסים ביניהם סביב סדר יום רחב יותר של אינטרסים משותפים. אף שחילוקי הדעות יימשכו, על השותפות להתמקד יותר ויותר בתחומים כגון יציבות אזורית, חדשנות טכנולוגית, ביטחון אנרגטי, מאבק בטרור, שיתוף פעולה כלכלי וחיזוק החוסן אל מול איומים משותפים.

בתחום גיבוש המדיניות הגיעה העת שהסוכנות היהודית - זרוע מרכזית של מדינת ישראל, הפועלת בתפוצות - וארגונים יהודיים אחרים יִפתחו מדיניות המביאה בחשבון את נוכחותם הניכרת של ישראלים בקהילות היהודיות ברחבי התפוצות. במקומות מסוימים, ובמיוחד באירופה, משנים הישראלים את פניהן התרבותיים של הקהילות הקיימות ומחזקים אותן מבחינה דמוגרפית. לגידול באוכלוסיות הישראליות השפעה גדולה במיוחד על מספר הילדים היהודים, בשל הפריון הגבוה באופן יחסי של הישראלים. עד כה התמקדה מדיניותה של ישראל בתפוצות בקידום העלייה לישראל. קו פעולה זה צפוי להישאר הקו החשוב גם בעתיד. אולם לצידו צריך להתפתח קו פעולה נוסף: שמירה על זיקתם של ישראלים החיים בחו"ל לישראל ולתרבות הישראלית. זמנים חדשים ותנאים חדשים מחייבים פתרונות חדשים.

3

שישה ממדים להערכה משולבת של מצב העם היהודי

אפיון המנועים העיקריים המשפיעים על העם היהודי, 2025–2026

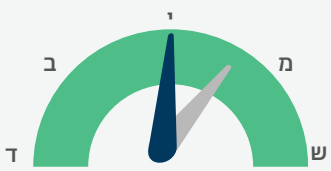

דמוגרפיה

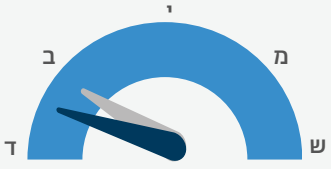

לכידות

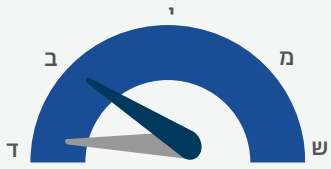

גאופוליטיקה

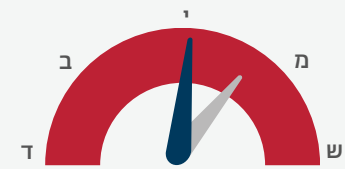

יחסי ישראל-ארצות הברית

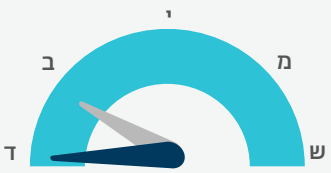

חוסן

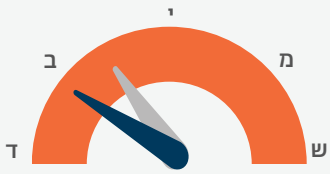

זהות

2026 ■ **2025** ■

ש - שגשוג **מ** - מתקדם **י** - יציבות **ב** - בעייתי **ד**- דעיכה

גאופוליטיקה

ישראל מסיימת את השנה חזקה מבחינה צבאית יותר משהייתה בכל עת בעשורים האחרונים, אך עוצמה זו טרם הומרה למעמד אסטרטגי מובטח.

טבעת האיומים סמוכי הגבול נחלשה דרמטית: חיזבאללה מצוי בנקודת השפל הנמוכה ביותר מאז הקמתו לאחר שאיבד את הנהגתו, אלפים מלוחמיו, את מרבית יכולות הפשיטה שלו - ועם נפילת אסד, גם את הצינור הסורי שהזין אותו; חמאס שורד ברצועה כתאי טרור מפוזרים ולא כמערכת צבאית מתפקדת; תוכנית הגרעין המבוצרת של איראן נבלמה כמעט ברגע האחרון.

אך חשוב מכול: התפיסה האופרטיבית של הציר, שלפיה אפשר להכריע את ישראל מבחינה צבאית, קרסה. סינוואר, נסראללה, אסד וחמינאי אינם עוד; ישראל כאן. בעקבות זאת נפתחו הזדמנויות: בלבנון, שבה היחלשות חזבאללה והמינוף האמריקאי חסר התקדים הופכים את פירוק הארגון מנשק, ובהמשך אף את ההגעה להסכם דו־צדדי עם ממשלת לבנון, אפשריים לראשונה; בסוריה, שבה אינטרסים משותפים מאפשרים הסדר ביטחוני גם בהיעדר שלום; בהרחבת הסכמי אברהם כך שיכללו גם את סעודיה.

אולם כחצי טון של אורניום מועשר ל־60% נותר באיראן ואינו ניתן לניטור אמין, איום הטילים הישיר מתחדד, טורקיה הולכת ומתבררת כאתגר הבא, וחוסר יציבות ברשות הפלסטינית, במצרים ובירדן עלול לפתוח מחדש זירות שישראל רואה כסגורות.

מעל הכול, ישראל ניצבת בפני משבר לגיטימציה חסר תקדים במערב - משבר הנוגע במישרין ליכולתה לקיים כלכלה חזקה וצבא מצויד היטב. הישגים בשדה הקרב נשחקים כל עוד אינם מומרים להסדרים מדיניים, וחלונות הזדמנות אינם נותרים פתוחים לעד. אומנם מד הגאופוליטיקה נע השנה לכיוון חיובי, אך ההישג טרם התבסס.

לכידות

הלכידות הישראלית השנה מציגה תמונה מעורבת: שניים משלושת מדדי המעקב של המכון למדיניות העם היהודי עלו - "הסכמה" (ל-3.71) ו"תקווה" (ל-7.13) - בעוד המדד השלישי, "קרבה הדדית בין קבוצות", ירד ל-5.51, דבר המעיד על עלייה בחיכוכים הבין-קבוצתיים אף שההסכמה המהותית והאופטימיות השתפרו. הישראלים מסכימים יותר על נושאים בסיסיים כדמוקרטיה וכשוויון זכויות, אבל מרגישים מרוחקים יותר מבחינה רגשית. ההשתייכות למחנה הפוליטי היא כעת קו השבר הדומיננטי, והפער בין דתיים לחילונים מזוהה כאיום הגדול ביותר - עלייה חדה מהשנה שעברה. כ-78% מודאגים עדיין מהלכידות החברתית. הדבר המציק ביותר הוא החשד ההדדי, ההולך ומתפשט, שהמחנה היריב לא יכבד את תוצאות הבחירות הקרובות, סכנה המגשימה את עצמה, שהדוח מדרג כמסוכנת מכל עימות אחר.

בהינתן הקשרים הרגשיים המתרופפים למרות ההסכמה והתקווה הגוברות נותר מדד הלכידות השנה בטריטוריה בעייתית.

דמוגרפיה

האוכלוסייה היהודית בעולם ממשיכה לגדול, אבל השנה האחרונה אישרה מציאות חדשה: ההגירה מישראל עלתה באופן חד. אוכלוסיית הישראלים בחו"ל עלתה מכ-630 אלף נפש ב-2022 לכ-755 אלף ב-2025: קרוב ל-7% מיהודי העולם או קרוב למיליון נפש אם סופרים את הילדים שנולדו בחו"ל, כתוצאה

מגירעון נטו בהגירה - שסיבותיו עדיין אינן ברורות דיין ונצפה לאחרונה בשנות השבעים. עם זאת, השפעתו הדמוגרפית על ישראל צנועה: אפילו אם היו כל המהגרים חוזרים היה בכך כדי לשנות במעט בלבד את מעמדה של ישראל כמדינה בינונית על פי אמות מידה אירופיות. בחו"ל, ישראלים אלו מחיים מחדש את קהילות התפוצה המזדקנות. הם 7%-15% או יותר מהיהודים בבריטניה ובגרמניה, ומעצבים אותן מחדש בהתאם לקווים הישראליים. לאור הצמיחה המתמשכת, המקוזזת על ידי עלייה לא מוסברת במספר העוזבים, נותר מדד הדמוגרפיה יציב השנה.

זהות

קרוב לשתי שנות מלחמה דחפו את יהודי התפוצות לבחון מחדש את משמעותו של הכוח היהודי. הנימה השלטת היא אמביוולנטיות: יהודי התפוצות מביעים גאווה ביכולתה הצבאית של ישראל לצד אי-נוחות עמוקה מהמחיר האנושי של המלחמה, ומסרבים להסתפק בתוויות פשוטות כמו "תומך" או "ביקורתי". הדבר הבולט ביותר הוא שחיקת המסגרת התרבותית ששימשה בעבר עוגן לקשר - פחות יהודים בתפוצות, מכל הזרמים, רואים כיום בישראל מופת מוסרי או "אור לגויים", ומתייחסים אליה תחת זאת כאל מדינה רגילה. ההזדהות נמשכת, אבל משתנה מהערצה לשייכות משפחתית, גם כשתפיסת היהדות האוניברסליסטית בתפוצות והתפיסה הפרטיקולריסטית בישראל מתרחקות זו מזו.

זוהי הערכה מחודשת, לא קרע, אבל המסגרת האידילית המשותפת הולכת ונחלשת. כתוצאה מכך נע השנה מדד הזהות בכיוון שלילי.

חוסן

האנטישמיות עוברת ממצב של איומים מזדמנים לסביבה שיטתית, שינוי המצטבר אל מעבר למספר התקריות. גם במקומות שבהם מספר התקריות המדווחות ירד מהשיא שנרשם לאחר 7 באוקטובר, האלימות הפיזית והקטלנית הגיעה לשיאים חסרי תקדים, ומספר הולך וגדל של יהודים משנים כעת את התנהגותם היומיומית - מסתירים את זהותם ונמנעים מלהגיע למקומות יהודיים. חוקים נוקשים אינם מתורגמים להגנה, וחושפים פער בין גינוי למראית עין לאכיפה אפקטיבית. האיום עובר מתכנים מקוונים לתשתית הקוגניטיבית - מערכות בינה מלאכותית, מנועי חיפוש ופלטפורמות לשיתוף ידע, המעצבים את האופן שבו תופס דור שלם את היהודים, את הציונות ואת ישראל. הקריאות נגד הלגיטימיות של ישראל חוזרות ומכחישות את העמיות היהודית ואת השייכות ההיסטורית במקום לערער על מדיניות ספציפית. כתוצאה מכך נע השנה מדד החוסן בכיוון שלילי.

יחסי ישראל-ארצות הברית

השנה החולפת העמיקה את השותפות בין ארצות הברית לישראל אף שחשפה את שבריריותה. האינטגרציה המבנית הגיעה לשיאים היסטוריים: ארצות הברית הצטרפה ל"מלחמת שנים עשר הימים" נגד איראן ביוני 2025, התערבות נשיאותית הביאה לשחרור החטופים האחרונים בעזה ושיתוף הפעולה בתחום הטכנולוגיה הביטחונית התקדם באמצעות חוק ההגנה הלאומי (NDAA) - דבר שחיזק את הקשרים בין הצבאות והכלכלות של שתי המדינות יותר מאי-פעם בעבר. עם זאת, הקשרים הפכו תנודתיים יותר. האנטי-ציונות התחזקה הן בשמאל הפרוגרסיבי הן בימין הבדלני, החל בבחירת ממדני, עבור דרך עריקת סנטורים דמוקרטים וכלה בציר קרלסון-אוונס, בעוד כישלונותיה של ישראל

בדיפלומטיה הציבורית בנוגע לנרטיבים של "רעב" ו"אלימות המתנחלים" שחקו את התמיכה בקרב ציונים ביקורתיים. היסודות נותרו איתנים, והתמיכה הציבורית תלויה באירועים ספציפיים ולא אבדה. מדד היחסים בין ישראל לארצות הברית, המתנודד אך אינו שוקע, שומר השנה על יציבותו בצל תנודתיות גוברת.

4 קהילות יהודיות בעולם

מדינה / אזור	אוכלוסיית ליבה יהודית[1]		תמ"ג לנפש במחירים הקבועים של 2021 ב-$ בינלאומי[2]	מדד הפיתוח האנושי - דירוג עולמי[3]	עלייה[4]
	1970	2025	2024	2023	2025
העולם	12,744,500	15,809,000	__	__	20,734
ישראל	2,582,000	7,212,900	47,339	27	__
צפון אמריקה	5,806,000	6,712,600	__	__	3,375
ארצות הברית	5,520,000	6,305,000	75,489	17	3,085
קנדה	286,000	407,400	56,707	16	290
אירופה (ללא מדינות ברית המועצות לשעבר)	1,322,500	1,139,400	__	__	4,647
צרפת	530,000	436,000	54,799	26	2,914
בריטניה	390,000	315,000	52,621	13	742
גרמניה	30,000	125,700	62,555	5	181
הונגריה	70,000	44,800	40,687	46	27
הולנד	30,000	34,900	70,499	8	36
בלגיה	32,500	29,000	63,348	10	62
מדינות אחרות	240,000	154,000	__	__	685
אמריקה הלטינית	514,000	358,400	__	__	793
ארגנטינה	282,000	168,100	26,772	47	227
ברזיל	90,000	90,300	19,652	84	191
מקסיקו	35,000	41,300	22,040	81	126
מדינות אחרות	107,000	58,700	__	__	249
מדינות ברית המועצות לשעבר	2,151,000	169,700	__	__	10,699
רוסיה	808,000	119,800	41,705	64	8,500
אוקראינה	777,000	30,600	16,320	87	873
מדינות אחרות	566,000	19,300	__	__	1,326
אסיה (השְאר)	104,000	37,600	__	__	318
אוקיאניה	70,000	124,800	__	__	134
אוסטרליה	65,000	117,100	60,304	7	132
מדינות אחרות	5,000	7,700	__	__	2
אפריקה	195,000	53,600	__	__	351
דרום אפריקה	118,000	49,000	13,598	106	225
מדינות אחרות	77,000	4,600	__	__	126

1 מקור המידע על האוכלוסייה היהודית: DellaPergola, S. 2026. World Jewish population, 2025. American Jewish Year Book 2026.

2 מקור: הבנק העולמי

3 מקור: תוכנית הפיתוח של האו"ם.

4 מקור: משרד העלייה והקליטה.

הערות על נתוני האוכלוסייה היהודית והעלייה:

- כל נתוני האוכלוסייה מתייחסים ל-1 בינואר 2026. כל נתוני העלייה מתייחסים לשנה קלנדרית
- הנתונים על אירופה (ללא בריה"מ לשעבר) אינם כוללים את טורקיה וכוללים את מדינות הבלטיות בשתי נקודות הזמן
- הנתון על בריה"מ לשעבר כולל את כל הרפובליקות האירופיות והאסייתיות של ברית המועצות לשעבר, למעט מדינות הבלטיות
- אסיה (השְאר) כוללת את טורקיה, את כל מדינות המזרח התיכון את דרום אסיה ואת המזרח הרחוק
- העלייה מוצגת לפי ארץ המגורים האחרונה של העולה. הסך הכול כולל מספר מקרים שבהם ארץ המגורים האחרונה אינה ידועה

גאופוליטיקה

5 הערכה גאו־אסטרטגית שנתית

המאזן האסטרטגי: עוצמה ולגיטימציה

מדינת ישראל מתקרבת בצעדים מהירים לעבר יום השנה השלישי של מתקפת 7 באוקטובר, ששינתה - ככל הנראה לתמיד - את ישראל, מבפנים ומבחוץ. הטראומה הגדולה של מתקפת פתע מצד ארגון טרור, אשר הובילה לתוצאה טרגית כל כך, התחלפה בהדרגה במלחמה ממושכת וקשה שמעצבת את ישראל, את המזרח התיכון ובמידה מסוימת גם את המערכת הבין־לאומית כולה. במובנים רבים, המלחמה במזרח התיכון והמלחמה באוקראינה הן שתי המלחמות המעצבות של העשורים האחרונים, והתנהלותן - ובוודאי סיומן - יקבעו את "קו הגבול" של תופעת המלחמה והיחסים הבין־לאומיים לדורות הבאים.

קשה מאוד להעריך בשלב הזה בדיוק מה ילד יום, והאתגר בהערכה בשעה שאנחנו מצויים למעשה רק ב"הפסקת המחצית" בכל הזירות הוא גבוה מאוד. כלל הזירות עדיין בשלבי עיצוב, אם בשל פעולות ישראל ואם בשל התמורה העמוקה המתחוללת כעת במזרח התיכון. בכל זאת, גם בתוך ענן האי־ודאות, ניתן וצריך לשקף את מאזנה האסטרטגי של ישראל, ובמרכזו: תוצאה מעורבת.

בהסתכלות רחבה, ישראל הוכיחה את מעמדה המעצמתי באזור כשחקן פוליטי וצבאי אשר בכוחו לעצב ולטלטל את המציאות המזרח־תיכונית. שיתופי הפעולה האופרטיביים עם הצבא האמריקאי וההישגים הצבאיים המשמעותיים בחלק ניכר מזירות הלחימה תרמו גם הם להקרנת העוצמה הישראלית ולהמחשת נכסיותה - באזור ובעולם. השילוב שבין יכולות צבאיות לבין נחישות אסטרטגית להשתמש בהן כנגד יריבים מגלם הזדמנות אסטרטגית להעמקת שיתופי הפעולה של ישראל עם שותפות אזוריות וגלובליות.

מן הצד השני, ישראל עומדת בפני אתגר לגיטימציה חסר תקדים במערב. אתגר זה מעמיד בסימן שאלה את בסיס התמיכה המערבית בישראל, החיוני לקיומה,

לצמיחתה ולשגשוגה. לבעיה זו השלכות רבות, אבל היא רלוונטית במיוחד ליכולתה של ישראל לקיים כלכלה משגשגת וצבא חזק, המסוגל להתמודד עם האיומים הרבים הניצבים לפתחה של המדינה. המגמות הללו, הסותרות לכאורה – בין המחשת הנכסיות הישראלית לבין הפגיעה בלגיטימציה – תעצבנה במידה רבה את יכולתה של ישראל לעמוד ביעדיה בזירות השונות. אומנם ישראל יכולה "לגוון משענות" במידה מסוימת, אבל היא אינה יכולה לוותר על בסיס התמיכה של המערב, ושל ארה"ב בפרט, והאתגר בשימורו צפוי לגדול במידה ניכרת בשנים הקרובות.

לבנון ועזה

השיפור האסטרטגי המשמעותי ביותר קשור בהחלשה הדרמטית של האיומים סמוכי הגבול, במרכזם רצועת עזה ולבנון. לפני 7 באוקטובר, גם חמאס וגם חזבאללה החזיקו ביכולות צבאיות גבוהות מאוד, שכללו אש תלולת מסלול בהיקפים גבוהים ואלפי לוחמי קומנדו מאומנים ומוצבים על מנת לפשוט לשטח ישראל בהתראה של שעות – כפי שלצערנו אכן קרה ב־7 באוקטובר ברצועת עזה. שני הארגונים הללו גיבשו – בשל ההתחזקות בעוצמתם הצבאית וההערכה כי מדינת ישראל נחלשת עקב עימותים פנימיים – תפיסה זהה אשר בבסיסה עמדה המחשבה שבכוחם להכריע צבאית את ישראל בטווח הזמן הקרוב. תושבי ישראל חיו במשך שנים תחת איום קונבנציונלי אסטרטגי משתי זירות שונות, מצב שבדיעבד נראה בלתי נתפס.

בחלוף כמעט שלוש שנים, שני הארגונים הללו הם צל חיוור של יכולותיהם הקודמות, גם אם הם עדיין רחוקים מלהתפרק. חזבאללה איבד את מנהיגו המיתולוגי ואת מרבית הנהגתו, אלפים מלוחמיו נהרגו, יכולות האש שלו נפגעו קשות ויכולות הפשיטה המאורגנת לשטח ישראל הושמדו כמעט כליל. הארגון זנח את רעיונות ההכרעה הצבאית של ישראל לטווח הזמן הקרוב, והוא מתמקד בעיקר בשרידות ובלחימה א־סימטרית. במובנים רבים, פערי הכוחות הצבאיים בין ישראל לחזבאללה גדלו דרמטית, וחופש הפעולה הישראלי בלבנון התרחב גם כן. במקביל, הקמת רצועת הביטחון החדשה בדרום לבנון משפרת את ההגנה הקדמית של צה"ל ואת יכולתו להגן על תושבי גבול הצפון – גם בתרחיש מחמיר וקיצוני של שיקום יכולות מהיר מצד חזבאללה.

ברצועת עזה נחלש ארגון חמאס באופן משמעותי ביותר, ופוטנציאל ההיזק שלו לעבר העורף הישראלי נפגע קשות. הארגון עדיין קיים כמובן, אבל גם הוא במידה רבה ארגון אחר לגמרי מזה שפשט לעבר שטח ישראל ב־7 באוקטובר וששיגר לעברה אלפי רקטות. הנוכחות הצבאית של צה"ל בשטח רצועת עזה מחייבת את הארגון לבצע התאמות מרחיקות לכת בפעולותיו, בדומה לחזבאללה, בדגש על הישרדות ולוחמה א־סימטרית. עם זאת, חמאס התחיל מנקודת פתיחה חלשה מזו של חזבאללה, וכיום הוא מתנהל מבחינה צבאית במידה רבה בתאי טרור נפרדים אשר אינם פועלים במסגרת אחידה כלל־רצועתית, עובדה הפוגעת משמעותית בתפקודו כמערכת צבאית.

ההישגים הללו מקרינים על שתי הזירות גם באופן רחב. חזבאללה מצוי בנקודת שפל אסטרטגית שכמותה לא ידע מאז הקמתו בידי משמרות המהפכה בראשית שנות ה־80. בראש ובראשונה, הוא איבד את סוריה, אשר הייתה צינור החמצן שדרכו עברו בלא הפרעה במשך שנים מרבית הכספים ואמצעי הלחימה מאיראן. לשם המחשה, הארגון הקריב אלפים מלוחמיו במהלך מלחמת האזרחים בסוריה – יותר מכלל הפעילים שנהרגו במלחמת לבנון השנייה – רק כדי לשמר את משטר אסד, שקרס לבסוף בתוך פחות משבועיים. כך

עברה סוריה כמעט באבחה מבעלת ברית אסטרטגית של חזבאללה לבעיה אסטרטגית.

מעבר לכך, הלגיטימציה של הארגון נפגעה באופן קשה ביותר, כפי שבא לידי ביטוי כמעט בכל סקר שנערך במדינת לבנון, שם רוב ברור בקרב העדות הלא שיעיות תומך בפירוקו של חזבאללה. כוחו הפוליטי נחלש, כפי שמתבטא בבחירתם של נשיא ושל ראש ממשלה שהיו בעבר סדין אדום בעיני חזבאללה. הארגון מנע במשך שנים בחירת נשיא בלבנון שלא היה לרוחו, בהיותו ממליך המלכים במדינה. הארגון גם הולך ומתקשה לשכנע את הציבור הלבנוני שהוא מגן על האינטרסים הלבנוניים, לאחר שגרר את מדינת לבנון פעמיים למלחמה בשנים האחרונות בשירותם של אינטרסים זרים.

כשאיראן חווה גם היא החמרה במצבה הכלכלי, וכשצירי הסיוע האיראני ללבנון הופכים מורכבים מאי פעם, סימן שאלה גדול מרחף מעל יכולתו של חזבאללה להמשיך להיות מגינה של העדה השיעית. במצב העניינים הזה נוצר בלבנון חלון הזדמנויות היסטורי לישראל להגיע בתוך פרק זמן של שנים ליעד של פירוק חזבאללה מנשק כבד והסכם שלום היסטורי בין ישראל למדינת לבנון. בלבנון מתקיים כעת אקלים ייחודי שבו המדינה הלבנונית היא שותף מרכזי של ישראל בפירוק חזבאללה, למרות המגבלות המוכרות. בעת הזאת התלות של לבנון בארה"ב אדירה, באופן המעניק מנופי לחץ חסרי תקדים לשינוי חיובי במדינת לבנון. הדרך לשם קשה, לא ברורה, מאתגרת ותהיה כרוכה במשברים, אבל לראשונה ניתן לראות – בשילוב של תבונה ישראלית ואמריקאית – אופק אחר במדינת הארזים.

בעזה, להבדיל, המצב מעורב יותר. חמאס אומנם נפגע קשות, אך לפחות לפי שעה אין אלטרנטיבה ברורה להנהגתו ברצועה, ובעת כתיבת שורות אלה לא ברור עד כמה כנה התחייבותו להתפרקות מנשק. ישראל עומדת למעשה במציאות שבה היא תידרש להמשיך להפעיל כוח בטווח הזמן הנראה לעין ברצועת עזה, אך ישנו סימן שאלה ברור על היום שאחרי בעזה. גם הבחירה של תנועת חמאס בחליל אלחיה – מהמנהיגים הקיצוניים ביותר של התנועה – להנהגתה, מלמדים על כך שהסיכוי לשינוי יסודי בארגון הטרור נמוך.

במילים אחרות, רצועת עזה אינה עתידה להפוך לסינגפור בשנים הקרובות, וסביר שישראל תיאלץ להתמודד עם שטח גאוגרפי מוכה אסון שבו זרם קנאי אחד מחליף זרם קנאי אחר, ושאיום הטרור ממנו לא צפוי להיעלם – בוודאי לא זה ה"קלאסי". עם זאת, ישנן סיבות טובות להעריך שהאיום שיישקף מעזה בשנים הקרובות יהיה דומה יותר לאיום הנשקף מיהודה ושומרון מאשר לאיום האסטרטגי שנשקף מן הרצועה לפני 7 באוקטובר.

המבחן העליון של מדינת ישראל בשנים הקרובות ברצועת עזה הוא לשלב בין המעשה הצבאי של הכרעת חמאס לבין השתתפות במאמצי בנייתה של עזה אחרת, שבה מתבצע תהליך הדרגתי ואיטי של דה־רדיקליזציה – הדומה במאפייניו לתהליכים שהתקיימו בגרמניה הנאצית וביפן האימפריאלית לאחר מלחמת העולם השנייה. בהיעדר תהליך שכזה – אשר אין מנוס מלקיימו בצוותא עם מדינות ערביות מתונות דוגמת איחוד האמירויות ומרוקו ובשיתוף גורמים מתונים פלסטינים – ישראל נדונה להמשיך להתמודד עם בעיית עזה בעשורים הקרובים. יעד זה יעמיד את מדינת ישראל כמעט בהגדרה במתח מול השאלה הפלסטינית הרחבה.

איראן: יכולות גרעין, עוצמה אזורית ויציבות המשטר

בזירת איראן, ישראל מצויה באחד הצמתים האסטרטגיים היסודיים ביותר שבהם עמדה. כל הערכה מפוכחת של מצב העניינים חייבת להביא בחשבון את הנחת המוצא ולפיה איראן היא מקורן של מרבית הבעיות הגאו־אסטרטגיות העומדות בפני ישראל – מהגרעין, דרך הטרור והפעילות האזורית, המשך בטילים וכלה בהובלה של התוכנית להשמדת ישראל. בהתאמה, כל הערכה חייבת לשקלל את כלל הפרמטרים של הבעיה האיראנית. גם כאן רב הנסתר על הגלוי בשעה זו, שבה עוד לא ברור כיצד תסתיים המערכה בין ארה"ב לאיראן.

ברובד הגרעין, איראן איבדה חלקים נרחבים מהתוכנית המבוצרת והמתקדמת אשר בנתה במשך שנים – וביתר שאת מאז הנסיגה של הנשיא טראמפ מהסכם הגרעין. אתרי ההעשרה שלה נפגעו קשות (גם אם ככל הנראה לא הושמדו), רבים ממדעניה סוכלו, ונדבכים מרכזיים של התוכנית פורקו בשל התקיפות האוויריות האינטנסיביות שבוצעו כנגדם. זהו הישג משמעותי, אשר פוגע במישרין – ובמידה רבה ברגע האחרון – בתוכנית שהייתה בדרכה להפוך לעובדה מוגמרת.

אך אליה וקוץ בה: באיראן עדיין נותר כחצי טון של אורניום מועשר ל־60 אחוזים, מהם ניתן להרכיב תאורטית "פצצה במדבר", באמצעות שימוש בצנטריפוגות בודדות הקיימות באיראן, ומתקן חשאי ולא גדול במיוחד החבוי במדבר. זוהי אומנם לא אותה תוכנית גרעין מתקדמת ומפותחת, אך היא בהחלט מאפשרת נתיב מסוים של איראן לפצצת גרעין. גם ההנחה שישראל וארה"ב יכולות לנטר באופן הרמטי את האורניום המועשר – שאי אפשר לתקוף מהאוויר אלא רק לייצאו מאיראן או לדללו – היא מפוקפקת, בייחוד בעבור מי שחווה את כישלון המודיעין להתריע על מתקפת הפתע ב־7 באוקטובר. בתוכניות גרעין, שם נעשה שימוש מכוון בהונאה ובהסתרה, הנחת המוצא היא שלא ניתן יהיה בהכרח לדעת. על כך יש להוסיף את המוטיבציה הגוברת של איראן להצטייד בנשק גרעיני, כתעודת הביטוח המרכזית מפני ניסיונות עתידיים להפלת המשטר. תיאבון זה ככל הנראה גבר – בייחוד בצילה של הרדיקליזציה במשטר האיראני והחשדנות המעמיקה בינו ובין המערב.

בפרספקטיבה אזורית, איראן ספגה מכה קשה ואסטרטגית, אשר החלה במידה רבה עם סיכולו של קאסם סולימאני ב־2020, אך הואצה באופן משמעותי מאז 7 באוקטובר. בלבנון, כאמור, חזבאללה – הפרוקסי החשוב ביותר – נחלש דרמטית, צבאית ופוליטית. הארגון, שהוקם על מנת להגן על איראן ועל המהפכה האסלאמית, לא ירה ירייה אחת לעבר ישראל במהלך מבצע "עם כלביא", עובדה הממחישה את גודל השינוי. סוריה הפכה מבעלת ברית של הציר השיעי ליריבתו. ארגוני הטרור הפלסטיניים איבדו גם הם חלק ניכר מכוחם בצל רצף הפעולות הישראלי נגדם בכל הזירות. אפילו בעיראק – מדינה בעלת חשיבות אסטרטגית לאיראן – נחלשת בהדרגה השפעתה, גם אם לא נעלמת לחלוטין. להבדיל, בתימן נשמרת השותפות האסטרטגית עם החות'ים – אף כי הם מקדמים חזון עצמאי במידה רבה מזה האיראני (עוד על זירה זו בהמשך). במבט רחב, התמנון האיראני נחלש דרמטית בשנה האחרונה, באופן המעמיד בסימן שאלה את תפיסת הביטחון הלאומי של איראן, אשר ראתה בשלוחיה נדבך מרכזי בהגנתה.

גם התוכנית להשמדת ישראל ספגה מהלומה קשה. הציר השיעי וארגוני הטרור הפלסטיניים פיתחו בשנים האחרונות תודעה ואמונה כי ביכולתם להכריע את מדינת ישראל. כעת, למרות כל האתגרים, ישראל הוכיחה איתנות בהתמודדות עם ניסיונה של חמאס

לממש את התוכנית, ועברה בכלל הזירות לגישה פרו־אקטיבית, אשר עיצבה מחדש את התפיסה הצירית. אומנם, החזון לעולם לא ייזנח - כפי שממחישה "כיכר פלסטין", שם מוצב שעון עצר הסופר את קיצה של ישראל לאחור - אבל התפיסה האופרטיבית הרואה בו יעד ריאלי למימוש בכלים צבאיים בשנים הקרובות - קרסה. ישראל כאן. יחיא סנואר, חסן נצראללה, בשאר אלאסד ועלי חמינאי - כבר לא.

השנה האחרונה חידדה את חומרת איום הטילים האיראני. בעבר ראתה בו ישראל איום משני, הקשור בעיקר לאיום הגרעיני, וזאת בשל העובדה שישראל הייתה מוקפת מכל עבריה במאות אלפי רקטות וטילים. כעת, כשאיום זה הצטמצם משמעותית, מתחדד האיום הישיר מאיראן, בייחוד בצל חילופי המהלומות הישירים בין ישראל לאיראן. הטילים האיראניים גורמים נזק רב לאין שיעור מן הרקטות בעזה או בלבנון, והאתגר ביירוטם גדול משמעותית. ישראל וארה"ב הצליחו אומנם לפגוע בחלק מסד"כ הטילים האיראני וגם בבסיס התעשייה המייצר אותם, אך לאיראן נותרה יכולת שיורית משמעותית. יתרה מכך, ההיסטוריה מלמדת שקשה מאוד לפגוע באופן ממושך בבניין הכוח של יריבים, בייחוד כאלה שנמצאים במרחק של אלפי קילומטרים. במילים אחרות, אתגר הטילים האיראני יישאר ואף יחריף - בייחוד אם ימומש חזון עשרת אלפים הטילים שאיראן בנתה במשך שנים.

ולבסוף, השאלה האיראנית מתכנסת ליציבותו של המשטר, וגם כאן ההערכה מעורבת. מצד אחד, המשטר הצליח לעמוד על רגליו למרות מתקפות צבאיות חסרות תקדים וממושכות שהונחתו עליו במשך החודשים האחרונים, ולמרות סיכולו של המנהיג העליון בראשית מבצע "שאגת הארי". חודשים ארוכים של מערכה לא הביאו לתסיסה ציבורית המאתגרת את המשטר באופן משמעותי, וניכר שאיראן ממשיכה להחזיק בתודעת ניצחון מול ארה"ב. לכל אלה מתווספת ההערכה שהמשטר הנוכחי - ללא הדבק המחבר של עלי חמינאי - קיצוני ומשיחי יותר מאי פעם, באופן המציב אתגר גובר לישראל.

עם זאת, מתרבים הסימנים שהמשטר הזה מעורער מאוד. המחלוקות בתוך ההנהגה האיראנית צצות על פני השטח; המנהיג העליון הנוכחי מג'תבא אינו נראה בציבור כבר חודשים ומכל מקום אינו זוכה לאותה ההערכה שזכה לה אביו - וברקע הרתיעה הבסיסית של הציבור האיראני משושלות משפחתיות. גם בעיות היסוד באיראן - אשר הביאו מאות אלפים למחות באופן חסר תקדים בינואר האחרון - לא נפתרו, ובמידה רבה החמירו. הכלכלה, משבר המים, השרפות - בכל אלה המשטר לא יודע לטפל זולת פתרונות מקומיים, וסביר שהוא יתקשה להמשיך לשלוט בתצורה הנוכחית לאורך שנים רבות. מכל מקום, ברור שהסכם אמריקאי-איראני, גם אם חלקי, צפוי להזרים למשטר עשרות מיליארדי דולרים אשר יהוו עירוי חמצן הכרחי לשרידותו של המשטר, גם אם לא פתרון אמיתי לבעיות היסודיות שבגינן המשטר אינו יציב.

במובנים רבים מתפתח כעת מרוץ שקשה להעריך את סופו: מצד אחד, משטר קיצוני ונקמני יותר מאי פעם, אשר בטווח הקצר צפוי להחריף את האיום על ישראל, בדגש על הנדבך הגרעיני. מצד שני, משטר זה מעורער, מוחלש צבאית ונעדר את האדנים הנדרשים על מנת לשלוט למשך שנים. על ישראל, ארה"ב, ושותפותיה באזור למקד כעת את המאמצים בהאצת שעון העצר של נפילת המשטר, והאטת השעון הגרעיני, תוך מאמץ נרחב לצמצם ככל האפשר את הנזקים שאיראן מסוגלת להשית על הכלכלה הגלובלית והאזורית.

התוקפנות הגלויה והבוטה של המשטר האיראני - אשר יורה במכוון לעבר אזרחים ולעבר תשתיות לאומיות -

מגלמת הזדמנות ייחודית עבור ישראל להעמיק את שיתופי הפעולה שלה. ישראל היא שחקן אזורי שרואה באיראן איום עיקרי, ובשונה מהממשל האמריקאי - אין חשש שתתפנה לבעיות אחרות ושתזנח את הבעיה הזו. הזדמנות זו חייבת להיות מנוצלת לכדי יעד אסטרטגי ברור של הרחבת הסכמי אברהם - ובמרכזם סעודיה. גם יעד זה עומד במתח מול השאלה הפלסטינית, מטבע הדברים.

סוריה

בגזרת סוריה, הנשיא אלשרע ממשיך לקדם בהצלחה רבה את האסטרטגיה להלבנת משטרו, וניכר שהמערב ומדינות האזור כבר קיבלו החלטה "לחבק" אותו. ממילא, תהליך השיקום של סוריה יארך שנים ויעלה מאות מיליארדי דולרים, באופן שיגביר את המוטיבציה של הנשיא הסורי להמשיך באסטרטגיה הנוכחית. מול ישראל מתקיים שיווי משקל זהיר ובמסגרתו שני הצדדים מקדמים את המגעים ביניהם על אש נמוכה, בלי להעמיק את שיתופי הפעולה. במקביל, הסיכוי להסדר שלום עם סוריה נותר נמוך, לנוכח ההתחייבות של אלשרע כי לא יסכים להסדר בלא נסיגה מרמת הגולן, ולאור המשך הנוכחות הצבאית ברמת הגולן הסורית - אשר נתפסת כהפקת לקחים הכרחית מכישלון 7 באוקטובר.

האתגר המרכזי הנשקף לישראל מהזירה הסורית הוא הפוטנציאל לאיום טרור מתגבר במרחב רמת הגולן הסורית בצל השהות של צה"ל ברצועת הביטחון. זהו מרחב שמבחינה סורית תמיד היה פריפריה, ושהייתה בו בעבר פעילות משמעותית של ג'האד עולמי, בייחוד בדרום הרמה. להבדיל, נראה כי אלשרע נחוש לשמור את הגבול הסורי שקט ככל האפשר, לאור המיקוד שלו בסוגיות אחרות - אם כי משטרו עדיין אינו יציב לחלוטין.

מנגד, בידי ישראל עומדת הזדמנות משמעותית להעמיק את שיתופי הפעולה עם המשטר הסורי בכל הנוגע לאינטרסים משותפים, ובמרכזם חזבאללה וג'האד עולמי, תחת מטרייה אמריקאית. ישראל יכולה וצריכה להגדיר יעד של הסכם ביטחוני עם סוריה אשר יבטיח את פירוז אד"ס (אזור דרום סוריה) ואת שלומה של העדה הדרוזית בדרום סוריה, ובמקביל לחתור להקמת מנגנון בגבול סוריה-לבנון אשר יכול לסגור באופן כמעט הרמטי את סוריה להעברות אמצעי לחימה וכספים לחזבאללה. בשונה מלבנון, בזירה הסורית אין נתיב אמיתי להסכם שלום, אבל ניהול נכון עשוי לאפשר הן את הרגעת הזירה והן את קידומם של אינטרסים משותפים שלהם סוריה מחויבת. במקביל, ישראל נדרשת להמשיך לנהוג בחשדנות כלפי המשטר הסורי, לנוכח עברו של אלשרע באלקאעדה, ולהחזיק בשתי האפשרויות גם יחד - שהוא ג'האדיסט שהתפכח או שהוא ג'האדיסט בתחפושת - באופן המחייב לנקוט זהירות במגעים עימו ונוכחות צבאית המצמצמת סיכונים להפתעות.

החות'ים וים סוף

החות'ים, מדרום, ממשיכים למצב את עצמם כ"הפתעת המלחמה". לכאורה, משפחה השולטת על עם עני מצליחה לערער את הכלכלה האזורית והגלובלית ולהוות מטרד הולך וגובר הן לישראל והן למדינות האזור. במהלך השנה האחרונה החות'ים פעלו באופן מוגבל יחסית מול ישראל, בין השאר בצל רצף הפעולות הצבאיות שננקטו נגדם, אך האתגר הנשקף מצידם לישראל צפוי לגבור, בייחוד בגלל הזהות האימפריאליסטית, האמונית, הג'האדיסטית והאנטישמית המאפיינת אותם. ההצהרות המתמשכות של החות'ים על הצורך בהשמדת ישראל ועל שליחת אלפי לוחמים לירושלים חייבות להילקח ברצינות לאחר 7 באוקטובר. ברקע הדברים יש להביא בחשבון

את כוחם הצבאי הלא מבוטל ואת האפשרות כי יחתרו לעמדת הנהגה בציר השיעי בתרחיש של היחלשות איראנית.

מן הצד השני, החות'ים מהווים בעיה לא רק לישראל, כפי שממחיש העימות הישיר המחריף ביניהם לבין סעודיה. במובנים רבים, האתגר הזה הוא דווקא הזדמנות להעמקת השותפויות של ישראל עם מדינות אחרות על מנת לקדם אסטרטגיה קוהרנטית להחלשתם, תוך שימוש במנופים צבאיים, כלכליים ואחרים, לרבות מציאת חלופות למצר באב אלמנדב שבו שולטים החות'ים ברצונם כבן ערובה. בין לבין, ישראל צריכה להתמקד ביעדיה המרכזיים האחרים; לשם כך עליה לנסות לגדר את הסוגיה החות'ית ככל האפשר, ולהרתיעם מקידום פעולות תוקפניות נגדה.

הזירה הפלסטינית

ביהודה ושומרון, מדינת ישראל מסכמת הישגים אופרטיביים משמעותיים ביותר מול הטרור הפלסטיני, במידה רבה בזכות טיפול השורש שבוצע ברבים ממחנות הפליטים בצפון השומרון - ממעוזי הטרור הגדולים ביותר במרחב. בהתאמה, צה"ל הצליח לצמצם באופן משמעותי את היקפי הטרור ביהודה ושומרון, בדגש על פעולות טרור מורכבות - הישג מרשים המקרין גם ביהודה ושומרון וגם בעורף ישראל.

עם זאת, בעיות היסוד ביהודה ושומרון נותרו על כנן, באופן המשמר את האתגר הנשקף מהמרחב הזה. בפרט, העלייה באירועי החיכוך בין יהודים לפלסטינים ביהודה ושומרון והעלייה בפשיעה הלאומנית, בצד הקושי ההולך וגובר באכיפת החוק והסדר במרחב, מגדילים את הסיכוי להתפרצות אלימה בטווח הזמן הקרוב. כל זאת, כשברקע מחריף המצב הכלכלי ביהודה ושומרון ומתקרב היום שאחרי אבו מאזן, אשר עבר את שנתו ה־90. במציאות השבריריות הזו, וכשצה"ל פרוס בזירות רבות כל כך, האתגר בזירה הזו הופך למשמעותי במיוחד בשנה הקרובה.

מצרים וירדן

שאלת יציבות המשטרים השכנים נכונה לא רק לרשות הפלסטינית, כי אם גם לירדן ולמצרים. מצרים ממשיכה להתמודד עם אתגרי יסוד חריפים אשר מקשים עליה לתת מענה לאוכלוסייתה הענקית. הסכם השלום ושותפות האינטרסים הברורה נשמרים, אבל עדיין עומדת האפשרות שהמשטר יקרוס במהירות - כפי שקרה ב־2011, ובמידה פחותה יותר גם ההרחבה ההדרגתית של הפעילות הצבאית המצרית בחצי האי סיני - המהווה הפרה ברורה של הסכמי קמפ דיוויד. כך מתקיימת מציאות שבריריות ובה משטר סמכותני שיציבותו אינה מובטחת נוקט פעולות המפחיתות את שכבות הביטחון של ישראל בתרחיש של נפילתו. על ישראל מוטלת החובה למצוא את הנתיב העדין שבין חיזוק הסכם השלום ויציבותה של מצרים ובין עמידה תקיפה יותר על המחויבות המצרית להסכמי קמפ דיוויד.

בירדן נשמר גם כן השלום הקר והתיאום הביטחוני ההדוק, אשר אף העמיק בצל המחשת האיום האיראני הישיר על שתי המדינות. המלך עבדאללה מגביר את מאמציו להעלות לקדמת הבמה את בנו, יורש העצר, באופן הממחיש את שבריריותה היחסית של הממלכה, התלויה בחילופי השושלת. ירדן עומדת בפני אתגרים מחריפים: מהפליטות הסורית דרך האיום מכיוונה של איראן - אשר רואה בממלכה את החוליה החלשה בשליטה האמריקאית באזור - ועד האפשרות לטלטלה בזירה הפלסטינית. גם כאן ישראל תצטרך להמשיך להפעיל את כובד משקלה על מנת להבטיח את יציבות הממלכה והסכם השלום, למרות כל האתגרים.

האתגר הטורקי

טורקיה המשיכה למצב את עצמה בשנה האחרונה כאתגר גובר לישראל, הן בשל ההצהרות המתריסות של הנשיא הטורקי והן בשל פעולותיה של טורקיה בשטח. טורקיה ממשיכה להעלים עין מפעולות טרור מובהקות של חמאס על אדמתה, ומובילה חלק גדול ממאמצי הדה־לגיטימציה של ישראל. גם במזרח הים התיכון ובמרחב הסורי ישנם אינטרסים סותרים מובנים, באופן המחזק את התפיסה בישראל כי טורקיה בדרכה להפוך לאיום הבא על ישראל, בייחוד לנוכח היחלשות המשטר האיראני.

אנקרה היא לא אבו דאבי, אבל היא גם לא טהראן. בין ישראל לטורקיה נותרה מערכת בילטראלית המאפשרת לנהל מחלוקות, וארה"ב ממשיכה להיות מנוף השפעה מרכזי על טורקיה. גם ארדואן עצמו בחר פעמים רבות שלא לשבור את הכלים מול ישראל, למרות הבדלי האינטרסים והעוינות הבסיסית כלפיה. ישראל צריכה להכיר באתגר הטורקי הגובר, אך במקביל להיזהר מליפול להשוואה לאיראן: עם טורקיה צריך להתמודד בכלים אחרים, אשר יאפשרו לנהל את המחלוקות ובמקביל לשמר את צירי הקשר סביב האינטרסים המשותפים.

לסיכום

התמונה האסטרטגית הכוללת העולה מן הזירות השונות אינה חד־משמעית. ישראל מסיימת את התקופה האחרונה חזקה יותר מול חלק גדול מאויביה, לאחר שהמחישה יכולות צבאיות יוצאות דופן, החלישה את טבעת האיומים שסביבה והרחיבה את חופש הפעולה שלה. אך לצד ההישגים נותרו איומים כבדי משקל: האפשרות להתחדשות תוכנית הגרעין האיראנית, איום הטילים, חוסר היציבות בזירה הפלסטינית ובמדינות השכנות, התחזקות האתגר הטורקי והפגיעה המעמיקה במעמדה של ישראל במערב. במילים אחרות, ישראל שיפרה את מצבה הצבאי, אך עדיין לא הבטיחה את מעמדה האסטרטגי לטווח הארוך.

המבחן המרכזי כעת הוא היכולת להפוך הישגים בשדה הקרב למציאות מדינית יציבה. החלשת חזבאללה יכולה להוביל להסדר חדש בלבנון; היחלשות הציר האיראני יכולה להאיץ את הרחבת הסכמי אברהם; והאינטרסים המשותפים מול איראן, החות'ים והטרור יכולים להעמיק את שיתוף הפעולה עם ארה"ב ועם מדינות האזור. אך חלונות הזדמנות אינם נותרים פתוחים לעד. בלא יוזמה מדינית, תיאום הדוק עם וושינגטון, טיפול אחראי בשאלה הפלסטינית ושיקום הלגיטימציה הבין־לאומית, הישגים צבאיים עלולים להישחק ואויבים שנחלשו עלולים להשתקם.

ישראל ניצבת אפוא בפני בחירה אסטרטגית. היא יכולה לראות בעוצמתה הצבאית יעד בפני עצמו, או להשתמש בה כבסיס לעיצוב סדר אזורי חדש, לחיזוק בריתות ולצמצום איומים בעשורים הבאים. לשם כך נדרשת מדיניות מפוכחת שאינה מתעלמת מן הסכנות, אך גם אינה מחמיצה את ההזדמנויות; מדיניות היודעת לשלב כוח עם דיפלומטיה, חשדנות עם שיתוף פעולה, ונחישות מבצעית עם ראייה ארוכת טווח. הצלחתה של ישראל בשנים הקרובות תימדד לא רק במספר האויבים שהחלישה, אלא במציאות המדינית, הביטחונית והכלכלית שתצליח לבנות על בסיס ההישגים הללו.

לכידות

6 מקוטבת, מודאגת – ומקווה: לכידות ישראלית 2026

בסוף הקיץ, תחילת סתיו 2026, מחזיקה החברה הישראלית בו בזמן שתי אמיתות הנדמות כסותרות. מצד אחד, כששואלים את הישראלים מהו האתגר המסוכן ביותר למדינתם, 55% מהם מצביעים על הקיטוב ועל המחלוקת הפנימית – הרבה יותר מאשר על האיום הגרעיני האיראני (23%) או על הסכסוך הישראלי-פלסטיני (18%). כשישה מכל עשרה ישראלים מסכימים על כך שישנה סכנה ממשית לשפיכות דמים פנימית; מצד שני, אותה חברה בדיוק רושמת השנה עלייה קלה במדד התקווה שלה: 60% מהישראלים אופטימיים בנוגע לעתיד המדינה, 75% מניחים שכמעט כל מכריהם וקרוביהם יישארו לחיות בישראל, ושני שליש מהם סבורים שישראל היא המקום שכדאי לילדיהם ולנכדיהם לחיות בו. חברה המפחדת ממלחמת אזרחים ומאמינה בה בעת בעתידה – זו תמצית מצב הלכידות הישראלי בקיץ הזה.

את התמונה הזאת הצגנו כבר בדוח השנתי של מדד JPPI לחברה הישראלית, שפרסמנו ערב יום העצמאות תשפ"ו, והיא המשיכה להתחדד במהלך חודשי הקיץ, שבהם הותנע קמפיין הבחירות. היא התקבלה ברגע רגיש במיוחד: אחרי כמעט שלוש שנות מלחמה רב-זירתית שהחלה בטבח שבעה באוקטובר 2023, הגיעה לשיאה במתקפה המשולבת הישראלית-אמריקאית באיראן באביב 2026 (מבצע "שאגת הארי"), ונרגעה – לפחות באופן פורמלי – בהסכמי ארצות הברית-איראן וישראל-לבנון, שנחתמו בחודשי הקיץ. בעוד המערכת הביטחונית נרגעת במידת מה, המערכת הפוליטית צוברת דומיננטיות לקראת האירוע שהישראלים ממתינים לו: מערכת הבחירות של אוקטובר, שרבים רואים בה אחת ממערכות הבחירות החשובות בתולדות המדינה. הבחירות מעלות באחת גם את המתח וגם את רמת אי-הוודאות. הן מחריפות, לפחות לכמה חודשים, את הטון המחנאי, וצפויות להכריע שאלות שהמחנות רואים בהן שאלות של קיום. כדי כך שכרבע מהיהודים וכחצי ממתנגדי הקואליציה אומרים שתוצאה שתשאיר את השלטון הנוכחי על כנו תהיה בעיניהם "מצב בלתי-נסבל".

במאמר זה נחזור לכמה מהנתונים שאספנו לאורך השנה כולה ונשרטט באמצעותם את מצב הלכידות הישראלית ברגע הזה, בין רגיעה במלחמה למערכת

בחירות. התמונה המצטיירת אינה חד-ממדית. יש בה ממצאים מדאיגים, שחלקם מדאיגים מאוד, ויש בה גם ממצאים מעודדים, שחלקם מפתיעים בעוצמתם. כל המחפש הוכחה לכך שהחברה הישראלית מתפרקת ימצא בנתונים חומר למכביר; המחפש הוכחה לכך שהיא חסינה ומלוכדת מכפי שנדמה ימצא גם הוא. האמת, כרגיל, מורכבת יותר משתי הגרסאות.

שלושה מספרים, תמונה אחת

בראש הדוח השנתי של חודש מאי הצבנו שלושה מדדים קבועים שנועדו לאפשר מעקב רב-שנתי אחר מצב החברה הישראלית: מדד ההסכמה (עמדות), מדד הקִרבה (רגשות) ומדד התקווה (אמונות). שלושתם יחד מספרים את סיפור הלכידות של 2026, וכל אחד מהם מושך לכיוון אחר.

מדד ההסכמה עמד השנה על 3.71 (מתוך 10) – עלייה בהשוואה ל-2.88 שחישבנו לשנת 2024 (בהסתייגות מתודולוגית שפירטנו בדוח בשל שינוי בדרך החישוב); מדד הקִרבה עמד על 5.51 - ירידה מסוימת בהשוואה לשנה שעברה (5.95), שמשמעה עלייה בקיטוב ובמתח בין קבוצות; מדד התקווה עמד על 7.13 - עלייה לא מבוטלת בהשוואה ל-6.48 אשתקד. בניסוח מילולי: הישראלים מסכימים ביניהם קצת יותר, מרגישים קרובים זה לזה קצת פחות ומקווים לעתיד טוב קצת יותר. שלושת החיצים אינם מצביעים לאותו כיוון, וזהו ממצא כשלעצמו. חברה הנמצאת בהתפרקות של ממש אמורה להציג ירידה בשלושת המדדים גם יחד; חברה הנמצאת בהחלמה אמורה להציג עלייה בשלושתם. ישראל של קיץ 2026 נמצאת במקום אחר: ההסכמה העניינית והתקווה עולות שעה שהחיבור הרגשי בין הקבוצות נשחק.

בבחינה פנימית של המדדים, הפערים בין הקבוצות מובהקים. מדד ההסכמה בקרב היהודים (4.18) גבוה מזה שבקרב הערבים (3.41); מדד התקווה של היהודים (7.46) גבוה באופן ניכר מזה של הערבים (5.79); דירוג הקרבה הכללי של הערבים (4.28) נמוך במידה רבה מזה של היהודים (5.8). בתוך הציבור היהודי, הפער העיקרי בכל שלושת המדדים נובע משייכות למחנה פוליטי. זהו הממצא שחזר כמעט בעקשנות בכל הממצאים שלנו בשנה האחרונה: הדומיננטיות החזקה של נקודת המבט הפוליטית והמחנאית על שלל סוגיות ציבוריות.

אוניברסלי מול פרטיקולרי

הישראלים חיים במעין סתירה, שהם מודעים לה. רובם מסכימים עם ההנחה ש"ברוב הנושאים החשובים, רוב הישראלים מסכימים אלה עם אלה". כחמישית מהם מסכימים איתה מאוד, ועוד כשליש מהם, למדי. באותה נשימה, אותם ישראלים עצמם מסכימים שבישראל "יש מחלוקות גדולות בין שני הגושים שאי-אפשר לגשר עליהן". גם הסכמה רחבה וגם מחלוקות שאין לגשר עליהן. האם זו סתירה? לא בהכרח. הנתונים מלמדים על כך שההסכמה והמחלוקת מתגוררות באזורים שונים של השיח הציבורי.

הממצא המרכזי, והמפתיע, שעלה השנה ממדד ההסכמה הוא שהישראלים מסכימים יותר דווקא על הערכים ה"אוניברסליים" של מדינתם ופחות על הנושאים ה"פרטיקולריים" שלה. השאלה שזכתה לרמת ההסכמה הגבוהה ביותר נגעה למהות הדמוקרטיה: 59% מהישראלים מסכימים על כך שמדינה דמוקרטית היא מדינה שיש בה גם "בחירות חופשיות, זכות הצבעה והכרעת הרוב" וגם "ערכי סובלנות ושמירת זכויות אדם". אחריה, השאלה על שוויון זכויות: 60% מהישראלים "מאוד מסכימים", ועוד 18% "קצת מסכימים" עם הקביעה של מגילת העצמאות בדבר "שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין" (בקרב היהודים: 84% מסכימים). לעומת זאת,

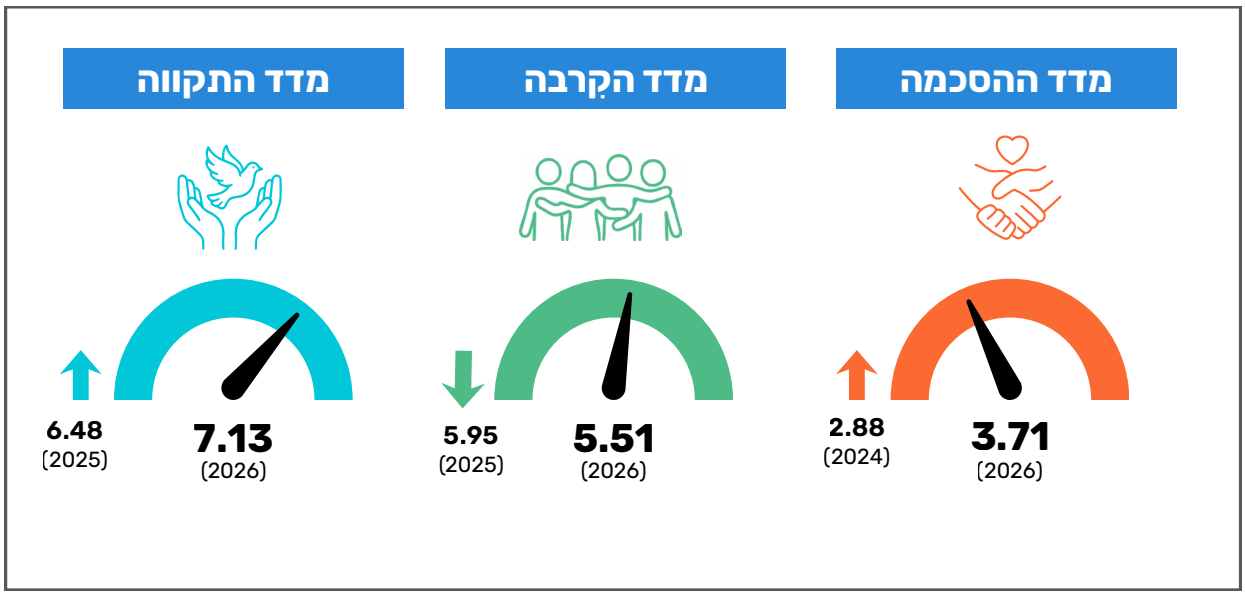

חושבים שישראל היא המקום שהכי כדאי לילדיהם לחיות בו

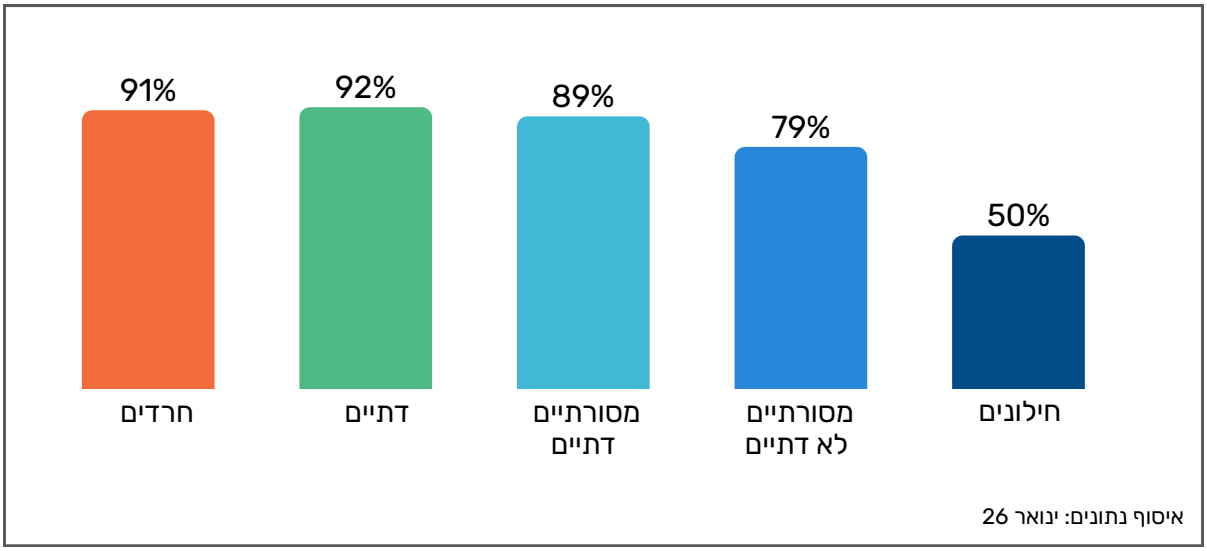

כשאת/ה חושב/ת על המעגל הקרוב של משפחה וחברים, כמה מהם ומילדיהם יישארו לדעתך לחיות בישראל?

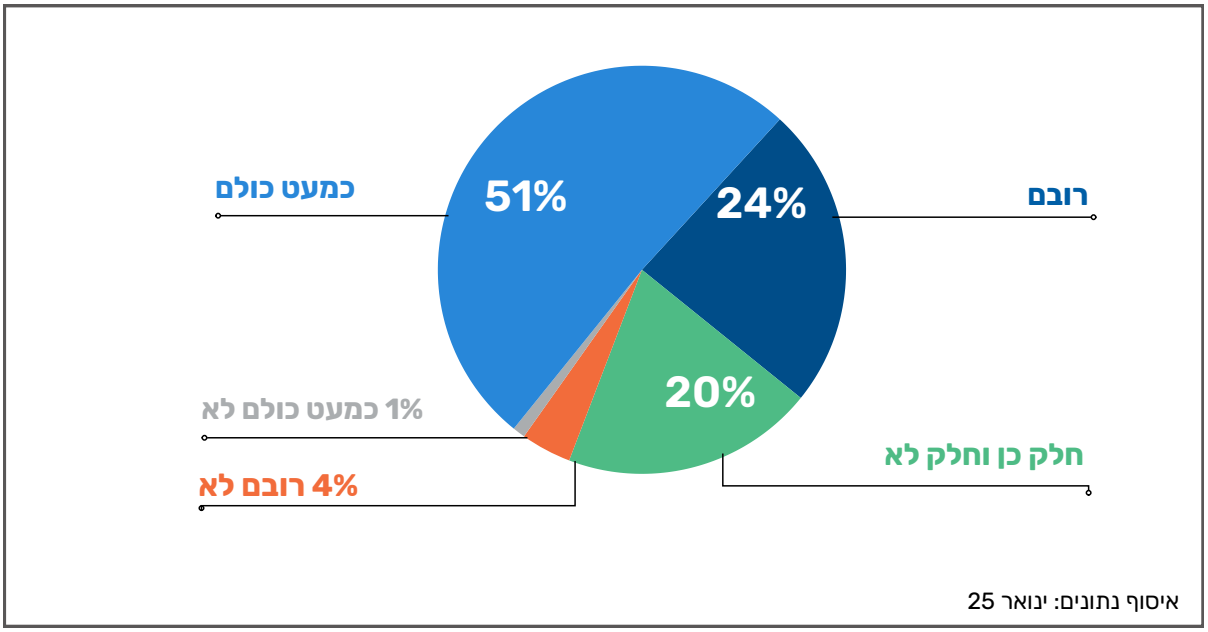

בשאלות הייחודיות לישראל: מהי המדיניות הנכונה בנוגע לפלסטינים והאם ישראל "מספיק יהודית", צנחה רמת ההסכמה לכ-31% בלבד.

בשאלת ה"יהודיות" של המדינה, הציבור מפוזר על פני כל הקשת: 36% מהיהודים סבורים שישראל "לא מספיק יהודית" (בקרב חרדים - 91%; בקרב דתיים - 64%), בעוד 42% מהחילונים סבורים שהיא "יותר מדי יהודית", וזו גם העמדה הדומיננטית בקרב הערבים (47%). בשאלה הפלסטינית רשמנו השנה נתון ראוי לתשומת לב: בסקר שערכנו במרץ 2026, 49% מהיהודים בחרו בעמדה הקוראת לחיזוק השליטה הישראלית בשטחים, הרחבת ההתנחלויות ואולי סיפוח - הבחירה הגבוהה ביותר שמדדנו לשאלה זו בשנים האחרונות. מנגד, 66% מהערבים בוחרים בעמדה של חתירה להסכם שלום ומדינה פלסטינית. במילים אחרות: על עצם קיומה של הדמוקרטיה ועל עקרון השוויון יש בישראל בסיס רחב של הסכמה. על שאלות העומדות במרכז מערכת הבחירות: יהודיות המדינה, עתיד השטחים ויחסי הרוב והמיעוט, אין.

בפרק ההסכמה הצגנו ממצא נוסף שראוי לעמוד עליו משום שהוא נוגע ישירות למחלוקת המלווה את מערכת הבחירות. שיעור היהודים הסבורים שדמוקרטיה משמעה "גם וגם" - גם הכרעת רוב וגם זכויות אדם - עמד השנה על 63%, ירידה ניכרת בהשוואה ל-80% לפני שלוש שנים בלבד. סביר להניח שירידה זו קשורה לוויכוח הנמשך על היחס בין המערכת הפוליטית, המבטאת את עמדות הרוב, לבין המערכת המשפטית ובית המשפט העליון. כלומר, המחלוקת הפוליטית, לא זו בלבד שהיא מסיטה עמדות בשאלות של מדיניות, היא גם מחלחלת להגדרות היסודיות ביותר, לשאלה

מהי בכלל דמוקרטיה. זהו אחד הממצאים המדאיגים של השנה.

ובכל זאת, גם כאן ראוי לאזן: הבדיקה הסטטיסטית שערכנו לארבע שאלות מדד ההסכמה העלתה שהמתאם בין התשובות נמוך (הגבוה ביותר: 0.19). המשמעות היא שאי-אפשר לנבא מתשובתו של אדם לשאלה אחת את תשובתו לאחרת. כלומר, ישראל רחוקה ממצב שבו יש בה "שני מחנות" אחידים והומוגניים בעמדותיהם. משרעת הדעות מגוונת הרבה יותר מן הנדמה בשיח הציבורי, וגם בקבוצות ובמגזרים ובתוך מחנות אידיאולוגיים ישנם פערי עמדות ניכרים. החפירות אולי מסומנות היטב על המפה הפוליטית, אבל היושבים בהן אינם חיילים אחידים.

הרגש הפך פוליטי

אם מדד ההסכמה סיפק את החדשות הטובות באופן יחסי, מדד הקרבה סיפק את המדאיגות. המדד, אשר בו בחנו עד כמה מרגישים ישראלים מקבוצות שונות קרובים זה לזה או רחוקים זה מזה, ירד השנה ל-5.51. כשניתחנו את פרטיו מצאנו את הממצא החשוב באמת: הדבר המקשה על ישראלים להרגיש קרובים אלה לאלה הוא בראש ובראשונה, מעבר לשאלה הלאומית, ההשתייכות למחנה בעל תיוג פוליטי. אלו הממקמים עצמם בימין מרגישים קרובים לקבוצות הימין; אלו שבמרכז, לקבוצות המרכז, והניכור בין הקצוות גדול. הניכור לקבוצות השמאל בקרב תומכי הימין גדול, והניכור לקבוצות הימין בקרב תומכי השמאל גדול עוד יותר. אפילו קבוצות שהגדרתן אינה פוליטית לכאורה: "מתנחלים" ו"תל אביבים", מדורגות על פי המפתח הפוליטי של המדרג.

הקבוצה שזכתה לציון הקרבה הגבוה ביותר היא זו של היהודים החילונים - הקבוצה הגדולה מקרב היהודים, שכמעט כל הקבוצות מדרגות אותה בציון גבוה למדי. הקבוצה שזכתה לציון הנמוך ביותר היא החרדים: 3.79 בלבד. החרדים לא קיבלו ציון גבוה של קרבה משום קבוצה מלבד זו שלהם (החרדים מדרגים את קרבתם לחרדים ב-9.29). החילונים מדרגים את קרבתם לחרדים ב-1.81 - הציון הנמוך ביותר שנותנת קבוצה כלשהי לקבוצה אחרת בסקר, מלבד יחסי יהודים-ערבים. אי-אפשר לנתק נתון זה מההקשר: את סקר הקרבה ערכנו בימים שבהם התחבטה הכנסת בחוק הפטור מגיוס, שרוב הציבור התנגד לו. אבל גם בסקרים קודמים שערכנו זכו החרדים לציונים נמוכים, והמלחמה, שבמהלכה הם לא הצטרפו לשורות לובשי המדים ותבעו לעגן מחדש את הפטור, העמיקה את הקרע גם בקבוצות שגילו כלפיהם בעבר אהדה רבה יותר.

המתח הלאומי: כרבע מהישראלים חשים קרבה לערבים, וכמעט כולם ערבים בעצמם. 8% בלבד מהיהודים מציינים קרבה לערבים. האסימטריה כאן בולטת וכואבת: 43% מהערבים מציינים קרבה ליהודים חילונים בהשוואה ל-10% מהחילונים המציינים קרבה לערבים. הערבים מושיטים יד, במונחי רגש, הרבה יותר משהיא מושבת להם. את המתח היהודי-ערבי עצמו זיהו הערבים בסקרינו כמתח העיקרי בחברה הישראלית, בעוד 4% בלבד מהיהודים ציינוהו ככזה. עצם הפער בזיהוי המתח המרכזי הוא עדות לתפיסת מציאות מקוטבת: שתי הקבוצות חיות באותה מדינה ורואות שתי מפות שונות של שסעיה. מתח זה מתקיים כשברקע שני תהליכים המזינים אותו: המלחמה, שעמדות הערבים בנוגע אליה שונות בתכלית מאלה של היהודים כמעט בכל שאלה שנבחנה, ושיעורי הפשיעה הגבוהים במגזר הערבי, שהיהודים והערבים מציעים להם הסברים הפוכים: הערבים מאשימים בכך בעיקר את המדינה ואת הזנחתה, והיהודים מפנים את עיקר האשמה למגזר ולהנהגתו. באווירה הזאת מצאנו רוב דומה של יהודים ושל ערבים החושבים אלה על אלה ש"רבים מהם" או "רובם" קיצונים.

אופטימיות עם כוכבית

אל מול השחיקה הרגשית - התקווה. מדד התקווה עמד השנה על 7.13 - עלייה בהשוואה לשנים קודמות, והוא נשען על ארבעה מרכיבים: אופטימיות בנוגע לעתיד המדינה, ביטחון שהקרובים יישארו לחיות בישראל, הנחה שישראל היא המקום שכדאי לדור הבא לחיות בו והנחה שכדאי להשקיע בה לטווח ארוך. בכל הארבעה, התשובה הישראלית הכללית חיובית: 60% אופטימים, 75% מניחים שרוב מכריהם יישארו, 65% סבורים שישראל היא המקום הנכון לילדיהם ולנכדיהם, ו-65% סבורים שכדאי להשקיע בה. אלה נתונים שקשה לא להתרשם מהם על רקע שלוש שנות מלחמה, טראומה לאומית וסערה פוליטית מתמשכת. מדדים בינלאומיים מתעדים מדי שנה את היות הישראלים, בהשוואה לאזרחי מדינות אחרות, אופטימים במיוחד. גם השנה החזיק כלל זה מעמד בנתונים שאספנו.

ישראלים התומכים בממשלה המכהנת דורגו במדד התקווה גבוה הרבה יותר מהישראלים המתנגדים לה

אבל למדד התקווה של 2026 מוצמדת כוכבית, ששמה חלוקה מחנאית. התקווה איננה מחולקת שווה בשווה. ישראלים התומכים בממשלה המכהנת דורגו במדד התקווה גבוה הרבה יותר מהישראלים המתנגדים לה. רמת האופטימיות יורדת בסולם ברור ככל שנעים מהימין לשמאל. כמו כן, מדד התקווה של הערבים (5.79) נמוך באורח ניכר מזה של היהודים (7.46). "מפת העוצמה והאופטימיות" ששרטטנו בדוח המחישה את הפער: בקרב תומכי הימין, כמעט אין הבדל בין תחושת העוצמה לתחושת האופטימיות (8.50 מול 8.47) - הם מרגישים שהמדינה חזקה ובטוחים בעתידה; בקרב המרכז-שמאל, הפער הוא נקודה שלמה (6.97 מול 5.97): הם מכירים בעוצמת המדינה אבל אינם בטוחים שהיא צועדת בכיוון הנכון. תקוות הימין היא תקווה שלמה; תקוות המרכז והשמאל מסויגת, כמעט מותנית.

הכוכבית הגדולה מכולן נוגעת לציבור החילוני. בקבוצת המזדהים כחילונים - כארבעה מכל עשרה יהודים, הקבוצה הגדולה מכל הקבוצות - כשליש (31%) משיבים ש"אולי כן ואולי לא" כדאי לילדיהם ולנכדיהם לחיות בישראל, ועוד כחמישית (19%) סבורים שלא. כלומר, כחצי מהחילונים אינם משוכנעים בכך שישראל היא המקום הנכון לדור הבא של משפחתם. נתון זה, שאינו חדש (ממצא דומה מדדנו גם בתחילת המלחמה), הוא אולי הנתון החברתי החשוב ביותר שהצגנו בדוח כולו. אין מדובר בכוונות עזיבה - כפי שאפשר לראות, הישראלים נשארים - אלא במעין עמדת המתנה הקשורה באופן הדוק גם לבחירות הקרובות: בולטת בה נוכחותם של ישראלים מהמרכז שמאלה. הקבוצה הגדולה בציבור היהודי מחזיקה את שאלת העתיד פתוחה, וממתינה לראות לאן פני המדינה. חברה יכולה לחיות לאורך זמן עם מחלוקות; קשה לה יותר לחיות עם קבוצה מרכזית המרגישה, ולו בחלקה, שהבית אולי אינו בית לצמיתות.

הקיטוב לא נולד במלחמה

אחת הקביעות החשובות בדוח השנתי, אולי החשובה בהן להבנת הרגע הנוכחי, היא זו: האתגר החברתי העיקרי של ישראל אינו תוצר של המלחמה אלא של מה שבא לפניה. אווירת הקיטוב הפוליטי-חברתי שוררת בישראל כבר כמה שנים. היא התפתחה בהדרגה בתקופה שבה נערכו בתוך זמן קצר חמש מערכות בחירות; החריפה באחת עם הקמת הקואליציה המכהנת בסתיו 2022 וההכרזה על "הרפורמה המשפטית"; רישומו של אותו אירוע שרד גם את טלטלת הטבח ואת שנות המלחמה הארוכות. המלחמה העמיקה את חוויית הקיטוב במידת

מה והוסיפה לה שכבות של משמעות, אבל לא שינתה באופן מהותי את סיבותיה ולא ערערה את יסודותיה.

עד כמה עמוקה הדאגה? אחד הביטויים לחשש הגובר הוא היחס הציבורי לאזהרות מפני עימות אזרחי. כשנשיא בית המשפט העליון לשעבר אהרן ברק התריע במרץ 2025 כי "אנחנו הולכים לשפיכות דמים ומלחמת אזרחים" מצאנו שרבע מהישראלים סברו שהוא צודק וששליש נוספים חשבו שקצת הגזים, אבל אכן מדובר בסכנה אמיתית. בסך הכול, שישה מכל עשרה ישראלים הסכימו שישנה סכנה של מלחמת אזרחים בישראל. אזהרות מהסוג הזה, שבעבר היו נדחות כלאחר יד כרטוריקה מוגזמת, מהדהדות כיום בציבור כאפשרות שיש להתייחס אליה ברצינות. במקביל מדדנו: 38% מהישראלים "מאוד מודאגים" מהמצב החברתי ועוד 42% "די מודאגים" – שמונה מעשרה. בקרב יהודים לא חרדים דורג האתגר החברתי השנה בסקרינו כשני בחשיבותו אחרי האתגר הביטחוני בלבד, מתוך תשעה נושאים.

לקביעה הזאת – שהקיטוב קודם למלחמה – חשיבות כפולה ערב הבחירות. ראשית, היא מנפצת אשליה שרווחה בחודשי המלחמה הראשונים, שהאיום החיצוני "יאחה את הקרעים". הנתונים שאספנו מלמדים שגם בסופה של מלחמה קשה שהזכירה לציבור את חומרת האיומים החיצוניים הערין רובו שהקיטוב והמחלוקת מסוכנים לישראל יותר מהאיום הגרעיני ומהסכסוך עם הפלסטינים. ההשוואה שערכנו בדוח בין מיקומם של היהודים על "מפת העוצמה והאופטימיות" בינואר 2024 לבין מיקומם בינואר 2026 גילתה שלמרות הטלטלות העזות לא חלה תזוזה ניכרת בממוצעים. לכל היותר ישנה ירידה קלה בתפיסת העוצמה, שמקורה דווקא בירידה בהערכת היהודים את עוצמתה החברתית של ישראל. הצבא הוכיח את כוחו; החברה, בעיני עצמה, לא.

במחשבה על האתגרים האלה, איזה בעיניך הכי מסוכן לישראל?

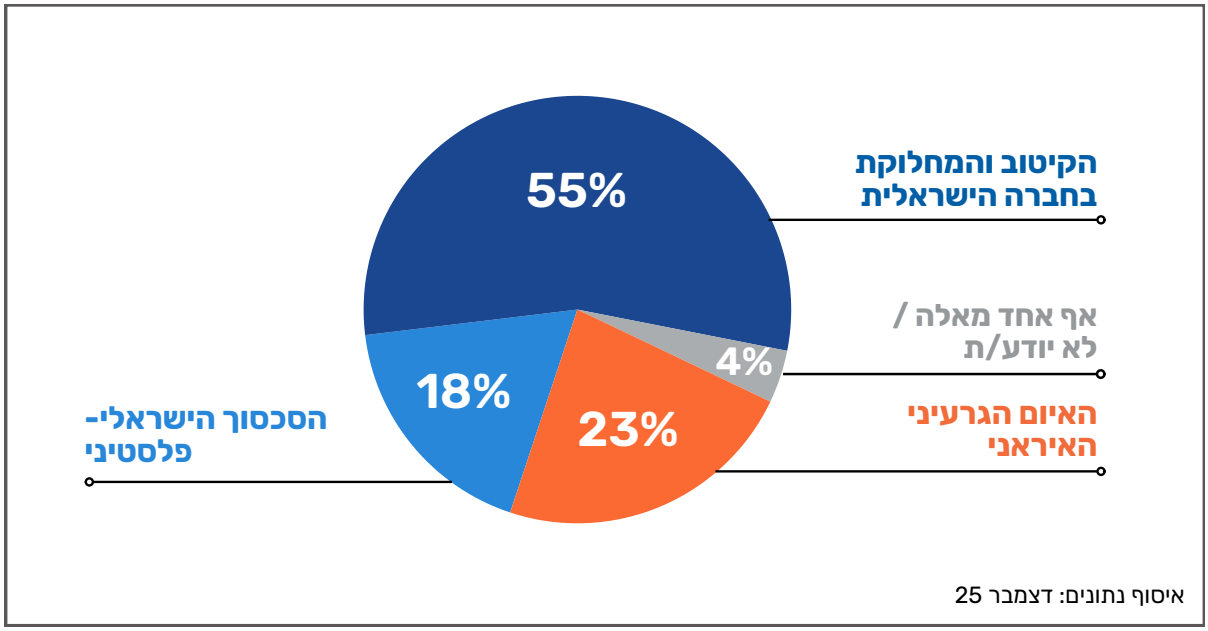

הנושא הכי מכריע בבחירות — כלל הישראלים

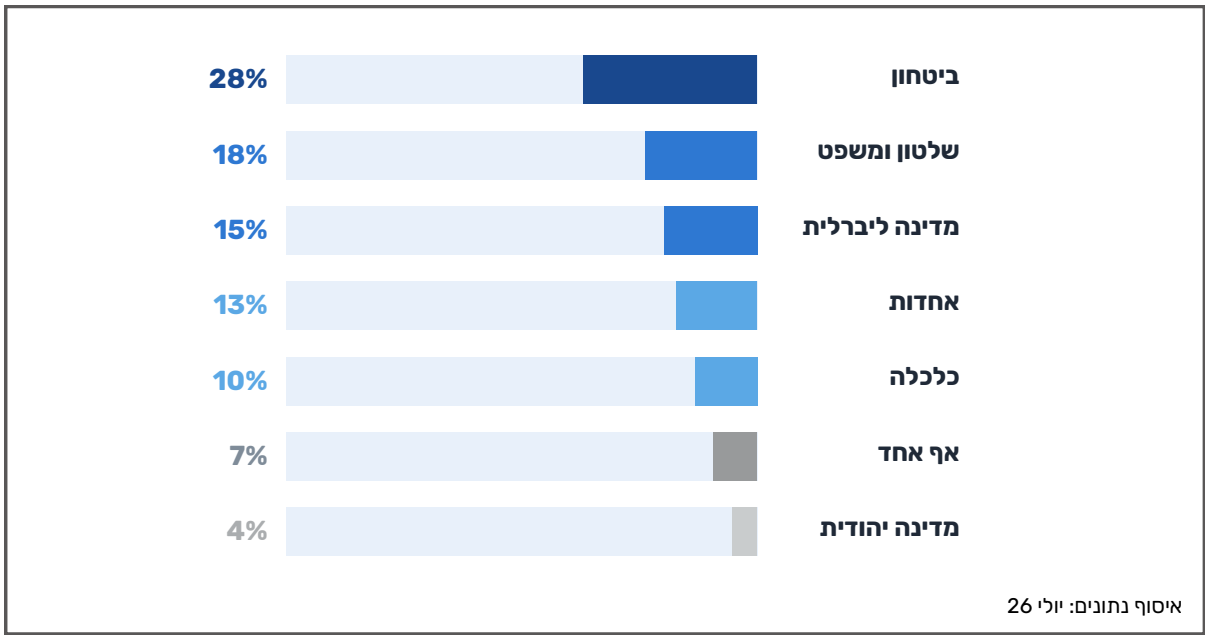

שנית, ומכאן ההשלכה המעשית: אם הקיטוב איננו תוצר של המלחמה, גם סיומה לא ירפא אותו. מקורותיו פוליטיים ומוסדיים, ולכן יצטרך גם הטיפול בו, אם יבוא, להיות פוליטי ומוסדי. כאן נכנסות הבחירות לתמונה, כפי שנראה בהמשך.

המחנה קובע את העובדות

עד כמה עמוקה חדירת ההשתייכות המחנאית לתודעה הישראלית? בדוח השנתי הצגנו שורה של דוגמאות שהצטברותן מדאיגה יותר מכל אחת מהן בנפרד. האם הכלכלה הישראלית חזקה? לכאורה שאלה המחייבת קריאה נטולת פניות של המציאות; בפועל, תומכי הימין נותנים לכלכלה ציון 4.0 (מתוך 5), ותומכי השמאל, 1.4; האם התקציב מעוצב באופן ענייני? תומכי הממשלה סלחנים, מתנגדיה והמגזר הערבי רואים בו חלוקת שלל פוליטי; האם ישראל מנצחת במלחמה? האם צמרת צה"ל ראויה לאמון? האם ההתנחלויות תורמות לביטחון? האם יש להקפיד על מוסר לחימה? כל השאלות הללו, ורבות אחרות, נחתכות בקו תפר פוליטי. כפי שכתבנו בדוח: ישראל של 2026 היא חברה אשר בה הבנת העובדות כפופה לשייכות המחנאית.

זו, יש להדגיש, אינה תופעה סימטרית במובן של תוכן - כל מחנה בטוח שהוא רואה נכוחה ושהאחר שבוי בתעמולה - אבל היא סימטרית במנגנון. היא ניכרת גם במדד הרגיש ביותר של יחסי אזרח ושלטון: האמון בממשלה. לאורך כל תקופת המדידה שלנו מעולם לא זכתה הממשלה המכהנת לאמונו של רוב הציבור בישראל. באביב 2026, על רקע המערכה באיראן, היא זכתה לראשונה לאמון של חצי מהציבור היהודי, וביולי, אחרי ההסכם עם איראן - שרוב גדול של הציבור בישראל זיהה כהסכם המדרדר את מצב הביטחון של ישראל - צנח האמון בה ל-37%, השיעור הנמוך ביותר זה יותר משנה. 48% מהציבור בחרו באפשרות הנחרצת "מאוד לא סומכים".

שיעור בעלי "אמון רב" בטראמפ

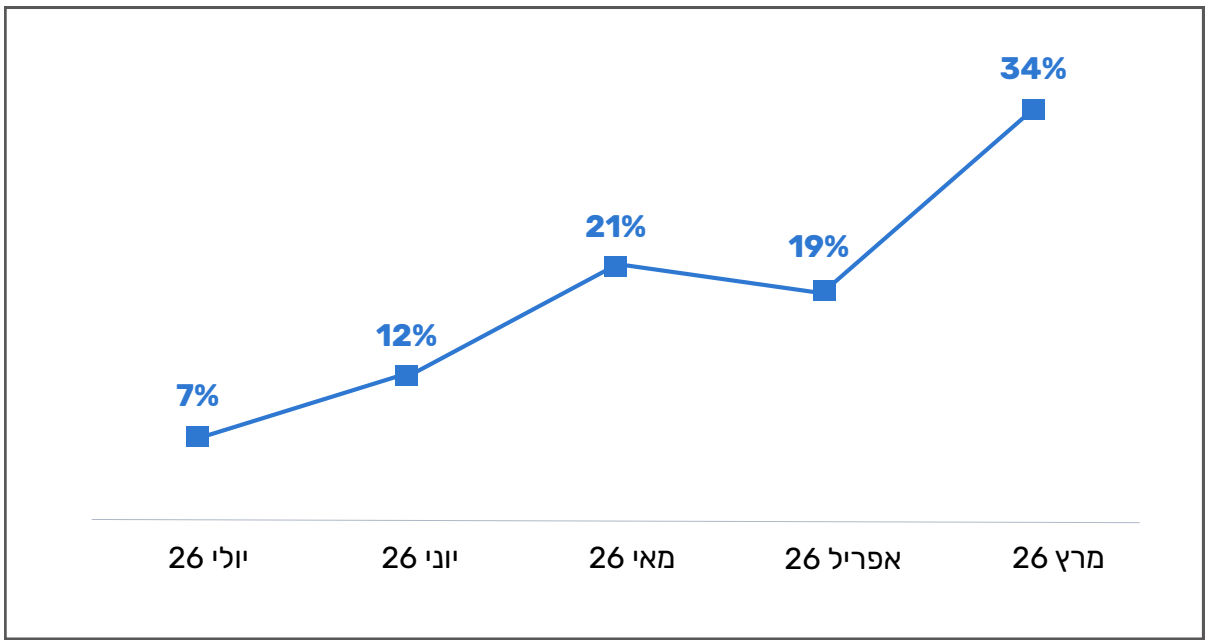

הפילוח חד כתער: בימין, 77% סומכים על הממשלה; במרכז, 9%; בשמאל - אפס. כל המשיבים בקבוצה זו בחרו ב"מאוד לא סומך". בפילוח הדתי: 75% מהחרדים סומכים לעומת 19% מהחילונים. שני ציבורים, שתי ממשלות - אותה ממשלה.

איראן, לבנון, עזה

על רקע זה מתבררת חשיבותם של שני סקרי הקיץ - יוני ויולי 2026 - שערכנו במקביל לחתימת ההסכמים לסיום המלחמה ואחריה. הם הוסיפו לתמונה השנתית נדבך עדכני, של התפכחות חדה, אבל גם של כמה הסכמות לא צפויות.

ההתפכחות ניכרת קודם כול בתחושת הניצחון. במרץ 2026, בעיצומו של מבצע "שאגת הארי", מדדנו ש-56% מהישראלים הרגישו שישראל מנצחת או ניצחה במלחמה - התוצאה הגבוהה ביותר בשנה האחרונה; ביולי, ארבעה חודשים בלבד אחר כך, עמד שיעור זה על 38%. 41% לא חשו שישראל מנצחת. ההשוואה השנתית מדגישה את עומק השחיקה: ביולי 2025, אחרי מבצע "עם כלביא", 54% חשו ניצחון ורק 22% שללו זאת; שנה אחר כך, התמונה כמעט התהפכה. כשבדקנו היכן התרחשה השחיקה מצאנו שהיא התרכזה כמעט כולה מחוץ לקבוצת הימין, אשר בה תחושת הניצחון כמעט לא השתנתה (77% אשתקד, 74% היום), בעוד בקרב המזדהים כ"מרכז" צנחה תחושת הניצחון מ-37% ל-14%. גם תחושת ההישג, מתברר, מתחלקת לפי מחנות.

התפכחות דומה, חדה עוד יותר, נרשמה בנוגע לנשיא ארצות הברית. דונלד טראמפ, שזכה במרץ 2026 לשיא של 34% - "אמון רב" - בקרב הישראלים, ירד ביולי ל-7% בלבד, ו-45% מהישראלים קבעו: "אין לי אמון בו". צניחה זו, שהתרחשה בהדרגה אך בעקביות מאז

ההסכם עם איראן, ראויה לציון גם בהקשר הלכידות: היא אחד המקרים הבודדים שבהם עמדות הציבור נעות יחד, חוצות מחנות. האכזבה מטראמפ משותפת. גם אם בימין נשמר עדיין רוב של אמון כלשהו בנשיא, ההשוואה ליולי אשתקד (29% "אמון רב" בימין אז, 8% היום) ממחישה עד כמה עמוק השינוי גם במחנה זה.

והנה הממצא המעניין באמת של הקיץ: ההסכם עם איראן יצר בישראל סוג נדיר של קונסנזוס – קונסנזוס של התנגדות. ביולי מצאנו ש-68% מהישראלים סבורים שההסכם אינו טוב לישראל. 56% בחרו בניסוח הנחרץ "מאוד לא טוב". שיעור הבוחרים בעמדה זו נע בטווח צר להפליא בין המחנות: מ-65% בימין ובימין-מרכז עד 75% בשמאל, ובפילוח הדתי – מ-69% בקרב החילונים עד 73% בקרב החרדים. רוב השולל את ההסכם נרשם בקרב מצביעי כל המפלגות היהודיות, מהציונות הדתית (89%) עד מרצ (81%). איש מהמשיבים היהודים, אף לא אחד, לא בחר באפשרות "ההסכם מאוד טוב לישראל". במקביל, ההסכם עם לבנון זכה לקונסנזוס הפוך: 63% סברו שהוא טוב לישראל. רוב דומה לכך רשמנו בכל המחנות האידיאולוגיים, ובאופן נדיר עוד יותר, בשיעור כמעט זהה בקרב יהודים וערבים (63% ו-64%).

המתח בין ימין לשמאל נותר הגורם שהציבור מזהה כמשפיע ביותר על הלכידות

שני הממצאים האלה מלמדים דבר מה חשוב על גבולות הקיטוב הישראלי. מתברר שכשסוגיה אינה ממופה מראש על ציר ימין-שמאל, כאשר אין לה "בעלים" מחנאי, הציבור הישראלי מסוגל בהחלט לגבש עמדה משותפת לכאן או לכאן. ההסכמות האלה הן בדרכן המוזרה עדות ללכידות: לא של אהבה אלא של שיפוט משותף. אולם ברגע שהסוגיה חוזרת אל השדה הממופה: עזה למשל, הקיטוב חוזר במלוא עוצמתו: בימין, 68% בעד חזרה ללחימה עד הפלת שלטון חמאס, במרכז ושמאלה ממנו מעדיף רוב גורף (70% עד 92%) מסלול כלכלי-דיפלומטי. הזירה הקרובה ביותר לבית נותרה המפלגת ביותר.

לצד זאת ניכרת בנושא עזה גם התפכחות משותפת, מרירה: שיעור המאמינים ששלטון חמאס יופל ולא יתקיים עוד נחתך במדידותינו כמעט בחצי בתוך שנה, מ-30% ל-17% (בקרב יהודים: מ-34% ל-18%), ושיעור הסבורים ששלטון חמאס ימשיך להתקיים כפי שהוא זינק מ-27% ל-42%. ההבטחות ל"ניצחון מוחלט" פינו את מקומן להנמכת ציפיות ולהשלמה עם מציאות עמומה. זה כואב, אבל גם כאן יש נחמה מסוימת למודאג ממצב הלכידות: התפכחות משותפת היא בסופו של דבר חוויה משותפת.

השסע הדתי

הדאגה הישראלית ממצב הלכידות, עמוקה, נרחבת ויציבה: 78% מהישראלים אמרו לנו ביוני שהם מודאגים ממצב הלכידות החברתית – נתון הדומה לזה שמדדנו בשלוש השנים האחרונות. תחושת השבר החברתי הפכה, כפי שכתבנו בדוח יוני, מאפיין קבוע ומובנה בתודעה הציבורית. אבל ביציבות הזאת מצאנו תזוזה שראוי לשים אליה לב דווקא ערב הבחירות: שינוי בזהות השסע שהציבור מזהה כמאיים ביותר.

המתח בין ימין לשמאל נותר הגורם שהציבור מזהה כמשפיע ביותר על הלכידות, אבל שיעור הבוחרים בו ירד בשנה מ-56% ל-46%. במקביל זינק שיעור המצביעים על המתח בין דתיים לחילונים – מ-20% ביוני 2025 ל-32% השנה – השיעור הגבוה ביותר שמדדנו בשלוש שנות המדד (בקרב היהודים: מ-23% ל-36%). תזוזה זו אינה מקרית. היא משקפת שנה אשר בה חזית המחלוקת בין רוב החברה הישראלית לבין החברה החרדית סביב הגיוס, הפטור, התקציבים וההפגנות

הובלטה מאוד בשיח הציבורי והמחישה יותר מכל חזית אחרת את הפער בין תומכי הקואליציה המובהקים לבין רוב מתנגדיה.

הנתונים שאספנו סביב סוגיית הגיוס ממחישים את עומק המבוי הסתום. בשאלה העקרונית שוררת הסכמה רחבה מאוד: 80% מהציבור תמכו באופן עקרוני בשירות של חרדים. אבל הציבור החרדי עצמו מתנגד לכך בשיעורים מוחלטים. בסקר שערכנו בחברה החרדית קבעו 93% מהחרדים שגיוס חובה מלא אינו מקובל עליהם. רוב גדול שלהם דוחה גם מתכונות מרוככות. כשעוברים מהעיקרון למדיניות מתפרקת ההסכמה הכללית למחנות: ביולי מצאנו ש-46% מהישראלים סבורים שיש להפעיל עוד סנקציות ועוד לחץ, בעוד בימין, רוב (59%) מעדיף גיוס "רק בהסכמה עם ההנהגה החרדית". דפוס זה משקף בין השאר את מחיר השותפות הקואליציונית. מעל לכול מרחפת הספקנות: רוב הציבור, כולל חלק ממתנגדי הסנקציות, מניח שמטרתם העיקרית של מנהיגי הקואליציה בטיפול בחוק הגיוס היא פוליטית – שימור הקואליציה – ואינה ביטחונית או ערכית.

ההפגנות החרדיות בכבישים נגד מעצרי עריקים הוסיפו לתמונה נופך מעניין. כשהצגנו למשיבים ביולי שלוש עמדות שנשמעו במרחב הציבורי, העמדה הנפוצה ביותר (39%) הייתה שאלה הפגנות שאינן מוצדקות, שיש למנוע, אבל כמעט שליש (32%) בחרו עמדת הדדיות: "בהפגנות נגד הרפורמה היה מותר לחסום כבישים, ולכן גם לחרדים מותר". היגיון זה נפוץ במיוחד בימין (48%) ובקרב מצביעי הליכוד (51%). יש כאן, בזעיר אנפין, עדות לאופן שבו הקיטוב מכרסם בנורמות: הלגיטימיות של אמצעי מחאה אינה נמדדת עוד לגופה אלא נגזרת ממה שהותר או נאסר על המחנה היריב. מידה כנגד מידה הפכה לעיקרון חוקתי.

ישנה גם תזוזה עמוקה יותר, איטית יותר, שתיעדנו בדוח השנתי: החברה היהודית נעשית מסורתית יותר בעקבות המלחמה, ובה בעת מקוטבת יותר בשאלת המסורת. העלייה בקיום מנהגים ובתחושת האמונה מתרכזת במי שהיו מסורתיים או דתיים מלכתחילה, ובקרב צעירים; בקרב החילונים, לעומת זאת – הקבוצה הגדולה ביותר בציבור היהודי – נרשמה דווקא ירידה קלה. ישראל אינה הולכת בכיוון אחד אלא בשני כיוונים מנוגדים. החילונים, שרובם סבורים גם היום שיש בישראל "כפייה דתית", ירגישו שהמדינה סביבם נעשית מסורתית יותר; האחרים יניחו שהמציאות המשתנה מכשירה עיגון של המסורתיות המתחזקת. אלה חומרי הבעירה של העשור הבא, והבחירות הקרובות עשויות להצית חלק מהם: השאלה כמה "יהודית" צריכה ישראל להיות היא כזכור השאלה שרמת ההסכמה עליה היא הנמוכה ביותר.

בושה והקשחת עמדות

בחודש מאי פורסם מטעם ראש הממשלה סרטון בשם "אבא, אימא, אני ביביסט", שהציג צעיר "היוצא מהארון" הפוליטי בפני הוריו אנשי השמאל. בסקר יוני בדקנו אם הסרטון מתאר תופעה אמיתית. התשובה שקיבלנו מאלפת דווקא בסימטריה שלה: 85% מהמזדהים כימין משוכנעים שיש תומכי ימין המתביישים לחשוף את עמדותיהם בסביבתם, ו-80% מהמזדהים כשמאל אומרים בדיוק אותו דבר על תומכי המחנה שלהם. כל מחנה חווה עצמו כמושתק, כמיעוט נרדף במרחבים החברתיים שבהם הוא חי. העובדה ששני הציבורים גם יחד מדווחים על חוויית בושה – הימין, במרחבים הנתפסים כנשלטים בידי האליטות, והשמאל, במרחב הציבורי אשר בו הימין גדול ממנו הרבה מבחינה מספרית – היא אולי העדות הצלולה ביותר לקיטוב הרגשי: חברה אשר בה חוששים אנשים משני הצדדים לומר בקול מה הם חושבים.

במקביל לחוויית ההשתקה - הקשחה. זו השנה השלישית שבה אנו עוקבים אחר השאלה עד כמה חשוב לישראלים שמדיניות ישראל תהיה "כמו שהם רוצים" גם במחיר של פחות לכידות. הממוצע השנה עמד על 7.92 (מתוך 10), גבוה מ-7.47 ו-7.49 שמדדנו בשנתיים הקודמות, וההקשחה נרשמה השנה בכלל הקבוצות האידיאולוגיות. במקביל לכך נמשכה מגמת הירידה בנכונותם של יהודים לוותר על מימוש עמדותיהם לטובת לכידות בסוגיות ספציפיות - יחסי ישראל והפלסטינים, יחסי הממשלה ומערכת המשפט - בעוד בקרב הערבים נרשמה דווקא מגמה הפוכה, של נכונות גוברת לפשרה. כמו בממצאים אחרים, קבוצות הקצה - הימין והשמאל - הן הפחות מוכנות להתפשר, בעוד הנכונות ללכידות עולה ככל שמתקרבים למרכז המפה.

הציבור, מתברר, אינו מאמין שהמחלוקות אינן פתירות; הוא מאמין שהפוליטיקה אינה מסוגלת לפתור אותן

הנה הנתון ההופך את התמונה מורכבת באמת: באותם סקרים עצמם דירגו הישראלים את חשיבות האחדות בחברה ב-7.91 - שיעור כמעט זהה לחשיבות שהם מייחסים למימוש עמדותיהם. הם רוצים גם וגם: גם את המדיניות שלהם וגם את האחדות, ומסרבים להכיר בכך שלעיתים השתיים סותרות. רובם גם מאמינים בכך שפשרה אפשרית: כשבחנו השנה סדרה של מחלוקות מוכרות, מצאנו שרוב הישראלים סבורים שאפשר להגיע לנוסח של פשרה ברוב המחלוקות הציבוריות, "שרוב משמעותי של הציבור יהיה מרוצה ממנה", כולל בנושאים הנדמים בשיח לא פתירים, כמו תחבורה ציבורית בשבת ונישואים אזרחיים. החריג העקיב היחיד הוא המגזר החרדי, שבנושאי דת ומדינה מניח רוב גדול שלו שאין פשרה אפשרית. הציבור, מתברר, אינו מאמין שהמחלוקות אינן פתירות; הוא מאמין שהפוליטיקה אינה מסוגלת לפתור אותן.

אוקטובר: מתח והזדמנות

אל תוך המציאות הזאת נכנסת מערכת הבחירות של אוקטובר 2026. על מערכות בחירות רווחת האמירה, ממערכה אחת לזו שאחריה, שהן "גורליות במיוחד". אולם נדמה שבמקרה הנוכחי יש לה משנה תוקף. הנתונים שאספנו מלמדים על כך ששני מחנות ניגשים אל הקלפי כשהם רואים בתוצאה שאלה של קיום. בקרב המבקשים לחולל שינוי פוליטי, כחצי ממתנגדי הקואליציה אמרו לנו שהמשך שלטונה יהיה בעיניהם "מצב בלתי-נסבל". כשמחנה שלם מגדיר מראש תוצאה דמוקרטית אפשרית כבלתי-נסבלת, מדד התקווה של השנה הבאה תלוי במידה רבה במה שיקרה בקלפי, ובעיקר במה שיקרה אחריה.

בסקר יולי בחנו לראשונה את מבנה המערכה. רוב המצביעים כבר הכריעו: 53% אמרו שהם בטוחים לחלוטין למי יצביעו, ועוד 29% די בטוחים. ההחלטיות הגבוהה ביותר נרשמה בקצוות: 71% בשמאל ו-58% בימין בטוחים לחלוטין. המתלבטים מרוכזים באמצע המפה: בימין-מרכז, 22% עדיין חיכו לראות את כל המפלגות, ובמרכז, רק 44% היו בטוחים לחלוטין. שדה הקרב האמיתי של המערכה, במילים אחרות, נמצא במרכז המפה; באותן קבוצות שהנתונים מזהים כמאוזנות ביותר, כמוכנות ביותר לפשרה וגם כפגיעות ביותר לתנודות של תחושות ניצחון ואכזבה.

מרתק לא פחות: הנתונים מלמדים על כך שבישראל מתנהלות בפועל שתי מערכות בחירות שונות במקביל. כששאלנו מהו הנושא שיכריע את ההצבעה, בימין מובילים הביטחון (40%) ויחסי השלטון ומערכת המשפט (30%); במרכז ובשמאל, הנושא המוביל הוא "מדינה יותר ליברלית" (35% עד 38%); במגזר הערבי -

הביטחון והכלכלה. במגזר היהודי, הכלכלה כמעט אינה מופיעה כשיקול מכריע. שני המחנות אינם מתווכחים על תשובות שונות לאותה שאלה אלא שואלים שאלות שונות. סוגיית "שלטון ומשפט" מתגלה כדבק העיקרי של גוש הימין – 70% ממי שזהו הנושא המכריע מבחינתם מעדיפים קואליציית ימין – בעוד הבחירה ב"מדינה ליברלית" היא תמונת מראה כמעט מושלמת של העדפה לקואליציה ללא חרדים (83%). המערכה של אוקטובר תהיה בין השאר התנגשות בין שתי מסגרות שיח שכמעט אינן נפגשות.

כל אלה מבטיחים חודשים של מתח מחנאי גובר ושל אי-ודאות לא רק לגבי התוצאה אלא גם לגבי היום שאחריה: שום נוסחה קואליציונית אינה זוכה בסקרינו לרוב, והציבור מפוצל בין קואליציה של גוש השינוי, כולל ערבים (27%), וריאציות של גוש הימין (30% יחד) ושלוש גרסאות של קואליציה רחבה (29% יחד). אבל דווקא בנקודה זו, כפי שכתבנו בדוח השנתי, יש גם זווית אופטימית: הבחירות יאפשרו לכל ממשלה שתיבחר ולכל קואליציה שתורכב אתחול של מערכת היחסים בין השלטון לבין כלל הציבור, ואולי שיקום של האמון הציבורי במערכת. ממשלה המושלת במשך שנים ארוכות ללא אמון של רוב הציבור היא מנוע קיטוב מתמיד. קשה לשער שאפשר להוריד באופן ניכר את רמת הקיטוב בישראל ללא עלייה באמון הציבור בנבחריו. הבחירות הן אפוא גם הסיכון וגם התרופה האפשרית: הן יחריפו את המחלה בטווח הקצר והן ההזדמנות היחידה הנראית באופק לטיפול בה בטווח הארוך.

החלק המלא של הכוס

מאמר על לכידות בקיץ 2026 חייב, מטעמי הגינות כלפי הנתונים, להקדיש פרק גם לממצאים המעודדים, והם אינם מעטים אף לא שוליים.

ראשית, התקווה. מדד התקווה עלה השנה ל-7.13, ורוב הישראלים – יהודים וערבים, אם כי בשיעורים שונים – אופטימים בנוגע לעתיד מדינתם, מניחים שקרוביהם יישארו בה וסבורים שכדאי להשקיע בה לטווח ארוך. גם בשנה שבה נרשמו שיעורי הגירה גבוהים מהרגיל לא חלה תמורה בעלת משמעות בכוונות ההגירה של הישראלים, ושיא של יציאות לחו"ל (9.42 מיליון ב-2025) התקיים לצד שיעור זעום של מי שאינם מתכננים לחזור. הישראלים מתלוננים, חוששים ולעיתים מתייאשים בקול רם – ונשארים.

שנית, האמון הבין-אישי. המדד השנתי של אמון בין בני אדם שבדקנו ביולי הציג יציבות עם נטייה קלה לשיפור בכל סעיפיו. השינוי הבולט ביותר נוגע דווקא לסעיף הרגיש ביותר: שיעור היהודים הסבורים שאפשר לסמוך על רוב הערבים בישראל עלה מ-22% ל-26%. העלייה כולה התרחשה במרכז המפה ובשמאלה. בימין-מרכז הוכפל השיעור מ-15% ל-31% ובמרכז עלה מ-30% ל-40%, בעוד בקצה הימני לא זז דבר. זהו עדיין הנתון הנמוך ברשימה בפער גדול, והתנועה החיובית אינה הדדית (האמון של הערבים ביהודים אף ירד מעט), אבל כיוון התנועה, אחרי שנות מלחמה שהעמידו את היחסים במבחן קשה, ראוי לציון.

שלישית, ההסכמה על היסודות. כפי שהראינו, רוב גדול של ישראלים מסכימים שישראל צריכה להיות דמוקרטיה, מסכימים על עקרון שוויון הזכויות, ורובם מאמינים שברוב הנושאים החשובים, רוב הישראלים מסכימים זה עם זה. מדד ההסכמה עלה בהשוואה לחישוב בשנה הקודמת. המתאמים הנמוכים בין העמדות מלמדים על כך שהחברה הישראלית אינה שני גושים מונוליטיים אלא פסיפס – עובדה המקשה על משילות, אבל גם על מלחמת אזרחים.

השופט אהרן ברק אמר לא מזמן ש"אנחנו קרובים מאוד למלחמת אזרחים". מהאפשרויות הבאות, מה עמדתך בעניין זה (%)?

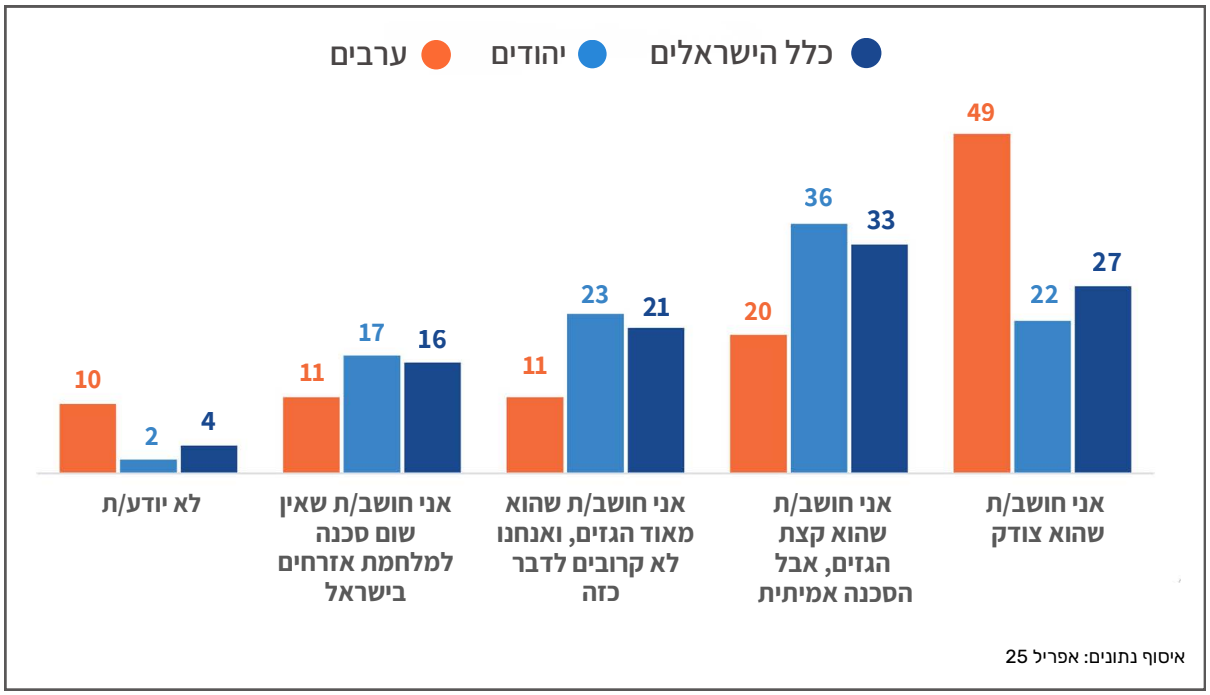

איסוף נתונים: אפריל 25

הנושא המכריע לפי אידאולוגיה

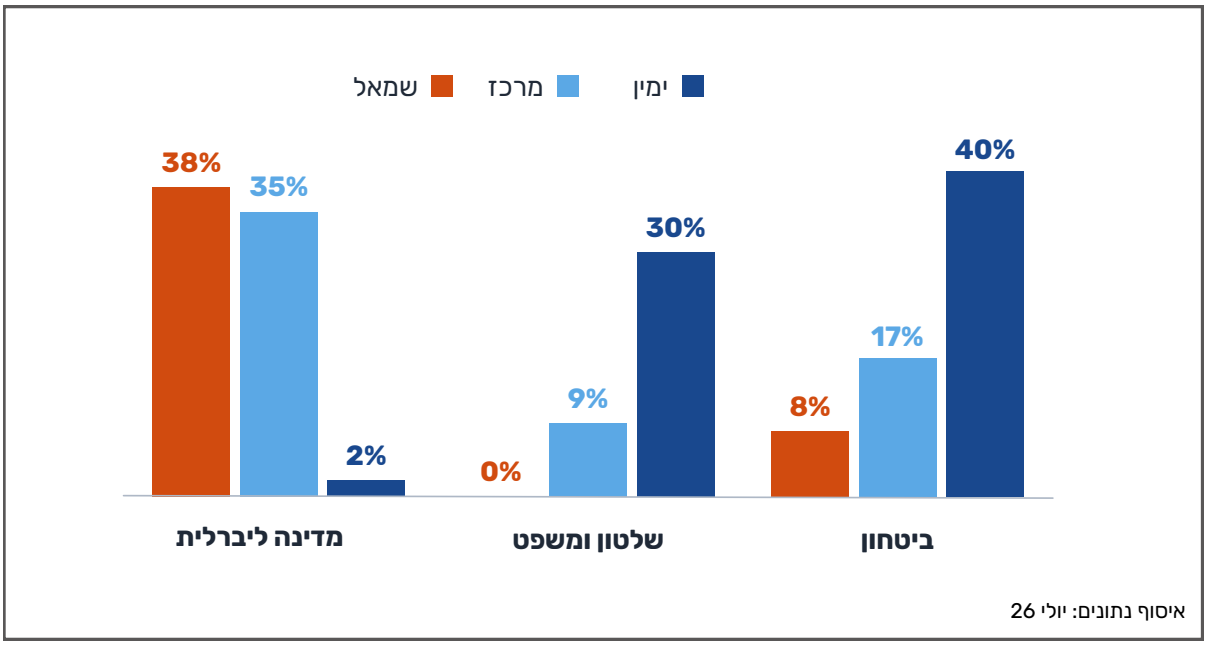

איסוף נתונים: יולי 26

רביעית, התפקוד. גם בשנה של מלחמה, קיטוב ומערכת פוליטית סוערת, כפי שציינו בדוח השנתי, גופים רבים במדינה מתפקדים ברמה גבוהה – כפי שהתברר במערכה עם איראן – והחברה עודה תוססת ואכפתית. הדאגה העמוקה של הישראלים ללכידות היא כשלעצמה סימן חיים: חברה האדישה לקרעיה מסוכנת יותר מחברה המוטרדת מהם. 78% המודאגים מהלכידות פירושם גם 78% הסבורים שיש על מה להיאבק.

חמישית, האמון בקרב שכבות הביניים של המדינה. האמון בשכבות אלו בפיקוד הבכיר של צה"ל, גם אחרי שחיקה מסוימת בחודשי הקיץ (מ-82% בקרב יהודים במרץ ל-71% ביולי), נותר גבוה הרבה מהאמון בדרג הפוליטי, והוא גבוה דווקא במרכז המפה הפוליטית. האמון בחיילים ובמפקדים הזוטרים נותר גבוה מאוד בכל הקבוצות לאורך כל המלחמה. המוסדות המקצועיים של המדינה, אף שגם הם נגררים מעת לעת אל המערבולת המחנאית, עדיין מחזיקים רזרבה של לגיטימציה ציבורית רחבה. זו הרזרבה שעליה תישען המדינה בחודשים הסוערים הבאים.

החשד בכללי המשחק

נסיים בממצא מטריד יותר מכל מספר בודד שהצגנו במאמר זה. בסקרים שערכנו בקיץ מצאנו שבשני צידי המתרס הפוליטי שוררת חשדנות גדולה מאוד בנוגע לנכונות הצד השני לכבד את תוצאות הבחירות. תומכי הקואליציה חושדים בכך שאם ינצחו יסרבו יריביהם להשלים עם התוצאה וינסו למנוע את מימושה – ברחוב, בתקשורת ובמוסדות. מתנגדי הקואליציה חושדים שאם ינצחו הם, השלטון היוצא לא ימסור את המפתחות בלב שלם וינסה לשנות את כללי המשחק בעודו מחזיק בהם. כל מחנה, במילים אחרות, חושד בכך שהמחנה השני אינו מחויב באמת למסגרת המשותפת; הוא משחק את המשחק הדמוקרטי רק כל זמן שהוא מנצח בו.

חשוב להבין מדוע ממצא זה חמור. דמוקרטיה איננה נשענת על הסכמה בין מחנות אלא על הסכמת המפסידים: על נכונותו של מי שהפסיד בקלפי לקבל את הדין, מתוך אמון שהמשחק היה הוגן ושתהיה לו הזדמנות נוספת. כשכל מחנה מניח מראש שהמחנה השני לא יעמוד בכללים, יש לחשד דינמיקה משלו, שאינה תלויה כלל בשאלה אם הוא מוצדק: הוא הופך כל מהלך של היריב לראיה, כל מחלוקת שלאחר הבחירות למשבר חוקתי בפוטנציה, וכל הסלמה ל"הגנה עצמית מקדימה". החשד בכללי המשחק הוא נבואה הנוטה להגשים את עצמה, וזו הסיבה לכך שהוא מסוכן ללכידות יותר מכל אחת מהמחלוקות שתיארנו, כולל העמוקות בהן.

זהו אפוא מה שמדדנו השנה: חברה שההסכמה העניינית בה עלתה, שתקוותה עלתה, שהקרבה הרגשית בין חלקיה ירדה, ושהאמון שלה בכך שהמשחק המשותף יימשך מוטל בספק בעיני שני הצדדים. הבחירות של אוקטובר לא יוכרעו רק בשאלה מי ינצח. הן יוכרעו גם בשאלה אם המפסידים, יהיו אשר יהיו, יאמינו בכך שהפסידו במשחק הוגן, ואם המנצחים ינהגו באופן שיאפשר להם להאמין בכך. על פי הנתונים שאספנו הקיץ, אף לא אחת משתי התשובות מובנת מאליה.

דמוגרפיה

7 ההגירה מישראל: מציאות חדשה ושאלות חדשות

הקדמה

ההגירה אל ישראל הייתה תמיד בראש מעייניה, הן כמדינה הן כחברה. היא נתפסה כסימן מובהק להצלחתה הפוליטית והתרבותית של המדינה, ונותרה מרכיב מרכזי באתוס הישראלי של מולדת שאליה היהודים שבים. מאז הקמת המדינה המודרנית הגיעו לישראל כ-3.5 מיליון עולים.

ההגירה ממנה, לעומת זאת, תפסה מקום שונה מאוד בשיח הציבורי. בעשורים הראשונים לקיומה של המדינה היא נתפסה לעיתים קרובות כמעשה בגידה. בשנות השבעים כינה כידוע יצחק רבין, שכיהן לימים כראש ממשלת ישראל, את המהגרים: "נפולת של נמושות". פחות נודעים אבל לא פחות נוקבים היו דברי מנחם בגין, ראש ממשלה ממסגרת פוליטית שונה בתכלית, שהתבטא על ההגירה במונחים של אובדן יחידות צבאיות. המונחים העבריים עצמם משקפים עמדות אלה: "עלייה" לתיאור ההגירה לישראל, ו"ירידה" לתיאור ההגירה ממנה.

רגשות מעין אלה היו מובָנים אולי בשנותיה המעצבות של המדינה. ישראל נדרשה אז להוכיח - הן לעולם הרחב הן ליהדות העולם - שהיא יכולה לשמש יעד מעשי ובר-קיימא לשיבת היהודים, המציע חופש פוליטי, ביטחון אישי והזדמנויות כלכליות העדיפות על אלה שבמקומות אחרים. כיום, אוכלוסיית ישראל עולה על 10 מיליון נפש, נתון ההופך אותה למדינה בינונית על פי אמות מידה אירופיות. ההגירה מהארץ נתפסת כיום בדרך כלל באופן ניטרלי יותר, לעיתים קרובות כתוצאה משילובה של ישראל בכלכלה העולמית וכדרך למימוש עצמי מקצועי. עדיין מתעוררים מעת לעת גלי דאגה בנוגע להגירה, אבל הם נוטים להתרחש במקביל למשברים ביטחוניים.

אף שניתוחים דמוגרפיים וסוציולוגיים בנושא ההגירה אל המדינה יש בשפע, לא כך בכל הנוגע להגירה ממנה. חוסר איזון זה קשור פחות לחשיבותם הפוליטית של שני התהליכים ויותר לזמינות הנתונים. במערכת רישום האוכלוסין בישראל, מעמד של עולה הוא קטגוריה מנהלית מוגדרת בבירור. לעומת זאת, מעמד של יורד

אינו קיים באופן רשמי. להבחנה זו השלכות מרחיקות לכת על מדידת ההגירה אל מחוץ למדינה ועל ניתוחה.

מבחינת הרשות הסטטיסטית הישראלית, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס, ישראל), נתוני העלייה הם בעיקרו של דבר ספירת אירועים הניתנים לצפייה. סטטיסטיקת ההגירה מישראל (ירידה), לעומת זאת, מחייבת הערכת תופעה חמקמקה יותר מטבעה. למן סוף שנות הארבעים נמדדת ההגירה מישראל באמצעות רישומים של מִנהל ביקורת הגבולות, העוקב אחר כל התנועות הבינלאומיות של אזרחי ישראל ושל תושבי הקבע שלה. לאורך כל תקופה זו הוגדר מהגר (יורד) באופן כללי כאדם העוזב את ישראל ונשאר בחו"ל תקופה ממושכת.

ההגדרה המדויקת של המושג "תקופה ממושכת" התפתחה בשמונת העשורים האחרונים. היא עברה התאמות ששיקפו שינויים נרחבים בדפוסי החיים, ובפרט את העלייה בניידות הבינלאומית ובתופעת המגורים הכפולים, ואת הופעת הסדרי תעסוקה חוצי-מדינות. עם זאת, העיקרון המרכזי נותר ללא שינוי: מהגר מישראל, או יורד, הוא אדם שלאחר עוזבו את ישראל מבלה את רוב השנה בחו"ל, בין ברציפות בין במצטבר. מהגר חוזר הוא אדם השב לישראל לאחר שהות ממושכת בחו"ל ומבלה בה לאחר מכן את רוב השנה. הגדרות אלו אינן מבוססות על כוונות או על תוכניות לעתיד אלא על דפוסי מגורים שנצפו בפועל.

המשך מאמר זה מתמקד ברמות ההגירה מישראל שנצפו לאחרונה. ראשית, אציג את הנתונים הקיימים ואדון בפרשנויות אפשריות למגמות האחרונות; שנית, אבחן שני היבטים של הגירה מישראל שלעיתים קרובות מתעלמים מהם: השפעתה הדמוגרפית על אוכלוסיית ישראל ותרומתה לאוכלוסייה היהודית בתפוצות.

הגירה של ישראלים למן 2009 ואילך: מבט מקרוב על המציאות המתהווה

על פי הערכות מומחים, האוכלוסייה הכוללת של הישראלים המתגוררים בחו"ל עמדה ב-1 בינואר 2022 על 630 אלף נפש. מאז, שיעור ההגירה מישראל עלה, ועל פי ההערכות העדכניות ביותר (1 בינואר 2025), גודל האוכלוסייה הזאת הוא 755 אלף נפש. נתונים אלה כוללים את כל הישראלים – אזרחים או תושבי קבע, בין אם נולדו בישראל בין היגרו אליה – שחיו בעבר בישראל ועזבו אותה כדי להתיישב בחו"ל לטווח ארוך. הם אינם כוללים את אלו שהיגרו מישראל ונפטרו. האוכלוסייה שנולדה בישראל היא כחצי מהסך הכולל.

בהתחשב בכך שאוכלוסיית ישראל עמדה באותה תקופה על כ-9.8 מיליון נפש, אוכלוסיית הישראלים המתגוררים בחו"ל הגיעה לכ-7% מכלל האוכלוסייה הישראלית בעולם. אם כוללים את הילדים שנולדו בחו"ל להורים מהגרים מישראל עולה מספר זה לכ-1 מיליון.

לפיכך, התשובה לשאלה "כמה מהגרים ישראלים יש?" תלויה במידה רבה בשאלה מי נחשב ישראלי. אין לכך תשובה נכונה לחלוטין או שגויה לחלוטין; הבחירה בין ההגדרות תלויה במטרה שהיא משרתת ובסוגיה המדינית הספציפית הנדונה. לרוב, הדיונים הציבוריים הסוערים בנושא "המספר האמיתי של הישראלים" מחטיאים נקודה זו לחלוטין.

תרשים 1. שיעורי ההגירה של ישראלים, לכל 1,000 איש

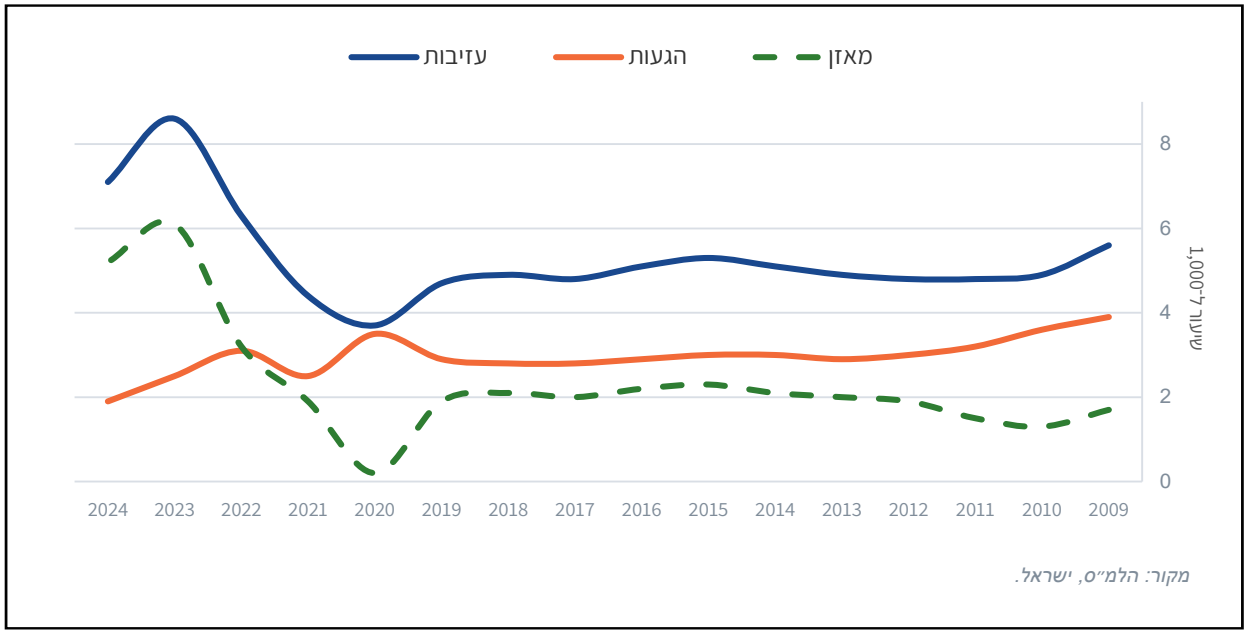

מקור: הלמ"ס, ישראל.

בשנים 2009–2019 עמד מספר העוזבים מישראל לטווח ארוך על כ-5 אנשים לכל 1,000 תושבים, בשנה, בעוד מספר החוזרים לטווח ארוך עמד על כ-3 לכל 1,000. בכל שנה עלה מספר העוזבים על מספר השבים, דבר שהביא לאובדן נטו של כ-2 אנשים לכל 1,000 תושבים בשנה כתוצאה מהגירה. מסקנה זו אינה מביאה בחשבון את העולים החדשים, כך שייתכן שמאזן ההגירה הכולל היה חיובי. עם זאת, ההגירה כשלעצמה הייתה גורם שגרע מגודל האוכלוסייה בישראל. אגב, רמות אלה נחשבות נמוכות בהשוואה לסטנדרטים בינלאומיים.

בשנת מגפת הקורונה (2020) חלה ירידה של כ-20% במספר היוצאים מישראל בעוד מספר השבים עלה בשיעור דומה, דבר שהביא למאזן הגירה נטו אפסי כמעט. חלק ניכר משינוי זה אפשר לייחס להגבלות על הנסיעות הבינלאומיות, שגרמו לישראלים רבים לשנות את תוכניותיהם, למשל, דחיית היציאה לחו"ל או הקדמת השיבה לישראל.

המציאות שלאחר המגפה הייתה מעניינת. ב-2021, כשמגבלות המגפה היו עדיין בתוקף, גם אם בהיקף מצומצם יותר, שב דפוס ההגירה לקדמותו קודם המגפה. לאחר מכן, ב-2022, עלה שיעור העזיבה בחדות בעוד שיעור החזרה נותר ללא שינוי ניכר. ב-2023 עלה שוב שיעור העזיבה, והפעם לווה בירידה בשיעור החזרה. ב-2024 נותר שיעור העזיבה גבוה באופן חריג, גם אם נמוך במקצת מזה של 2023, בעוד שיעור החזרה המשיך לרדת. בשנים 2023–2024 עמד מאזן ההגירה נטו של ישראלים על 5–6 אנשים לכל 1,000, כמעט פי שלושה מהשיעור שנרשם סמוך לתחילת המגפה וסמוך לאחריה. מבחינה היסטורית, שיעורי הגירה אלו נצפו לאחרונה בשנות השבעים, הנחשבות בדרך כלל תקופה של שיעורי הגירה גבוהים.

נכון להיום אין הסבר חד-משמעי אחד לעלייה הפתאומית בהגירה מישראל. המלחמה בעזה, שפרצה בעקבות המתקפה בהנהגת חמאס על היישובים

היהודיים בדרום ישראל באוקטובר 2023, בצירוף הסכסוכים העוקבים עם לבנון ועם איראן, הם גורמים אפשריים ברורים לכך. עם זאת, הם אינם יכולים לספק את ההסבר המלא. העלייה בהגירה החלה בבירור ב-2022, לפני התרחשות אירועים אלה. על סמך עובדה זו אפשר לראות במלחמות גורמים תורמים בלבד.

מעבר לכך, מחקרים קודמים בנושא ההגירה מישראל מצאו שוב ושוב שעולים חדשים לישראל הם הקבוצה המועדת ביותר להגירה. בהקשר זה ראוי לזכור שלישראל הגיע גל עלייה גדול מרוסיה ומאוקראינה בעקבות פרוץ המלחמה בין רוסיה לאוקראינה בפברואר 2022. ב-2022 לבדה, מספר העולים החדשים משתי מדינות אלה היה גבוה בערך פי ארבעה בהשוואה לתקופה שלפני מגפת הקורונה. נוכח זרם כזה, אפשר לצפות לעלייה מסוימת בהגירה מישראל בהמשך. ייתכן שחלק מהעולים ביקשו להשיג אזרחות ודרכון ישראליים כמין ביטוח קודם חזרתם למדינות מוצאם, וייתכן שאחרים בחרו לעבור למדינה שלישית.

ראוי גם לציין שמגפת הקורונה גרמה להגירה הבינלאומית זעזוע גדול. עקב הגבלות הנסיעה, רבים ממעברי המגורים, הביקורים ארוכי הטווח במוסדות אקדמיים וצורות אחרות של הגירה לטווח ארוך הפכו ב-2020 ובחלק ניכר מ-2021 בלתי-אפשריים. ייתכן אפוא שתקופת הפוסט-מגפה כוללת מרכיב של איזון מחדש בהגירה, אשר בו הנסיעות שנדחו או בוטלו מפוצות כעת בתנועה מוגברת.

יהיה זה הוגן לציין שאף שהתגברות ההגירה מישראל בתקופה שלאחר המגפה היא עובדה מוגמרת שאין עליה עוררין, הגורמים לה עדיין אינם מובנים דיים. להבנת גורמים אלה צריכה להיות עדיפות ראשונה במעלה הן בקרב חוקרים הן בקרב קובעי מדיניות.

השפעת ההגירה על אוכלוסיית ישראל

אחת הדרכים להערכת השפעת ההגירה מישראל על גודל האוכלוסייה בישראל היא הצבתה בהקשר של משפחת העמים האירופית כמוצג בטבלה 1 והעלאת השאלה כמה הייתה ישראל מרוויחה לו היו כל המהגרים נשארים במדינה. זו אינה שאלה טריוויאלית. בהתחשב בכך שהגירה נתפסת לרוב בשיח הציבורי בישראל כהפסד, מפתיע לגלות שהערכה כזאת לא בוצעה עד כה.

תרגיל זה מעיד על יותר מדבר אחד. ישראל היא מדינה קטנה מבחינת שטחה אבל לא מבחינת גודל אוכלוסייתה. לדאבון הלב מתעלמים בדרך כלל מעובדה זו הן בשיח הציבורי הן בשיח האקדמי; השפעתה התרבותית והכלכלית של מדינה קשורה לגודל אוכלוסייתה לא פחות מלגודל השטח שהיא תופסת. גם העובדה שאירופה היא יבשת מפוצלת מאוד מבחינה פוליטית ותרבותית אינה מוערכת כראוי. גודל אוכלוסייתה החציוני בה יעמוד ב-2025 על פחות מ-6 מיליון נפש למדינה. בהיותה בעלת אוכלוסייה של כ-10 מיליון נפש, ישראל גדולה מכל אחת ממדינות סקנדינביה למעט שוודיה. היא גדולה גם מאוסטריה, מהונגריה ומשווייץ - כולן שחקניות פוליטיות וכלכליות חשובות באירופה.

טבלה 1. גודל האוכלוסייה בישראל בהשוואה למדינות אירופה, 1 בינואר 2025

ענקיות אוכלוסין אירופיות	אוכלוסייה (במיליונים, מעוגל)
רוסיה	144
טורקיה, גרמניה, בריטניה, צרפת, איטליה	59–88
ספרד, אוקראינה, פולין	4–38

שאר מדינות אירופה, כולל ישראל

מדינה	אוכלוסייה (במיליונים, מעוגל)
רומניה	18.9
הולנד	18.3
בלגיה	11.8
שוודיה	10.7
צ'כיה	10.6
פורטוגל	10.4
יוון	9.9
ישראל	9.8
הונגריה	9.6
אוסטריה	9.1
בלרוס	9
שווייץ	9
בולגריה	6.7
סרביה	6.7
דנמרק	6

מדינה	אוכלוסייה (במיליונים, מעוגל)
פינלנד	5.6
נורבגיה	5.6
סלובקיה	5.5
אירלנד	5.3
קרואטיה	3.8
בוסניה הרצגובינה	3.1
מולדבה	3
ליטא	2.8
אלבניה	2.8
סלובניה	2.1
לטביה	1.9
צפון מקדוניה	1.8
קוסובו	1.7
קפריסין	1.4
אסטוניה	1.3
לוקסמבורג	0.7
מונטנגרו	0.6
מלטה	0.5
איסלנד	0.4
אנדורה	0.08
ליכטנשטיין	0.04
מונקו	0.04
סן מרינו	0.03

מקורות: (1) ישראל: הלמ"ס, ישראל, "דוח סטטיסטי חודשי", ינואר 2026, טבלה B/1.

(2) האומות המאוחדות, המחלקה לעניינים כלכליים וחברתיים, אגף האוכלוסייה (2026). פורטל הנתונים, נתונים מותאמים אישית שהושגו דרך אתר האינטרנט. האומות המאוחדות: ניו יורק. זמין בכתובת https://population.un.org/DataPortal (אוחזר ב-9 בפברואר 2026).

איזו השפעה הייתה להגירה על גודל האוכלוסייה בישראל? כל שנדרש לעשות כדי לענות על שאלה זו הוא להוסיף את 755 אלף הישראלים המתגוררים בחו"ל לאוכלוסיית ישראל הנוכחית. כך יגיע מספר תושבי ישראל לכ-10.5-10.7 מיליון, קרוב לגודל האוכלוסייה של שוודיה. הוספת מיליון ישראלים הייתה מביאה לתוצאה דומה.

בהתחשב בכך שבזמן כתיבת שורות אלה (2026), אוכלוסיית ישראל חצתה כבר את רף 10 מיליון הנפשות וצפויה להגיע למספר תושבי שוודיה ואף לעקוף אותו בתוך זמן לא רב, הייתה עשויה להיגרם בכך תוספת צנועה למדי לגודלה של ישראל ולמעמדה בהיררכיה המספרית של מדינות אירופה. מבחינה מספרית גרידא, אפוא, לא הייתה להגירה השפעה שלילית בעלת משמעות על גודל אוכלוסיית ישראל. הוספת המהגרים "בחזרה" לא הייתה משפרת באופן ניכר את מעמדה של ישראל בדירוג האירופי או העולמי מבחינת גודל האוכלוסייה, ואפשר אף לטעון שהיא לא הייתה משנה את מעמדה הגיאו-פוליטי של המדינה בסדר גודל בעל משמעות.

ההגירה והתפוצה היהודית: תמונת ה"ישראליזציה"

השפעתם המספרית של המהגרים מישראל על הקהילות היהודיות בתפוצות לא זכתה עד כה לתשומת לב רבה. גם עובדה זו מצערת, שכן נוכחות מספרית גדולה או גדלה עשויה להתבטא בהשפעה תרבותית ניכרת, הולכת וגוברת, של החברה הישראלית על החיים היהודיים בתפוצות.

תמונת המצב של נוכחות הישראלים ברחבי התפוצה היהודית מוצגת בתרשים 2. מתגלה כאן דפוס מעניין: בחלק מהקהילות היהודיות הקטנות, המהגרים מישראל הם כיום מיעוט חשוב מאוד מבחינה מספרית. במדינות

תרשים 2. יהודים ילידי ישראל כשיעור מהאוכלוסייה היהודית

בסביבות 1 בינואר 2022 (באחוזים)

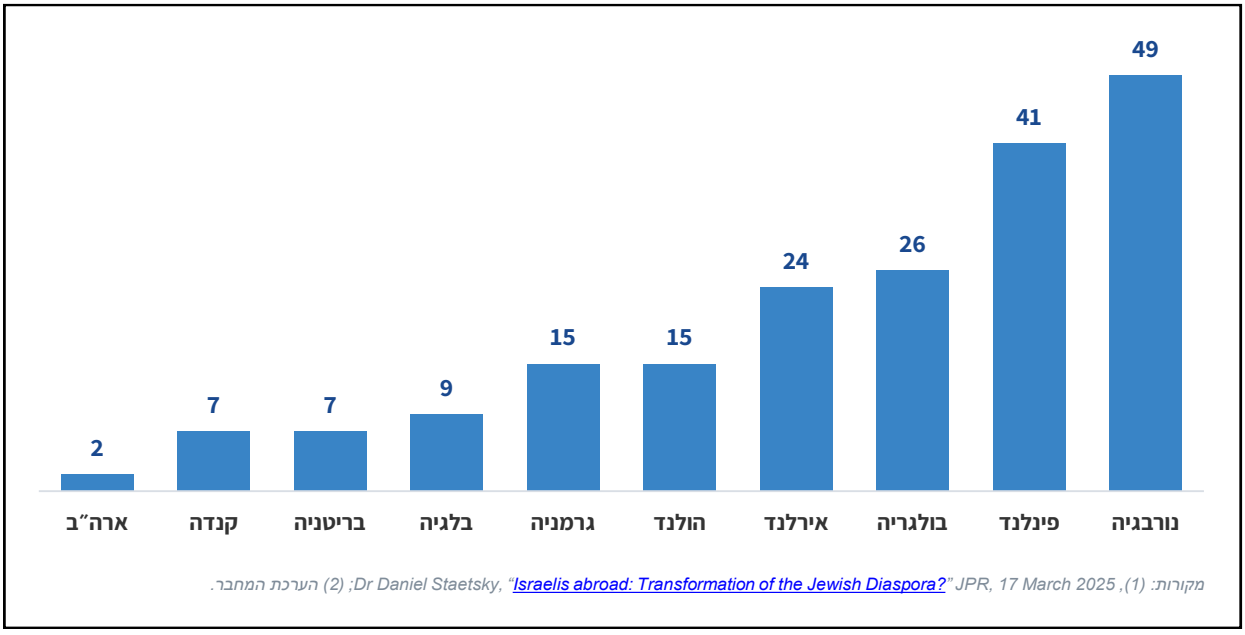

מקורות: (1) Dr Daniel Staetsky, "Israelis abroad: Transformation of the Jewish Diaspora?" JPR, 17 March 2025; (2) הערכת המחבר.

הסקנדינביות (כולל אלה שאינן מופיעות בתרשים), יהודים ילידי ישראל הם קרוב ל-20% מהאוכלוסייה היהודית או אף יותר מכך.

שימו לב לכך שבשתי קהילות יהודיות גדולות למדי באירופה: בריטניה וגרמניה, יהודים ילידי ישראל הם 7%-15% מכלל האוכלוסייה היהודית. אפשר להשוות זאת באופן כללי להשפעה המספרית של ההגירה על החברות הבריטית והגרמנית בכללותן. לפיכך, בעוד חברות מערב אירופיות מתגוננות באמצעות הגירה, הקהילות היהודיות שלהן מתגוננות בדרכן שלהן: הן זוכות לשיעור גדל והולך של ילידי ישראל. השפעתה התרבותית של ישראל צפויה לגדול בעקבות התרחבותה הדמוגרפית בתפוצות. קהילות אלו צפויות לאבד חלק ממה שנחשב בעבר "יהודי" ולהתקרב לתפיסות הישראליות של היהדות.

חשוב לציין שהנתונים המוצגים בסעיף זה שמרניים במכוון, ולכן ממעיטים בהערכת היקף ה"ישראליזציה" של קהילות התפוצות. הם מבוססים אך ורק על אנשים שנולדו בישראל, שאפשר לזהותם במפקדי אוכלוסין ובסקרים לאומיים. הם אינם כוללים את ילדיהם שנולדו בחָקום ואת המהגרים הישראלים שלא נולדו בישראל. אם נכלול קבוצות אלה נקבל שיעורים גבוהים באופן ניכר מאלה המוצגים בתרשים 2 – אולי אף כפולים מהם. לשם המחשה, בבריטניה ובגרמניה עשויים השיעורים המתוקנים לנוע בטווח שבין 15% ל-30%.

סיכום

מאמר זה הציג תמונה מקיפה של אוכלוסיית המהגרים הישראלים. ממדיה הובהרו. הוצג שכל ניסיון לכמת אוכלוסייה זו מחייב הגדרה ברורה, ושהשימוש בהגדרות שונות עשוי להוביל לאומדנים שונים בתכלית. באופן ספציפי, "בין שלושת רבעי מיליון למיליון" היא תשובה סבירה לשאלה כמה ישראלים מתגוררים בחו"ל. מעבר לכך הובא שההגירה מישראל גברה בתקופה שלאחר הקורונה אף שהסיבות המדויקות לכך אינן ידועות עדיין. זוהי נקודה בעלת חשיבות עליונה. גיבוש מדיניות בתחום זה ובכל תחום אחר צריך להתבסס על הבנה נכונה של הגורמים השורשיים של התופעות. המציאות של שיעור הגירה גבוה עלולה להיראות עגומה מבחינה נורמטיבית, אבל יש לבחון אותה קודם קבלת החלטות וגיבוש מדיניות. יישום רגישויות ישנות עלול להניב תוצאות לא חיוביות בהקשר של המציאות החדשה.

ההגירה מישראל נחשבת זה כבר תופעה לא רצויה מנקודת מבטם של הפוליטיקאים הישראלים. עם זאת, מבחינה דמוגרפית גרידא, השפעתה על הדמוגרפיה של ישראל זניחה למדי. החזרת כל המהגרים "הביתה", כתרגיל מספרי, אינה משנה באופן ניכר את מעמדה של אוכלוסיית ישראל במונחים גיאופוליטיים רחבים. ישראל היא מדינה בינונית בגודלה בהשוואה לגודל האוכלוסייה האופייני למדינות אירופה. מציאות בסיסית זו לא הושפעה עד כה מההגירה.

השפעתה התרבותית של ישראל צפויה לגדול בעקבות התרחבותה הדמוגרפית בתפוצות

בתפוצה היהודית, התמונה שונה. למרות ההיבטים השליליים של עזיבת ישראלים את המדינה, הצד החיובי הוא שעבור כמה קהילות גולה קטנות עשויה הגעת הישראלים לחולל שינוי מהפכני, הן מבחינה דמוגרפית הן מבחינה תרבותית. הסיפור הדמוגרפי של הגולה היהודית במחצית השנייה של המאה העשרים היה ברובו סיפור של הזדקנות, נטישה ושיעור פריון נמוך. כתוצאה מכוחות אלה, קהילות יהודיות במקומות רבים – ובהחלט בחלקים נרחבים של אירופה – הלכו והצטמצמו בהדרגה. היעלמותן הסופית כתוצאה מעודף מתמשך של מקרי מוות על פני לידות נראתה כמעט בלתי-נמנעת. נראה שהגעת הישראלים, לפחות לחלק מהקהילות הללו,

הפכה את המגמה הדמוגרפית. היא אומנם לא שינתה את מאזן הלידות והפטירות, אבל היא אפשרה לקהילות לצמוח או להתייצב באמצעות ההגירה. היא גם שינתה את הרכבן ואת תרבותן. משמעותן המלאה של התפתחויות אלה תתברר עם הזמן.

המלצה על "מחקר נוסף" היא מסקנה שגרתית של מרבית המחקרים במדעי החברה כיום. ואולם, במקרה זה יש הצדקה חזקה במיוחד לכך. נתונים סטטיסטיים על גודלן של האוכלוסיות היהודיות ברחבי התפוצות מתפרסמים באופן שוטף הודות למאמציהם של הדמוגרפים במכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים. מעולם לא התקיים מנגנון דומה ביחס לנתונים על אוכלוסיות של ישראלים בחו"ל. פרסומם היה מאז ומתמיד עד הוק. מחקר יסוד על אוכלוסיות הישראלים פורסם בתחילת 2025 על ידי המכון לחקר מדיניות יהודית בלונדון. מחקר זה המשמש נקודת ייחוס שעליו מתבססים הניתוחים המוצגים כאן, ראוי שיעודכן במרווחי זמן קבועים ויורחב כך שיכלול היבטים נוספים בדמוגרפיה של אוכלוסייה זו. אם ברצוננו לגבש מדיניות מושכלת כלפי ישראלים החיים בחו"ל, יש לתעד אוכלוסייה זו באופן שיטתי.

בתחום גיבוש המדיניות, הגיעה העת שהסוכנות היהודית – זרוע מרכזית של מדינת ישראל הפועלת בתפוצות – וארגונים יהודיים אחרים יפתחו מדיניות המביאה בחשבון את נוכחותם המשמעותית של ישראלים בקהילות היהודיות ברחבי התפוצות. במקומות מסוימים, ובמיוחד באירופה, הישראלים גם משנים את פניהן התרבותיים של הקהילות הקיימות וגם מחזקים אותן מבחינה דמוגרפית. לגידול באוכלוסיות הישראליות השפעה משמעותית במיוחד על מספר הילדים היהודים, בשל הפריון הגבוה יחסית של הישראלים. באופן מסורתי, מדיניותה של ישראל בתפוצות התמקדה בעידוד העלייה לישראל ובהקלתה. קו פעולה זה צפוי להישאר החשוב ביותר גם בעתיד. ואולם, לצדו צריך להתפתח קו פעולה נוסף: שמירה על זיקתם של ישראלים החיים בחו"ל לישראל ולתרבות הישראלית. זמנים חדשים ותנאים חדשים מחייבים פתרונות חדשים.

על ממשלת ישראל להקים צוות משימה ייעודי שמטרתו לזהות את קבוצות האוכלוסייה השוקלות להגר מישראל, ולפעול מולן כדי לבחון האם קיימים פתרונות שיוכלו לעודד אותן להישאר בארץ. כמעט בוודאות קיים קשר בין המצב הביטחוני לבין ההחלטה של אנשים לעזוב את ישראל, במיוחד בקרב משפחות שבהן אחד מבני הזוג שירת תקופות ממושכות מאוד במילואים.

תוכניות שיציעו, למשל, מענקים ותמריצים לאקדמאים, רופאים ובעלי מקצועות מבוקשים אחרים, עשויות לסייע בשיפור שיעורי ההישארות בישראל בקרב אוכלוסיות משכילות ובעלות הכנסה גבוהה, שהמשך שהותן בארץ חיוני לכלכלה ולחוסנה של המדינה.

זהות

8 עמדות יהדות העולם בסוגיית השימוש בעוצמה פוליטית וצבאית: דיאלוג יהודי עולמי של JPPI – 2026

מבוא

סוגיית הכוח הצבאי היהודי ניצבת בלב אחד השינויים המשמעותיים ביותר בהיסטוריה היהודית המודרנית. במשך קרוב לאלפיים שנה חיו רוב היהודים ללא ריבונות, ללא צבא וללא שליטה משמעותית על ביטחונם הקולקטיבי. הקמתה של מדינת ישראל שינתה מצב זה מן היסוד. היהודים הפכו אחראים לא רק להגנתם העצמית, אלא גם להפעלת כוח פוליטי וצבאי. מעבר זה עיצב עמוקות את הזהות הישראלית וממשיך להשפיע על מערכת היחסים שבין ישראל לבין הקהילות היהודיות ברחבי העולם.

עבור הישראלים, הכוח הצבאי הוא מציאות מוחשית. השירות הצבאי שזור במרקם האזרחות והחיים הלאומיים. מרבית היהודים בישראל משרתים בצה"ל או חיים בסמיכות למי שמשרתים בו. הצבא אינו מושג מופשט; הוא מוסד המהווה חלק מהוויה הישראלית ומגן על משפחות, על קהילות ועל המדינה עצמה.

עבור רוב יהודי התפוצות החוויה שונה מאוד. מעטים מהם משרתים בכוחות המזוינים של מדינות מולדתם, ומעטים אף יותר באים במגע עם מוסדות צבאיים כחלק מרכזי מחיי היום־יום שלהם. לפיכך הכוח הצבאי היהודי נתפס לעיתים קרובות דרך עדשות מוסריות, פוליטיות וסמליות, ולא מתוך ניסיון ישיר. בעוד ישראלים נוטים לראות בכוח צבאי בראש ובראשונה אמצעי הכרחי להישרדות לאומית, רבים מיהודי התפוצות בוחנים אותו גם דרך שאלות אתיות רחבות יותר הנוגעות לצדק, לאחריות ולשימוש הראוי בכוח.

הבחנה זו משקפת דפוס היסטורי עתיק יותר. כאמור, במשך מאות שנות גלות, ליהודים לא היו אמצעים להגנה עצמית והם היו תלויים בשליטים לא יהודים להגנה. בנסיבות אלה, עוצמה צבאית כמעט לא נחשבה כאידיאל יהודי. תחת זאת פיתחה התרבות היהודית מודלים חלופיים למצוינות גברית שהתמקדו בלימוד, בהשכלה תורנית, בדבקות דתית, באחריות קהילתית ובהתנהגות מוסרית.

חוקרים אחדים טענו כי הציוויליזציה היהודית יצרה תפיסה ייחודית של מידות טובות שעמדה בניגוד

לאידיאלים מערביים דומיננטיים אשר נקשרו לכיבוש, תוקפנות ותהילה צבאית. אם מקבלים פרשנות זו במלואה ואם לאו, ברור שחוויית הגלות הותירה חותם עמוק על עמדות היהודים כלפי עוצמה ושימוש בכוח.

התנועה הציונית ביקשה לשנות מצב זה. אחת משאיפותיה המרכזיות הייתה נורמליזציה של החיים היהודיים. היהודים ישובו להיות עם ריבוני המסוגל להגן על עצמו, לעבד את אדמתו, לנהל מוסדות שלטון ולשאת באחריות פוליטית. עצמאות צבאית הייתה מרכיב חיוני ביותר בחזון זה, במיוחד לנוכח ההתנגדות הערבית המתמשכת לציונות, ובהמשך לכך, הלקחים המרים ביותר של השואה.

הציונות מעולם לא ראתה בכוח צבאי אמצעי להישרדות בלבד

עם זאת, הציונות מעולם לא ראתה בכוח צבאי אמצעי להישרדות בלבד. הוגים ציונים רבים האמינו כי שיבת העם היהודי אל בימת ההיסטוריה העניקה הזדמנות לבטא ערכים יהודיים ייחודיים בפוליטיקה, בחברה, בכלכלה ואף בלחימה. השאיפה הייתה לא רק להיות "ככל הגויים" אלא גם להדגים כיצד הציווליזציה היהודית יכולה לעצב את החיים הציבוריים בדרכים מופתיות. רעיון זה בא לידי ביטוי בתפיסתו של דוד בן־גוריון שישראל צריכה להיות "אור לגויים" (ישעיהו מב, ו).

שאיפה זו קיבלה ביטוי גם באידיאל של "טוהר הנשק". עיקרון זה נוסח לראשונה בידי מנהיג תנועת העבודה ברל כצנלסון, ומאוחר יותר שולב באתוס הערכי של צבא ההגנה לישראל. על פי עיקרון זה, יש להשתמש בכוח צבאי רק כאשר הדבר הכרחי, ויש להימנע ככל האפשר מפגיעה בחפים מפשע. על פי תפיסה זו, מן המדינה היהודית מצופה לא רק להפעיל כוח אלא להפעיל אותו באופן מוסרי.

עם זאת, בעשורים האחרונים התפתחו בחברה הישראלית תפיסות חלופיות. קולות מן הציונות הדתית והמחנה השמרני טענו כי האתיקה הצבאית המערבית אינה נותנת מענה הולם לאיומים בני זמננו, בייחוד בכל הקשור לעימותים א־סימטריים עם ארגונים כמו חמאס וחיזבאללה, הפועלים מתוך אוכלוסייה אזרחית; עוד טענו כי אתיקה זו משקפת השפעות של המסורת הנוצרית. מנגד, לטענתם, האתיקה הצבאית היהודית, המבוססת על ההלכה, אומנם אוסרת פגיעה מכוונת באזרחים במהלך לחימה, אך היא "מקילה" יותר בעניין נפגעים אזרחיים ו"בלתי מעורבים". גישה זו נוטה להעניק משקל רב יותר להשגת ניצחון צבאי ולהבטחת הישרדותה של האומה, יחד עם שמירה על מחויבות למגבלות מוסריות.

הדיאלוג היהודי העולמי 2026 נועד לבחון את השאלה בהיבט רחב יותר: כיצד על היהודים להבין את מושג הכוח כעת, כשהם מחזיקים בו? ליתר דיוק, מטרתו הייתה להבין כיצד יהודי התפוצות תופסים את עוצמתה הצבאית של ישראל לאחר כמעט שנתיים של מלחמה בעקבות המתקפות ב־7 באוקטובר, ועל רקע הביקורת הבין־לאומית הנרחבת על התנהלותה של ישראל ברצועת עזה.

מספר גורמים עומדים ברקע דיאלוג זה.

עמדות התפוצות כלפי הצבא הישראלי

לאחר מלחמת העולם השנייה, אף שיהודי התפוצות לא אימצו לעצמם אורח חיים צבאי, הם בירכו על הקמתו של צבא ישראלי המסוגל להדוף את צבאות ערב במלחמת העצמאות בשנת 1948 ולהשיג ניצחון

צבאי מרשים במלחמת ששת הימים. הערכה זו התחזקה גם בזכות האופן שבו ישראל הציגה את מפעלה הצבאי. ישראל הדגישה כי צבאה הוא בראש ובראשונה צבא הגנתי, כפי שמעיד שמו – **צבא הגנה לישראל (צה"ל)**. נוסף על כך, ישראל מציגה את צבאה כמי שפועל בהתאם לעקרונות ולמגבלות של "טוהר הנשק": הגבלת השימוש בכוח כנגד לוחמים בלבד, וניסיון לצמצם ככל האפשר את הפגיעה באזרחים.

עם זאת, במהלך העשורים האחרונים, ככל שגברה אי־הנוחות בקרב הקהילה היהודית־ליברלית בארצות הברית ביחס למדיניות ממשלות ישראל, חלחלה אי־נוחות זו גם לשאלות הנוגעות לאופן שבו ישראל מפעילה כוח צבאי. מגמה זו התחזקה במיוחד לנוכח העובדה שאחד הסמלים החזותיים המרכזיים של הסכסוך הישראלי–פלסטיני היה דימויים של ילדים פלסטינים מתים, איקונוגרפיה שהפכה נפוצה במיוחד במלחמה הנוכחית.

במקביל, התפתחויות בליברליזם ובזרמים הפרוגרסיביים במערב, במיוחד בקרב הדור הצעיר, החריפו את הפערים בין ישראלים לבין רוב יהודי התפוצות באופן שבו הם תופסים עוצמה צבאית ושימוש בכוח בכלל. ישראלים נוטים לראות בכוח אמצעי הכרחי להגנה על ריבונות המדינה ועל ביטחון אזרחיה, במיוחד בעשור האחרון, שבו המלחמות נתפסות יותר ויותר כא־סימטריות ולעיתים קרובות מתנהלות מול שחקנים לא מדינתיים. יהודים אמריקאים צעירים רבים, המרוחקים יותר מעימותים קיומיים ישירים ומתמשכים, מעדיפים להסתמך על סדר בין־לאומי ליברלי שבו מחלוקות נפתרות באמצעות משא ומתן.

מלחמת ישראל–עזה 2023–2025 חידדה באופן משמעותי סוגיות אלו. ישראל ספגה מספר רב של נפגעים אזרחיים וצבאיים במתקפת 7 באוקטובר 2023 ובמהלך המלחמה שבאה בעקבותיה (כ־2,000 הרוגים ואלפי פצועים), ואילו צה"ל הרג עשרות אלפי פלסטינים, בהם נשים, ילדים ותינוקות. ישראל הואשמה בביצוע פשעי מלחמה, בכללם טיהור אתני ורצח עם. במקומות רבים בעולם האשמות אלו קנו להן אחיזה והן נתפסות כעובדה, או לפחות כעמדה הרווחת.

התפתחויות בליברליזם ובזרמים הפרוגרסיביים במערב, במיוחד בקרב הדור הצעיר, החריפו את הפערים בין ישראלים לבין רוב יהודי התפוצות באופן שבו הם תופסים עוצמה צבאית ושימוש בכוח בכלל

לפיכך, מלחמת עזה עוררה מחשבות, ספקות ותחושות חדשות ביחס לישראל, לצה"ל ולכוח צבאי בקרב רוב יהודי התפוצות, והעצימה תחושות ותפיסות שכבר היו קיימות. מחשבות ותחושות אלה לא היו אחידות; הן התפתחו בכיוונים רבים וכללו גוונים וניואנסים רבים. במסגרת הדיאלוג היהודי העולמי 2026 ביקשנו להבין מחשבות ותחושות אלה על כל מורכבותן.

הדיאלוג של שנת 2026

הדיאלוג היהודי העולמי 2026 בחן אם היחס לכוח צבאי הופך לקו שבר חדש בין ישראל ליהדות התפוצות. האם יהודי התפוצות מפתחים תפיסה שונה מזו של הישראלים באשר לעוצמה, ריבונות

וכוח? האם דפוסי ההזדהות המסורתיים עִם ישראל משתנים?

נוסף לכך ביקשנו להבין את השפעת מלחמת עזה: כיצד הגיבו אליה יהודים בני גילים ורקעים שונים, וכיצד התייחסו להאשמות הרווחות שלפיהן ישראל מבצעת פשעי מלחמה ואף רצח עם? ידוע לנו כי הרוב המכריע של הקהילה היהודית הזדהה עמוקות עִם ישראל. עם זאת, מלחמה זו, והיקף הנפגעים הפלסטינים, העניקו קול ולגיטימציה במידה חדשה לביקורת יהודית על ישראל ואף לעמדות אנטי־ישראליות ואנטי־ציוניות.[1]

משתתפי הדיאלוג היהודי העולמי הביעו הערכה כלפי חוסנה של ישראל, יכולותיה הצבאיות והישגיה, ובה בעת הביעו דאגה מן ההשלכות האנושיות של הפעילות הצבאית

הדיאלוג היהודי העולמי 2026 היה תרגיל במחקר **איכותני**. בשונה מסקרי דעת קהל, מטרתו לא הייתה למדוד את שיעור התמיכה בעמדות שונות, אלא לחשוף כיצד יהודי התפוצות חושבים על סוגיות אלה, כיצד הם שוקלים אותן ומתדיינים עליהן. באמצעות שיחות מעמיקות ומתמשכות עודדו המשתתפים לבחון את אי־הוודאות שלהם, את הסתירות הפנימיות ואת התפתחות תפיסותיהם לאורך הדיון. מטרת הדיאלוג לא הייתה לקבוע כמה יהודים מחזיקים בדעה מסוימת, אלא להבין כיצד יהודים מעורבים ובעלי מחשבה מעמיקה מתמודדים מבחינה רעיונית עם סוגיות מורכבות.

המתודולוגיה והמשתתפים

הדיאלוג כלל עשרה מפגשים מקוונים מונחים ובהם 108 משתתפים מארצות הברית, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד ודרום אפריקה. שבעים משתתפים גם מילאו שאלון.

למשתתפים הייתה זיקה יוצאת דופן לישראל. רבים מהם ביקרו בה פעמים רבות, קיימו קשרים אישיים עם ישראלים או נשאו בתפקידי הנהגה בארגונים יהודיים. המדגם כלל גם מספר ניכר של יהודים אורתודוקסים, אם כי רוב המשתתפים הגדירו את עצמם ליברלים מבחינה פוליטית, או נוטים לליברליות.

צוות המחקר נתקל בקשיים בלתי צפויים בארגון המפגשים. אף שארגונים רבים הביעו בתחילה עניין רב בהשתתפות, התברר כי גיוס המשתתפים היה מורכב יותר מבשנים הקודמות. קושי זה כשלעצמו היווה ממצא. נראה כי יהודים רבים חשים תשישות מהצורך המתמשך לעסוק בישראל ולהגן עליה. אחרים נראו מהססים להשתתף בדיון פומבי בנושאים שנתפסו בעיניהם כואבים, מפלגים או מורכבים מבחינה מוסרית.

מרכזיות האמביוולנטיות

הממצא הבולט ביותר של הדיאלוג היה שכיחותה של האמביוולנטיות.

המשתתפים דחו שוב ושוב קטגוריות פשוטות כגון "תומך", "ביקורתי", "פרו־ישראלי" או "אנטי־ישראלי". רבים מהם הביעו בעת ובעונה אחת תחושות של גאווה ואי־נוחות. הם הביעו הערכה כלפי חוסנה של ישראל, יכולותיה הצבאיות והישגיה, ובה בעת הביעו דאגה מן ההשלכות האנושיות של הפעילות הצבאית ומן הכיוון המוסרי של הפוליטיקה הישראלית. דבריו

של אחד המשתתפים מהוועד היהודי האמריקאי (AJC) מדגימים זאת היטב:

"אני מאמין שליהודים יש גאווה רבה בעוצמתו של הצבא הישראלי, בתחכום של שירותי המודיעין שלו, ובמה שהוא מסוגל להשיג בלבנון, באיראן ובסוריה. ובאותה עת, כיום, היכולת האדירה הזו להפעיל כוח נגד אויביו מעוררת לעיתים תחושת אי־נוחות, משום שכאן היא נתפסת לעיתים כמאבק לא שוויוני - לא כל כך נגד אויביו כמו חמאס, אלא לנוכח הנזק האגבי הנגרם לאזרחים בעזה... ההיבטים הללו של העוצמה הצבאית הישראלית גורמים בימים אלה ליהודים אמריקאים רבים להרהר בנושא".

תגובות מסוג זה היו שכיחות. המשתתפים לא נטשו את ישראל; הם התמודדו עם הניסיון ליישב אירועים אלה עם התחייבויות מתחרות. אותה מורכבות באה לידי ביטוי גם בביקורת שהשמיעו המשתתפים על השאלון שקיבלו. השאלון אפשר לבחור תשובה אחת בלבד לכל שאלה, אך משתתפים רבים חשו כי כמה מן התשובות מתארות אותם בו־זמנית. מורכבות זו חצתה קווים אידאולוגיים וזרמים דתיים ודוריים.

הזכות להתגונן והחובה לרסן

הדיונים נפתחו לעיתים קרובות בהסכמה רחבה על עיקרון יסודי אחד: לישראל עומדת הזכות ואף החובה להגן על עצמה.

"כמדינה, לישראל יש וצריכה להיות הזכות להגן על עצמה - ללא צורך בכל הצדקה נוספת. נקודה". כך ניסח זאת אחד המשתתפים. אף שגישה זו נראתה מובנת מאליה, היא כללה גם רמז למורכבותו המוסרית של הנושא. כמעט בכל המפגשים הדגישו המשתתפים את חשיבותן של ההגנה וההרתעה. רובם הניחו כמובן כי השימוש הלגיטימי בכוחה הצבאי של ישראל צריך להיות למטרות הגנה בלבד.

ההיבט המוסרי של גישת המשתתפים לנושא, וציפיותיהם מישראל, באו לידי ביטוי מלא יותר בשאלון, שבו נשאלו ישירות: "לאיזו רמה של התנהלות מוסרית בסכסוך מזוין צריכה ישראל לשאוף?" 36 מתוך 70 המשיבים (51%) השיבו: "על ישראל לשאוף לקיים את ערכיה המוסריים הגבוהים ביותר ללא קשר לזהות האויב שמולו היא ניצבת". ראוי לציין כי בין 36 המשיבים הללו היו שבעה משתתפים אורתודוקסים, ובהם גם חסיד חב"ד. 19 מתוך 70 (27%) השיבו: "על ישראל לאזן בין שיקולים מוסריים לבין העובדה שהיא ניצבת מול אויבים אכזריים המבקשים להשמידה".

משתתפי הדיאלוג הניחו כמובן כי השימוש הלגיטימי בכוחה הצבאי של ישראל צריך להיות למטרות הגנה בלבד

חשוב לציין כי המשתתפים כמעט שלא ראו סתירה בין שתי העמדות הללו. רובם ניסו להחזיק בשתיהן בו־זמנית: מחד גיסא, הכוח הצבאי הוא הכרחי; ומאידך גיסא, התנהלות מוסרית היא תנאי הכרחי שאי־אפשר לוותר עליו.

כאשר נשאלו מהם העקרונות שצריכים להנחות את התנהלותה הצבאית של ישראל, הצביעו משתתפים רבים על המשפט הבין־לאומי. עם זאת, רבים מהם סברו כי הערכים היהודיים מטילים עליה חובות מחמירות אף יותר. למעשה, הם ציפו מישראל לא רק לעמוד בנורמות המשפט הבין־לאומי, אלא גם לנהוג על פי חזון מוסרי ייחודי, המושרש במסורת היהודית.

שינוי בעמדות כלפי העוצמה הצבאית של ישראל

המשתתפים הכירו כמעט פה אחד בגאווה שחשו הדורות הקודמים לנוכח הישגיה הצבאיים של ישראל, במיוחד לאחר מלחמת ששת הימים. ניצחונותיה של ישראל נתפסו באופן נרחב כראיה לכך שהיהודים מסוגלים להגן על עצמם בהצלחה לאחר מאות שנים של פגיעות וחוסר אונים.

כיום, לעומת זאת, הגישות מורכבות יותר.

אחד המשתתפים מטעם JCPA אמר שהוא מרגיש שאנשים מתייחסים אליו כאל רוצח המבצע רצח עם רק משום שהוא יהודי

המשתתפים נשאלו כיצד הם, ויהודים אחרים בסביבתם החברתית, מרגישים לגבי העוצמה הצבאית של ישראל, הן בעבר, בתקופת מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, והן כיום. המשתתפים היו כמעט תמימי דעים שמלחמת ששת הימים עוררה תחושת גאווה. באשר לצבא הישראלי כיום, הם לא הביעו גינוי גורף, אך מרביתם התבטאו בזהירות ובהסתייגות. מגמה זו השתקפה תחילה בתשובות לשאלון. באחת השאלות נשאלו המשתתפים: "בהתחשב בכך שחמאס, חיזבאללה ושלוחות איראניות נוספות ממקמים את עצמם במכוון בקרב אוכלוסייה אזרחית, האם ההליכים של ישראל בסכסוכים המזוינים האחרונים גרמו לך להרגיש יותר..." – 43% ענו "גאווה"; שיעור זהה ענו "מודאגים יותר לגבי אופייה [המוסרי] של ישראל". באופן דומה, 18 מתוך 70 המשיבים ענו כי יהודים אחרים בקהילה שלהם התרחקו יותר מישראל, 23 ענו כי בני קהילתם הפכו לגאים יותר בישראל; ו־22 השיבו כי יהודים בקהילתם נעשו מודאגים יותר מאופייה של ישראל. המתאם בין עמדות אלה לבין מאפייני הרקע של המשתתפים לא היה גבוה במיוחד. 13 משתתפים חרדים ואורתודוקסים מודרניים הביעו גאווה בצבא הישראלי, אולם מיעוט משמעותי מתוך אותה קבוצה של אורתודוקסים (שבעה משתתפים) ציינו כי הם מודאגים מאופייה המוסרי של ישראל, ואחת המשתתפות אף אמרה כי היא חשה מבוכה כלפי ישראל וצבאה.

גם בדיוני הקבוצות הקטנות התבטאו המשתתפים בזהירות והצביעו על המורכבות. אחד המשתתפים משיקגו אמר שבעבר שררה גאווה כמעט אחידה, אך כיום העמדות הן "מסובכות וזהירות יותר". משתתף אחר אמר שהוא נוטה לדון את הצבא הישראלי ל"כף זכות". אחרים סיפרו כי אנשים שהם מכירים חשו בושה בכל הקשור למלחמה בעזה, במיוחד לאחר אמצע 2024. נוסף לכך, כמה מהמשתתפים ציינו שמכיוון שזוהי ללא ספק המלחמה הארוכה ביותר שבה ישראל הייתה מעורבת, הם מצאו שקשה יותר ויותר להזדהות עימה ולהגן עליה לאורך זמן. נראה שהאמירות המשמעותיות ביותר היו שישראל וצה"ל איבדו את מעמדם הייחודי, והפכו בעיני חלק מהמשתתפים ל"עוד מדינה ככל המדינות ועוד צבא ככל הצבאות", אשר אף הם מתנהגים בצורה בלתי ראויה בעיני המשתתפים.

כמה מהמשתתפים הביעו תחושת אי־נוחות לנוכח מספר הנפגעים האזרחיים וחשש מפני היחלשות המחויבות לעקרון טוהר הנשק. אחרים הדגישו את האתגרים חסרי התקדים הכרוכים בלחימה נגד אויבים הפועלים מתוך אוכלוסייה אזרחית, והביעו הערכה כלפי חיילי צה"ל הפועלים בנסיבות קשות במיוחד.

עם זאת, גם כאשר המשתתפים הכירו במה שתפסו כהתנהלות בעייתית של צה"ל ושל ממשלת ישראל, הם הודו כי במקביל הם עדיין חשים מידה מסוימת של

לאיזו רמת התנהלות מוסרית בעימות מזוין על ישראל לשאוף?

(באחוזים)

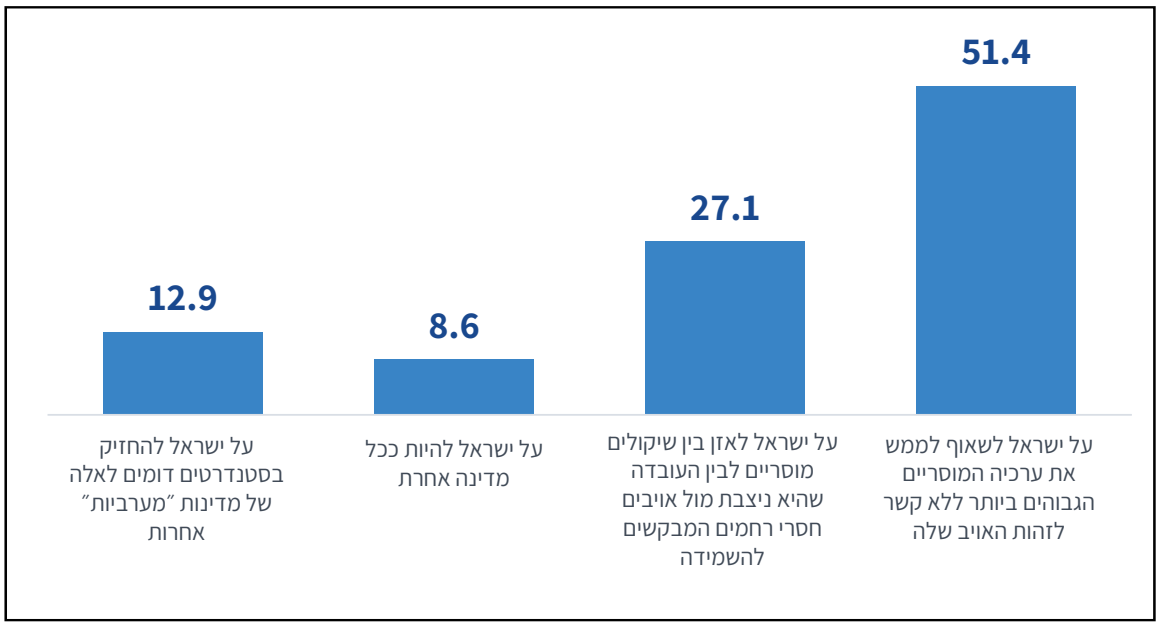

באיזו מהמסגרות הבאות על ישראל להתחשב יותר מכול בעת גיבוש קוד השימוש בכוח של צבאה?

(באחוזים)

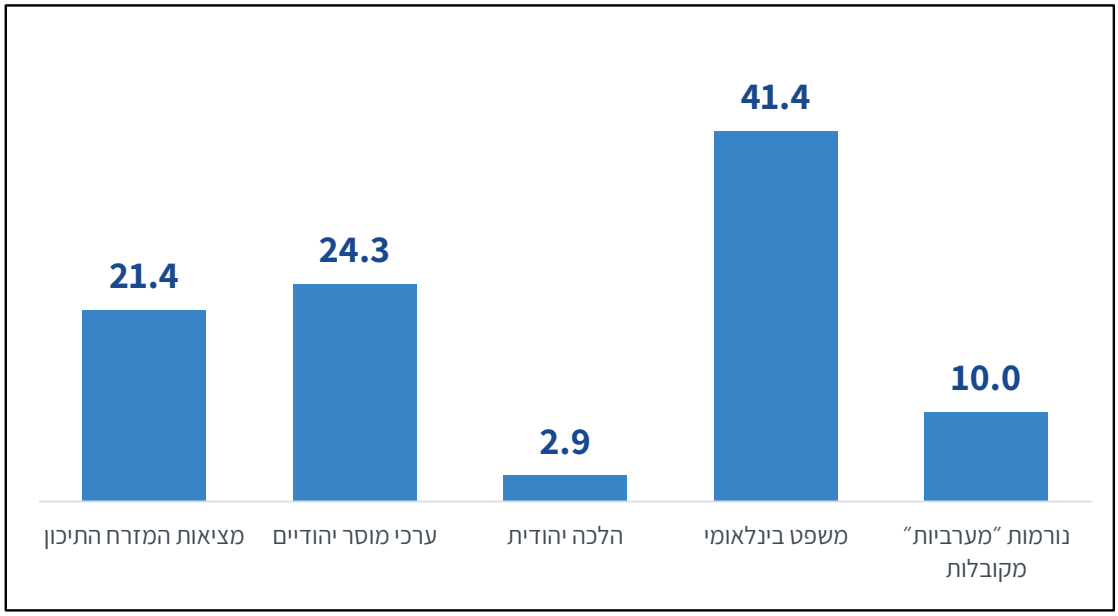

האם אתה סבור שאתה מבין את המצב שבו נמצאת ישראל אל מול אויביה ושכנותיה במזרח התיכון?

(באחוזים)

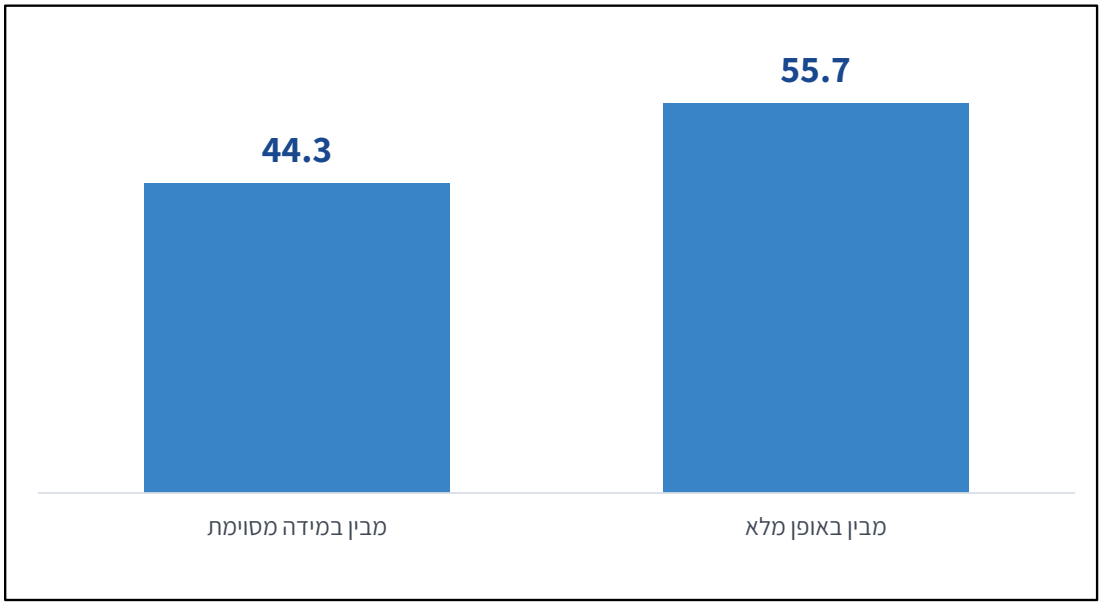

בהתייחס ליחסי ישראל־תפוצות, האם באופן כללי אתה סבור ש:

(באחוזים)

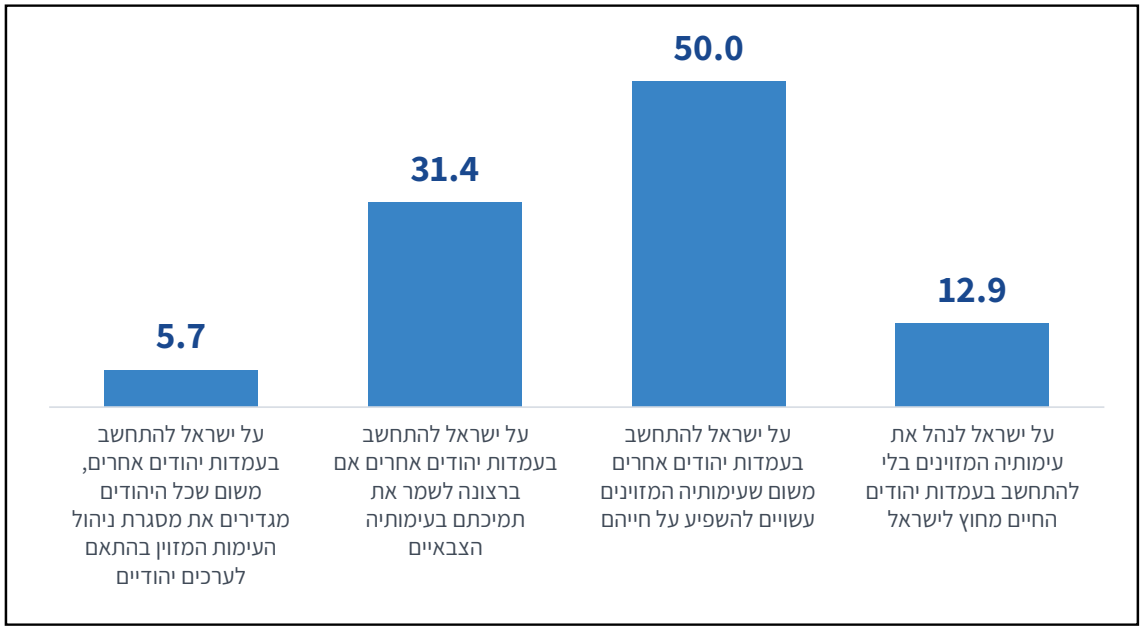

גאווה. אחד המשתתפים מפדרציית טורונטו ניסח זאת כך:

"הם [חברי הקהילה שלי] אולי אינם מסכימים עם החלטותיה של הממשלה [הישראלית], עם האופן שבו התנהלה המלחמה או עם משכה, וכל הנושאים האלה. שמעתי את הוויכוחים הסוערים הללו פעמים רבות, אבל כשמדובר בצבא עצמו, הם באמת חושבים שהוא די יוצא דופן".

ההשפעה האישית של המלחמה

אחד הממצאים הברורים ביותר היה מידת ההשפעה של הפעולות הצבאיות הישראליות על חייהם של יהודי התפוצות.

במפגשי קבוצות המיקוד נרשמו כמה תגובות ישירות במיוחד. אחד המשתתפים מטעם JCPA אמר שהוא מרגיש שאנשים מתייחסים אליו כאל רוצח המבצע רצח עם רק משום שהוא יהודי. משתתף אחר תיאר חוויה דומה: "אני מבלה את כל יום העבודה שלי כשאנשים מסתכלים עליי כאילו אני מפלצת שהורגת תינוקות רק מפני שאני יהודי וציוני". משתתפים אחרים, בהם חברי קבוצת J Street, תיארו כיצד הסכסוך הישראלי-פלסטיני הפך לחלק בלתי נפרד מהאינטראקציות היום־יומיות שלהם, וגרם למתח שהכביד על מערכות היחסים וקשרי הידידות שלהם.

מכאן שהסכסוך אינו רק סוגיה גאו־פוליטית; עבור רבים הוא הפך גם למציאות אישית וקהילתית.

מכיוון שלפעולותיה של ישראל יש השלכות על יהודים ברחבי העולם, משתתפים רבים טענו כי יש לתת משקל רב יותר גם לנקודת המבט של יהדות התפוצות. אף על פי שלא ערערו על ריבונותה של ישראל, הם סברו שאין לקבל החלטות בעלות השפעה על העם היהודי כולו בלי להביא בחשבון, לפחות במידה מסוימת, את דאגותיהם ועמדותיהם של יהודי התפוצות.

טענה חוזרת ונשנית הייתה שיהודי התפוצות חשים לעיתים קרובות כי מוטלת עליהם האחריות להגן על ישראל ולהסביר את מדיניותה, ובו בזמן הם חשים כי ההנהגה הפוליטית בישראל מתעלמת מהם ואינה מקשיבה לקולם.

משתתפים רבים הבחינו באופן חד בין ממשלת ישראל לציבור הישראלי. הם הביעו חיבה כלפי הישראלים ומחויבות לעתידה של ישראל, ובד בבד מתחו ביקורת על מדיניות הממשלה ועל ההנהגה הפוליטית.

יהודים רבים בתפוצות מדגישים מחויבויות מוסריות אוניברסליות ורואים בהן ביטויים מרכזיים של ערכים יהודיים

דיפלומטיה מול השימוש בכוח

נקודת מבט שניתן לכנותה אופיינית ליהדות התפוצות - גם אם לא בהכרח פרוגרסיבית במובהק - עלתה בנוגע לסוגיה חשובה נוספת: היחס בין דיפלומטיה לבין הפעלת כוח צבאי ומלחמה. אחת השאלות בשאלון הייתה: "האם ישראל צריכה לעשות שימוש נרחב יותר בכלים מדיניים או דיפלומטיים לשם השגת מטרותיה?" 61 מתוך 70 המשיבים ענו בחיוב. תשובה חד־משמעית זו עומדת בניגוד לחוסר האמון בדיפלומטיה ובמשא ומתן בנוגע לסוגיה הפלסטינית, המאפיין את התרבות הפוליטית הישראלית מאז האינתיפאדה השנייה.

היעדרם של מסרי הסברה מוכרים

ממצא חשוב עלה גם ממה שהמשתתפים לא אמרו. הטיעונים המסורתיים של ההסברה הישראלית הופיעו לעיתים רחוקות יחסית. מעטים בלבד טענו כי מי

שאינם חיים בישראל אינם יכולים להבין את אתגרי הביטחון שלה. רוב המשתתפים האמינו שהם מבינים את האתגרים הללו במידה מספקת.

בדומה לכך, המשתתפים כמעט לא הסתמכו על סיסמאות פשוטות או הביעו עמדה של הגנה גורפת ובלתי מסוגית על מדיניות ישראל. במקום זאת, הם ניסו להתמודד בו־זמנית עם כמה מציאויות מתחרות: האכזריות של מתקפת 7 באוקטובר, הלגיטימיות של זכותה של ישראל להגנה עצמית, סבלם של האזרחים הפלסטינים, כשלי המנהיגות הפוליטית, והאתגרים הכרוכים בלוחמה א־סימטרית.

הדיונים שיקפו אפוא חיפוש אחר מסגרות מוסריות ופוליטיות המסוגלות להכיל מורכבות.

נקודת המבט הדרום אפריקאית

המפגשים שהתקיימו עם הקבוצה מדרום אפריקה המחישו את המגוון הרחב של חוויות יהדות התפוצות. המשתתפים תיארו מציאות שבה הם חיים תחת ממשלה אנטי־ישראלית מובהקת, ובו בזמן נתקלים בתמיכה משמעותית בישראל מצד חלקים בציבור הרחב. הם סיפרו כי הם חשים שיש ביכולתם להשמיע את עמדותיהם בפומבי ולהתמודד עם הנרטיבים הרשמיים ואף לערער עליהם.

ניסיונם שימש תזכורת לכך שקהילות יהודיות אינן מתמודדות עם סביבות פוליטיות זהות, וכי ההקשרים המקומיים מעצבים את העמדות כלפי ישראל בדרכים חשובות.

שינוי בבסיס ההזדהות

ייתכן שהממצא המשמעותי ביותר של הדיאלוג נוגע לשינוי באופי הזיקה של יהודי התפוצות לישראל.

מבחינה היסטורית, זיקה זו נשענה על מספר יסודות: עמיות משותפת, זהות דתית, דאגה לביטחון יהודי וגאווה בישראל כפרויקט תרבותי־ציוויליזציוני.

עבור יהודים רבים ישראל ייצגה יותר ממקלט או מדינת לאום. היא גילמה את האפשרות שערכים יהודיים יעצבו את החברה בדרכים ייחודיות ומופתיות. המדינה נתפסה לא רק כהישג פוליטי אלא גם כהישג מוסרי ותרבותי. רבים מחלוצי הציונות הבולטים ביטאו כאמור שאיפה זו, בהם אחד העם, דוד בן־גוריון וברל כצנלסון.

הדיאלוג מצביע על כך שממד ציוויליזציוני זה עשוי להיחלש.

משתתפים רבים אינם רואים עוד בישראל מדינה ייחודית מבחינה מוסרית או חברה למופת. הם ממשיכים לתמוך בישראל ולדאוג עמוקות לעתידה, אך הם מתייחסים אליה יותר ויותר כאל מדינה נורמלית ולא כמימוש יוצא דופן של אידיאלים מוסריים יהודיים. שינוי זה הופיע לא רק בקרב משתתפים פרוגרסיביים אלא גם בקרב רבים מן המשתתפים בעלי דעות מרכזיות ובקרב חלק מן המשיבים האורתודוקסים.

מהשיחות שערכנו עם יהודים מעורבים ובעלי זיקה עמוקה לישראל מקהילות ברחבי העולם, ניתן להסיק שהם אינם סבורים עוד שצה"ל הוא "הצבא המוסרי ביותר בעולם" או שהוא פועל בהתאם לאתיקה צבאית נעלה יותר. זאת בניגוד לדברים שאמרו משתתפים בדיאלוג היהודי העולמי של שנת 2014, כעשור קודם לכן, ולפיהם הם מאמינים שצה"ל מוסרי יותר מצבאות אחרים. חלק מן המשתתפים בדיאלוג של 2026 אף לעגו לעצם הרעיון הזה. ניתן להסיק כי הם אינם רואים בישראל בשום צורה "חברת מופת" או "אור לגויים" במובן שבן־גוריון דמיין אותה.

עמדה זו באה לידי ביטוי באופן החזק ביותר בקרב משתתפי J Street ו־JCPA, המזוהים עם המחנה הליברלי, אך נראה כי היא מתבטאת גם אצל משתתפים אחרים, כולל אורתודוקסים, שאמרו כי הם מודאגים לגבי אופייה המוסרי של ישראל.

בעקבות התפתחות זו, ייתכן שהזיקה לישראל משתנה - מהערצה אל תחושת קרבה ושייכות משפחתית. אדם חש מחויבות לישראל משום שהוא רואה בה חלק ממשפחתו. הוא ממשיך להזדהות עימה לא משום שישראל מושלמת או משמשת מופת, אלא משום שהישראלים הם חלק מן הקולקטיב המורחב שלו. הקשר נותר בעינו, אך היסודות שלו משתנים.

זהות יהודית ודקדוקי מוסר מתחרים

הדיאלוג מאיר גם הבדלים משמעותיים בין תפיסות ישראליות לבין תפיסות של יהודי התפוצות לגבי זהות יהודית.

יהודים רבים בתפוצות מדגישים מחויבויות מוסריות אוניברסליות ורואים בהן ביטויים מרכזיים של ערכים יהודיים. מושגים כמו צדק, כבוד האדם, שוויון ואחריות מוסרית תופסים מקום מרכזי באופן שבו הם מבינים את זהותם. לעומת זאת, יהודים ישראלים רבים - במיוחד בימין הפוליטי - מדגישים יותר את ההישרדות הקולקטיבית, את הסולידריות הלאומית ואת החובות הנובעות מריבונות מדינית. הם מגדירים את יהדותם בעיקר באמצעות השתייכות לאומית־אתנית או קיום מצוות ומנהגים דתיים.

ככל שהציונים הדתיים מדגישים את הממד הערכי־דתי, הם נוטים לעשות זאת באופן פרטיקולריסטי. לפיכך, בישראל הממד המקודש של הדת מקושר לפרטיקולריזם, בעוד שביהדות הליברלית בתפוצות הוא מזוהה יותר עם ערכים אוניברסליים.

כל ניסיון לגשר על הפער בין שתי הקהילות חייב להביא בחשבון את ההבדלים הללו.

הפער בנוגע לזהות היהודית נעשה בולט יותר ויותר בוויכוחים סביב התנהלותה של ישראל בעת המלחמה.

רגע לימינלי

ממפגשי הדיאלוג עלה כי יהודים רבים בתפוצות חווים כיום את מה שמכונה במדעי החברה רגע לימינלי ("מצב סף").

הם אינם חשים עוד בנוח לחלוטין עם הנרטיבים הישנים ביחס לישראל, אך הם עדיין לא פיתחו חלופות יציבות. הם מצויים במרחב ביניים המאופיין בחוסר ודאות, בהתנסות ובהערכה מחודשת.

המשתתפים תיארו לעיתים קרובות מצב שבו הם מחזיקים ברגשות סותרים בו־זמנית. הם חשו גאווה ובושה, סולידריות וביקורת, הערצה ואכזבה. במקום לבחור צד אחד, הם ניסו לחיות בתוך המתח. משתתף מאוסטרליה ביטא באופן מלא את התחושות הסותרות הללו:

> "אין תשובה אחת חד־משמעית לשאלה 'האם אני גאה או מתבייש?' זה מורכב בצורה מדהימה, והיכולת להחזיק במורכבות הזו היא כנראה התשובה הכנה ביותר שאדם צעיר בתפוצות יכול לקבל... אפשר להחזיק גם בגאווה וגם בבושה. אין צורך ב'או'. שתי אמיתות יכולות להתקיים בו־זמנית."

מצב זה עשוי להתברר כזמני, אך ייתכן שהוא גם מצביע על שינוי עמוק יותר ביחסי ישראל והתפוצות.

המלצות מדיניות

ראשית, על הקהילות ליצור הזדמנויות רבות יותר לשיח פתוח וכן על ישראל. המשתתפים ציינו כי חסרים להם מרחבים שבהם מורכבות מתקבלת בברכה ובבטחה.

שנית, על מוסדות חינוך וארגונים לפתח חומרים המעודדים מעורבות מורכבת ומעמיקה ביחס לישראל, תוך הדגשת החשיבות של הקשר בין ישראל ליהדות התפוצות.

שלישית, על נציגים דיפלומטיים ישראלים לחזק את הקשר עם קהילות התפוצות ולתקשר באופן אפקטיבי יותר את נקודת המבט הישראלית.

רביעית, יש להקדיש מאמץ רב יותר בסיוע ליהודי התפוצות להבין את המציאות הישראלית, ובסיוע לישראלים להבין את חוויותיהם של יהודים החיים כמיעוט בחברות אחרות. תוכניות כגון "תגלית", תוכניות שנת מעבר [gap-year], חוויות לימודים בחו"ל ומשלחות של פדרציות יהודיות צריכות להדגיש יצירת קשרים מתמשכים בין ישראלים ליהודי התפוצות. נוסף על כך, יש להרחיב הזדמנויות לחילופי משלחות שיאפשרו לישראלים וליהודי התפוצות לבלות תקופות משמעותיות של חיים ועבודה בקהילות זה של זה.

יש לשקול הסבה של משלחות קציני צה"ל לכלי מרכזי. המכון מביא מדי שנה מאות קציני צה"ל לקהילות בתפוצות, כשהמסגרת הנוכחית היא של היכרות ורצון טוב. משלחות אלה יכולות להיות כלי לטיפול במה שחשף הדיאלוג הזה. יהודי התפוצות לא יקבלו הרגעה מוסרית מפי דוברים או ארגוני הסברה, שכולם נתפסים כמי שמציגים טיעון. הם כן יקשיבו לרב-סרן שיכול לתאר החלטות אמיתיות משדה הקרב – מי ישב בחדר, מה אמר היועץ המשפטי, איזו תקיפה בוטלה, איך הרגיש הספק, ומה לדעתו היה נכון ושגוי בדיעבד.

זו עדות ולא הסברה, וזה הדגמה מוחשית איתה אפשר להשיב על השאלה שהמשתתפים באמת שואלים.

סיכום

הדיאלוג היהודי העולמי 2026 חושף עולם יהודי שנותר מחובר עמוקות לישראל אך בוחן מחדש את משמעותו של קשר זה.

הסיפור המרכזי אינו ניכור, אך גם לא תמיכה ללא תנאי. אנו עדים להתהוותה של מערכת יחסים מורכבת ומודעת יותר לעצמה ולעוצמה, לריבונות ולאחריות יהודית.

המשתתפים ממשיכים לדאוג מאוד לישראל. הם ממשיכים לראות בביטחונה ובשגשוגה עניינים בעלי חשיבות עמוקה. עם זאת, רבים מהם אינם רואים עוד את ישראל דרך המסגרת האידיאלית שעיצבה את תפיסותיהם של הדורות הקודמים. הם מחפשים דרכים חדשות ליישב בין שאיפות מוסריות לבין מציאות פוליטית, בין ערכים אוניברסליים לבין מחויבויות קולקטיביות ובין ביקורת להזדהות.

האם חיפוש זה יוביל לצורה חדשה של ציונות, להבנה מחודשת של עמיות, או למסגרת רעיונית אחרת – עדיין לא ברור. אולם ברור שרבים מיהודי התפוצות מצויים בתהליך מתמשך של התבוננות פנימית והערכה מחודשת.

האתגר העומד בפני מוסדות יהודיים אינו לפתור את המתחים הללו בטרם עת, אלא ליצור את המרחב האינטלקטואלי, החינוכי והקהילתי הדרוש למעורבות מעמיקה ומושכלת. בניהול בונה, תקופה זו של אי ודאות עשויה בסופו של דבר לחזק ולא להחליש את הקשרים בין ישראל ליהדות העולם.

הדיאלוג מצביע על כך שאולי אנו עדים לנקודת מפנה חשובה בחיים היהודיים המודרניים: מעבר מוודאויות ישנות לעבר שיח מורכב, כן ובוגר יותר על ישראל, עוצמה, זהות, ועתידו של העם היהודי.

הערות

1 דיוויד מנצ'סטר ומג סיריצקי, סקר JFNA 2025 על החיים היהודיים מאז 7 באוקטובר.

חוסן

9 מדד האנטישמיות של המכון למדיניות העם היהודי לשנת 2026: חמש עליות מדרגה וכיווני פעולה

תקציר מנהלים

הערכה זו מזהה את השינויים העיקריים המעצבים מחדש את האנטישמיות העכשווית ומציגה סדר עדיפויות למקבלי ההחלטות בישראל, למוסדות היהודיים ולשותפים הבינלאומיים העוסקים בהגנה על חיי היהודים ועל הלגיטימיות של ישראל.

הממצא העיקרי הוא שהאנטישמיות עוברת מסביבה של איומים מזדמנים לסביבה שיטתית יותר. ביטוייה החשובים ביותר אינם רק מספר התקריות המתועדות אלא גם חומרת האלימות, חוסר יכולתם של המוסדות לממש התחייבויות להגנה, הסתרת הזהות היהודית, הטמעת דעות קדומות במערכות ידע דיגיטליות והתפשטות נרטיבים המכחישים את שייכותם ההיסטורית של היהודים לארץ ישראל.

חמישה מאפיינים מעצבים את האנטישמיות העכשווית.

מכמות להחמרה. ראשית, האתגר עבר מכמות להחמרה. מספר התקריות אכן חשוב, אבל הוא אינו משקף את סביבת הסיכון במלואה. בשנים האחרונות נצפו בכמה דמוקרטיות רמות גבוהות של תקיפות פיזיות, פגיעות קטלניות והסתגלות התנהגותית בקרב יהודים. השאלה הרלוונטית אינה רק באיזו תדירות מתרחשת האנטישמיות אלא עד כמה היא מסוכנת ובאיזו מידה היא משנה את החיים היהודיים.

חוקים נוקשים, הגנה כושלת. שנית, חוקים נוקשים אינם מבטיחים הגנה יעילה. מדינות דמוקרטיות רבות אימצו מסגרות משפטיות, אסטרטגיות לאומיות והתחייבויות פומביות למאבק באנטישמיות. עם זאת, יהודים רבים מדווחים על ירידה באמונם ביכולת הרשויות הציבוריות להגן עליהם בפועל. המדד המכריע טמון בשאלה אם הממשלות מספקות הגנה מדידה לאורך כל הדרך: החל

בדיווח ובסיווג, דרך חקירה, העמדה לדין וגזירת עונש וכלה בנטילת אחריות ציבורית.

ממוסדות גלויים ליחידים בלתי נראים. שלישית, יש להרחיב את מוקד ההגנה מהמוסד אל היחיד: בתי כנסת, בתי ספר וארגונים קהילתיים נותרים חיוניים, אך אינם משקפים עוד את מלוא הגיאוגרפיה של הפגיעה ביהודים, שכן האנטישמיות פוגעת באופן הולך וגובר גם באנשים הפועלים מחוץ למסגרות הקהילתיות המקובלות. הערכה זו נעזרת במונח "נראות מוגבלת" כדי לתאר את הלחץ המופעל על יהודים בחברות חופשיות-לכאורה לצמצם את הביטוי הציבורי של זהותם היהודית - בדומה, במידת מה, לאנוסים שחיו תחת האינקוויזיציה בספרד והסתירו את זהותם היהודית. כיום מעדיפים מאות אלפי יהודים שלא לחשוף בפני סביבתם שהם יהודים או שיש להם זיקה למדינת ישראל, כאשר דווקא היהודים החשופים ביותר לפגיעה הם לרוב אלה המנותקים ביותר מהקהילה היהודית ובעלי הגישה המוגבלת ביותר למנגנוני הגנה.

האנטישמיות פוגעת באופן הולך וגובר גם באנשים הפועלים מחוץ למסגרות הקהילתיות המקובלות

מתוכן מקוון לתשתית קוגניטיבית. רביעית, הבעיה עוברת מתוכן מקוון לתשתית קוגניטיבית. מערכות בינה מלאכותית, מנועי חיפוש, פלטפורמות מדיה חברתית ומאגרי ידע שיתופיים מעצבים באופן גובר והולך את הדרך שבה תופסים בני הדור הצעיר את היהודים, את היהדות, את הציונות ואת ישראל. הסוגיה חורגת מעבר לתוכן עוין; היא נוגעת למערכות שדרכן הידע עצמו נוצר, מדורג ומועבר. דעות קדומות המוטמעות בתשתיות אלה יכולות לעצב תוצאות החורגות הרבה מגבולותיה של פלטפורמה בודדת או של מקור חדשות יחיד.

מביקורת על מדיניות לדה-לגיטימציה היסטורית. חמישית, האתגרים ללגיטימיות של ישראל חורגים יותר ויותר ממחלוקות על מדיניות אל עבר שאלות של שייכות היסטורית וזהות קולקטיבית. מתיחת ביקורת על המדיניות הישראלית, וביקורת חריפה בכללה, אינה אנטישמית מטבעה; החשש טמון במעבר מביקורת מדינית להכחשת העמיות היהודית, הקשר ההיסטורי של העם, הלגיטימיות הקולקטיבית שלו או זכותו להגדרה עצמית לאומית ככל העמים האחרים. נרטיבים המערערים על העמיות היהודית, על רציפותו ההיסטורית ועל הקשר שלו מדורי דורות לארץ ישראל עברו משיח השוליים לסביבות חינוכיות, מוסדיות ודיגיטליות של הזרם המרכזי.

עליות מדרגה אלה מחייבות מעבר מתגובות נגד למערכות קבועות.

מבחינת מקבלי ההחלטות בישראל, סדר העדיפויות כולל התייחסות לאנטישמיות העולמית כאל סוגיה של ביטחון לאומי ושל זהות לאומית; הקמת תשתית לניטור ולמוכנות לעלייה, המבוססת על רמת החומרה; השקת יוזמה לאומית בנושאי בינה מלאכותית, הטיות דיגיטליות ואנטישמיות; הערכת הדיפלומטיה הציבורית על פי השפעה מוכחת על קהל היעד; חיזוק היכולת הדיפלומטית להעברת המסר בדבר המשך ההיסטורי היהודי והזהות הילידית; הקמת מנגנון היוועצות קבוע בין ישראל לקהילות היהודיות בתפוצות, שיופעל בטרם קבלת החלטות העלולות להשפיע על רווחתם וביטחונם של יהודי התפוצות.

מבחינת מנהיגים יהודים ברחבי העולם, סדר העדיפויות כולל: מדידת האפקטיביות המוסדית תחת הסתמכות

בלעדית על ספירת תקריות; הגעה ליהודים מבודדים הנמצאים מחוץ למסגרות הקהילתיות המסורתיות; פיתוח לוחות בקרה ברמת המדינה למעקב אחר סיכונים ויכולת עמידה; התייחסות לדור היהודי הצעיר כאל אוכלוסייה המספקת התראה מוקדמת; בניית קואליציות יציבות עם שותפים לא יהודים; יצירת מנגנוני הגנה המסוגלים לשרוד תמורות בבחירות ובפוליטיקה.

ההערכה אינה מסיקה שההידרדרות בלתי-נמנעת. הסביבה העכשווית מציבה אתגרים ניכרים, אבל מציעה גם הזדמנויות שלא היו זמינות בדורות הקודמים. ישראל קיימת כמרכז ריבוני של חיים יהודיים. הסולידריות עם יהדות התפוצות נותרה חזקה. שותפויות אזוריות חדשות, יכולות טכנולוגיות וכלים מוסדיים יוצרים הזדמנויות להתקדמות מתמשכת. מגוון הולך וגדל של ראיות מצביע גם על התערבויות שהניבו תוצאות מדידות - החל באכיפה מוסדית, דרך תביעות בנושא זכויות אזרח וכלה בניהול פלטפורמות ובמנגנוני נטילת אחריות. חוויות אלו מספקות בסיס להעתקה, להתאמה וללמידה משותפת בהקשרים לאומיים וקהילתיים שונים.

המשימה אינה אפוא תגובה תקיפה יותר לאנטישמיות אלא הקמת מערכות משנות תוצאות.

מסגרת ההערכה: מתקריות לסימנים

על כל הערכה של אנטישמיות להתחיל בנתונים, אבל היא אינה יכולה להסתיים בהם. אומנם אין תחליף לסטטיסטיקה של התקריות, אבל אין בה כדי להצביע על ההתפתחויות הצפויות לעצב את הסביבה העתידית של הקהילות היהודיות ושל ישראל. שנה שבה מתרחשות פחות תקריות עלולה עדיין להיות מסוכנת יותר אם האלימות הופכת קטלנית יותר, האמון במוסדות הציבוריים מתערער או נרטיבים אנטי-יהודיים משתרשים במערכות המעצבות את הידע הציבורי.

הניתוח המובא להלן בוחן את ההתפתחויות בהתאם לחשיבותן הצפויה לביטחון היהודים, לחוסן הקהילתי ולמדיניות ישראל-תפוצות. חלקן מייצגות שינויים מתמשכים המחייבים התאמה לטווח ארוך; חלקן התפתחויות מתהוות שחשיבותן העתידית עוד לא התבררה במלואה; אחרות חושפות פערים מוסדיים שבהם המדיניות, מדדי ההערכה או מנגנוני התגובה הקיימים אינם מספיקים להתמודדות עם האתגר.

מטרת דוח זה היא תיאור האנטישמיות ב-2026 ומתן סיוע למקבלי ההחלטות לקביעת סדרי עדיפויות, להקצאת משאבים ולהערכה אם התגובות הנוכחיות תואמות את האיומים המתפתחים.

המשימה אינה אפוא תגובה תקיפה יותר לאנטישמיות אלא הקמת מערכות משנות תוצאות

הערה מתודולוגית: הערכה זו מתבססת על נתוני גופי פיקוח לאומיים, על ארגוני ביטחון קהילתיים, על סקרי דעת קהל, על פסקי דין ועל דיווחים נבחרים בתקשורת. מקורות אלה נבדלים זה מזה בהגדרות, בשיטות דיווח ובסף הראייתיות. ההשוואות בין המדינות משמשות אפוא לזיהוי דפוסים של החמרה ושל לחץ מוסדי, לא לדירוג המדינות לפי רמות מוחלטות של אנטישמיות.

הגדרות הקטגוריות: מגמה מבנית היא מגמה הנצפית במדינות או במוסדות רבים וסביר להניח שתימשך; פער מוסדי הוא אי-התאמה בין המדיניות המוצהרת ליכולת התפעולית; סימן מתהווה הוא התפתחות שהיקפה אינו ניתן עדיין למדידה מלאה אבל השלכותיה האסטרטגיות מצדיקות מעקב.

טבלה 1. מסגרת ההערכה: חמישה תהליכי שינוי, מצבם והשלכותיהם על המדיניות

שינוי	הערכה (2026)	השלכות על המדיניות
מכמות להחמרה	**מגמה מבנית**	יש לפתח מערכות ניטור המבוססות על רמת החומרה, הכוללות אירועי אלימות פיזית והמתה תוך מעקב אחר התאמה התנהגותית וניידות באמצעות מדדים ייעודיים במקומות אחרים במסגרת.
חוקים נוקשים, הגנה כושלת	**פער מוסדי**	יש למדוד את יעילות שרשרת ההגנה, החל בדיווח ובחקירה וכלה בהגשת כתב אישום, הרשעה, גזר דין והזמן שנדרש להשגת התוצאה.
ממוסדות גלויים ליחידים לא נראים	**סימן מתהווה**	יש לשנות את אסטרטגיות ההגנה ממודל הממוקד במוסדות למודל הממוקד ביחיד, המסוגל להגיע ליהודים מבודדים הנמצאים מחוץ לרשתות הקהילתיות הקיימות.
מתוכן מקוון לתשתית קוגניטיבית	**סימן מתהווה / פער מוסדי**	יש לפתח יכולות בתחום ביקורת הבינה המלאכותית, אחריות פלטפורמות, ניהול דיגיטלי וניטור תשתיות ידע.
מביקורת מדינית לדה-לגיטימציה היסטורית	**מגמה מבנית**	יש לפתח מסגרות חינוכיות, דיפלומטיות וציבוריות ארוכות טווח המתמקדות בעמיות יהודית, ברציפות היסטורית ובזהות ילידית.

סיווגים אלה נועדו לשמש כלי להערכה חוזרת ונשנית, לא חד-פעמית. במהדורות עתידיות של הערכה זו יש להעריכם מחדש מדי שנה ולבחון אילו סימנים מתהווים הפכו למגמות מבניות, אילו פערים מוסדיים טופלו ואילו התפתחויות חדשות מחייבות תשומת לב מדיניותית מתמשכת.

1. מכמות להחמרה: מדידת הסיכון האנטישמי החדש

נתונים עדכניים מצביעים על דפוסים דומים בכמה דמוקרטיות מערביות: רמת התקריות נותרה גבוהה בהשוואה לעבר; האלימות הפיזית החריפה בכמה אזורי שיפוט; האמון בהגנה המוסדית נחלש; מספר גדל והולך של יהודים מדווחים שהם משנים את התנהגותם בתגובה לאנטישמיות. אף שהדפוס אינו אחיד במדינות השונות, המגמה הכללית מצביעה על סביבת סיכון משתנה, אשר בה החומרה, לא הכמות לבדה, הפכה מדד חשוב יותר ויותר.

העדויות הזמינות מהשנים 2024–2026 ממחישות שינוי זה. בכמה מדינות, המספר הכולל של התקריות התייצב או ירד מהשיאים שנרשמו מייד לאחר 7 באוקטובר, אולם התקיפות הפיזיות, האירועים הקטלניים וההתאמות ההתנהגותיות נותרו ברמות גבוהות בהשוואה לעבר.

הערה: דוחות לאומיים משתמשים במונחים שונים לציון אלימות פיזית, לרבות: תקיפות, התקפות, תקריות אלימות ואלימות קיצונית. בטבלה זו נעשה שימוש

טבלה 2. סימני ההחמרה: כמות התקריות, אלימות פיזית ואלימות אנטישמית קטלנית או כמעט קטלנית

מדינה	כמות התקריות	אלימות פיזית	אלימות קטלנית או כמעט קטלנית
ארצות הברית (א)	**6,274 תקריות ב-2025 (ירידה של 33% בהשוואה ל-2024; פי חמישה מבעשור הקודם)**	203 תקיפות פיזיות – שיא כל הזמנים	3 מקרי מוות בשתי התקפות; גם בבולדר ניכר פוטנציאל לפגיעה מסיבית.
צרפת (ב)	**1,320 פעולות אנטישמיות ב-2025**	126 תקיפות פיזיות – רמת שיא	הצתה 1 של בית כנסת, כמעט קטלנית (לה גרנד-מוט); מקרה חמור 1 נוסף של הצתת בית כנסת (רואן).
אוסטרליה (ג)	**1,654 תקריות בין אוקטובר 2024 לספטמבר 2025**	24 תקיפות פיזיות	15 מקרי מוות בחוף בונדי; מקרה 1 של הצתה מכוונת בבית כנסת מאוכלס במלבורן, שבו נפצע אדם 1.
בריטניה (ד)	**3,700 תקריות ב-2025**	174 תקיפות פיזיות (170 תקיפות + 4 מקרי אלימות קיצונית)	2 מקרי מוות במנצ'סטר; תקיפות חמורות נוספות נגד מטרות יהודיות, כולל דקירות ומקרי הצתה.
קנדה (ה)	**6,800 תקריות ב-2025; 11 תקריות אלימות עד מאי 2026**	10 תקריות אלימות ב-2025	ירי והצתות שכוונו נגד מוסדות יהודיים.

ב"אלימות פיזית" כקטגוריה אנליטית משותפת. המונח "כמעט קטלנית" מתייחס לתקיפות בעלות פוטנציאל קטלני סביר, כגון הצתה, ירי, השלכת בקבוקי תבערה או דקירה, המכוונים נגד מוסדות יהודיים, מתפללים או אתרי מגורים, גם כשלא נרשמו מקרי מוות. מכיוון שהדוחות הלאומיים משתמשים בשיטות איסוף נתונים שונות, יש להתייחס לטבלה כאל אינדיקטור לחומרת האירוע ולא כאל דירוג מדינתי קפדני.

מקורות: (א) ADL (2026); (ב) SPCJ and FMS (2026), (France 24 (2024), The Guardian (2024; (ג) ECAJ (2025), CNN (2024; (ד) Hendrix and Adam (2025), The Times of Israel (2026), CST (2026), Euronews (2026), NPR (2026); (ה) B'nai Brith Canada (2026), JNS (2026), ADL (2026)

שלושה ממצאים תומכים במעבר מכמות להחמרה:

המצב אחרי 7 באוקטובר לא חזר לקדמותו. בכמה מדינות, הנתונים בשנת 2025 נמוכים מהשיא שנרשם מייד אחרי 7 באוקטובר, אבל עדיין גבוהים הרבה מאלו שלפני 2023. השאלה הרלוונטית אינה אם כמות האירועים ירדה מעט מהשיא אלא אם הקהילות היהודיות נמצאות בשיווי משקל חדש של רמת סיכון.

האלימות עלולה להתגבר גם כשמספר התקריות הכולל יורד. ארצות הברית ממחישה אפשרות זו: מספרן הכולל של התקריות ירד ב-33%, אבל מספר התקיפות הפיזיות שבר שיא ועמד על 203, והאלימות הקטלנית הגיעה לרמתה הגבוהה ביותר מאז שנות התשעים (ADL

2026). בצרפת ניכרת מגמה דומה (SPCJ ו-FMS 2026). על קובעי המדיניות לעקוב אחר האינטנסיביות ואחר הקטלניות בנפרד מהתדירות.

חוסר הביטחון של היהודים בא לידי ביטוי גובר והולך בהתנהגותם. המדד המרכזי אינו רק השאלה אם יהודים אומרים שהם חשים חוסר ביטחון אלא אם הם משנים את אורח חייהם. ההתאמה ההתנהגותית - הסתרת הזהות, הימנעות מביקור במקומות מסוימים, שינוי אופן הדיבור - היא אינדיקטור מציאותי מובהק לכך שהאנטישמיות החלה לעצב מחדש את התנהגותם היומיומית של היהודים.

הסיסמה הרווחת "מן הנהר עד לים" נצבעת בדרך כלל בצבעי הסוואה כקריאה לחירות, אולם משמעותה האמיתית היא סילוק הריבונות היהודית מן האזור

השלכה למדיניות: ספירת התקריות עדיין הכרחית אבל אינה מַספקת. על הערכות עתידיות לשים יותר דגש על חומרה, על קטלניות, על התאמה התנהגותית ועל מדדים של חוסן קהילתי. השאלה אינה רק עד כמה האנטישמיות נפוצה אלא גם עד כמה הפכה מסוכנת ועד כמה היא משפיעה על חיי היהודים.

2. חוקים נוקשים, הגנה כושלת: האנטישמיות כמבחן ליעילות הדמוקרטיה

השינוי השני, מוסדי: השאלה המכריעה אינה רק אם הדמוקרטיות הליברליות מגנות את האנטישמיות אלא אם הן מגינות על היהודים באופן יעיל. יש אפוא להתייחס לאנטישמיות כבעיה קהילתית וכמקרה מבחן ליעילות הדמוקרטיות הליברליות - בפרט בכל הנוגע לפער בין גינוי פורמלי להגנה בפועל.

בדמוקרטיות ליברליות, יהודים נהנים מהגנה רשמית על פי חוק. רוב המדינות מגנות את האנטישמיות ואימצו אסטרטגיות לאומיות, חוקים נגד פשעי שנאה, תוכניות חינוכיות בבתי הספר וטקסי זיכרון רשמיים. אמצעים אלה חשובים, אבל אין בהם משום הוכחה שההגנה אכן יעילה. השאלה המכריעה היא אם האזרחים היהודים חשים שהמדינה מסוגלת להגן עליהם בפועל.

אפשר להבין פער זה בין הנורמה למציאות כגינוי פרפורמטיבי: הוקעה פומבית חסרת השלכות מעשיות. כשאמירות אנטישמיות מוקעות בפומבי אבל מוענשות לעיתים נדירות; כשהקורבנות אינם מגישים תלונה משום שאינם מצפים לתוצאה כלשהי; כשהרצף בין התקרית לחקירה, לתביעה ולהרשעה אינו מושלם, באופן שיטתי, הבעיה אינה רק שנאה. זהו גם תת-תפקוד ממסדי. במקרים החמורים ביותר, הדבר יוצר פער תפיסתי בין ביטויי הדאגה הפומביים לבין ההשלכות המעשיות.

הדוגמה הצרפתית ממחישה זאת בבירור. לצרפת אחת ממערכות החוק החזקות ביותר באירופה נגד אנטישמיות, אולם נתוני שנת 2025 מצביעים על 1,320 אירועים אנטישמיים ועל שיא של 126 תקיפות פיזיות (SPCJ ו-FMS 2026). בדומה לכך, בבריטניה ישנה חקיקה מוצקה נגד פשעי שנאה, אבל 83% מיהודי בריטניה סבורים שהמשטרה אינה עושה די כדי להגן עליהם (Boyd 2025; CAA 2025). השאלה אינה האם החוק קיים אלא אם הוא מתפקד.

ייתכן שמתגבש כאן דפוס אירופי נרחב. בכמה דמוקרטיות במערב אירופה, הממשלות חיזקו את המערכות המשפטיות ואת ההתחייבויות הציבוריות למאבק באנטישמיות בזמן שחלקים ניכרים מהקהילות היהודיות ממשיכים לדווח על ירידת אמון בהגנה

המוסדית. הבעיה אינה רק משפטית אלא גם תפעולית: האם המוסדות הציבוריים יכולים לתרגם התחייבויות פורמליות לתוצאות גלויות, מדידות, הזוכות לאמון מצד אלה שעליהם נועדו להגן?

יש בכך כדי להסביר את חשיבותם הגוברת של מנגנונים משפטיים, פיקוחיים ומטילי אחריות. ערכם טמון לא רק בניצחונות במקרים בודדים אלא גם ביכולתם לתעד פערים בהגנה, לעורר ביקורת ציבורית ולספק ראיות למקרים שבהם התגובות המוסדיות מצליחות או נכשלות. במובן זה, האנטישמיות משמשת אתגר לקהילות היהודיות ומבחן ליעילות הדמוקרטיה.

כדי למדוד את יעילות הרשויות יש לעקוב אחר השרשרת התפעולית לכל אורכה: דיווח, סיווג, חקירה, העמדה לדין, הרשעה, גזירת עונש, פרסום תוצאות ושיקום אמון הקורבנות. כמה תלונות על אנטישמיות מוגשות, נחקרות, מסווגות כפשעי שנאה, מובאות לדין ומובילות להרשעה? מהו שיעור גזרי הדין בגין פשעי שנאה חמורים? מהו משך הזמן הממוצע החולף מהגשת התלונה עד לתוצאה המשפטית? נתונים אלה מתפרסמים לעיתים רחוקות. עצם היעדרם הוא סימן אבחנתי. פרסומם מדי שנה צריך להיות הדרישה המינימלית ממדינות הטוענות שהן מתייחסות לאנטישמיות ברצינות.

השלכות על המדיניות: המדד המרכזי אינו מה שהממשלות אומרות אלא המתרחש לאחר דיווח על תקרית. הערכות עתידיות צריכות להתמקד בשיעורי הדיווח, בחקירות, בהעמדות לדין, בהרשעות, בדפוסי גזירת העונשים ובמשך הזמן עד לפתרון המקרה. האנטישמיות היא מדד רגיש לבחינת יכולתם של מוסדות דמוקרטיים לתרגם עקרונות משפטיים להגנה אפקטיבית.

3. ממוסדות גלויים ליחידים לא נראים: הסתרת זהות והיהודים שמחוץ להישג ידה של הקהילה

השינוי השלישי חברתי וקהילתי: היחידה המוגנת אינה יכולה להיות אך ורק המוסד היהודי הגלוי לעין. עליה לכלול גם את היהודי הבודד. בתי כנסת, בתי ספר, פדרציות, מרכזים קהילתיים וארגוני תמיכה אכן חיוניים, אבל אינם משקפים את מלוא היקף הפגיעות היהודית.

דוח זה משתמש במונח "נראות מוגבלת" לתיאור הלחץ המופעל על יהודים בחברות חופשיות לכאורה לצמצום נראותה הציבורית של הזהות היהודית. המונח משקף דפוס עכשווי של הסתרה מאולצת - דפוס שמזכיר, במובן מסוים, את המונח ההיסטורי "אנוסים". עם זאת, יש להבין את ההקבלה הזו אך ורק כאנלוגיה מושגית, ולא כטענה בדבר חזרה היסטורית מדויקת.

האנטישמיות היא מדד רגיש לבחינת יכולתם של מוסדות דמוקרטיים לתרגם עקרונות משפטיים להגנה אפקטיבית

הוועד היהודי-אמריקאי (AJC) מצא ש-55% מהיהודים האמריקאים שינו את התנהגותם בשנה האחרונה בעקבות חשש מאנטישמיות (AJC 2026). הסוכנות האירופית לזכויות יסוד (FRA) דיווחה ש-76% מהיהודים באירופה מסתירים את זהותם היהודית לפחות מדי פעם, שעה ש-34% נמנעים מנוכחות באירועים או באתרים יהודיים (FRA 2024). כשיהודים נמנעים מהפגנת סממנים יהודיים בציבור, מפרסום תוכן יהודי ברשת ומדיון בישראל, או נסוגים ממרחבים מקצועיים או חברתיים, אות הוא לכך שהאנטישמיות חרגה מעוינות חיצונית והפכה חלק מניהול חיי היומיום.

התפתחות זו חושפת בעיה נרחבת יותר. אסטרטגיות ההגנה היהודיות הנוכחיות מכוונות במידה רבה למוסדות הגלויים: בתי כנסת, בתי ספר, פדרציות, מרכזים קהילתיים וארגוני תמיכה. מוסדות אלה חסרי תחליף, אבל אינם משקפים את מלוא היקף הפגיעות היהודית. היהודים החשופים ביותר נמצאים לעיתים קרובות מחוץ לרשתות הקהילתיות המאורגנות: התלמיד היהודי היחיד בבית הספר, העובד הנאלץ להתמודד עם אמירות עוינות ללא תמיכה מוסדית, המשפחה שאינה משתייכת לקהילה, הקורבן ברשת או האדם החווה אנטישמיות באופן קבוע אבל חסר את אוצר המילים, את הביטחון העצמי או את הקשר המוסדי הנדרשים לדיווח על כך.

המערכות המארגנות ומפיצות ידע הופכות לזירות של מדיניות בזכות עצמן

כתוצאה מכך, חלק גדל והולך של הפגיעות היהודית נותר קשה לזיהוי. המשאבים הקיימים נוטים להגיע לאלה הקרובים דיים למבנים הקהילתיים ויודעים היכן אפשר למצוא עזרה. ככל שהקורבן מקושר פחות, פוחת הסיכוי שהמערכת תבחין במקרה. מקרים אלה נותרים לעיתים קרובות לא נראים למנגנונים שנועדו לסייע להם.

המשימה אינה מסתיימת אפוא בחיזוק המוסדות; יש להרחיב את טווח השפעתם. יש להעריך את מאמצי ההגנה העתידיים לא רק על פי עמידותם של בתי כנסת, של בתי ספר או של ארגונים קהילתיים אלא גם על פי יכולתם לזהות יהודים הנמצאים מעבר למסגרות הקהילתיות הקיימות, לתמוך בהם ולחזקם.

השלכות על המדיניות: יש להנגיש את ההגנה ברמת הפרט. פלטפורמה לאומית חסויה לדיווח ולהפניה צריכה לשלב קבלת פניות רב-לשונית, דיווח אנונימי במידת הצורך, מיון משפטי, מסלולי הפניה לבתי ספר ולמקומות עבודה, העברה לדרגים גבוהים יותר במקרי חירום, חיבור לארגונים קהילתיים קיימים ודיווח ציבורי אנונימי. זהו אחד המרכיבים הפחות מפותחים במדיניות הנוכחית בנושא האנטישמיות.

4. מתוכן מקוון לתשתית קוגניטיבית: בינה מלאכותית, פלטפורמות וסביבת הידע

השינוי הרביעי נוגע לסביבת הידע: האנטישמיות הדיגיטלית אינה רק תוכן עוין המופץ ברשת. היא נוגעת יותר ויותר לתשתית שבאמצעותה לומדים המשתמשים מהי האמת, מה אמין ומה בעל משמעות היסטורית. חלק גדל והולך מהאופן שבו בני הדור הצעיר מבינים את היהודים, את היהדות, את הציונות ואת ישראל מעוצב לא על ידי מורים, עיתונאים או מוסדות קהילתיים אלא על ידי פלטפורמות חברתיות, מנועי חיפוש, מודלים של בינה מלאכותית יוצרת ומאגרי ידע שיתופיים.

התפתחויות מן העת האחרונה ממחישות את היקף האתגר. הערכת מדד ה-AI של ה-ADL לגבי Grok, אחד מבוטי הצ'אט הנפוצים ביותר, המבוסס על בינה מלאכותית, העניקה לו ציון של 21 מתוך 100 על אופן טיפולו בפניות הקשורות לאנטישמיות, דבר המעיד על ליקויים חמורים בזיהוי, בהצבת תוכן אנטישמי בהקשר הנכון ובהתמודדות עימו (ADL 2026). בו בזמן, מחלוקות הנוגעות לתוכן, למקורות ולמסגור של ערכים הקשורים לישראל, לציונות ולהיסטוריה היהודית הדגישו את החשיבות הגוברת של פלטפורמות ידע שיתופיות כזירות שבהן נרטיבים היסטוריים נתונים במחלוקת וזוכים להד. בהצטרפן יחדיו מצביעות התפתחויות אלה על מציאות רחבה יותר: המערכות המארגנות ומפיצות ידע הופכות לזירות של מדיניות בזכות עצמן.

החשש אינו מכך שכל הצגה של ישראל או של הציונות באור שלילי היא אנטישמית. הסכנות הגדולות יותר, לרוב עדינות יותר: חוסר איזון מתמשך בהצגת ההקשר ההיסטורי, מתן משקל לא פרופורציונלי למקורות מסוימים, התייחסות מעוותת לציונות, שחיקה של ההמשכיות היהודית ההיסטורית או הקישור החוזר ונשנה של ישראל למכלול מצומצם של נרטיבים מפלילים. כשדפוסים כאלה מושרשים במערכות שעליהן מסתמכים מיליוני משתמשים כדי לגלות, לדרג ולפרש מידע, השפעתם חורגת הרבה מעבר למאמר, לפוסט או להבזק חדשות.

לשינוי זה השלכות קונקרטיות. התגובות המסורתיות לאנטישמיות התמקדו בזיהוי ובהסרת תוכן פוגע. אבל הבעיה טמונה יותר ויותר בשלב מוקדם יותר: האופן שבו יצירת תשובות באמצעות בינה מלאכותית, דירוג תוצאות חיפוש, דפי מידע שיתופיים, נתוני אימון ומערכות המלצות בוחרים, קובעים סדר עדיפויות, מציבים בהקשר ומפיצים מידע. הדבר מחייב התייחסות לארבע רמות: דירוג תוצאות חיפוש, תשובות הנוצרות על ידי בינה מלאכותית, פלטפורמות מידע שיתופיות ומערכות המלצות או הגברה. סוגיות של שקיפות, ביקורת, אחריות ואיכות נתונים הופכות חשובות לא פחות מסוגיות של בקרת תוכן.

לישראל יש כבר יתרון יחסי בתחום זה, שאינו מנוצל כראוי. ישראל אינה יכולה לשלוט לבדה בסביבת המידע העולמית, אבל יכולה לסייע בפיתוח הכלים שבאמצעותם ההטיה נמדדת, מתועדת ומועמדת לדיון. ההתערבויות האפשריות כוללות ביקורות עצמאיות קבועות של מודלי בינה מלאכותית מרכזיים; רשתות תיקון מבוססות מומחים למקורות מוסמכים מרכזיים; שיתופי פעולה עם חברות טכנולוגיה לשיפור האיכות והמגוון של מאגרי הנתונים הקשורים להיסטוריה היהודית, לאנטישמיות ולישראל; יוזמה לאומית שתאחד מומחיות טכנולוגית, מוסדות מחקר ויכולות תקשורת ציבורית.

היעד ארוך הטווח, עם זאת, הוא ניהול, לא בעלות. השליטה בפלטפורמה, זמנית, ולעיתים קרובות שנויה במחלוקת פוליטית. לעומת זאת, ביקורות שקופות, השוואות ביצועים זמינות לציבור, מאגרי נתונים אמינים, מנגנוני נטילת אחריות ומסגרות רגולטוריות יכולים לעצב את התנהגות הפלטפורמה ללא קשר לבעלות, ולכן יימשכו גם מעבר לחברה, לממשלה או לצוות הנהגה כלשהם.

היעד ארוך הטווח, עם זאת, הוא ניהול, לא בעלות

השלכות על המדיניות: הבעיה אינה רק הפצת חומרים אנטישמיים ברשת. היא בעיקר השפעתן הגוברת של המערכות הדיגיטליות הקובעות לאיזה מידע המשתמשים ייחשפו, במה יבטחו ומה יזכרו. על התגובות להתייחס לפיקוח על תוכן, אבל גם לשקיפות, לביקורת, לאחריות ולניהול התשתיות שדרכן הידע נוצר ומופץ.

5. מביקורת על מדיניות לשלילת הלגיטימיות ההיסטורית: ישראל, זהות יהודית והמשכיות יהודית

השינוי החמישי, מושגי: הלגיטימיות של ישראל אינה מאותגרת אך ורק דרך ביקורת על מדיניות ספציפית. יותר ויותר נוגע האתגר ללגיטימיות של השייכות ההיסטורית היהודית עצמה – אתגר נרחב יותר מדיון מדיניות רגיל. הביקורת על המדיניות הישראלית, לרבות ביקורת חריפה, אינה אנטישמית מטבעה; הנושא הנדון כאן הוא המעבר מביקורת על מדיניות להכחשת העם, הקשר ההיסטורי, הלגיטימיות הקולקטיבית או הזכות לשלטון עצמי לאומי שוויוני.

במשך עשרות שנים מוסגרה הלגיטימיות הבינלאומית של ישראל דרך זיכרון השואה, הצורך במקלט ליהודים והצו המוסרי הנובע מהפגיעות היהודית. מסגור זה עדיין חיוני, אבל הוא אינו מספיק בעידן של תחרות על קורבניות, של קטגוריות דה-קולוניאליות ושל ירידה באוריינות ההיסטורית. כשהלגיטימיות נשענת בעיקר על סבל, היא הופכת פגיעה מצד נרטיבים מנוגדים הממזערים אותו, מעמידים אותו בפרספקטיבה יחסית או מציגים אותו באור שונה.

המסגור מחדש של הזהות הילידית מציע בסיס שונה: ביסוס הלגיטימיות היהודית לא על סבל אלא על שורשים - המשכיות היסטורית, שפה, ארכיאולוגיה, דת, זיכרון קולקטיבי וקשר מתמשך לארץ. במסגרת זו, הציונות אינה פרויקט קולוניאלי אירופי אלא תנועה לאומית של עם השב לפעילות פוליטית במולדת אבותיו. מסגרת זו יכולה להפוך את ההאשמה הקולוניאלית על פיה, לא רק להדוף אותה, ולפתוח אפשרות לדיאלוג המבוסס על הכרה הדדית ולא על תחרות קורבנית, כל זמן שתפותח בזהירות ותיתמך במחקר אקדמי, ולא תוצג כסיסמה ריקה.

צורות דומות של הכרה אפשר למצוא בהיגיון שמאחורי הסכמי אברהם ובקואליציות המתהוות בין פעילים יהודים, נוצרים וילידיים, המשתפים ביניהם מסגרת של שורשיות והכרה. יש ליישם מסגור מחדש זה בזהירות: מטרתו אינה הכחשת הזהות, הסבל או התביעות הפוליטיות של הפלסטינים. הדאגה מתעוררת כאשר ביקורת על מדיניות הופכת להכחשת העמיות היהודית, למחיקת השייכות ההיסטורית היהודית, להאשמה קולקטיבית של יהודים או להדרת יהודים וישראל מסטנדרטים המוחלים על אומות אחרות.

השלכות על המדיניות: יש להשלים את הפעילות למען קידום מדיניות באמצעות מסגור המושרשות בעמיות היהודית, ברציפות ההיסטורית ובזהות הילידית. השאלה אינה רק מה ישראל עושה אלא אם הלגיטימיות של הלאומיות היהודית עצמה זוכה להכרה.

במבט כולל, מצביעים חמשת השינויים הללו על תופעה בסיסית אחת: ההפיכה ההדרגתית של הקיום היהודי לבעיה. כשישראל עוברת מלהיות מדינה שנויה במחלוקת לאנומליה מוסרית, הציונות הופכת שם נרדף לאותה אנומליה, והיהדות הנראית לעין הופכת, על דרך האסוציאציה, לנטל חברתי. התוצאה אינה רק עלייה בעוינות אלא גם אקלים סמלי חדש אשר בו יהודים לומדים לצמצם את נוכחותם הציבורית, מוסדות מהססים להעניק הגנה חד-משמעית, וקל יותר להצדיק תוקפנות ככל שהיהודי מוצג כנושא אשמה קולקטיבית. נראות מוגבלת, לאור זאת, אינה תגובה התנהגותית מבודדת אלא סימפטום חברתי של שינוי עמוק יותר, אשר בו הזהות היהודית, ישראל, הציונות, הזיכרון העברי והעמיות היהודית נדונים יותר ויותר כבעיות שיש לנהל ולא כביטויים לגיטימיים של עם חי.

מה שעבד: מגינוי לתוצאה

חמשת השינויים שפורטו לעיל מצביעים על הידרדרות במצב, לא על כורח המציאות. הלקח התפעולי, עקיב: ניטור, תיעוד, תרגום הבעיה לכללים הפנימיים של המוסד, העברת הנושא לדרגים גבוהים יותר, קביעת מחיר, מדידת התוצאה ושכפול המודל. גוף ראיות הולך וגדל מראה שאפשר לצמצם את האנטישמיות כשההתערבויות חורגות אל מעבר למודעות ולגינוי לכיוון אחריות מוסדית. המשתנה המכריע הוא היעילות המעשית, לא המחויבות העקרונית.

אף שהן פועלות בתחומים שונים מאוד, להתערבויות המוצלחות ביותר היגיון זהה. הן מתרגמות את האנטישמיות לשפת האחריות של המוסד עצמו - בין אם מדובר בחוקי זכויות אזרח, בסטנדרטים עיתונאיים,

טבלה 3. מה עובד: ראיות למנגנוני התערבות יעילים

מה עובד	ראיות למחשה	הרעיון העיקרי לקובעי המדיניות
אכיפה ותביעות (א)	מספר התקריות האנטישמיות בקמפוסים צנח ב-66% (מ-1,694 ל-583 בשנים 2024–2025) בשל אכיפה מוגברת והליכים משפטיים. UCLA: הסדר פשרה בסך 6.13 מיליון דולר, צו מניעה ל-15 שנה. קולומביה: הסכם בסך למעלה מ-220 מיליון דולר, קרן EEOC בסך 21 מיליון דולר.	מוסדות נוקטים פעולה כשהאנטישמיות כרוכה בעלויות משפטיות, כלכליות, רגולטוריות או תדמיתיות הניתנות לאכיפה.
מיון משפטי ותמיכה בקורבנות (ב)	תהליך קליטה והפניה מובנה הוביל להפיכת למעלה מ-1,000 תלונות לתיקים או להתערבויות משפטיות.	תקריות זוכות לחשיבות פוליטית ומשפטית רק כשהן מתועדות, נבחנות ומתורגמות לתביעות הניתנות לאכיפה.
הטלת אחריות על גופי תקשורת ומידע (ג)	פעילות פיקוח על התקשורת הביאה ליותר מ-200 תיקונים. ויקיפדיה חסמה לצמיתות שמונה עורכים מעריכת ערכים בנושא ישראל-פלסטין (ינואר 2025).	הטלת אחריות פועלת בצורה הטובה ביותר כשהיא מתבססת על הסטנדרטים של המוסד עצמו: עמידה בכללי עריכה, בכללי ציון מקורות, בכללי ניגוד אינטרסים או בנוהלי הפלטפורמה.
עריכת רפורמה בספרי הלימוד ובתוכניות הלימודים (ד)	בסקירות שנערכו בשנים 2022–2024 התברר שכמעט כל התיאורים השליליים של יהודים הוסרו מספרי הלימוד המרכזיים בסעודיה, כמאושר בידי USCIRF.	רפורמה לטווח ארוך יעילה יותר כשתקני חינוך אוניברסליים משולבים עם פיקוח מתמשך ועם תמריצים מקומיים.
חיזוק האבטחה (ה)	בריטניה: 18 מיליון ליש"ט בשנה, 2024–2028. ארה"ב: 94 מיליון דולר שהוקצו ל-512 ארגונים יהודיים (2025).	הביטחון מפחית את הפגיעות ומציל חיים, אבל מגן על חיי היהודים יותר משהוא מפחית את האידיאולוגיה האנטישמית.

בכללי ניהול פלטפורמות, בנורמות חינוכיות או בחובות ציות. הן יוצרות מחיר מוחשי לחוסר מעש או להתנהגות לא נאותה: מחיר משפטי, כספי, תדמיתי, משמעתי או רגולטורי. הן מסתמכות על ראיות מתועדות ולא על פנייה לרגשות, ובונות את התיקים באמצעות תלונות, תיקי מידע, ביקורות, היסטוריית עריכה והפרות מאומתות. הן מונעות לעיתים קרובות על ידי גורמים מומחים המסוגלים לפעול במהירות ובדייקנות רבה יותר מאשר ממשלות. הן מבוססות על סטנדרטים אוניברסליים המחזקים שלמות מוסדית מעבר לקהילה היהודית לבדה. מעל לכול, הן ניתנות למדידה.

ארגונים: (א) הממשל הפדרלי של ארצות הברית, UCLA, קולומביה, הרווארד, NYU, ברנרד; (ב) ADL – רשת הפעולה המשפטית של הליגה נגד השמצה (Network Action Legal), CALL; (ג) CAMERA, Reporting Honest, ויקיפדיה; (ד) se-IMPACT, USCIRF; (ה) CST, NSGP FEMA; (ו) מדינות החברות באיחוד האירופי, מתאמים לאומיים.

מה עובד, מה עובד באופן חלקי ומה אינו עובד לבד

הראיות מצביעות על היררכיה של יעילות. ההתערבויות המוצלחות ביותר באופן עקיב הן אלה המביאות לתוצאות: יישום החוק הקיים, אכיפת זכויות אזרח, הליכים משפטיים, לחץ מימוני, אחריות מקצועית, פעילות פיקוח מבוססת ראיות, ניהול פלטפורמות וחיזוק האבטחה. בהקשרים שונים מאוד זה מזה משנים מנגנונים אלה את התמריצים על ידי הטלת עלויות משפטיות, כספיות, תדמיתיות, משמעתיות או רגולטוריות על התנהגות אנטישמית.

קטגוריה שנייה כוללת פעולות הכרחיות אבל יעילות לעיתים רחוקות. אסטרטגיות לאומיות, תוכניות פעולה של האיחוד האירופי, אימוץ ה-IHRA, יוזמות חינוכיות, דיאלוג בין-דתי ודיפלומטיה ציבורית עשויות לחזק את המודעות, את התיאום ואת היכולת המוסדית. עם זאת, השפעתן ניתנת למדידה רק כשהן כרוכות במנגנוני אכיפה ובמבני אחריות.

ישנן הזדמנויות שלא היו זמינות בתקופות היסטוריות קודמות. האתגר הוא לפעול בהתאם להן באופן שיטתי

קטגוריה שלישית כוללת אמצעים בעלי ערך סמלי או פוליטי שאינם משנים לבדם את ההתנהגות המוסדית. רטוריקה ברמה גבוהה, כנסים, טקסי זיכרון, חוקים חדשים נטולי אכיפה וגינויים פומביים עשויים להיות הכרחיים לקביעת נורמות ציבוריות, אבל אי-אפשר לסמוך עליהם בכל הנוגע להפחתת האנטישמיות כל זמן שאינם כרוכים באכיפה ובתוצאות הניתנות למדידה.

יש להתייחס לשני היבטים חשובים. ראשית, אין לבלבל בין הצלחה בהגנה לשינוי אידיאולוגי. אמצעי האבטחה בבתי כנסת, בבתי ספר ובמוסדות קהילתיים מצילים חיים ומפחיתים את הפגיעות, אבל עוסקים בהגנה פיזית ולא בגורמים המניעים את האנטישמיות; שנית, מסגרות ההכרה - אסטרטגיות לאומיות, שליחים מיוחדים וכלי מדיניות רשמיים - אכן חשובות, אבל אי-אפשר להעריכן אך ורק על בסיס עצם קיומן. ללא נתוני אכיפה הזמינים לציבור ותוצאות מדידות, קשה להעריך את יעילותן.

יש להתייחס לרצף פעולות זה כאל מודל לשכפול: מעקב, תיעוד, תרגום הבעיה לכללי המוסד עצמו, העברת הנושא לדרג גבוה יותר, הטלת מחיר, מדידת התוצאה והתאמת המודל לתנאים המקומיים.

הזדמנויות: בניית מערכות עמידות בתקופת משבר

המשבר הנוכחי יוצר אומנם סביבה מאיימת, אבל גם הזדמנות לבניית מערכות עמידות. חמשת השינויים המתוארים לעיל מחייבים ניטור המבוסס על החמרה, מדדי הגנה תפעולית, ערוצים להגעה ליהודים בודדים הנמצאים מחוץ למסגרות הקהילתיות, ניהול טכנולוגי של תשתית הידע ושפה בטוחה של שורשיות היסטורית יהודית. המשבר הנוכחי חמור, אבל אין להשוותו מבחינה מבנית לפגיעות היהודית ששררה קודם הקמת מדינת ישראל. ישראל היא מרכז ריבוני של חיים יהודיים. הסולידריות בקהילות הגולה העמיקה במונחים כספיים מדידים. ישנן הזדמנויות שלא היו זמינות בתקופות היסטוריות קודמות. האתגר הוא לפעול בהתאם להן באופן שיטתי.

1. הסכמי אברהם: ממסגרת דיפלומטית לברית ביצועית

למרות המלחמה בעזה, הסכסוך עם איראן ב-2026 והלחץ הדיפלומטי המתמשך, הבריתות האזוריות

הוכיחו סימני עמידות. היקף הסחר המדווח בין איחוד האמירויות הערביות לישראל עלה על 11.7 מיליארד דולר; באפריל 2025 התקיימו תרגילים צבאיים משותפים; אם יאושרו הדיווחים על פריסת מערכות "כיפת ברזל" באיחוד האמירויות הערביות תחת האש האיראנית ב-2026 הם יסמנו סף איכותי; מרוקו חתמה על תוכנית פעולה צבאית משותפת לשנת 2026, הכוללת חוזי הגנה בהיקף של 277 מיליון דולר; יש להתייחס לדיווחים שלפיהם סומלילנד וקזחסטן הצטרפו להסכמים או התקדמו לקראת הצטרפות אליהם בסוף שנת 2025, כבעלי חשיבות פוליטית, אבל הם מצריכים אימות ומעקב מתמשכים; יוזמת "בוני המזרח התיכון", המתעדת אוכלוסיות ערביות, איראניות וכורדיות השואפות לנורמליזציה, צברה למעלה מ-500 מיליון צפיות (JPPI 2025).

התפתחויות אלה חשובות בהקשר של האנטישמיות משום שהן מחלישות את הבידוד התרבותי של ישראל ומצביעות על גורמים לא יהודיים המאששים את הלגיטימיות היהודית. הן מציעות שהסכמי אברהם עשויים להתפתח ממסגרת דיפלומטית לרשת בעלת רלוונטיות מבצעית רבה יותר, אם כי עמידותם תלויה בפוליטיקה האזורית, במדיניותה של ארצות הברית ובסכסוכים האזוריים.

2. סולידריות עם הגולה: מֶרְגֵש למורשת

מכירות הבונדס (Israel Bonds) הגיעו ל-2 מיליארד דולר זו השנה השלישית ברציפות. התרומות הפילנתרופיות שניתנו לאחר 7 באוקטובר הניבו 2 מיליארד דולר נוספים. יש בכך יותר מסולידריות רגשית. זהו קשר (באנגלית: bond) פיננסי ומורשתי הנמצא בהבניה פעילה.

אותן עדויות מצביעות גם על אתגר בתחום הניידות. על רקע החשש הגובר מהגירת יהודים מחלקים של אירופה הזהירו כמה ממנהיגי הקהילות מנטישה דמוגרפית ניכרת. בינואר 2025 הצהיר מנחם מרגולין, יו"ר האגודה היהודית האירופית, שכ-40 אלף יהודים עזבו את אירופה בשנים האחרונות ללא כוונה לשוב. בשילוב עם הראיות על עלייה בכוונות ההגירה בקרב יהודי בריטניה (Boyd 2025) מצביעות אזהרות אלה על כך שבתכנון לעתיד יש לשלב תרחישי עלייה בקנה מידה גדול, גם אם היקפם אינו ודאי. האתגר הוא מיסוד סולידריות זו לפני שההתגייסות מונעת המשבר תתפוגג; התקדים משנת 1967 מצביע על כך שההתגייסות לאחר זעזוע עלולה להתפוגג במהירות אם אינה מועברת למבנים יציבים.

3. נחישות מוסדית כמודל לשכפול

במקביל לסגירת או לפינוי המאהלים האנטישמיים באוניברסיטאות בארצות הברית נרשמה ירידה של 33% במספר התקריות האנטישמיות (ADL 2026). נתון זה מצביע על כך שאכיפה מוסדית גלויה עשויה להפחית סביבות מתירניות, אם כי יש להתייחס בזהירות לקשר הסיבתי ולבחון אותו אל מול גורמים נוספים, לרבות מחזורי המחאה, מדיניות האוניברסיטאות, פרקטיקות הדיווח והלחץ המשפטי. הלקח הרחב יותר אינו תמיכה מפלגתית במקרה בודד כלשהו אלא חשיבותה של אכיפה העומדת במבחן ההתדיינות המשפטית ומניבה תוצאות מדידות. מודל זה צריך להיות מתועד, מנותח ומותאם לכל הדמוקרטיות המערביות.

4. אזהרה חשובה: השבריריות האלקטורלית של סימנים חיוביים

כמה מהסימנים החיוביים הללו שבריריים מבחינה פוליטית. חלק מצעדי האכיפה בקמפוסים היו החלטות ספציפיות של הממשל הנוכחי, שהממשלות הבאות עשויות לשנות; עמידותם של "הסכמי אברהם" תלויה בחלקה באמינותה של ארצות הברית באזור; 81%

מיהודי בריטניה סבורים שהממשל הנוכחי של מפלגת הלייבור מכיל אנטישמיות בשורותיו. שתי הדוגמאות הקודמות עסקו בממשל הנוטה ליהודים אך עלול להשתנות לרעה. הדוגמה השלישית שונה ומביכה בהקשר זה (Boyd 2025). יש לתכנן אסטרטגיות להגנה על הקהילות היהודיות כך שיעמדו במבחן השינויים בבחירות: אסטרטגיות המושרשות בחוק, נמדדות במדדים ציבוריים ונתמכות על ידי מוסדות שאינם תלויים בתנודות הפוליטיות.

דעה נגדית: טיעונים בעד התמקדות פנימה

בנאום "מצב היהדות העולמית" שנשא בפברואר 2026 ב-92nd Street Y בניו יורק הציב העיתונאי ברט סטיבנס אתגר שההערכה הנוכחית לוקחת ברצינות. לטענתו, האנטישמיות חסינה במידה רבה בפני חינוך, שכנוע והתייחסות להישגי היהודים; לפיכך, ה"מאבק באנטישמיות" הוא מאמץ הנובע מכוונות טובות אבל בעיקרו בזבוז זמן. מסקנתו קיצונית: יש להפסיק את המימון לאמצעי הגנה – הוא היה "מפרק" את הליגה נגד השמצה (ADL) – ולהשקיע מחדש את כל המשאבים בחיים הפנימיים של העם היהודי: בתי ספר, תרבות, מוסדות ותחושת זהות בטוחה.

ההערכה הנוכחית מסכימה איתו בשתי נקודות: אבחנתו תואמת את השינוי השני – התחייבויות פורמליות אינן מתורגמות להגנה אפקטיבית; המרשם שלו – נטישת האפולוגטיקה, הפסקת החיפוש אחר אישור חיצוני, אישוש הזהות היהודית במונחים שלה עצמה – הוא בדיוק זה שעליו מומלץ בשינוי החמישי ובמעבר מגינוי לתוצאה: מנרטיב הגנתי של סבל לנרטיב התקפי של השתרשות והמשכיות היסטורית.

חוסר ההסכמה קטן אך מכריע. סטיבנס מתייחס להגנה ולזהות כאל בחירה בין זו לזו תוך קיצוץ המימון לראשונה לצורך מימון השנייה; הערכה זו מתייחסת אליהן כאל זו גם זו, בטענה שההגנה הכרחית גם כשאינה מספקת. כאן, השינוי השלישי הוא השיקול המכריע. הפנייה פנימה תגיע ליהודים הקשורים כבר למבנים הקהילתיים; היא לא תגיע לאלו המבודדים – התלמיד היהודי היחיד בבית הספר, המשפחה שאינה משתייכת לקהילה, הקורבן ברשת – החשופים ביותר דווקא משום שהם מחוץ למבנים אלה. פירוק מנגנון ההגנה יעמיק את חוסר נראותם, לא יקל אותו. המשימה אינה בחירה בין הגנה לזהות אלא בניית מערכות יציבות המסוגלות לעשות את שני הדברים ומגיעות לאלו שהמערכות הנוכחיות מחמיצות.

המבחן הוא אם אפשר לתרגם את ההישגים שהושגו בעקבות המשבר לחוקים, לסעיפי תקציב, לנהלים מוסדיים ולמדדים ציבוריים שישרדו את חילופי השלטון.

ההזדמנות טמונה אפוא בהפיכת ההישגים השבריריים למוסדות, למדדים ולשותפויות שיימשכו מעבר למשבר הנוכחי.

הנחיות להתערבות

ההמלצות המובאות להלן מתרגמות את חמשת השינויים לסדרי עדיפויות תפעוליים לשני קהלים נפרדים: מקבלי ההחלטות בישראל ומנהיגים יהודים ברחבי העולם.

תפקידיהם משלימים זה את זה ואינם ניתנים להחלפה. לישראל יכולות ריבוניות, השפעה דיפלומטית, נכסים טכנולוגיים ואחריות על עלייה וקליטה, ששום מוסד בגולה אינו יכול לשכפל. לעומת זאת, הארגונים היהודיים העולמיים קרובים יותר לנקודות התורפה המקומיות, לרשתות הקהילתיות, לסביבות החינוכיות ולמציאות היומיומית של חיים יהודיים בחברות דמוקרטיות.

לפיכך, כמה מההמלצות נוגעות בעיקר לקהל יעד זה או אחר. עם זאת, ישנם אתגרים מסוימים המאפיינים את כל חמשת תהליכי השינוי. ההיערכות לתנועת יהודים בקנה מידה נרחב בתפוצות, ניהול הידע הדיגיטלי, וההגנה הניתנת למדידה מחייבים שיתוף פעולה מתמשך בין ישראל לקהילות היהודיות ברחבי העולם, ואין להתייחס אליהם כאל סוגיות עצמאיות המנותקות מההתפתחות הרחבה יותר של תופעת האנטישמיות.

המלצות למקבלי ההחלטות בישראל

1. **הפכו את האנטישמיות העולמית לנושא מועדף בתחום הביטחון הלאומי והעמיות.** העלייה באנטישמיות בעולם משפיעה באופן ישיר על הדיפלומטיה הישראלית, על תכנון העלייה, על הקשרים האקדמיים, על שיתופי הפעולה הביטחוניים ועל הדיפלומטיה הציבורית. אין מדובר רק בבעיה של התפוצות; זוהי גם בעיה לאומית ישראלית. על הממשלה להטיל את האחריות לביצוע הערכת סיכונים שנתית בנושא האנטישמיות העולמית על יחידה בין-משרדית ייעודית שתקשר בין המשרד לענייני התפוצות, משרד החוץ, המועצה לביטחון לאומי, הסוכנות היהודית וגופי הביטחון הרלוונטיים העוסקים בענייני התפוצות.

2. **השיקו יוזמה לאומית בתחום הבינה המלאכותית (AI) והאנטישמיות, שמטרתה הסדרת ההטיה בידע הדיגיטלי.** על ישראל לגייס את יכולותיה הטכנולוגיות ואת ריכוז המומחיות שלה בתחום הבינה המלאכותית כדי להתמודד עם ההטיה האנטישמית והאנטי-ישראלית במערכות הבינה המלאכותית, במנועי החיפוש, בפלטפורמות הייחוס ובתשתיות הידע הדיגיטליות. היוזמה צריכה להניב מדד שנתי לאנטישמיות בבינה מלאכותית, שיכלול כרטיסי ציונים ציבוריים למודלים מרכזיים; מאגרי נתונים רב-לשוניים בנושאי היסטוריה יהודית, אנטישמיות, ציונות וישראל, בעברית, באנגלית ובערבית; מעבדת תיקונים מומחית למקורות ייחוס בעלי השפעה רבה; קבוצת עבודה מובנית בשיתוף חברות טכנולוגיה מובילות; מסלול מלגות המקשר בין בטיחות בבינה מלאכותית, לימודי יהדות, מחקר בנושא האנטישמיות ומדיניות ציבורית. מכיוון שתחום זה עוסק בניהול ידע ולא בתמיכה מפלגתית, הוא אחד התחומים המובהקים לשיתוף פעולה מעשי בין ישראל לקהילות הגולה המגוונות. אם יעוצב כראוי, הוא יוכל ליצור שותפויות ארוכות טווח שיַחצו פערים מוסדיים, אידיאולוגיים וגיאוגרפיים.

3. **הקימו תשתית של מוכנות-לעלייה לקראת תנועת עולים בקנה מידה נרחב.** אזהרות שפרסמו לאחרונה מנהיגים יהודים באירופה בכל הנוגע לזרם גדול של יהודים העוזבים אזורים מסוימים של אירופה, בשילוב עלייה של 119% ברכישות נדל"ן בישראל מצד יהודים מחו"ל (Solomon 2024) ורמות גבוהות של כוונות הגירה בבריטניה, בצרפת ובאוסטרליה, מצביעות על כך שיש לשלב תרחישי עלייה בקנה מידה נרחב בהנחות התכנון הלאומיות. על ישראל להכין תרחישי קליטה קונקרטיים הכוללים הגירה של 10,000, 50 אלף ו-150 אלף איש על פני תקופה של עשרים וארבעה חודשים, ולתרגמם למיפוי מלאי הדיור, למדדי מוכנות מוניציפליים, ליכולת

השמה בעבודה, למסלולי הכרה מזורזים בתעודות, ליכולת מוגברת להוראת עברית, לשילוב בבתי ספר ולתמיכה תרבותית. האתגר אינו מתן תחזית מדויקת להגירה אלא הבטחת יכולתה של ישראל לקלוט אותה אם התנאים יתדרדרו במהירות.

4. **בחנו את השפעת הדיפלומטיה הציבורית על העמיות היהודית, על הרציפות ההיסטורית ועל הזהות הילידית.** תקציב הדיפלומטיה הציבורית של ישראל גדל פי ארבעה בתוך שנתיים. השאלה כבר אינה כמה כסף מושקע אלא אם המאמצים הנוכחיים מגיעים לקהלים מעבר לאלה התומכים כבר בישראל. קמפיינים מרכזיים צריכים לעבור בדיקות קהל עצמאיות לפני חידושם, לרבות מדידה לפני ואחרי החשיפה במדינות היעד, הערכת ההשפעה על קהלים מתלבטים או בעלי ידע מועט, והשוואה בין נרטיבים מסורתיים של פגיעות ופליטות לבין מסגרות המתמקדות ברציפות היסטורית, בעמיות ובזהות ילידית יהודית. יש להקצות מחדש את המשאבים על בסיס השפעה מוכחת ולא על בסיס יעילות משוערת.

5. **הכשירו דיפלומטים ונציגי ציבור להצגת זהותם הילידית ורציפותם ההיסטורית של היהודים.** על הדיפלומטיה הישראלית לפתח שפה קפדנית לא פולמוסית שתבטא את השתייכותם ההיסטורית של היהודים, אשר בה זהותם הילידית תהיה מרכיב, לא סיסמה. על תוכנית ההכשרה המעשית לכלול מודול מובנה לדיפלומטים, לנציגי קהילות, לדמויות משפיעות ולעיתונאים; מאגר ראיות שיסתמך על ארכיאולוגיה, על שפה, על משפט, על דת ועל זיכרון קולקטיבי; תגובות ספציפיות לכל מדינה לאתגרים הנפוצים ביותר המועלים באוניברסיטאות, בתקשורת, בפורומים דיפלומטיים ובמסגרות החברה האזרחית. תוכנית זו תשלים את הטיעונים המשפטיים, הביטחוניים והנוגעים לזיכרון השואה, לא תחליף אותם.

6. **מסדו את ההתייעצות בין ישראל לקהילות היהודיות בתפוצות קודם קבלת החלטות שישפיעו על הקהילות היהודיות בחו"ל.** יש לשלב הערכת השפעה על התפוצות במדיניות החוץ, בתקשורת ובתכנון למקרי משבר לפני קבלת החלטות חשובות, לא כמנגנון וטו אלא כתשומה אנליטית שגרתית. הערכות אלו צריכות לזהות את ההשפעות האפשריות על ביטחון היהודים בחו"ל, את התגובות הצפויות בקמפוסים ובקהילות, את הסיכונים לשותפים מקומיים הפועלים למען הקהילה, את הצעדים המוצעים למיתון הנזק ואת תיעוד ההתייעצות עם המוסדות הרלוונטיים בתפוצות.

7. **העריכו את רמת ההגנה הדמוקרטית באמצעות דיווח שקוף, החל בהגשת התלונה וכלה בהרשעה.** ישראל אינה יכולה לאכוף את החוק הפלילי של מדינות אחרות, אבל היא יכולה לדרוש שקיפות בנוגע ליעילות ההגנה. על ישראל לתמוך ב"מדד שרשרת ההגנה הדמוקרטית" (Democratic Index Chain Protection), שיעקב אחר תלונות שהוגשו, חקירות שנפתחו, סיווג פשעי שנאה, הגשת כתבי אישום, הרשעות, גזרי דין, החמרות העונשים, משך הזמן עד פתרון המקרה ואמון הקורבנות. אם יפורסמו באופן קבוע במדינות דמוקרטיות רבות יאפשרו מדדים אלה להעריך אם ההתחייבויות הרשמיות מתורגמות להגנה אפקטיבית. השאלה הרלוונטית אינה אם מדינות מגנות אנטישמיות אלא אם הן מגינות בפועל על אזרחים יהודים.

המלצות למנהיגים יהודים ברחבי העולם

1. **מדדו את ההגנה הממשלתית על פי תוצאות האכיפה, לא רק על פי מספר התקריות.** על ארגונים יהודיים בינלאומיים להפעיל לחץ על ממשלות לפרסם באופן קבוע מדדים בנוגע לתלונות, לחקירות, לכתבי אישום, להרשעות, לתוצאות גזרי דין ולמשך הטיפול בתיקים, ובמקביל לכך, לאסוף נתונים מקומיים במקומות שבהם הממשלות אינן עושות זאת. עצם קיומם של חוקים ואסטרטגיות אינו מספיק. ההגנה חייבת להיות מדידה ומדווחת ברבים.

2. **הגיעו לקורבנות יהודים מבודדים באמצעות מערכות דיווח והפניה חסויות.** היהודים הפגיעים ביותר הם לעיתים קרובות לא אלה הקשורים כבר לבתי כנסת, לבתי ספר, לפדרציות או לארגוני תמיכה. על הקהילות הגדולות להפעיל פיילוט של פלטפורמה חסויה ורב-לשונית לדיווח ולהפניה בכמה מדינות, שתשלב קבלת דיווחים אנונימיים במידת הצורך, מיון משפטי, תבניות דיווח של בתי ספר ומקומות עבודה, הפניה במקרי חירום, קישורים לתמיכה קהילתית, אנונימיזציה של נתונים ודיווח מוסדי קבוע. המטרה היא להגיע לתלמידים, לסטודנטים, לעובדים, למשפחות שאינן משתייכות לקהילה, לבעלי עסקים קטנים ולקורבנות רשת שהם כיום פחות גלויים למערכות הקיימות.

3. **בנו לוחות מעקב ברמה המדינתית בכל הנוגע לסיכון האנטישמי ולחוסן הקהילתי.** כל קהילה גדולה צריכה להפיק לוח מעקב שנתי שישלב את נתוני התקריות, את חומרתן הפיזית ואת התמותה בעקבותיהן, מדדי הסתרת זהות, מדדי אמון במוסדות, וכן עניין בהגירה או בעלייה. מערך מדדים משותף יספק לקהילות כלי להבחנה בין עליות זמניות לבין הידרדרות מבנית ויאפשר השוואה בין מדינות.

4. **התייחסו לצעירים יהודים כאל אוכלוסיית "התראה מוקדמת" לסיכונים אנטישמיים מתהווים.** יותר צעירים יהודים אמריקאים מדווחים על היותם יעד אישי מאשר בני קבוצות גיל מבוגרות יותר: 42% מהסטודנטים היהודים חוו אנטישמיות בקמפוס (AJC 2026). על הקהילות לפתח סקרי הלכי רוחות קמפוסיים שנתיים, מעקב אחר חשיפה ברשתות החברתיות, תמיכה משפטית בקמפוסים, רשת דיווח של מנהיגות צעירה ומענקים קטנים לתיעוד ולתגובה בהובלת עמיתים. יש להתייחס למדדי הנוער כאל סימנים מובילים, לא כאל חששות קהילתיים משניים.

5. **הקימו קואליציות לא יהודיות להגנה על השייכות ההיסטורית היהודית.** ערבים ישראלים, נוצרים, מוסלמים לשעבר, איראנים, פעילים מקרב העמים הילידיים, חוקרי משפט ומתנגדי משטר מחברות סמכותניות יכולים לעיתים קרובות להציג טיעונים בעד הרציפות ההיסטורית, העמיות והזהות הילידית היהודית באמינות שמוסדות יהודיים אינם מצליחים תמיד להגיע אליה. על כל קהילה מרכזית לפתח מפת מסרים ספציפית למדינה, שתזהה קולות אמינים של: מוסלמים וערבים, מנהיגים נוצרים, חוקרי זכויות ילידים, עורכי דין המתמחים בזכויות אזרח, איראנים, כורדים, יזידים, דרוזים ובני מיעוטים אחרים, וכן מתנגדי משטרים סמכותניים, המסוגלים לתרום למאבק באמצעות מאמרי דעה, עדויות, הופעות בקמפוסים, תוכן דיגיטלי ודיונים בחקיקה. הגברת המסר בצורה יעילה מחייבת שימוש בתקשורת המסורתית ובפורמטים מרחיבים, למען אליטות פוליטיות, דיפלומטיות

ומעצבות דעת קהל, לצד פורמטים של רשתות חברתיות, למען הקהל הצעיר יותר.

6. **דאגו לכך שההגנה על הקהילה היהודית תהיה עמידה בפני שינויים פוליטיים.** יש לעגן בחוק ובמסגרות עצמאיות את הסימנים החיוביים התלויים בממשלים ספציפיים - נחישות בקמפוסים, נורמליזציה אזורית ואכיפה משפטית. על מנהיגי הקהילה היהודית העולמית לתת עדיפות לדרישות דיווח סטטוטוריות, למינוי נציבים עצמאיים למאבק באנטישמיות, למימון רב-שנתי של אבטחה, להקמת סיעות פרלמנטריות חוצות מפלגות, להתחייבויות של בתי ספר ושל קמפוסים, הניתנות לאכיפה משפטית, ולפרסום נתונים שנתיים על שרשרת ההגנה הציבורית. אל להם למנגנוני ההגנה להיות תלויים ברצונה הטוב של ממשלה אחת בלבד.

7. **נטרו ותקנו הטיות אנטישמיות ואנטי-ישראליות במערכות הידע הדיגיטליות.** על הקהילות להקים צוותי ידע דיגיטלי בפיקוח מקצועי, שיפעלו במסגרת המוסדות הקהילתיים המרכזיים. תפקידם יהיה לנטר דפי רפרנס ותוצרי בינה מלאכותית בעלי השפעה, להגיש תיקונים, לתעד הטיות בפלטפורמות, להעביר מקרים מאומתים לבדיקות לאומיות וישראליות, ולהכשיר תלמידים וסטודנטים לזהות עיוותים ולדווח עליהם. מוסדות התפוצות הם הקרובים ביותר **למקומות שבהם נתקלים בהטיות אלו מדי יום, ואל להם להשאיר תחום זה בידי הגורמים הישראליים בלבד.**

סיכום

אי-אפשר להבין את השלב הנוכחי של האנטישמיות העולמית אך ורק כהחמרה של תופעה ידועה. הוא משקף תמורות הקשורות זו לזו בתחומי האלימות, ההגנה המוסדית, התנהגותם של יהודים, מערכות ידע דיגיטליות ושפת הלגיטימיות ההיסטורית היהודית.

תמורות אלה מחייבות תגובה מסוג אחר. גינוי ציבורי, אבטחה פיזית, הגנה משפטית ומסעות הסברה עדיין הכרחיים, אבל אין די בהם. על מקבלי ההחלטות למדוד את היעילות המוסדית, להגיע ליהודים שמחוץ לרשתות הקהילתיות המאורגנות, להתמודד עם מערכות ידע דיגיטליות ומבוססות בינה מלאכותית, להיערך לתנועת אוכלוסין בקנה מידה נרחב בתפוצות ולפתח שפה איתנה ובטוחה יותר של שייכות היסטורית יהודית.

משימתם העיקרית של ישראל ושל המוסדות היהודיים ברחבי העולם אינה רק להגיב בתקיפות רבה יותר אלא במיומנות גבוהה יותר באמצעות כלים משופרים ומדדי הצלחה ברורים יותר.

המשימה אינה רק לגנות, להגן או להסביר. המשימה היא לבנות מערכות משנות תוצאות.

רשימת מקורות

Anti-Defamation League (ADL). 2025. Editing for Hate: How Anti-Israel and Anti-Jewish Bias Undermines Wikipedia's Neutrality. New York: Anti-Defamation League.

Anti-Defamation League (ADL). 2026a. Audit of Antisemitic Incidents 2025. New York: Anti-Defamation League.

Anti-Defamation League (ADL). 2026b. "A Tipping Point: Canada's Jewish Community Faces Unprecedented Threat as Three Synagogues Attacked in Five Days." March 12, 2026.

American Jewish Committee (AJC). 2026. The State of Antisemitism in America 2025. New York: American Jewish Committee.

B'nai Brith Canada. 2026. Annual Audit of Antisemitic Incidents 2025. Ottawa: B'nai Brith Canada.

Boyd, Jonathan. 2025. Two Years After the October 7 Attacks: British Jewish Views on Antisemitism, Israel and Jewish Life. London: Institute for Jewish Policy Research.

Campaign Against Antisemitism (CAA). 2025. New Polling Shows Britain's Failure to Protect Its Jews. London: Campaign Against Antisemitism.

CNN. 2024. "Melbourne, Australia: Adass Israel Synagogue Attack to Be Investigated as a Terrorist Incident." December 9, 2024.

Community Security Trust (CST). 2026. Antisemitic Incidents Report 2025. London: Community Security Trust.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). 2024. Jewish People's Experiences and Perceptions of Antisemitism. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Euronews. 2025. "Europe Urged to Tackle Antisemitism as Thousands of Jews Leave the Continent." January 14, 2025.

Euronews. 2026. "UK Police Investigate Jewish Charity Ambulance Arson Attack as Hate Crime." March 23, 2026.

Executive Council of Australian Jewry (ECAJ). 2025. Special Report: Anti-Jewish Incidents in Australia 2025. Sydney: Executive Council of Australian Jewry.

France 24. 2024. "Attaque de la synagogue de La Grande-Motte: l'incendiaire présumé et un proche mis en examen." August 28, 2024.

The Guardian. 2024. "Armed Man Who Set Fire to Rouen Synagogue Shot Dead." May 18, 2024.

Hendrix, Steve, and Karla Adam. 2025. "Two Killed in Synagogue Attack on Yom Kippur in Manchester, England." The Washington Post, October 2, 2025.

Jewish News Syndicate (JNS). 2026. "2026 on Pace to Become Most Violent Year for Canadian Jews, B'nai Brith Warns." May 9, 2026.

Jewish People Policy Institute (JPPI). 2025. Annual Assessment of the Jewish People 2025/5785. Jerusalem: Jewish People Policy Institute.

NPR. 2026. "U.K. Calls Antisemitism an Emergency After Arson and Stabbing Attacks on Jewish People." April 30, 2026.

Service de Protection de la Communauté Juive (SPCJ) and Fondation pour la Mémoire de la Shoah (FMS). 2026. Rapport sur l'antisémitisme en France en 2025. Paris: SPCJ and FMS.

Solomon, Shoshanna. 2024. "Fueled by Fear and Fraternity, Foreigners Start Buying Up Israeli Homes, Just in Case." The Times of Israel, December 6, 2024.

The Times of Israel. 2026. "Jewish Apartment Building in London's Golders Green Targeted in Suspected Arson, No Injuries." June 2, 2026.

10 החרם האקדמי על ישראל: תמונת מצב והמלצות מדיניות

הקדמה

האקדמיה הישראלית היא אחד ממנועי הצמיחה, החדשנות והחוסן החשובים של מדינת ישראל. הישגיה של ישראל במדע, ברפואה, בהייטק ובטכנולוגיה נשענים במידה רבה על מערכת השכלה גבוהה חזקה ועל השתלבות עמוקה ברשתות מחקר בין־לאומיות. מאז 7 באוקטובר 2023 והמלחמה שבאה בעקבותיו חלה החרפה ניכרת ביוזמות של חרם, הדרה ודה־לגיטימציה כלפי מוסדות, חוקרים וסטודנטים ישראלים. אירועים שבעבר נראו נקודתיים הפכו לדפוס מתמשך: ביטול הרצאות וכנסים, הקפאת הסכמים מוסדיים, הימנעות משיתופי פעולה, קושי בהקמת מאגדי מחקר ופגיעה בקשרים מקצועיים ואישיים.

הפגיעה נוגעת לא רק לקהילה אקדמית מצומצמת. לאורך זמן היא עלולה לשחוק את מעמדה המדעי של ישראל, לצמצם את הגישה למענקי מחקר ולתשתיות בין־לאומיות, להקשות על גיוס חוקרים וסטודנטים מצטיינים, להאיץ בריחת מוחות ולפגוע במנגנוני החדשנות שעליהם נשענת הכלכלה הישראלית. לכן יש לראות בחרמות האקדמיים סכנה אסטרטגית המחייבת מענה לאומי, מתמשך ומתואם.

מסמך זה מציג את מאפייני התופעה, את הנתונים המרכזיים שנאספו בשנים האחרונות, את המתח בין מעורבות ממשלתית לעצמאות האקדמיה, את חשיבותה המיוחדת של תוכנית Horizon Europe, ואת הצעדים שכבר ננקטו בישראל. בסופו מוצעות המלצות אופרטיביות ברמה הלאומית, המוסדית והבין־לאומית.

חרם אקדמי כסכנה אסטרטגית

חרם אקדמי אינו מסתכם בסירוב של חוקר יחיד לשתף פעולה עם עמית ישראלי. הוא עשוי לפגוע במנגנוני יסוד החיוניים לחוסנה של המדינה: שיתופי פעולה חוצי גבולות, השתתפות בתוכניות מחקר ופיתוח, נגישות לציוד ולמסדי נתונים, ניידות של תלמידים וחוקרים, ומעמדה של ישראל בקהילה המדעית. כאשר פגיעות כאלה מצטברות הן משפיעות גם על הכלכלה, התעשייה, הדיפלומטיה והחברה האזרחית.

הגדרת התופעה כסכנה אסטרטגית מחייבת גם לבחון את הזיקה בין מדיניות ישראל לבין תגובת הקהילה הבין־לאומית. תגובת העולם איננה גזירת גורל המנותקת ממעשיה וממסריה של ישראל. מהלכים צבאיים ומדיניים, ובפרט אמירות קיצוניות ודה־הומניזציה מצד אישי ציבור, מצוטטים שוב ושוב בקמפיינים נגד ישראל ומעניקים לגיטימציה ליוזמות חרם.

תגובת העולם איננה גזירת גורל המנותקת ממעשיה וממסריה של ישראל

במקביל, תגובות של גורמי ממשל המאשימים את האקדמיה עצמה בכך ש›הביאה את החרם על עצמה‹ מחלישות את היכולת לפעול מול האיום. האקדמיה הישראלית איננה אויב פנימי אלא נכס לאומי. עליה להתריע על סיכונים ארוכי טווח, והממשלה צריכה לשלב את ההשלכות האקדמיות במערך השיקולים המדיני והביטחוני, בדומה להשלכות כלכליות ודיפלומטיות.

עצמאות האקדמיה והמתח מול המדינה

הצורך במענה לאומי אינו מבטל את חשיבותה של עצמאות האוניברסיטאות. מוסדות אקדמיים אינם זרוע של הממשלה ואינם אמורים להצדיק את מדיניותה. תפקידם לקיים מחקר חופשי, ביקורת, דיון ציבורי וריבוי קולות. דווקא עצמאות זו היא אחד הטיעונים המרכזיים נגד חרם מוסדי: החרם פוגע במרחבים שבהם נשמעת ביקורת פנימית, מתקיים מפגש בין קבוצות שונות ונשמרת מחויבות לחופש מחשבה וביטוי.

מכאן נובע הצורך בהבחנה ברורה בין תמיכה ממשלתית לבין שליטה פוליטית. המדינה יכולה וצריכה לספק תקציבים, סיוע משפטי, כלים דיפלומטיים ותשתית לאיסוף מידע, אך אסור שתכתיב לאוניברסיטאות עמדות, מסרים או סדר יום אינטלקטואלי. זיהוי יתר של האקדמיה עם הממשלה עלול לחזק את הטענה שמוסדות המחקר הם שלוחה של המדינה ולהחליש את ההגנה עליהם בזירה הבין־לאומית.

אין להתעלם מכך שחלק מיוזמות החרם כוללות יסודות אנטי־ציוניים ואף אנטישמיים. עם זאת, לא כל תומכי החרם פועלים משנאת יהודים או משלילת עצם קיומה של ישראל; רבים רואים בחרם כלי מחאה נגד מדיניות שהם תופסים כבלתי מוסרית. לכן יש להשיב להם בטיעון מהותי: החרמת האקדמיה מחלישה דווקא את הכוחות הליברליים, הביקורתיים והמשותפים בישראל. באוניברסיטאות לומדים ופועלים יחד יהודים וערבים, אזרחים וחיילי מילואים, ונשמעים בהן גם קולות ביקורת חריפים כלפי הממשלה. פגיעה במוסדות אלה אינה מקדמת דיאלוג ושינוי אלא מצמצמת אותם.

תמונת מצב: הזירה האקדמית והאנטישמיות בקמפוסים

דוחות בין־לאומיים מלמדים כי היחס לחוקרים ולמוסדות ישראליים הפך לחלק מן הדיון הרחב על חופש אקדמי באירופה. בדוח הפרלמנט האירופי על חופש אקדמי נכללו, בין השאר, ביטול הרצאתו של ההיסטוריון בני מוריס באוניברסיטת לייפציג, מחלוקות

באוניברסיטאות בבלגיה ופולין, וקריאות של אנשי סגל לניתוק קשרים עם מוסדות בישראל. עצם הכללת המקרים בדוח שאינו ישראלי ואינו עוסק רק בישראל מעידה שהתופעה חרגה מן השוליים הפוליטיים וחדרה למוסדות האקדמיים עצמם.

נתונים שפורסמו ב־Nature ובמאגרי פרסומים מצביעים על ארגון מחדש של רשתות המחקר הגלובליות לפי קווי שבר גאו־פוליטיים. בהקשר הישראלי נרשמה בשנת 2025 ירידה בשיעור שיתופי הפעולה עם חוקרים ממדינות שבהן הביקורת הממשלתית על ישראל הייתה חריפה, ובהן ספרד ודרום אפריקה. אין פירוש הדבר שהמערכת המדעית הישראלית קרסה, אך יש כאן סימן מוקדם לשחיקה בקשרים שעלולה להתעצם אם התופעה תהפוך לנורמה.

במקביל נרשמה מאז 7 באוקטובר עלייה חריגה בתקריות אנטישמיות בעולם. בארצות הברית תועדו בשנת 2025 יותר מ־6,200 תקריות, ממוצע של כ־17 ביום. גם באירופה דווח על עלייה בתקיפות, איומים, הטרדות, ונדליזם והסתה. הנתונים אינם מלאים בשל פערים בשיטות הדיווח ותת־דיווח, ולכן היקף התופעה בפועל עשוי להיות גדול יותר. בקמפוסים האמריקאיים נרשמה ב־2025 ירידה ביחס לשיא של 2024, אך מספר האירועים נותר גבוה בהרבה מזה שבשנים שקדמו למלחמה.

יש להבחין בין מחאה פוליטית חריפה, שהיא חלק מחופש הביטוי, לבין הסתה לאלימות, שימוש במוטיבים אנטישמיים, הדרה של יהודים וישראלים או שלילת זכותם להשתתף במרחב האקדמי. הגבול אינו תמיד פשוט, אך אי־בהירות אינה פוטרת אוניברסיטאות מן החובה להגן על חברי הקהילה שלהן.

בארצות הברית הוביל לחץ פוליטי ומשפטי לפתיחת חקירות פדרליות ולשינוי נהלים במוסדות רבים. חלק מן הצעדים נועדו להגן על סטודנטים יהודים, אך התערבות ממשלתית אגרסיבית ואיום בצמצום תקציבי מחקר מעוררים גם חשש מפגיעה באוטונומיה האוניברסיטאית ובחופש הביטוי. האתגר הוא לקבוע כללים ברורים נגד הטרדה והסתה, בלי להפוך ביקורת פוליטית לגיטימית לעבירת משמעת.

חשוב להימנע גם מהצגה פשטנית של כל ביקורת על ישראל או כל תמיכה בחרם כביטוי ישיר של שנאת יהודים. חלק משמעותי מן הפעילים בזירה זו רואים עצמם פועלים מתוך מחויבות לערכים אוניברסליים של זכויות אדם, ומתוך רצון להשפיע על מדיניות ישראלית הנתפסת בעיניהם כבלתי מוסרית או בלתי צודקת. משום כך, הקשר בין חרמות אקדמיים לבין אנטישמיות איננו חד־משמעי ואיננו זהה בכל ההקשרים והמקרים. האתגר המרכזי הוא אפוא להצליח להבחין בין ביקורת פוליטית לגיטימית, גם כאשר היא חריפה וקשה, לבין מצבים שבהם השיח מאבד את גבולותיו הפוליטיים והופך להדרה או לעוינות כלפי יהודים כיהודים.

יש כאן סימן מוקדם לשחיקה בקשרים שעלולה להתעצם אם התופעה תהפוך לנורמה

התמודדות בישראל: מאירועים נקודתיים למענה מערכתי

כבר בשנת 2013, בעקבות החלטת האגודה האמריקאית ללימודים אמריקאיים להטיל חרם על ישראל, קיימה ועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת דיון מיוחד. המשתתפים התריעו מפני תהליך מתרחב וקראו להקמת גוף ממשלתי מתכלל. הוועדה זיהתה שתי

סכנות מקבילות: היעדר תיאום לאומי, ומנגד מעורבות ממשלתית ישירה מדי שתציג את האקדמיה כמערכת פוליטית. למרות האזהרות, לא הוקם מנגנון קבוע.

אחרי 7 באוקטובר נדרשו האוניברסיטאות להתמודד עם מאות אירועים: ביטולי כנסים והרצאות, הקפאת הסכמים, סירוב לשותפות בפרויקטים והפגנות בקמפוסים בחו"ל. בשלב הראשון טיפלה כל אוניברסיטה בעצמה במקרים שנגעו לה, בדרך כלל באמצעות לשכות סגני הנשיא לבין־לאומיות. ועד ראשי האוניברסיטאות פרסם גילויי דעת נגד אלימות, אנטישמיות וקריאות להשמדת ישראל, והציע לקלוט בישראל חוקרים וסטודנטים יהודים וישראלים שחשים מאוימים בחו"ל.

המחאות והמאהלים בקמפוסים בארצות הברית, באירופה, בקנדה ובאוסטרליה הפכו את שאלת הגבולות של חופש הביטוי למוקד מרכזי. בחלק מן הקמפוסים המחאה הייתה שקטה; באחרים נרשמו השתלטות על מבנים, חסימות, עימותים ומעצרים. השימוע בקונגרס האמריקאי לנשיאות הרווארד, MIT ופנסילבניה המחיש את הקושי להשיב באופן חד לשאלה מתי קריאות קיצוניות הופכות להפרת כללי הקמפוס. תגובותיהן הזהירות עוררו ביקורת חריפה והפכו לסמל של המשבר המוסדי.

בתוך חודשים התברר שהתגובה הנקודתית אינה מספיקה. אותם דפוסים הופיעו במוסדות שונים, ולעיתים אותו מוסד זר פגע בכמה אוניברסיטאות ישראליות. נדרש איגום משאבים: מאגר נתונים משותף, כלים משפטיים ודיפלומטיים, נוסחי תגובה, שיתוף מידע והגדרה של מקרי דגל. ההבנה שמדובר בזירה משותפת הובילה להקמת פורום ייעודי במסגרת ועד ראשי האוניברסיטאות. מטרת הצוות היא לרכז מאמץ מערכתי ומתואם להתמודדות עם התופעה, תוך יצירת תשתית משותפת של ידע, ניטור, איסוף מידע ותגובה אחודה עבור כלל האוניברסיטאות בישראל. הצוות פועל לזיהוי מוקדם של מגמות, יוזמות וסיכונים בזירה הבין־לאומית, לגיבוש אסטרטגיות פעולה משותפות מול מוסדות וארגונים בעולם, ולחיזוק שיתופי הפעולה האקדמיים והמדעיים של ישראל לנוכח אתגרי התקופה. חברי צוות הפעולה היו סגני הנשיא לבין לאומיות מכל אוניברסיטאות המחקר בישראל, ועוד נציגים ייעודיים שהאוניברסיטאות בחרו למנות לנושא זה. לראש צוות הפעולה מונה עמנואל נחשון, דיפלומט ישראלי לשעבר, שכיהן בין השאר כסמנכ"ל משרד החוץ לענייני דיפלומטיה ציבורית, כדובר משרד החוץ וכשגריר ישראל בבלגיה ובלוקסמבורג. הפורום משתמש גם בשירותי משרד עורכי דין אירופי הממוקם בבלגיה (יוהאן בניזרי *ממשרד* Kesher Law). בהמשך, ומתוך ההבנה כי הזירה האירופית הפכה לאחת הזירות הרגישות והמשמעותיות ביותר עבור האקדמיה הישראלית, מונה גם נציג מיוחד לטיפול בנושא האיחוד האירופי, השגריר לשעבר ויועץ לענייני האיחוד האירופי רוני לשנו־יער, במטרה לסייע בניהול המגעים, במעקב אחר ההתפתחויות בזירה זו ובהתמודדות עימן. מימון פעילות זו מגיע מתקציבי האוניברסיטאות. הקמת הצוות נבעה מן ההבנה כי החרם האקדמי אינו מתבטא עוד רק בהצהרות פוליטיות כלליות, אלא בפעולות קונקרטיות המשפיעות בפועל על מחקר, הוראה, שיתופי פעולה בין־לאומיים ומעמדם האישי והמקצועי של חוקרים ישראלים. כבר בשלבים הראשונים של פעילותו זיהה הצוות כי קיים פער משמעותי בין חוויית השטח של חוקרים ומוסדות לבין היכולת למפות את התופעה באופן שיטתי, השוואתי ומגובה נתונים. על רקע זה פותח בסיס נתונים ייעודי שמטרתו לאסוף, לקטלג ולנתח דיווחים על מקרי חרם אקדמי מכלל האוניברסיטאות, תוך הבחנה בין סוגי חרם שונים, רמות פורמליות שונות של החלטות, והקשרים מוסדיים,

איפה החרם האקדמי פוגש אותך?

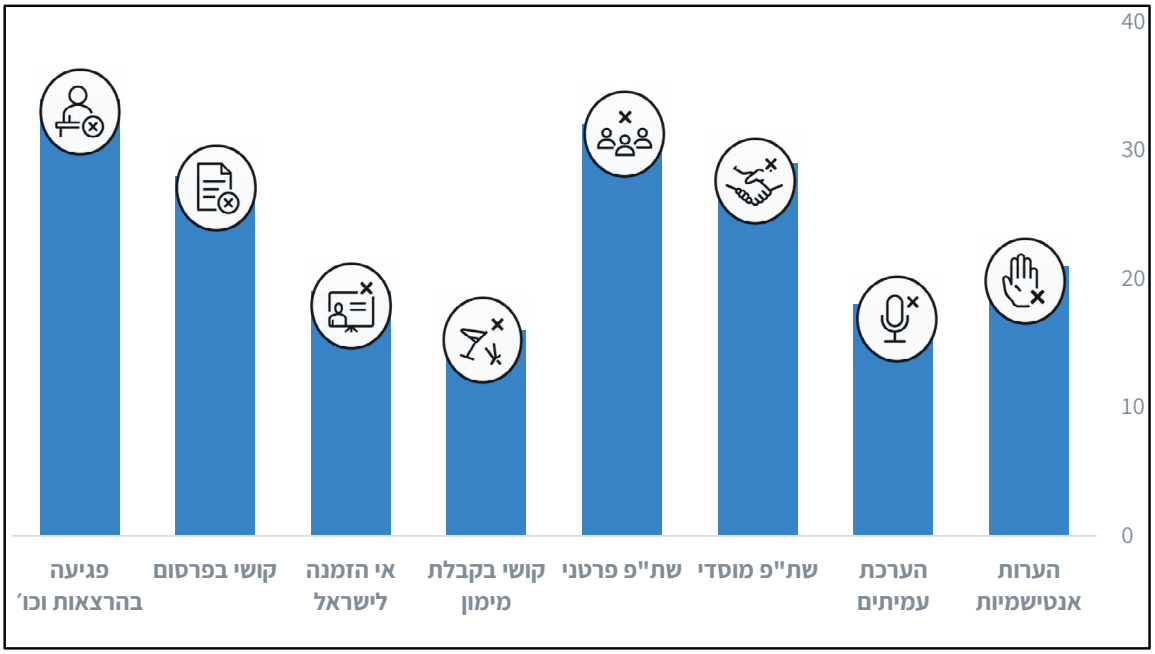

כלל התלונות שדווחו לור"ה על מקרי חרם אקדמי בין אוקטובר 2023 לדצמבר 2024.

מקצועיים וגאוגרפיים. דוחות המבוססים על דיווחים אלו יוצאים באופן סדיר.

Horizon Europe והזירה האירופית

Horizon Europe היא תוכנית המחקר והחדשנות המרכזית של האיחוד האירופי לשנים 2021-2027, בהיקף של כ־95.5 מיליארד אירו. ישראל משתתפת בה כמדינה נלווית, בתנאים דומים לאלה של מדינות האיחוד, והיא נהנתה לאורך השנים משיעורי הצלחה גבוהים. חשיבות התוכנית אינה כספית בלבד: היא משלבת חוקרים וחברות ישראליים במאגדים בין־לאומיים, יוצרת קשרים ארוכי טווח ומחזקת את מעמדה של ישראל במדע ובטכנולוגיה.

קריאות להשעיית ישראל מן התוכנית נובעות משילוב של ביקורת על המלחמה בעזה, אינטרסים פוליטיים וכלכליים ותחרות על משאבי מחקר. חלק מן העוינות כלפי שיתוף פעולה עם ישראל קדמה ל־7 באוקטובר. לכך מצטרפים מאבקים פנימיים באירופה על חלוקת תקציבים למדינות שאינן חברות באיחוד, וכן חשש מטכנולוגיות בעלות שימוש כפול.

ביולי 2025 הציעה הנציבות האירופית השעיה חלקית וממוקדת של גופים ישראליים ממסלול EIC Accelerator, המיועד לחברות סטארט־אפ ולטכנולוגיות קרובות לשוק. ההצעה לא נועדה להוציא אוניברסיטאות וחוקרים מכלל תוכנית Horizon Europe, והיא הוצגה כצעד הפיך. עם זאת, עצם העלאתה יצרה תקדים והמחישה את האפשרות להשתמש בשיתוף הפעולה המדעי ככלי לחץ מדיני.

לצד ההצעה הרשמית פועלים ארגוני זכויות אדם, ארגוני אוניברסיטאות וקבוצות אזרחיות להשעיה רחבה יותר של ישראל מהסכם השותפות ומתוכניות המחקר. המאבק המרכזי נוגע לא רק לתוכנית הנוכחית אלא גם למסגרת הבאה, FP10, המתוכננת לשנים 2028–2034. כללי ההשתתפות, התקציב ומעמדן של מדינות נלוות נקבעים כעת. משום כך השנים הקרובות הן חלון זמן קריטי לפעולה דיפלומטית ואקדמית שתבטיח את מקומה של ישראל במסגרת המחקר האירופית העתידית.

הנתונים שנאספו בישראל

הפורום שהוקם במסגרת ועד ראשי האוניברסיטאות החל לאסוף באופן שיטתי דיווחים מן המוסדות. הממצאים הראו שרוב מקרי החרם מתרחשים באירופה, ובעיקר במערב אירופה, במגוון זירות: כנסים, כתבי עת, אגודות מקצועיות, שיתופי פעולה מוסדיים ומאגדי מחקר. בין המקרים נכללו סירוב להזמין או לארח ישראלים, דרישה להסיר שיוך מוסדי, ביטול הסכמים, והפעלת לחץ על שותפים זרים לפרוש ממיזמים משותפים.

בדוח השני, שסקר את התקופה עד פברואר 2025, חצה מספר האירועים המדווחים את רף החמש מאות. הדוח הצביע על מעבר ממחוות מחאה סמליות לפעולות בעלות השלכות מקצועיות: חסימת גישה למימון, ביטול השתתפות בכנסים, פגיעה בפרסומים והקפאת קשרים מוסדיים. ארגונים המזוהים עם BDS סיפקו לעיתים תשתית רעיונית וארגונית, אך לא כל המקרים נבעו מקמפיין מתואם; חלקם היו החלטות מקומיות או ‹חרם שקט› שקשה להוכיח את קיומו.

הדוח השלישי, שסיכם את קיץ–סתיו 2025, תיאר החרפה נוספת: מספר הדיווחים המצטבר חצה את רף האלף, וכרבע מהם עסקו בחרם אישי. מספר אוניברסיטאות אירופיות הטילו בפועל חרם מוסדי מלא, ואחרות לא חידשו קשרים שהוקפאו. בלטו גם אגודות מקצועיות שהציבו תנאים פוליטיים להשתתפות, וכן פגיעה בכעשרים שותפויות ישראליות במסגרת Horizon Europe, בעיקר בספרד, בלגיה ואיטליה.

לצד דוחות ועד ראשי האוניברסיטאות, מוסד שמואל נאמן עוקב מאז 2024 אחר התופעה ומשווה בין לחצים חיצוניים לבין מדדי הביצוע של האקדמיה הישראלית. תמונת המצב, נכון למאי 2026, מצביעה על החרפה ונורמליזציה חלקית של יוזמות חרם, אך גם על יציבות יחסית במדדים מרכזיים: היקף הפרסומים, מענקי ERC ושיתופי הפעולה הבין־לאומיים אינם מלמדים בשלב זה על קריסה מערכתית. המסקנה אינה שאין סכנה, אלא שיש חלון זמן לפעולה לפני שהלחצים יתורגמו לפגיעה עמוקה ומתמשכת.

דפוסי החרם והשלכותיהם המעשיות

מן הנתונים עולה שאין תופעה אחת שאפשר להגדירה ‹חרם אקדמי›, אלא רצף של דפוסים בדרגות חומרה שונות. בקצה הגלוי נמצאות החלטות מוסדיות רשמיות: הקפאת הסכם, הפסקת חילופי סטודנטים, איסור על שיתוף פעולה או סירוב להשתתף במאגד שיש בו שותף ישראלי. החלטות כאלה קל יחסית לזהות ולתעד, ויש להן כתובת ברורה שניתן לפנות אליה באמצעים אקדמיים, משפטיים או דיפלומטיים.

לצידן קיימות פעולות של אגודות מקצועיות וכתבי עת: ביטול הזמנות לכנסים, דרישה מחוקר להסתיר או להסיר שיוך מוסדי ישראלי, סירוב למנות ישראלים לתפקידים מקצועיים, או יצירת נהלים שמגבילים קשר עם מוסדות בישראל. בחלק מן המקרים ההחלטה מנוסחת במפורש כצעד פוליטי, ובמקרים אחרים היא מוצגת כשיקול ארגוני או ביטחוני – אך בפועל מפלה חוקרים ישראלים.

החרם האקדמי באירופה – מספר הדיווחים בעלייה

עלייה עקבית בדיווחים על אירועי חרם והדרה של אקדמאים ישראלים מאז אוקטובר 2023

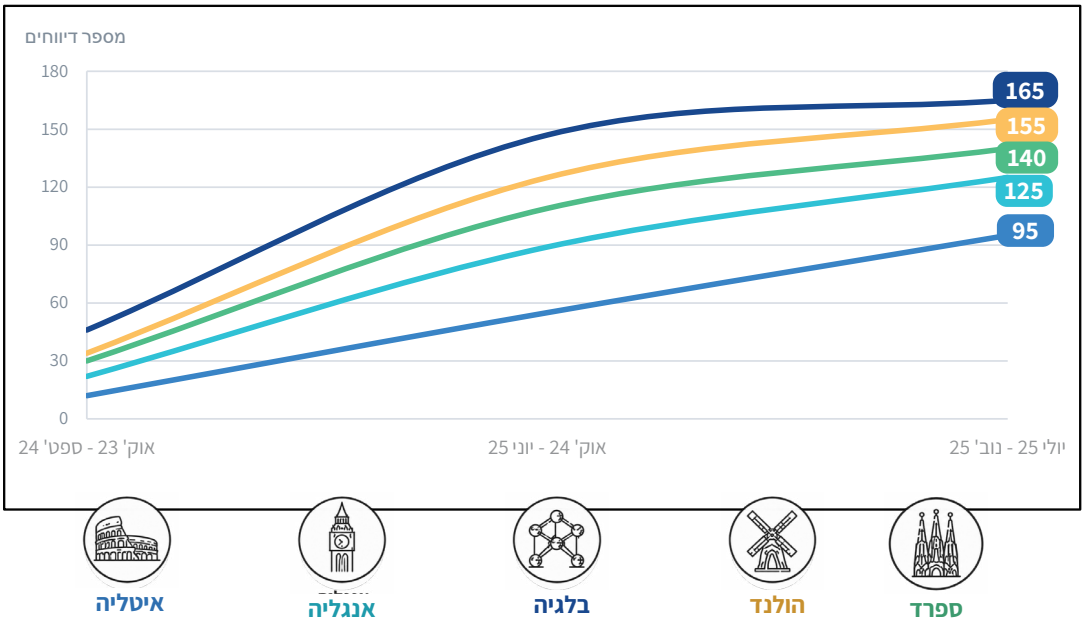

מקור: איסוף דיווחים עד נובמבר 2025

התפלגות מקרי החרם כיום

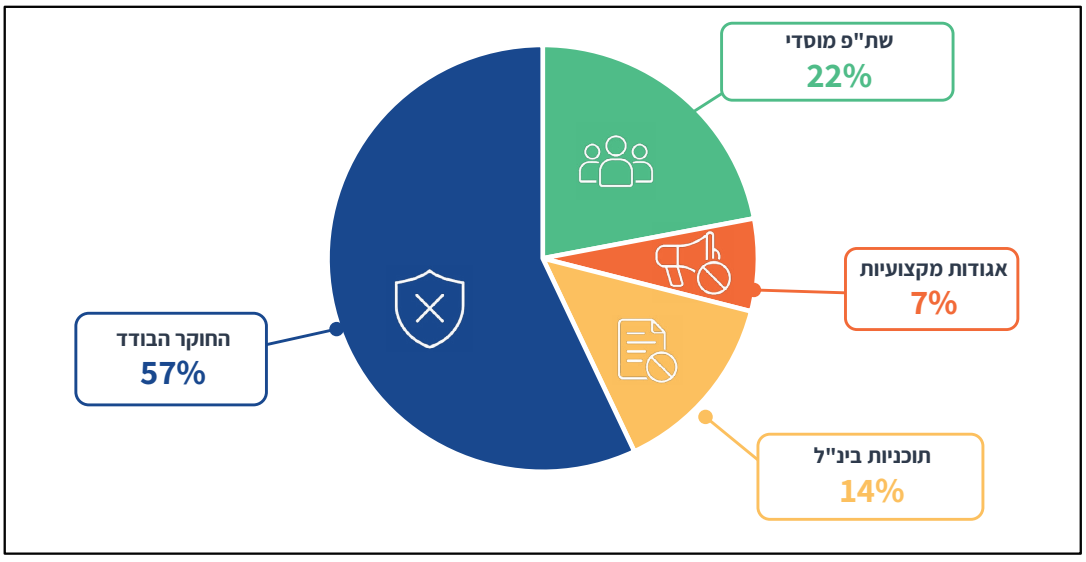

* מבוסס על דיווחים פנימיים שנאספו באוניברסיטאות המחקר בישראל (ור"ה)

מגמות שנתיות בפרסומים מדעיים – ישראל ומדינות בנות השוואה

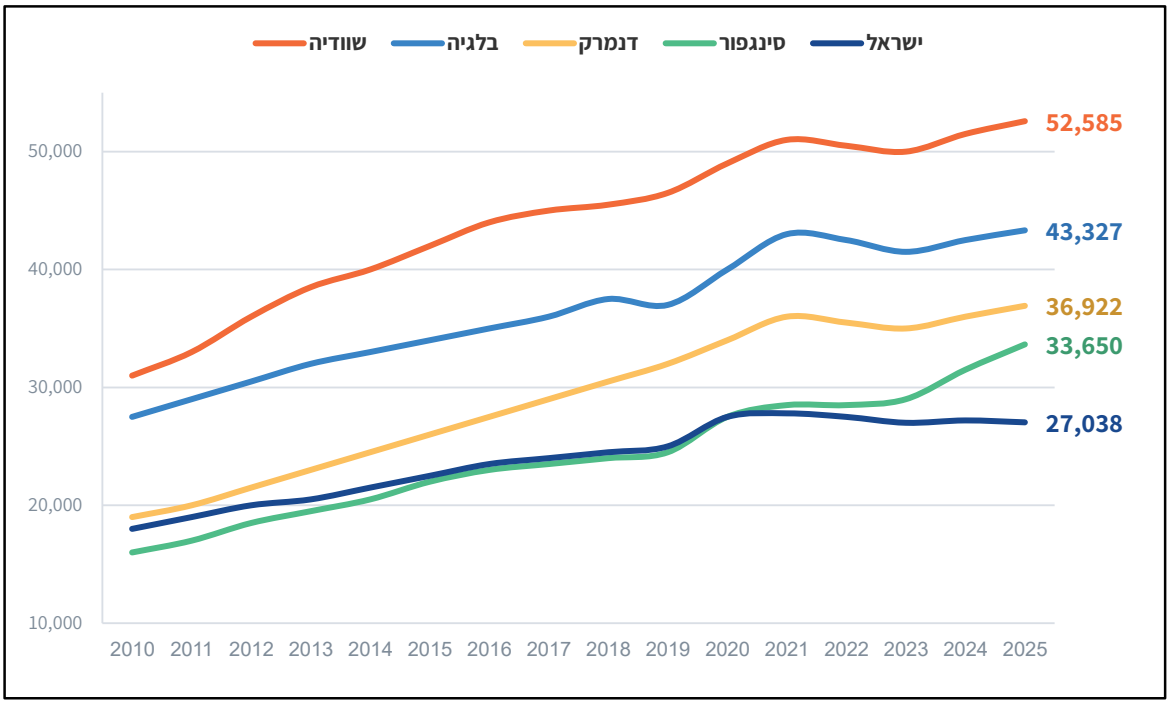

מקור: Scimago Lab • הנתונים נאספו באפריל 2026.

הקושי הגדול ביותר הוא ‹החרם השקט›. חוקר אינו מקבל תשובה להזמנה לשיתוף פעולה; הצעת מאמר נדחית בנימוק כללי; שותף פוטנציאלי מסביר בשיחה פרטית שאינו יכול לצרף מוסד ישראלי; או שמאגד מחקר נבנה מחדש בלי השותף הישראלי כדי להימנע מלחץ פנימי. במקרים כאלה קשה להוכיח קשר סיבתי בין ההחלטה לבין זהותו הלאומית של החוקר, אך הצטברות העדויות מלמדת על שינוי אקלים משמעותי.

השלכות החרם משתנות לפי שלב הקריירה והתחום. חוקרים בכירים בעלי רשתות מבוססות מסוגלים לעיתים למצוא שותפים חלופיים, ואילו חוקרים צעירים תלויים יותר בהזמנות, מנטורים, כנסים והמלצות. תחומים עתירי תשתיות ומאגדים בין־לאומיים פגיעים במיוחד, משום שאי־אפשר להחליף בקלות שותף, ציוד או אתר ניסוי. גם מדעי הרוח והחברה נפגעים, בעיקר דרך אגודות מקצועיות, כתבי עת ותוכניות ניידות.

החרם משפיע גם על סטודנטים. ביטול חילופים או חשש מהטרדה בקמפוס מצמצמים הזדמנויות לימוד, פוגעים בניידות ומייצרים תחושת אי־ביטחון. סטודנטים ישראלים ויהודים בחו"ל עשויים להימנע מהזדהות, מהשתתפות באירועים ציבוריים או מהבעת עמדה. מנגד, סטודנטים פלסטינים ותומכי מחאה עלולים לחוש שהגבלות גורפות משתיקות ביקורת לגיטימית. מדיניות מוסדית טובה חייבת להגן על שתי הזכויות: ביטחון והשתתפות שווה, לצד חופש ביטוי ומחאה לא אלימה.

מבחינה מוסדית, כל אירוע בודד עשוי להיראות קטן, אך העלות המצטברת גבוהה: זמן הנהלה, ייעוץ משפטי, חיפוש שותפים חלופיים, פגיעה במוניטין ואובדן אמון. לכן נדרש לא רק טיפול במשברים אלא גם מניעה: קשר רציף עם שותפים, הסכמים הכוללים מנגנוני יישוב מחלוקות, נוכחות של ישראלים בגופי הנהגה ומיפוי מוקדם של מוקדי סיכון.

המלצות מדיניות

א. המלצות ברמה הלאומית והממשלתית

1. בניגוד למצב כיום, שבו הפורום המטפל בתופעת החרמות משתייך לוועד ראשי האוניברסיטאות ולמעשה מתופעל מטעם האוניברסיטאות עצמן בלבד, מומלץ להקים מטה לאומי להתמודדות עם חרמות אקדמיים: גוף בין־משרדי קבוע, בשיתוף משרד החוץ, המועצה להשכלה גבוהה, ות"ת, משרד התפוצות ונציגי האוניברסיטאות (ור"ה), אשר ירכז את הטיפול בתופעות של חרמות אקדמיים נגד חוקרים ומוסדות ישראליים. גוף זה יפעל לאיסוף מידע, גיבוש מדיניות, מתן מענה מהיר לאירועים חריגים, ליווי משפטי ותקשורתי, ותיאום בין כלל הגורמים הרלוונטיים.

2. יצירת מנגנוני סיוע לחוקרים שנפגעו מחרמות: מומלץ להקים קרן ייעודית שתעניק תמיכה לחוקרים שנפגעו מביטולי כנסים, שלילת שיתופי פעולה, מניעת השתתפות במיזמים בין־לאומיים או הגבלת הזדמנויות מחקר בשל זהותם הלאומית או שיוכם המוסדי. הסיוע יכול לכלול מימון חלופי למחקר, תמיכה בנסיעות, ליווי משפטי וסיוע תקשורתי.

3. הרחבת קשרים אקדמיים עם אזורים נוספים בעולם: מומלץ להעמיק את שיתופי הפעולה האקדמיים של ישראל עם מוסדות ומדינות באסיה, באפריקה, באמריקה הלטינית ובמדינות המפרץ, לצד המשך חיזוק הקשרים עם אירופה וצפון אמריקה. הרחבתן של רשתות שיתוף הפעולה תפחית את התלות במוקדי כוח אקדמיים מצומצמים ותיצור הזדמנויות חדשות למחקר והוראה, לחדשנות ולניידות סטודנטים וחוקרים. מהלך זה לא יוכל להתבסס על יוזמות מוסדיות בלבד, אלא מחייב השקעה ממשלתית ייעודית ומשמעותית. מומלץ להקים מסלולי מימון ותוכניות מחקר בין־לאומיות ייעודיות למדינות ואזורים אלו, הכוללים מענקי מחקר משותפים, תמיכה בחילופי חוקרים וסטודנטים, מימון כנסים, מרכזי מחקר משותפים ותמרוץ מוסדות אקדמיים לפיתוח שותפויות חדשות. השקעה זו נדרשת בין היתר כדי לפצות, לפחות חלקית, על אובדן הזדמנויות אקדמיות, מחקריות ומוסדיות בזירות מסוימות באירופה ובצפון אמריקה, שבהן חוקרים ומוסדות ישראליים נתקלים בשנים האחרונות בקשיים גוברים. מדיניות פעילה של הרחבת שיתופי פעולה גלובליים עשויה לא רק לצמצם את השפעות החרמות וההדרה, אלא גם לחזק את מעמדה של ישראל כשחקנית אקדמית בין־לאומית הפועלת במרחבים מגוונים.

4. השקעה לאומית בחשיפה בין־לאומית של המחקר והמדע בישראל: מומלץ לגבש תוכנית לאומית רחבת־היקף להשקעה בחשיפת המחקר האקדמי הישראלי לחוקרים ומוסדות ברחבי העולם, מתוך הבנה כי קשרים אישיים והיכרות בלתי־אמצעית עם האקדמיה הישראלית הם מהכלים היעילים ביותר לצמצום מגמות של חרם, דה־לגיטימציה והדרה. במסגרת זו מומלץ להקצות תקציבים ייעודיים להבאת חוקרים בין־לאומיים לישראל לכנסים, לביקורים אקדמיים קצרי־טווח, לסדנאות מחקר, למפגשים עם חוקרים ודוקטורנטים, לתוכניות

שבתון קיץ ולשבתונים מלאים. כיום קיימים פערים משמעותיים בין היקף הביקוש מצד מוסדות וחברי סגל בישראל לבין המשאבים הזמינים לצורך יצירת ביקורים ושיתופי פעולה מסוג זה. השקעה בתחום זה צפויה להניב תרומה אסטרטגית ארוכת־טווח למעמדה הבין־לאומי של האקדמיה הישראלית. הניסיון מלמד כי קיים הבדל משמעותי בין חוקרים אשר נחשפו לישראל ולאוניברסיטאות שלה באופן בלתי־אמצעי, פגשו חוקרים וסטודנטים מקומיים והכירו מקרוב את המורכבות החברתית, התרבותית והאקדמית בישראל, לבין חוקרים שמעולם לא ביקרו בארץ. היכרות אישית וישירה עם מוסדות המחקר בישראל תורמת במקרים רבים ליצירת שותפויות מקצועיות יציבות, ומפחיתה את הסבירות לתמיכה ביוזמות חרם והדרה בעתיד. בהקשר זה, חשוב במיוחד לתת מענה לפערים בין האוניברסיטאות במרכז הארץ לבין מוסדות בפריפריה. בפועל, חוקרים בין־לאומיים המבקרים בישראל נוטים להגיע בעיקר למוסדות בירושלים ובתל אביב, ואילו אוניברסיטאות בפריפריה, בכללן אלה שבבאר שבע ובחיפה, נהנות פחות מחשיפה זו. לפיכך מומלץ ליצור מסלולי תמיכה ייעודיים לעידוד ביקורים אקדמיים, כנסים ושבתונים במיוחד באוניברסיטאות אלו. להשקעה כזו עשויה להיות השפעה משמעותית על פיתוח רשתות מחקר בין־לאומיות, על חיזוק ההזדמנויות האקדמיות של חוקרים וסטודנטים בפריפריה, ועל צמצום פערים במידת הנגישות של מוסדות שונים בישראל לקשרים אקדמיים גלובליים.

ב. המלצות בתחום הקשרים האקדמיים הבין־לאומיים

5. חיזוק שיתופי פעולה אסטרטגיים של כל אוניברסיטה ואוניברסיטה עם מוסדות מובילים בכל העולם: מומלץ להשקיע ביצירת שותפויות עומק עם אוניברסיטאות ומכוני מחקר מרכזיים בעולם באמצעות הקמת מרכזי מחקר משותפים, פיתוח תוכניות לדוקטורט כפול, יצירת קרנות מחקר דו־לאומיות והרחבת תוכניות חילופי סטודנטים וסגל. רשתות מוסדיות רחבות ועמוקות מחזקות את עמידותם של הקשרים האקדמיים גם בתקופות של משבר פוליטי.

6. עידוד השתלבות חוקרים ישראלים בגופי הנהגה אקדמיים בין־לאומיים: מומלץ לעודד ולקדם את מועמדותם של חוקרים ישראלים לתפקידי הנהגה באיגודים מקצועיים, כתבי עת אקדמיים, ועדות מדעיות ורשתות מחקר בין־לאומיות. נוכחות פעילה במוקדי קבלת החלטות בזירה האקדמית העולמית מסייעת בצמצום תהליכי הדרה ובהגברת הלגיטימציה של האקדמיה הישראלית.

ג. המלצות בתחום החינוך, הערכים והמרחב הציבורי

7. חיזוק השיח על חופש אקדמי והבחנה בין ביקורת פוליטית לבין אפליה: מומלץ לפעול באופן יזום ועקבי בזירה הציבורית, האקדמית והבין־לאומית להבהרת ההבחנה בין ביקורת פוליטית לגיטימית על מדיניות ממשלת ישראל לבין חרמות, הדרה או שלילת שיתופי פעולה אקדמיים על בסיס זהות לאומית או שיוך מוסדי. יש להדגיש כי פגיעה בחוקרים ובמוסדות אקדמיים בשל עצם היותם ישראלים מערערת את עקרונות היסוד של החופש האקדמי, חופש המחקר וחופש הביטוי, העומדים בבסיס המערכת האקדמית הדמוקרטית. בהקשר זה נדרשת פעילות הסברתית ודיפלומטית רחבה, הן ברמה המוסדית של האוניברסיטאות והן ברמה הלאומית, שתציג בפני שותפים וקהלים בין־

לאומיים את מורכבותה של האקדמיה הישראלית ואת תפקידה כמרחב ליברלי, ביקורתי ופלורליסטי. יש להבהיר כי האוניברסיטאות בישראל הן מהמוסדות המרכזיים שבהם מתקיימים חופש ביטוי, דיון ביקורתי, מחקר עצמאי ודו־קיום יום־יומי בין קבוצות שונות בחברה הישראלית, ובכלל זה בין סטודנטים וחוקרים יהודים וערבים הלומדים ופועלים זה לצד זה. לפיכך, החרמת האקדמיה הישראלית אינה רק צעד בעייתי מבחינה מוסרית ועקרונית, אלא גם מהלך הפוגע דווקא במרחבים הליברליים, הביקורתיים והפתוחים ביותר בחברה הישראלית. במקום לחזק כוחות מתונים, לקדם דיאלוג או לעודד שינוי, חרמות אקדמיים עלולים להביא להחלשתם של מוסדות וקהילות הפועלים לקידום ערכים של פלורליזם, שיח פתוח ושיתוף פעולה בין־קהילתי. במובן זה, החרמת האקדמיה הישראלית אינה מקדמת פתרונות או שינוי מדיני, אלא עלולה לתרום דווקא לצמצום המרחבים שבהם מתקיימים מפגש, ביקורת ודיאלוג.

8. תמיכה ביוזמות חינוך בנושא פלורליזם וחופש אקדמי: מומלץ להשקיע בתוכניות חינוך בין־לאומיות העוסקות בחופש מחקר, סובלנות, פלורליזם והתנגדות להדרה על בסיס לאום, דת או מוצא. פעילות זו יכולה לסייע במיצוב ישראל כשותפה פעילה בשיח העולמי על עתיד האקדמיה והחברה הדמוקרטית. כמו כן מומלץ לעודד מיזמים משותפים בין חוקרים וקהילות מגוונות. מומלץ לתמוך במיזמים אקדמיים משותפים ליהודים וערבים, ישראלים ופלסטינים, וכן ביוזמות מחקר רב־לאומיות ורב־תחומיות. מיזמים מסוג זה מציגים את המורכבות והגיוון של האקדמיה הישראלית, ומחזקים את מעמדה כמרחב של שיתוף פעולה, מחקר ודיאלוג.

סיכום

ההתמודדות עם חרמות אקדמיים מחייבת תפיסה רחבה החורגת מתגובה נקודתית לאירועים בודדים. מדובר באתגר אסטרטגי ארוך־טווח, המחייב שילוב של פעילות מדינית, חיזוק מוסדי, השקעה בקשרים בין־לאומיים והגנה על עקרונות היסוד של החופש האקדמי. המאבק בחרמות אקדמיים אינו מאבק רק על מעמדה של ישראל בזירה הבין־לאומית, אלא גם על אופייה של האקדמיה כמקום שבו ידע, מחקר ודיאלוג חוצים גבולות פוליטיים.

יחסי ישראל-ארצות הברית

11 השותפות בין ארצות הברית לישראל: נוטה אך אינה טובעת

עד לחתימה על מזכר ההבנות (MOU) של הנשיא דונלד טראמפ עם איראן ביוני 2026, השנה האחרונה ביחסי ארצות הברית-ישראל הציבה פרדוקס יוצא דופן: כיצד ישראל מתמודדת עם מצב שבו הקשרים הצבאיים, הדיפלומטיים והנשיאותיים עם ארצות הברית הולכים ומתהדקים, בשעה שאמריקאים רבים מגנים את ישראל? הבהלה שעוררה כניעתו כביכול של הנשיא טראמפ לאיראן באמצעות מזכר ההבנות חושפת סכנה אחרת: אם יתממש תרחיש האימים שרבים חששו מפניו, כיצד תתמודד ישראל מול בית לבן עוין ומול דעת קהל אמריקנית עוינת?

המצב עדיין תנודתי. הפסקת האש שבמזכר ההבנות החזיקה מעמד בקושי 21 ימים. נכון למועד כתיבת שורות אלה, כל מי שממהר להכריז שהמשטר האיראני ניצח או הפסיד עוסק בניחוש עתידות - או משלה את עצמו. המצב עשוי להשתנות אם טראמפ ימשיך להלום באיראן, אם העם האיראני יתקומם בעקבות קריסת הכלכלה, או אם טראמפ יאבד את סבלנותו, יכריז על ניצחון שאינו קיים, ואז יכריז על "בחינה מחדש" נוסח 1975, שבמסגרתה יקפיא את היחסים עם ישראל עד שתיסוג מלבנון ותתמוך בכניעתו לאיראן.

אלה אינן תחזיות. הצגת תרחישים מסוג זה משמשת אזהרה, שכן יהיו המשבר או פריצת הדרך אשר יהיו, ממשלת ישראל והציבור הישראלי חייבים להביט בשני כיוונים: המבט לאחור מאיר את יסודות היחסים שעדיין קושרים בין ארצות הברית וישראל. בד בבד, המבט קדימה מאפשר לישראל לְצפות בעיות ולהגיב באופן יזום, מגונן ובונה. השותפות אומנם נוטה על צידה, אך אינה טובעת.

מבט לאחור 1: שנת 1975 כתמונת ראי

כאשר ג'רלד פורד ירש במפתיע את עמיתו הרפובליקני ריצ'רד ניקסון כנשיא בשנת 1974, ניהל מזכיר המדינה הנרי קיסינג'ר את "דיפלומטיית הדילוגים". קיסינג'ר הניח את היסודות למה שהפך לימים להסכם השלום בין ישראל למצרים, שנחתם בקמפ דיוויד בשנת 1979. לנוכח התמשכות המשא ומתן אמר פורד: "הטקטיקות הישראליות תסכלו את המצרים והוציאו אותי מהכלים".

במרץ 1975 הכריז פורד על "בחינה מחדש של מדיניות ארצות הברית"[1] – מהלך שכלל השעיית הסיוע לישראל. ראש הממשלה יצחק רבין אמר כי "מונח זה, שנשמע תמים... בישר על אחת התקופות הקשות ביותר ביחסי ארצות הברית-ישראל".[2] ב־4 בספטמבר 1975 חתמה ישראל עם מצרים, תחת לחץ, על הסכם ביניים הכולל נסיגה חלקית בסיני – והסיוע האמריקאי חודש.

מהלך עניינים זה שכנע אמריקאים תומכי ישראל וישראלים רבים שהיחסים בין המדינות נידונו לכישלון, וכי הם משקפים פעם נוספת את יחסו המתנשא של הממסד הרפובליקני הוותיק, ה־WASPY, כלפי היהודים והמדינה היהודית. אך עשור לאחר מכן רבים שיבחו את רונלד רייגן – רפובליקני – כאחד הנשיאים הפרו־ישראליים ביותר, והמפלגה הרפובליקנית הפכה עד מהרה למפלגה המזוהה ביותר עם תמיכה עמוקה בישראל.

לא היה צורך בכדור בדולח כדי לצפות מראש את ההתפתחות הזו. שבועות ספורים לאחר שישראל נאלצה להיכנע ללחצים התאחד הציבור האמריקאי בזעם פרו־ישראלי, כאשר שגריר ארצות הברית באו"ם בממשל פורד, דניאל פטריק מויניהאן, הוביל את המאבק נגד החלטת העצרת הכללית 3379, שקבעה כי הציונות היא גזענות.[3] הנשיא פורד הצהיר: "הממשל הזה מתנגד מאוד מאוד" להחלטה, משום שהיא "עומדת בניגוד לעקרונות היסוד של מגילת האומות המאוחדות". פורד גם מתח ביקורת על התנועה הלאומית הפלסטינית, אשר "סירבה להכיר במדינת ישראל. ואנו, כמובן, תומכים בתוקף בעמדתה של מדינת ישראל, שלפיה חייבת להיות הכרה בעצם קיומה לפני שיוכלו להיות כל מגע, קשר או השתתפות של הפלסטינים בכל משא ומתן".[4]

בהשראתו של מויניהאן, דמוקרט ליברלי, דחה הציבור האמריקאי את החלטת האו"ם – משמאל ומימין, שחורים ולבנים, אנשי איגודי עובדים ואנשי דת כאחד. מאחר שרוב האמריקאים ראו באנטי־ציונות זו ביטוי לאנטישמיות, הם אימצו את ישראל ביתר שאת. בתוכנית החדשה Saturday Night – שעדיין לא נקראה Saturday Night Live – "דיווח" מגיש החדשות הסאטירי צ'בי צ'ייס על ההחלטה: "הבדרן השחור סמי דייוויס ג'וניור, שהתגייר, צוטט באומרו: 'איזו פריצת דרך! עכשיו, סוף סוף, אני יכול לשנוא את עצמי!'"[5]

מן הרגע הזה – שבו ישראל הייתה פופולרית יותר בקרב הציבור האמריקאי משהייתה בקרב קובעי המדיניות האמריקאים, בניגוד למצב שאפיין את השנה האחרונה – עלו שני לקחים מרכזיים:

1. התמיכה האמריקאית בישראל מושרשת ועמוקה.
2. כמו בכל נישואין ארוכים ובריאים, חיכוכים הם בלתי נמנעים; לרוב הם חולפים, ורק לעיתים נדירות הם הופכים למשבר קטסטרופלי.

יהודים מחוברים: האמון בטראמפ מונע מכותרות

שיעור המשיבים שהביעו אמון "במידה רבה" (%)

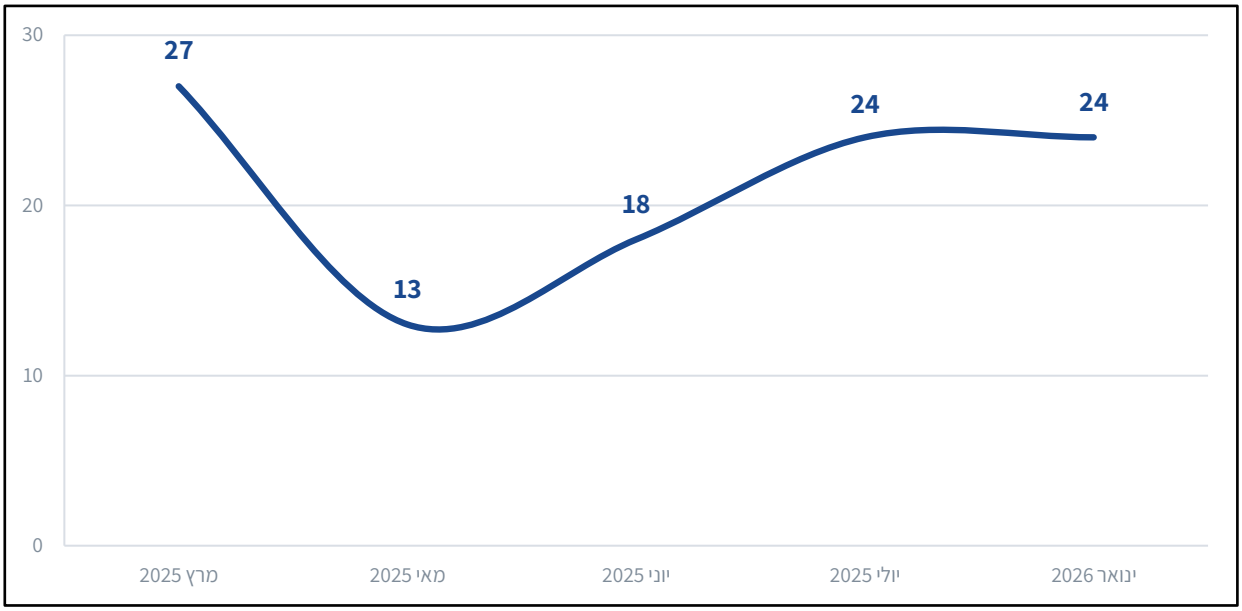

מקור: מדד קול העם של JPPI. נשאל בחודשים שבהם יחסי ארה"ב–ישראל היו במוקד

יהודים מחוברים: האמון בטראמפ בנושא המאבק באנטישמיות

שיעור המשיבים שהביעו אמון "במידה רבה" (%)

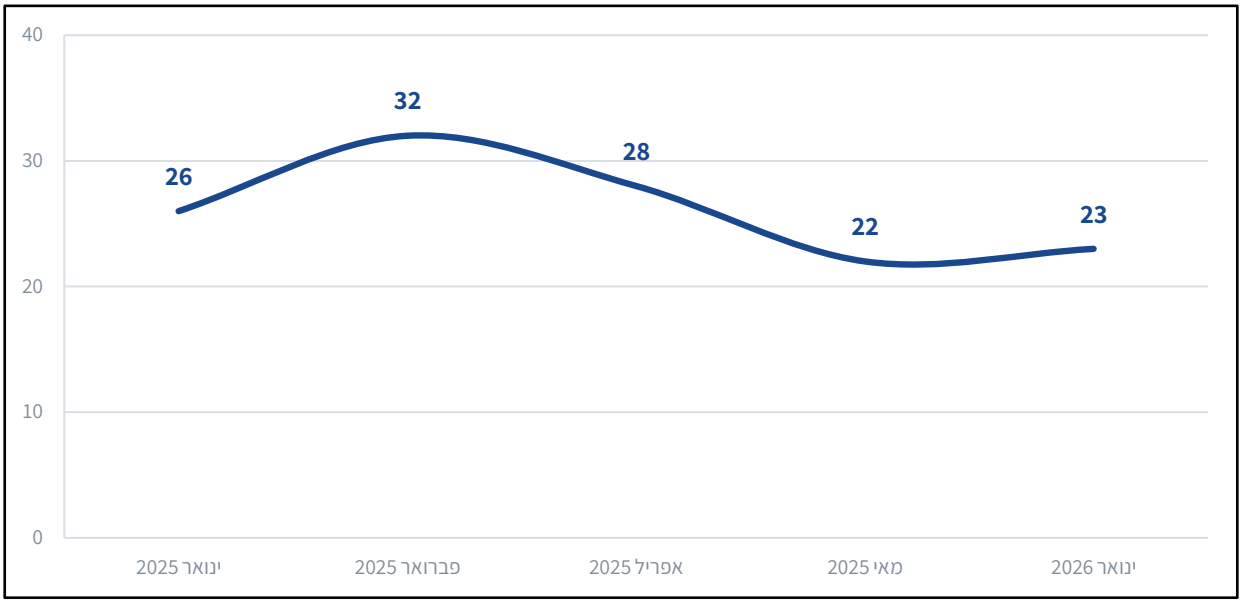

מקור: מדד קול העם של JPPI.

מבט לאחור 2: נקודת שפל - משבר כפול בתקופת האינתיפאדה הראשונה

כאשר פלסטינים פתחו במהומות, ולאחר מכן בגל טרור, בשנים 1988–1989, במה שכינו "אינתיפאדה", נפגע מעמדה של ישראל. בינואר 1988 הכריז שר הביטחון יצחק רבין מתוך תסכול: "העדיפות הראשונה היא להשתמש בכוח, בעוצמה ובמכות".[6] לדבריו, כוונתו הייתה לאכיפה בסגנון משטרתי ולבלימת המהומות, ולא לשימוש בכוח צבאי קטלני. אולם מפקדים ישראלים העידו בבתי דין צבאיים כי קיבלו הוראה לשבור את ידיהם ורגליהם של פלסטינים מיידי אבנים,[7] ורשת CBS News שידרה תיעוד של חיילים ישראלים עושים בדיוק כך לשני צעירים פלסטינים,[8] במה שנודע לשמצה כמדיניות "שבירת העצמות" של רבין.

בעקבות זאת צנחה התמיכה בישראל. בשנת 1989 מצא מכון גאלופ כי שיעור התמיכה בישראל הידרדר לשפל חסר תקדים של 45%.[9] הנשיא ג'ורג' בוש (האב) הסתמך על דוח זכויות האדם של מחלקת המדינה כדי לגנות את שיטות הפעולה הצבאיות של ישראל ב"שטחים הכבושים". בפברואר 1989, היושב ראש הדמוקרטי רב ההשפעה של ועדת המשנה להקצבות פעולות חוץ של בית הנבחרים, דיוויד אובי מוויסקונסין, עמד על כך שלארצות הברית יש אחריות לחקור את ישראל וללחוץ עליה לבצע רפורמות בתחום זכויות האדם - במהלך הדיונים וההצבעות על הסיוע לישראל; בכך יצר לכאורה זיקה בין שתי הסוגיות.[10] אפילו "פרגמטיסטים" פרו־ישראליים כמו הסנאטור הרפובליקני בוב דול וחבר הקונגרס מברוקלין סטיבן סולארז מתחו ביקורת על התנהלותה התַקיפה של ישראל בשטחים.

אף על פי כן, כבר בתחילת 1991 רשמה גאלופ שיא חדש בתמיכה בישראל: 79%.[11] בפברואר אותה שנה השיבו 64% מן הבוחרים האמריקאים כי אהדתם לישראל התחזקה.[12]

מה קרה? מבצע "סופה במדבר".

מלחמת המפרץ הראשונה שיפרה משמעותית את הפופולריות של ישראל בארה"ב. ראשית, גם כאשר טילי הסקאד של סדאם חוסיין שוגרו לעברה, ישראל נענתה לבקשתו של הנשיא בוש שלא להגיב. כך נתפסו הישראלים שוב כקורבנות פגיעים - ותדמית הקורבן היא תמיד דרך טרגית מהירה לרכוש פופולריות, כפי שהוכח גם ב־7 באוקטובר. שנית, בסתיו 1991 כבר עסקו פוליטיקאים ועיתונאים בנכונותה של ישראל להשתתף בוועידת השלום במדריד, לצד משלחת ירדנית־פלסטינית משותפת. ומאוחר יותר, בשנת 1995, יצחק רבין, שובר העצמות, הפך לנסיך השלום של המזרח התיכון.

אירועים אלה מלמדים שלושה לקחים נוספים על טיב הקשרים ארוכי הטווח בין ארה"ב לישראל, גם כאשר מתרחשים עימותים חולפים:

3. התנודתיות של המזרח התיכון הופכת את מעמדה של ישראל לתלוי בכותרות ובעוצמת האירועים. עמוד השער מעניק פופולריות - ושולל אותה, שוב ושוב.

4. רוב האמריקאים מזדהים עם ישראלים כאשר הם נטבחים, אך מסתייגים ממתקפות הנגד של ישראל, במיוחד כאשר עיתונאים מציגים את תגובת צה"ל כמופרזת או נקמנית.

5. שביבי תקווה ואפשרויות לשלום, במיוחד עם הפלסטינים, מעלים את שיעורי התמיכה בישראל.

תובנות אלו מובילות למסקנה החשובה ביותר באשר ליחסים בין ישראל לעם האמריקאי. מאחר שהאווירה הציבורית היא דינמית ולא קבועה, גם השיח הציבורי נזיל ולא בינארי. רוב האמריקאים אינם תומכים בישראל באופן עיוור וגם לא מתנגדים לה באופן קיצוני. למעשה,

לרובם אין עמדה נחרצת במיוחד. אפילו רוב יהודי ארצות הברית בדרך כלל מעניקים בהצבעתם בבחירות עדיפות לשיקולים פנים־אמריקאיים על פני שיקולים של מדיניות חוץ, כולל שאלת התמיכה בישראל.

התופעה המתמשכת שרבים מתעלמים ממנה: "ציונות מותנית" המלובה בידי התקשורת

לכן יש להיזהר. במיוחד כיום, הפעילים שבקצות הקשת הפוליטית הם שמכתיבים את השיח – ברשתות החברתיות, באמצעות כותרות העיתונים, וגם דרך תופעה חדשה יחסית: קבוצה עולה של צעירים פרוגרסיבים שהחוויה הפוליטית המכוננת הראשונה שלהם הייתה תמיכה באנטי־ציונות. אולם לא כל אמריקאי המבקר את ישראל הוא אנטי־ציוני או מבקר ותיק של המדינה היהודית.

למעשה, לעומת האנטי־ציונים, הדומים לכרישים טורפים בכל הנוגע למדיניות חוץ, רוב האמריקאים דומים יותר לדגי זהב – חסרי קשב ובעלי זיכרון קצר. מצב זה מעמיד את ישראל במעין תקופת מבחן מתמדת, משום שהיא נתונה למעקב תקשורתי אינטנסיבי ולדיון אובססיבי. מידת הפופולריות של ישראל בכל רגע נתון תלויה בשאלה אם היא נתפסת כמי שמתנהגת "כראוי" או שמונהגת בידי מנהיגות "טובה". מצב זה של "ציונות מותנית", המלובה בידי התקשורת, אינו תופעה חולפת שנולדה לאחר 7 באוקטובר; זוהי מציאות היסטורית מתמשכת.

ישראלים רבים מדי – ובהם גם מנהיגים ישראלים – פונים אל הציבור האמריקאי מתוך הנחה שהוא נחלק לשתי קבוצות בלבד: תומכי ישראל או אנטי־ציונים. במיוחד עכשיו, יהודים אמריקאים, פעילים פרו־ישראלים וישראלים חייבים לחשוב בצורה אסטרטגית יותר. עליהם למקד את המסרים לקהלי יעד שונים, להתעלם ככל האפשר מאנטי־ציונים, ולפנות באופן מושכל, מכבד ואסטרטגי אל המרכז המתלבט והניתן לשכנוע.

השנה האחרונה סיפקה שפע של ראיות המחזקות את הצורך באסטרטגיה כזו.

תאוריית הפרסה העגומה: אנטי־ציונים קנאים מתלכדים סביב קונספירציה אנטישמית

העולם היהודי חווה טלטלה עמוקה בעקבות חדירה של האנטי־ציונות אל המיינסטרים והתחזקותה – על פי תיאוריית הפרסה (Horseshoe theory) – הן משמאל והן מימין. בסקר החודשי "קול העם היהודי" של המכון למדיניות העם היהודי, המבוסס על פנל של יהודים אמריקאים "מחוברים", 85% מהמשיבים הסכימו כי "תדמיתה של ישראל נפגעה בשנת 2025" – ואף סברו שהמצב המשיך להידרדר.[13] 62% מהמשיבים הביעו דאגה במידה שווה מפני אנטישמיות הן משמאל והן מימין.[14]

בחירתו של זוהראן ממדאני לראשות עיריית ניו יורק מסמנת נקודת מפנה. היא העניקה לגיטימציה לאנטי־ציונות אובססיבית כעיקרון מארגן עבור יחידים ומוסדות מסוימים, ומָחקה קווים אדומים שהיו קיימים בעבר למועמדים דמוקרטים בכל הנוגע לאנטישמיות אנטי־ציונית. הכחשותיו של ממדאני אינן משכנעות את רוב יהודי אמריקה – 64% מן המשתתפים בסקר החודשי "קול העם היהודי" הגדירו אותו "אנטי־ישראלי ואנטישמי".[15] לא פחות מדאיגה הייתה ההתפתחות בשמאל בכלל: 40 מתוך 47 הסנאטורים הדמוקרטים התנגדו להעברות נשק משמעותיות לישראל ותמכו בהחלטות המשותפות לאי־אישור.[16] זמן קצר לאחר מכן, 301 חברי בית הנבחרים הדמוקרטים – יותר מחצית מחברי הסיעה – הצביעו נגד המשך הסיוע החוץ לישראל.[17]

"יהודים מחוברים": עדיין תומכים בהחלטת ארה"ב להילחם באיראן

שיעור התומכים בהחלטה (%)

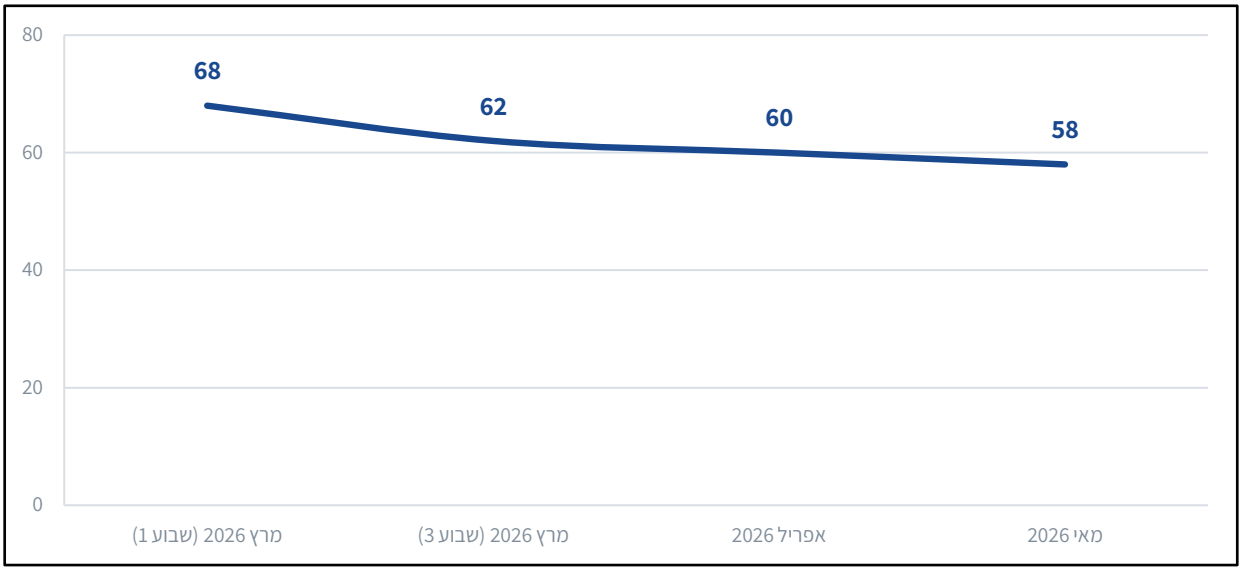

מקור: מדד קול העם של JPPI. מרץ 2026 מוצג כשתי מדידות שבועיות (שבוע 1 / שבוע 3).

"יהודים מחוברים": האמונה במאמץ המלחמה הולכת ונחלשת

שיעור המשיבים הרואים בתוצאה "הצלחה גדולה" או "הצלחה חלקית" (%)

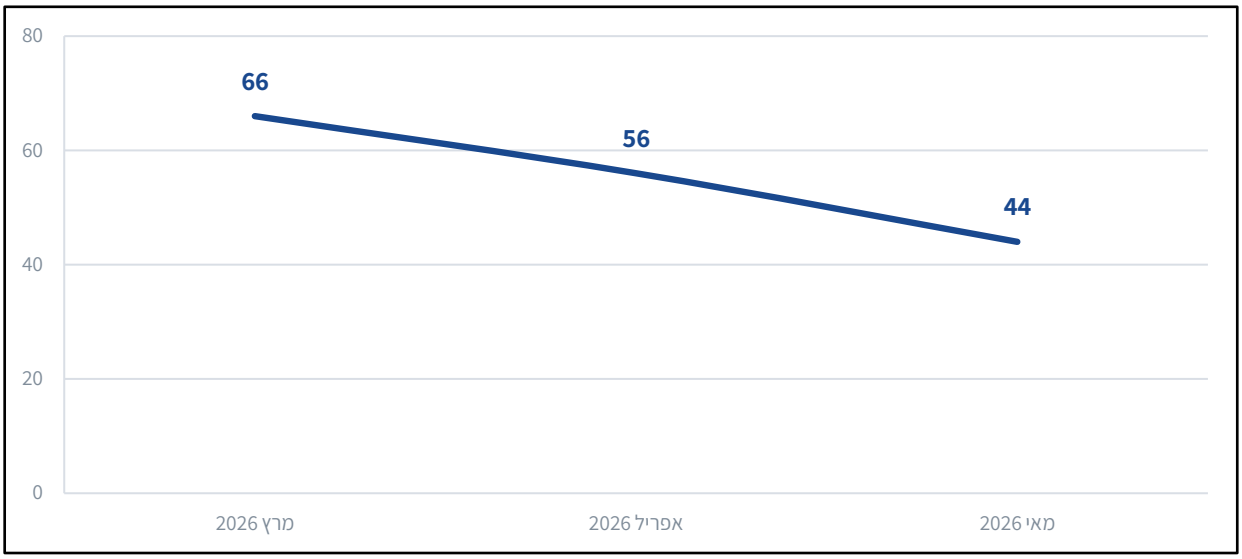

מקור: מדד קול העם של JPPI.

המפלגה הדמוקרטית עוברת "סַנְדֶרְזַצְיָה": לאחר שאימצו את האופן שבו ברני סנדרס מציג את הסוציאליזם כשפיר, רבים מדי מהם מציגים כיום את ישראל והציונות כממאירות.

מימין, תגובתו המזלזלת של סגן הנשיא ג'יי.די. ואנס למבקריו הישראלים והיהודים של מזכר ההבנות של טראמפ עם איראן ביוני 2026 [18] משקפת אף היא שינויים אידאולוגיים ומבניים מדאיגים. מעבר לניסיון לשאת חן בעיני הנשיא, סגן הנשיא פנה אל האגף ההולך ומתחזק במפלגה הרפובליקנית המזוהה עם טאקר קרלסון וקנדיס אוונס. חלק מהבדלנים פועלים מתוך עקרונות אידאולוגיים, אך רבים מהם מונעים מאנטישמיות – לא רק על פי תוצאות מעשיהם אלא גם בכוונותיהם.

מחקר של המכון למדיניות העם היהודי ניתח באמצעות בינה מלאכותית שישה חודשים של תמלילי תוכניות הווידאו של קרלסון ואוונס, והעלה כי שני מגישי הפודקאסטים הגבירו הן את היקף ההתקפות שלהם על ישראל והן את חריפותן. שיעור ההתייחסויות השליליות של קרלסון לישראל עלה מכ־50% ל־70%, והטון הכללי הפך לשלילי באופן כמעט מוחלט.[19]

למרבה הצער, בארצות הברית של היום, רטוריקה אנטי־יהודית היא עסק משגשג. "יש חלק בימין שהוא קונספירטיבי בצורה יוצאת דופן ורואה ביהודים כוח קונספירטיבי", אמר בן שפירו לג'רוזלם פוסט.[20] אותם מפיצי תאוריות קונספירציה משגשגים "מכיוון שהרשתות החברתיות מתגמלות אותם. ב־X ובטיקטוק לעיתים קרובות מקבלים חשיפות רבות יותר אם מקדמים רטוריקה אנטי־ישראלית ואנטישמית". שפירו מוסיף: "חשיבה קונספירטיבית היא נרטיב מפתה במיוחד, בעיקר לצעירים שמספרים להם שהבעיות בחייהם אינן באשמתם, ושהן יכולות להיפתר באמצעות הטלת האשמה על קבוצה אחרת... כמעט כל תאוריית קונספירציה מסתיימת בכך שהיא מצביעה על היהודים, משום שהסיפור זקוק לְנָבָל", והיהודים הם הנבל המועדף זה דורות.[21]

עם זאת, ישנם שני הבדלים חשובים בין אנטי־ציונות משמאל לבין זו שמימין. ראשית, רוב הרפובליקנים המרכזיים, במיוחד לינדזי גרהם המנוח, מרקו רוביו וטד קרוז, מתנערים באופן חד־משמעי מן האנטישמיות שהתפתחה בחלקים מתנועת MAGA. הבהירות המוסרית שהם מפגינים עומדת בניגוד לתגובתם הרפה של רוב הסנאטורים הדמוקרטים, ובמיוחד זו של מנהיגם צ'ארלס שומר.

שנית, רוב הרפובליקנים היהודים מגנים אנטי־ציונות באופן חד־משמעי. למרבה הצער, מספר הולך וגדל של יהודים דמוקרטים פרוגרסיבים עוסק במה שניתן לכנות טיוח כחול־לבן של אנטי־ציונות – התנהלות שאנו יכולים לכנות ג'יי־סטריטינג או לנדרינג (סוג של הלבנה), על שם בראד לנדר, בעל בריתו היהודי של ממדאני ומועמד לקונגרס המזוהה עם גישת "תקוף את ישראל תחילה". פעילים אלה טוענים לעיתים קרובות כי כולם, למעט המבקרים החריפים והאובססיביים ביותר של ישראל, אינם אנטישמים, אלא רק מבקרים את מדיניותה וממשלתה של ישראל.

תאוריית הפרסה האופטימית: שמירה על איתנות יסודות השותפות בין ארה"ב לישראל

סימני האזהרה הללו אינם צריכים להעיב על הנרטיב המקביל – ריבוי נקודות האור המבניות והעממיות. האירועים שהתרחשו במהלך שנים־עשר החודשים האחרונים הניבו אבני דרך יוצאות דופן של אינטגרציה, לא רק שיתוף פעולה, בשותפות ארצות הברית–ישראל, והובילו להישגים היסטוריים. ביוני 2025 אמריקה עשתה היסטוריה בכך שהצטרפה ל"מלחמת 12

הימים" של ישראל נגד איראן, והנחיתה את המהלומות האחרונות – פצצות חודרות בונקרים – נגד תוכנית הגרעין האיראנית. באוקטובר אילצה התערבותו הישירה של הנשיא טראמפ את חמאס לשחרר את 20 החטופים החיים האחרונים ולהחזיר את גופותיהם של 27 הישראלים האחרונים שהוחזקו ברצועת עזה. ב־7 באוקטובר 2025 – שלא לדבר על 8 באוקטובר 2023 – מעטים האמינו ש־168 מתוך 251 החטופים ישוחררו בחיים וכי כל החטופים יאותרו ויוחזרו לישראל, לרבות שרידיהם של שני חיילים שהוחזקו בידי חמאס מאז 2014.

כדי להעמיד הישג זה בפרספקטיבה, נכון ליולי 2026, 41 אזרחים אמריקאים[22] – ועד 250 אזרחים מערביים – מוחזקים כבני ערובה או כלואים שלא כדין ברחבי העולם. דיווחים עדכניים מצביעים על כך שרוסיה, סין ואיראן יחד מחזיקות ב־78% מהם.[23] קשה להעריך במלואו את ההישג האמריקאי־ישראלי בפרשת החטופים בעזה, משום שהציבור האמריקאי ומדינות מערביות אחרות נוטים להתעלם מקורבנותיהם של משטרים טוטליטריים וארגוני טרור.

כמו כן, חשוב לזכור שהשותפות בין ארצות הברית לישראל עמוקה בהרבה מקשרים פוליטיים, צבאיים ודיפלומטיים. נכון לשנת 2023 היו 135 חברות ישראליות רשומות למסחר בבורסת נאסד"ק בארצות הברית. יותר מ־250 חברות הייטק אמריקאיות מפעילות מרכזי מחקר ופיתוח בישראל,[24] ובממוצע מבקרים בארצות הברית מדי שנה יותר מ־450,000 ישראלים, ומזרימים כ־1.4 מיליארד דולר לכלכלה האמריקאית.[25] במהלך השנה האחרונה ביקרו בישראל כ־400,000 אמריקאים[26] – ירידה מכמעט מיליון מבקרים לפני 7 באוקטובר.[27] לפני פרוץ המלחמה הוערך כי עד 200,000 אזרחים אמריקאים התגוררו בישראל בקביעות.[28]

במרץ 2025 הודיעה גוגל על הסכם לרכישת ענקית הסייבר הישראלית וִויז (Wiz) תמורת 32 מיליארד דולר.[29] עסקת ענק זו המחישה את עוצמת הקשרים בין שתי המדינות. במקביל, למרות הכותרות, במאי 2026 הציע הקונגרס לעגן את היחסים במסגרת יציבה יותר באמצעות "יוזמת שיתוף פעולה טכנולוגי־ביטחוני בין ארצות הברית לישראל" שנכללה בסעיף 219 של חוק הסמכת ההגנה הלאומית (NDAA) לשנת הכספים 2027.[30]

המשמעות היא שטכנולוגיה ישראלית תשתלב עמוק יותר במערכות הנשק האמריקאיות באמצעות מגוון רחב של שיתופי פעולה במחקר ופיתוח. הצעת חוק זו – שלמרבה המזל לא משכה תשומת לב ציבורית רבה – תיצור בתוך משרד ההגנה האמריקאי גוף ייעודי (Executive Agent), לשם שיתוף הפעולה. מיסוד התמיכה בישראל על בסיס נהלים פנימיים יהפוך אותה לפחות תלויה בהצבעות על סיוע חוץ ובמאבקים פוליטיים. הטכנולוגיה הישראלית תשתלב באופן טבעי בשרשרת האספקה של הצבא האמריקאי, ושיתופי הפעולה בין המדינות יעוגנו בחוזים ארוכי טווח ובתהליכים בירוקרטיים שימשיכו להתקיים גם כאשר הרוחות הפוליטיות ישתנו.

נוכח התנודתיות הנוכחית, שלא צפויה להיעלם במהרה, על גורמי הממשל בישראל לחפש דרכים נוספות "לעגן" את שיתוף הפעולה – באמצעות מיסודו, נרמולו וחיזוקו – מאחר שקשרים אלה חיוניים למערכות הביטחון, המודיעין והכלכלה של שתי המדינות.

אפילו ביום הפריימריז המדאיג של יוני, שבו נבחרו שלושה מועמדים דמוקרטים אנטי־ישראליים לקונגרס, ניצחו גם דמוקרטים מתונים התומכים בישראל, החל מאדריאן בואפו במחוז הקונגרס החמישי של מרילנד ועד תומאס דינאפולי במדינת ניו יורק. דינאפולי גבר על

שני מתמודדים פרוגרסיביים שדרשו כי מדינת ניו יורק תפסיק להשקיע באיגרות החוב של ישראל - שאותן מחזיק החשב הכללי של המדינה כהשקעות רווחיות מטעם מדינת ניו יורק.

גם כאן נדרשת הבחנה עדינה. אנשים ומוסדות נוטים להתעלות כאשר מציבים בפניהם ציפיות גבוהות - אך גם להצדיק במעשיהם גינויים חריפים. די בכך שממדאני ובני בריתו ישתמשו בתקיפת ישראל כקלף פוליטי המאפשר להם להסיט את תשומת הלב מכל כישלון שלטוני או מחלוקת פוליטית, באמצעות שימוש מוגבר ברטוריקה אנטי־ישראלית. נוסף לכך הם ימשיכו להרתיע דמוקרטים רבים, הנוטים להימנע מעימות, ולהובילם לעמדת שיתוף פעולה שבשתיקה.

עם זאת, הצגת המפלגה הדמוקרטית כולה כ"אנטי־ישראלית" בשל פעילותם ההרסנית של כמה חברי קונגרס וראשי ערים, והתעלמות מקיומם של הדמוקרטים המתונים הרבים התומכים בישראל - עלולות להרחיק את אלה האחרונים. כך למשל, מנהיג הדמוקרטים בבית הנבחרים, האקים ג'פריס, זקוק לחיזוק מצד פוליטיקאים ישראלים, ולא להוקעה דמגוגית ולהפניית כתף קרה. "ישראל היא בעלת ברית ויש לה זכות קיום כמדינה יהודית ודמוקרטית", מאמין ג'פריס. "מחויבותנו לביטחונה של ישראל היא איתנה כברזל".[31] אפילו הסנאטורית ג'ין שאהין, הדמוקרטית הבכירה בוועדת החוץ של הסנאט, אשר הצטרפה ליוזמות במפלגתה לתמיכה בהגבלת אספקת נשק לישראל כאמצעי לחץ, הבהירה: "המתקפה המחרידה של 7 באוקטובר המחישה את האיומים הממשיים שעימם מתמודדת ישראל... אף מדינה אינה צריכה לחיות כשארגון טרור צמא דם פועל על סף דלתה... ארצות הברית [נותרה] שותפה ותיקה של ישראל".[32]

שדה הקרב האמיתי: הציונים ה"מתנים" או ה"רכים"

אכן, תאוריית "הפרסה העגומה" עלולה לשתק מרוב ייאוש, אך תאוריית "הפרסה האופטימית" עלולה לשתק באמצעות שאננות. אומנם כוחות אנטישמיים רחבים יותר הפכו את האנטי־ציונות המודרנית לאופנה האחרונה והפכו את ישראל ל"שד עממי" בלשונו של הסוציולוג סטנלי כהן, מחבר הספר *Folk Devils and Moral Panics* (1972).[33] בסקר של המכון למדיניות העם היהודי בקרב יהודים בתפוצות, 45% מהמשיבים היו סבורים שאמריקאים רבים יותר התנגדו לישראל בגלל העלייה באנטישמיות - ורק 28% ייחסו עלייה זו ל"שינויים במדיניות הישראלית".[34] עם זאת, אין בכך לפטור מאחריות את מערכת ההסברה הישראלית הכושלת. אף שאינו עקוב מדם או בלתי הפיך כמו הכישלונות הצבאיים והמודיעיניים של 7 באוקטובר, גם כאן מדובר בכשל מערכתי.

בהקשר זה אפשר להציג שני מקרים מאתגרים: האחד הופיע באביב ובקיץ של השנה האחרונה - השפעת ההאשמות בדבר הרעב בעזה על דעת הקהל; והשני, שנמשך לאורך זמן - מה שמבקרים מכנים "אלימות מתנחלים" בשטחים.

בפברואר 2025, כלי תקשורת מוטים כמו אל־ג'זירה, וארגוני זכויות אדם אנטי־ישראליים כמו Human Rights Watch ו־Amnesty International, האשימו את ישראל בהרעבה שיטתית של תושבי עזה. במאי, כאשר ישראל יצאה להשתלט על 70% מעזה, צבר הסיפור תאוצה. ארגון הבריאות העולמי גינה את ישראל. התקשורת האמריקאית והממסד האמריקאי הזהירו מפני "הרעבה". הקרן ההומניטרית לעזה, שזכתה לתמיכת ארצות הברית, נכנסה לפעולה והפכה בעצמה למטרה לביקורת. חששות אלה הגיעו לשיאם באוגוסט,

יחסי ארה"ב וישראל, 2026 בתמונות מצב: הסנטימנט לגבי ישראל בעיתונים מקומיים משקף תנודתיות המונעת מכותרות

א. חודשי

שיעור המאמרים שאומתו כמאמרי דעה ומשתמשים במונח (%)

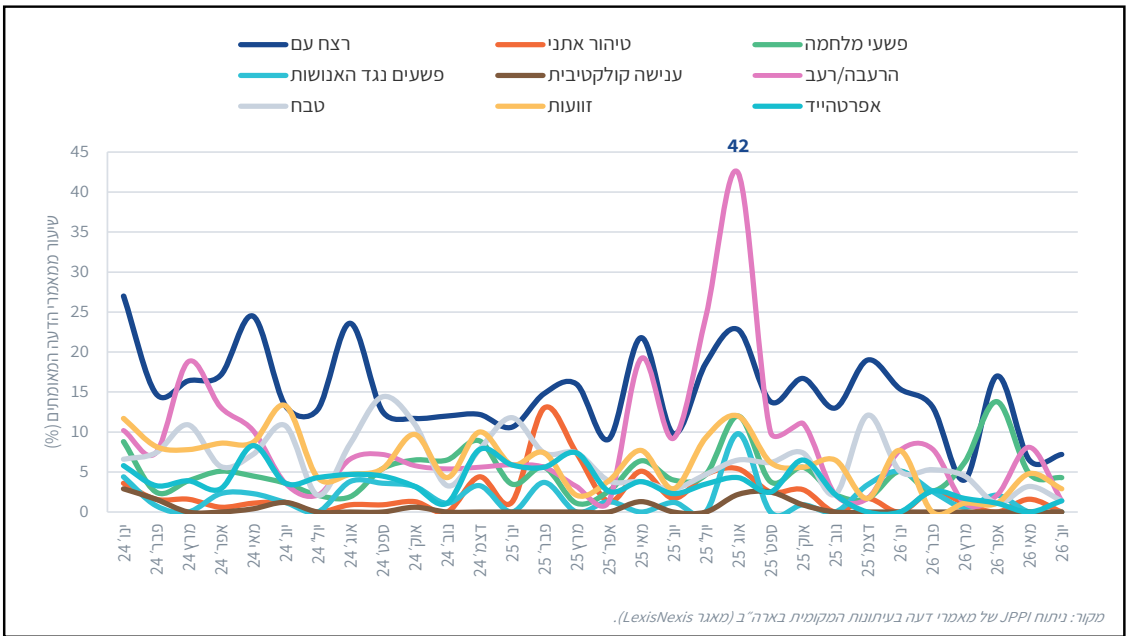

מקור: ניתוח JPPI של מאמרי דעה בעיתונות המקומית בארה"ב (מאגר LexisNexis).

ב. רבעוני

שיעור מאמרי הדעה (%), ינואר 2024–יוני 2026, ממוין מהיחס הממוצע הגבוה לנמוך

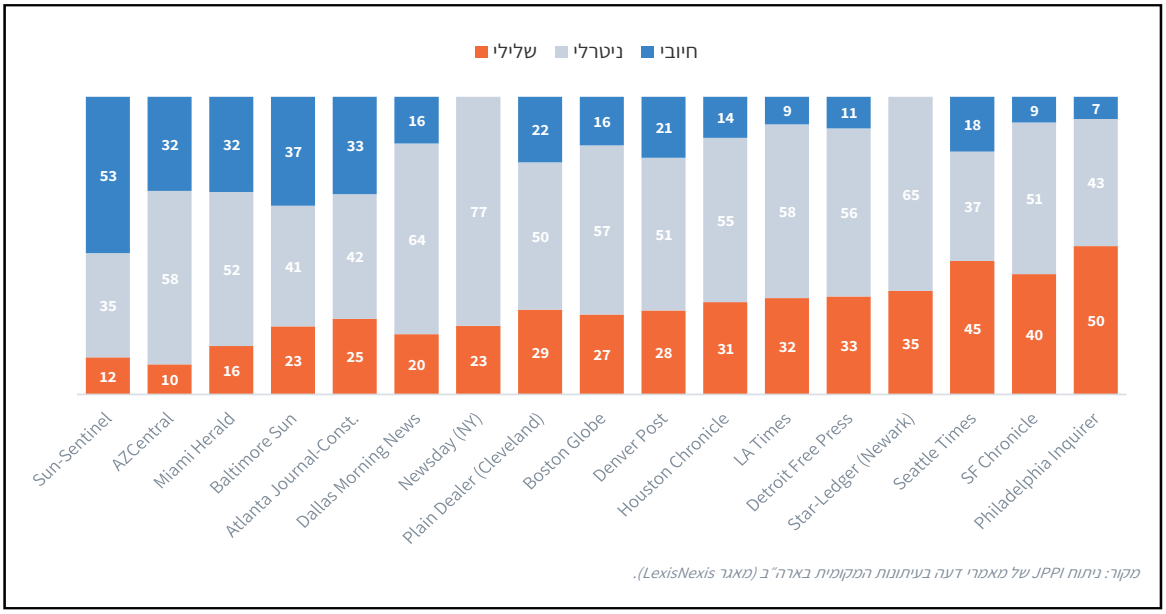

מקור: ניתוח JPPI של מאמרי דעה בעיתונות המקומית בארה"ב (מאגר LexisNexis).

ג. תדירות השימוש במונחים מאשימים במאמרי דעה

שיעור מאמרי הדעה לפי יחס (%)

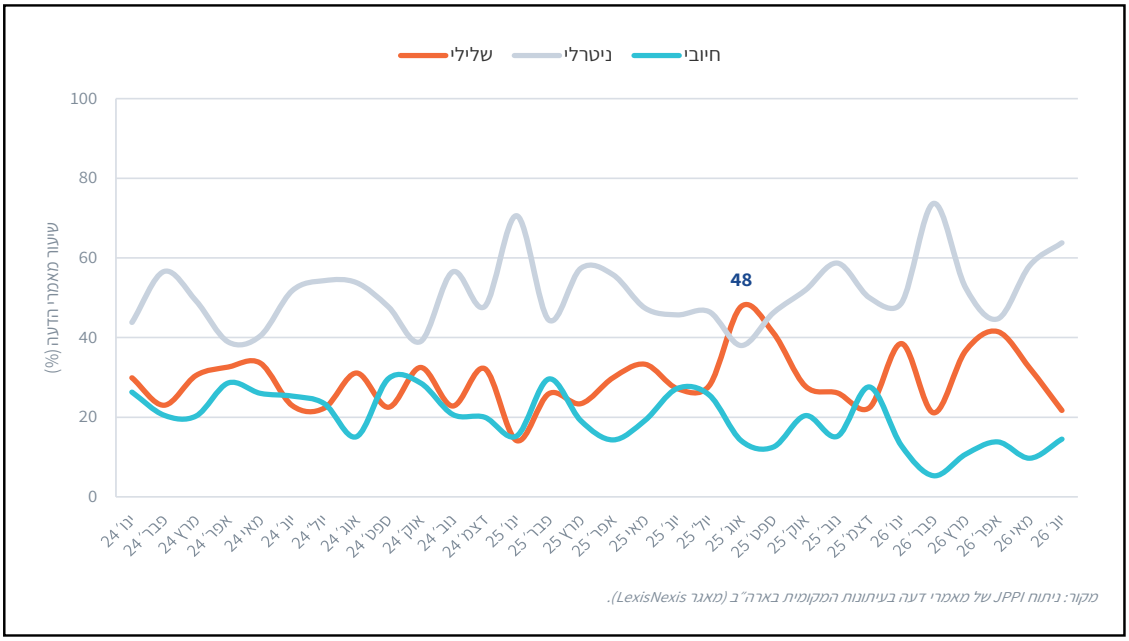

מקור: ניתוח JPPI של מאמרי דעה בעיתונות המקומית בארה"ב (מאגר LexisNexis).

ד. סנטימנט המשקף הבדלים אזוריים ואידאולוגיים, בפילוח לפי מקור

שיעור מאמרי הדעה לפי יחס (%)

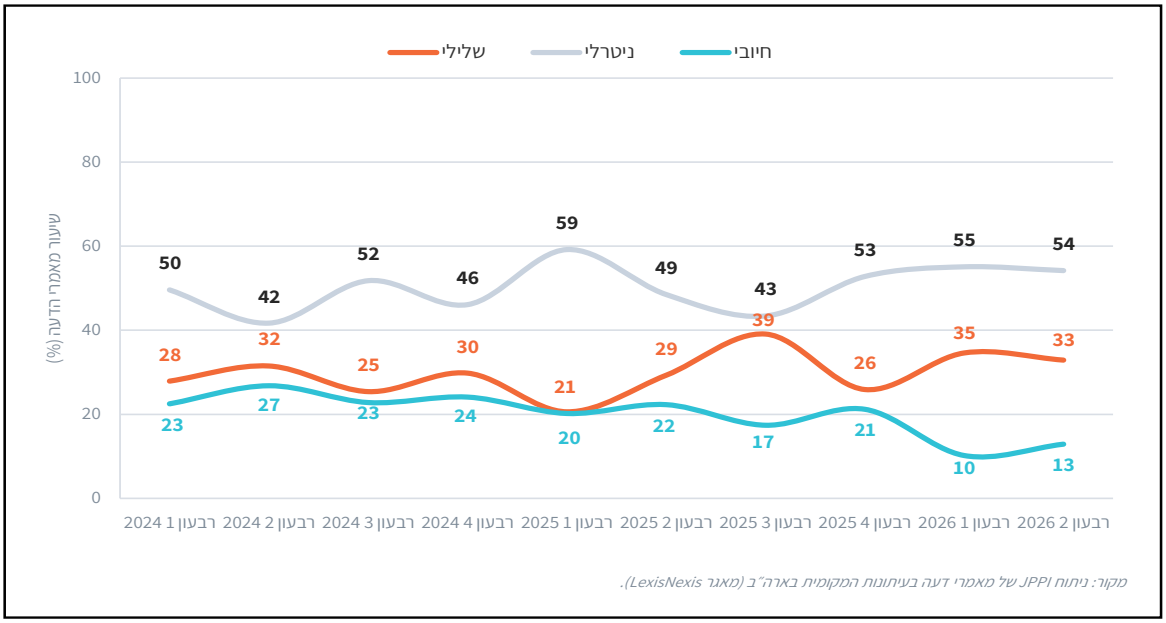

מקור: ניתוח JPPI של מאמרי דעה בעיתונות המקומית בארה"ב (מאגר LexisNexis).

כאשר בדיקה בתמיכת האו"ם הכריזה כי קיים "רעב" בעזה. התקשורת האמריקאית והרשתות החברתיות הדהדו את גינויי האו"ם והבליטו כל כשל במערך חלוקת הסיוע.

אנשי אקדמיה יַחקרו בעתיד כיצד האשמות שוליות ומגמתיות הפכו לאמונות רווחות בציבור. תומכי ישראל ניסו לדחות ללא הצלחה את ההאשמות והציגו אותן כ"עלילות דם מודרניות". גורמים ישראליים רשמיים היו צריכים להיות מודאגים מהשפעת הדיווחים על אמריקאים תומכי ישראל, שגינו את מתקפת 7 באוקטובר ונטו לתמוך במאמץ המלחמתי של ישראל. אין להגדיר אמריקאים כאלה כ"אנטי־ישראליים" רק משום שדיווחים תקשורתיים מוטים שכנעו אותם שמדינה שהם מכבדים מרעיבה ילדים.

מחקר המכון למדיניות העם היהודי עקב אחר מונחים קריטיים כמו "רצח עם", "טבח", "אפרטהייד" ו"הרעבה", יחד עם "ישראל" ו"ציונות", בכ־3,000 כתבות בתקשורת המקומית בארצות הברית מינואר 2024 עד יוני 2026 – תוך ציון העובדה שעיתונים מקומיים רבים תמכו בתחילה בישראל. בסיוע כלי בינה מלאכותית נותח גם הטון של הכתבות. המסקנה: "אוגוסט הוא החודש שבו שיעור הכתבות השליליות היה הגבוה ביותר, והוא החודש היחיד שבו שיעור הכתבות השליליות היה גבוה משיעור הכתבות הניטרליות".[35]

הוכחה נוספת לכך שהבעיה מותנית – ולכן רבים הם ציונים שניתן לשכנע אותם ולזכות בתמיכתם – עולה מן העובדה ש"המונח 'הרעבה' מופיע רק בנקודות זמן מסוימות. חשוב לציין שבדרך כלל הוא דועך לאחר זמן קצר. גם כאן, נקודת ציון משמעותית היא אוגוסט 2025, לאחר תחילת קמפיין ה'הרעבה' בסוף יולי".

ויש להבחין גם בהבדלים בין אזורים. המחקר מציין כי "עיתונים מקומיים באזורים שמרניים כמו פלורידה" מציגים "טון חיובי יחסית כלפי ישראל. לעומת זאת, ככל שעוברים לערים גדולות יותר כמו לוס אנג'לס, סן פרנסיסקו ופילדלפיה, הטון הופך לשלילי יותר". המחקר מסכם: "ברור כי ככל שהמלחמה נמשכת, חלה ירידה בשיעור הכתבות והמאמרים המביעים טון חיובי כלפי ישראל. כמו כן ברור כי אחד הנושאים המרכזיים שסביבם הגיעה הביקורת על ישראל לשיא היה נושא ה'הרעבה' ברצועת עזה. אומנם, מונח זה לא נותר בשיח לאורך זמן, אך סביר להניח שהנושא הולך ונעלם מסדר היום בשל צעדים שישראל נוקטת בתגובה ללחץ הבין־לאומי הכבד, אשר מפחיתים את עוצמת הביקורת".

מאז הפסקת האש באוקטובר 2025 הצטמצם מספרם של אירועים ספציפיים שהבליטו את טענת ההרעבה – אך הנזק התדמיתי נותר בעינו. לשם ההגינות יש לומר שישראל נאלצה לנהל מלחמה קשה, וכאשר עומדת בפניה הבחירה בין ניצחון במלחמה לבין הפסד במערכה התקשורתית, עדיפה בעיניה אפשרות הניצחון במלחמה.

זו הסיבה שמשבר ההסברה השני – סביב אלימות מתנחלים – בעייתי אף יותר. מדובר ב"גול עצמי" הרסני לישראל. אין שום תועלת מדינית או הישג ביטחוני באירועים קיצוניים אלה – אזרחים ישראלים המטרידים, מכים ולעיתים קרובות פוצעים פלסטינים – אשר שולטים בכותרות. העיסוק האובססיבי של התקשורת העולמית באירועים אלה – המכונים יחד בפי המבקרים "אלימות מתנחלים" – פוגע במעמדה הבין־לאומי של ישראל יותר מהאשמות בדבר "הרעבה". פעולותיהם של חלק מן המתנחלים – לצד חוסר מעש מצד הממשלה ורטוריקה מתלהמת – גורמים לישראל להיראות כמי שפועלת באכזריות מכוונת, ובמונחים האהובים על

פרוגרסיבים אמריקאים, כ"מדינה קולוניאליסטית־מתנחלית ומדכאת".

האנטי־ציונים המובהקים מרוצים מכך. הציונים ה"מותנים" – או ה"רכים" – מזועזעים, וחלקם אף מסירים את תמיכתם בישראל. מדאיגה עוד יותר העובדה שככל שמספר הציונים המאוכזבים גדל, גינוי "אלימות מתנחלים" הפך לעמדה הכרחית אפילו עבור ציונים נלהבים, המבקשים ליצור קשר עם קהלים יהודיים ולזכות במידה מסוימת של אמינות – שאותה ציונים מתגוננים רבים מחפשים ללא הרף.

בעודו מגן על ישראל בגאווה – והודף את התקפות הנגד של עמיתיו הפרוגרסיבים – גינה חבר הקונגרס מניו יורק ריצ'י טוֹרֶס את "משבר אלימות המתנחלים הקיצוניים".[36] ארגונים יהודיים מרכזיים הגדירו את ה"פוגרומים" הללו מצד המתנחלים כ"פגיעה במדינה דמוקרטית".[37] איגוד היהדות הרפורמית גינה את פעולותיהם ה"טרוריסטיות" של המתנחלים.[38] כל אלו מזינים תחושה של שקילות מוסרית – ושל משבר.

דינמיקות אלו מחזקות שלוש מסקנות חשובות מן השנה שעברה:

1. ממשלת ישראל חייבת לא רק לדבר ב"שפה ירושלמית" אל "אמריקה האדומה", אלא גם לגרום לנציגיה לדבר ב"שפה תל אביבית" עם "אמריקה הכחולה".

2. ארגונים יהודיים מובילים חייבים להיות רגישים לפילוגים הגוברים בין אדום לכחול בתפוצות, ובמיוחד בקרב יהדות ארצות הברית, ולמסגר את ישראל במונחים שיש להם תהודה רחבה.

3. למרות התייחסות הפוליטיקאים לרעיון ה"דו־מפלגתיות" בביטול והגדרתו כגישה פחדנית, התמיכה הדו־מפלגתית של האמריקאים בישראל היא נכס גם לחברה האמריקאית עצמה – דמוקרטיות בריאות זקוקות לסוגיות מסוימות שעליהן השמאל והימין יכולים להסכים.

"המדריך החיוני" האחרון של המכון למדיניות העם היהודי לשותפות ארצות הברית-ישראל ממליץ על "שידור ממוקד" ולא רק שידור רחב: פנייה אסטרטגית ליהודי ארצות הברית ולאוונגליסטים, וכן לאמריקאים מעל גיל 55, לקתולים, לפרוטסטנטים מהזרם המרכזי, לאמריקאים ממוצא קובני, ולמצביעים בעלי אוריינטציה ביטחונית.[39] המדריך מזהה חמישה שערי ידידות – נתיבים המובילים לתמיכה בישראל. כל אחד מחמשת השערים – או שפות האהבה – מוגדר על ידי סמל אמריקאי מובהק, ויכול להזמין בברכה את התומכים בנושאי הליבה הללו ואחרים לתמוך בישראל כפי שהיא, בלי לתמוך בהכרח בכל פעולה שהיא עושה.

- **ציונות מקראית:** יהודים רבים, וכן אוונגליסטים, פרוטסטנטים אדוקים וקתולים, רואים בישראל את הארץ המובטחת ואת המדינה היהודית והדמוקרטית. הציונות היא מרכיב בסיסי במה שרונלד רייגן כינה "הזהות המשותפת שלנו – זהות רוחנית עמוקה", המושרשת בתנ"ך. הם מעריכים את ישראל באופן מעשי, רומנטי, קיומי – ותאולוגי. כפי שאמר צ'רלי קירק המנוח לאחר ביקורו בארץ הקודש: "ישראל שינתה את חיי. היא חיזקה את אמונתי, הפכה את התנ"ך למציאות חיה, והעניקה לי את הזיכרונות היקרים ביותר עם אריקה", אשתו, כיום אלמנתו.
- **ציונות ליברלית־דמוקרטית:** אמריקאים רבים בני דור האזרחים הוותיקים, משתי המפלגות, רואים כנקודת מוצא את מסמכי היסוד של אמריקה ואת העובדה שארצות הברית וישראל הן דמוקרטיות אחיות. תומכים אלה משלבים חיבה לישראל,

הבנה לצורכי הביטחון שלה, והערכה לערכיה הדמוקרטיים - לצד גאווה בקשרים ההיסטוריים המאחדים את שתי המדינות. בשנת 2008, קונדוליסה רייס, מזכירת המדינה של הנשיא ג'ורג' בוש (הבן), העלתה על נס את "האחווה המשותפת של משפחות, חברים ואמונה... שהעמיקה בזכות תרבות משותפת של סובלנות ורוח חלוצית". ננסי פלוסי, יושבת ראש בית הנבחרים הדמוקרטית הוותיקה, שאמרה כי ההגנה על ישראל היא "חלק מה־DNA" שלה, הצהירה בשנת 2018: "אם בניין הקפיטול הזה יתמוטט עד היסוד, הדבר היחיד שיישאר יהיה... שיתוף הפעולה שלנו עם ישראל. זה חלק בסיסי בזהותנו". פלוסי, כמו רבים אחרים - בראשם ביל והילרי קלינטון - מקווה שישראל תפתור את הסכסוך עם הפלסטינים בהקדם האפשרי, תוך שהיא מכירה במורכבויות הרבות הכרוכות בכך, ובראשן הדחייה הפלסטינית המתמשכת.

- **ציונות פרוגרסיבית:** פרוגרסיבים רבים, שהתלכדו סביב פסל החירות כמגדלור למהגרים, למדוכאים ולעניים, הפכו כיום למובילי האנטי־ציונות. הם מציגים את ישראל כבריון ימני ומטיחים בה האשמות של קולוניאליזם מתנחלי, גזענות, דיכוי ורצח עם. יום אחד, בדומה ל"בייבי בומרס" רבים שבעבר הסתייגו מישראל וכיום תומכים בה, פרוגרסיבים אלה עשויים להבין שישראלים ליברלים־דמוקרטים חיים לפי ערכים פרוגרסיביים - בניגוד למשטרים האוטוקרטיים הסקסיסטיים, ההומופובים והפונדמנטליסטיים של הרשות הפלסטינית או חמאס. פשיעה פלסטינית או פריצת דרך ישראלית לשלום עשויות לשנות את השיח. אך ה"פלסטיניזם" האופנתי, השולט כיום בתקשורת, באקדמיה ובעולם האומנות, פיתה רבים לתמוך באופן עיוור ונלהב במטרה לא־ליברלית באופן קיצוני, וזו הפכה לחלק מרכזי בזהותם.
- **ציונות ביטחונית־לאומית:** מצביעים בעלי אוריינטציה ביטחונית רואים בישראל את בעלת הברית הצבאית והדיפלומטית השימושית ביותר, ובמילותיה של השגרירה ניקי היילי - את "קו החזית של ההגנה" נגד "טרור ג'יהאדיסטי". הגנרל אלכסנדר הייג עבר מהתנגדות למדיניות ההתרסה של ישראל במהלך מלחמת לבנון הראשונה ב־1982 להערכה של האופן שבו טייסים ישראלים השמידו סוללות נ"מ מתוצרת ברית המועצות. הייג כינה את ישראל "נושאת המטוסים הגדולה בעולם של אמריקה - שאי אפשר להטביע".
- **ציונות עסקית־תועלתנית:** רבים מתומכי טראמפ מחזיקים בגישה התועלתנית. מיעוט קולני הוא אנטי־יהודי ובדלני נוקשה, אולם רוב תומכי MAGA מחשבים את התשואה שאמריקה מפיקה מהשקעתה בישראל. בין הספקנים שהשתכנעו נמצא סגן הנשיא ג'יי.די. ואנס, הממקם את אוקראינה וישראל "בשתי קטגוריות נפרדות", בהכירו באופי המקודש של "רצועת הארץ הצרה הזאת על חוף הים התיכון". ואנס טוען שישראל "מעניקה לנו איזון בתחום ההגנה מפני טילים", משמשת כ"משקל־נגד אזורי מול איראן", ומהווה חומת מגן נגד אויביה המשותפים של הציוויליזציה המערבית. בשנת 2024 הכריז: "אנו רוצים שבעלות הברית שלנו יהיו כמו ישראל - חזקות, עצמאיות ומסוגלות להגן על האינטרסים שלהן בעצמן, כך שאנחנו לא נצטרך לעשות זאת בעבורן".
- **אמריקה משתנה.** ישראל ותומכיה חייבים לגלות גמישות ויכולת הסתגלות. גם תוך המשך עידון "שפת האהבה" של ישראל כלפי קבוצות בוחרים מסורתיות אלה, על ישראל לחשוב

במונחים אתניים ולחשוב דיגיטלית. ישראל ותומכיה האמריקאים לא פנו במידה מספקת ללטינים, לאמריקאים ממוצא הינדי, לאמריקאים ממוצא קובני ולאמריקאים ממוצא איראני, כדי למצוא מכנה משותף, ערכים משותפים וכן, גם אויבים משותפים - ג'יהאדיסטיים וטוטליטריים. לחשוב דיגיטלית פירושו להבין שלאמריקאים יש כיום זיקות וקבוצות השתייכות שונות במרחב המקוון. יש צורך בפנייה מותאמת יותר כדי להגיע אל "שומרי האינטלקט", "השומרים הליברליים", "השומרים האזרחיים", "שומרי הטכנולוגיה", "שומרי החירות", "שומרי הביטחון" ו"שומרי החוקה והמוסדות" של אמריקה. כל אחת מהקבוצות הללו משגשגת בקהילות ובפורומים מקוונים שונים, אך בסופו של דבר כולן מאוחדות במחויבותן להגן על הערכים האזרחיים, החוקתיים, הנאורותיים, הליברליים והקפיטליסטיים שהעולם הוֹוקי האנטי-ציוני דוחה, ושישראל מגלמת.

הערות

1 President Gerald R. Ford to Prime Minister Yitzhak Rabin, March 21, 1975, *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume XXVI, Arab-Israeli Dispute, 1974–1976*, ed. Bruce P. Montgomery (Washington, DC: Government Printing Office, 2012, doc. 156)

2 Yitzhak Rabin, *The Rabin Memoirs* (Boston: Little, Brown and Company, 1979), 204.

3 העצרת הכללית של האומות המאוחדות, החלטה 3379: "ביעור כל צורות האפליה הגזעית (הציונות היא גזענות)", 10 בנובמבר 1975, docs.un.org/en/A/RES/3379(XXX)

4 Gerald R. Ford, "Interview with Television Reporters in Jacksonville," *The American Presidency Project*, November 2, 1975, presidency.ucsb.edu/documents/interview-with-television-reporters-jacksonville

5 "Weekend Update," Saturday Night Live, season 1, episode 5, NBC, November 15, 1975, *SNL Transcripts*, snltranscripts.jt.org/75/75eupdate.phtml

6 Michael Ross, "Israel Set to Halt Ship, Rabin Says: Government Ready to Use 'Whatever Means' Necessary," *Los Angeles Times*, February 16, 1988, latimes.com/archives/la-xpm-1988-02-16-mn-42990-story.html

7 L.A. Times Archive, "Colonel Says Rabin Ordered Breaking of Palestinians' Bones," *Los Angeles Times*, June 22, 1990, latimes.com/archives/la-xpm-1990-06-22-mn-431-story.html

8 Shay Fogelman, "Freeze Frame," *Haaretz*, January 14, 2011, haaretz.com/2011-01-14/ty-article/freeze-frame/0000017f-dee5-db5a-a57f-deef71fe0000

9 Jeffrey M. Jones, "Americans' Views of Both Israel, Palestinian Authority Down," *Gallup News*, March 4, 2024, news.gallup.com/poll/611375/americans-views-israel-palestinian-authority-down.aspx

10 Jewish Telegraphic Agency, "State Dept. Report Charges Israel with Increased Rights Violations," February 8, 1989, jta.org/archive/state-dept-report-charges-israel-with-increased-rights-violations

11 Lydia Saad, "Americans Still Pro-Israel, Though Palestinians Gain Support," *Gallup News*, March 17, 2022, news.gallup.com/poll/390737/americans-pro-israel-though-palestinians-gain-support.aspx

12 The Gallup Poll Editorial Staff, "Questions and Answers About American Public Opinion and the Middle East," *Gallup*, April 10, 2002, news.gallup.com/poll/5596/questions-answers-about-american-public-opinion-middle-east.aspx

13 המכון למדיניות העם היהודי (JPPI), מדד קול העם היהודי, דצמבר 2025, 1 בינואר 2026, עמ' 10, jppi.org.il/wp-content/uploads/2026/01/Dec.-25-Voice-of-the-Jewish-People-Index.pdf

14 המכון למדיניות העם היהודי (JPPI), מדד קול העם היהודי, נובמבר 2025: ניצחונו של ממדאני מדאיג את רוב יהודי ארצות הברית, 28 בנובמבר 2025, עמ' 5, jppi.org.il/wp-content/uploads/2025/11/Nov.-25-VOJPI.pdf

15 המכון למדיניות העם היהודי (JPPI), מדד קול העם היהודי, נובמבר 2025, עמ' 2.

16 Jacob Magid, "US Senate nixes effort to halt arms sales to Israel, but 75% of Dems vote to block them," The *Times of Israel,* April 16, 2026, timesofisrael.com/us-senate-foils-effort-to-nix-israel-arms-sale-but-75-/of-dems-vote-to-block-it

17 Annie Karni, "Almost Half of House Democrats Vote to End Aid to Israel," July 15, 2026. https://www.nytimes.com/2026/07/15/us/politics/democrats-house-israel-vote-aid.html

18 Rory Carroll, "JD Vance tells Israel Iran deal critics: Trump is your only ally left in the world," *The Guardian*, June 19, 2026, theguardian.com/us-news/2026/jun/19/ jd-vance-israel-iran-deal-critics

19 Yaakov Katz, Shlomi Bereznik, and Eli Kannai, "Sharp Rise in Anti-Israel and Antisemitic Rhetoric among Leading Right-Wing Influencers in the U.S.," Jewish People Policy Institute, December 29, 2025, jppi.org.il/en/sharp-rise-in-anti-israel-and-antisemitic-rhetoric-among-leading-right-wing-influencers-in-the-united-states

20 Zvika Klein, "'A conspiratorial Right is rising' in America, Ben Shapiro tells '*Post,*'" *The Jerusalem Post*, October 10, 2025, jpost.com/diaspora/article-869858

21 Klein, "A conspiratorial Right is rising".

22 Hena Doba, "About 41 American Hostages Being Held Overseas," *NewsNation,* March 29, 2026, newsnationnow.com/world/about-41-american-/hostages-held-overseas

23 Bernd Debusmann Jr., "Who Are the US Citizens Still Being Held Abroad?," *BBC News,* August 2, 2024, bbc.com/news/articles/c98q8y1gl4xo

24 מחלקת המדינה של ארצות הברית, דוחות אקלים ההשקעות לשנת 2023: ישראל, state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/israel; וכן Startup Nation Central, חברות רב־לאומיות בישראל: 434 מרכזי מו"פ המניעים חדשנות, 8 בינואר, 2026, startupnationcentral.org/hub/blog/mncs-in-israel-434-rd-centers

25 המנהל לסחר בין־לאומי, משרד המסחר של ארצות הברית, תעשיית התיירות והנסיעות בישראל – מודיעין שוק, 2022, trade.gov/market-intelligence/israel-travel-and-tourism-industry

26 משרד התיירות הישראלי, סיכום פעילות המשרד לשנת 2025, 25 בינואר 2026, gov.il/en/pages/summary-ministry-of-tourism-activities-2025

27 משרד התיירות, נתונים סטטיסטיים על כניסות תיירים לישראל, מנהל תכנון, מדיניות ואסטרטגיה, 2010–2026, gov.il/en/pages/visitors-and-tourists-2023

28 Laurie Kellman, Rebecca Santana, and David Koenig, "'A Nightmare': US Passport Crunch for Dual Citizens in Israel Among Most Severe," *The Times of Israel*, July 3, 2023, timesofisrael.com/a-nightmare-us-passport-/crunch-for-dual-citizens-in-israel-among-most-severe

29 Google LLC, "Google announces agreement to acquire Wiz," *Google Blog,* March 18, 2025, blog.google/company-news/inside-google/company-announcements/google-agreement-acquire-wiz

30 U.S. Congress, House, *Text* of H.R. 8800 (119th Congress): *National Defense Authorization* Act for Fiscal Year 2027, congress.gov/bill/119th-congress/house-bill/8800/text

31 "Leader Jeffries Statement on the Situation in the Middle East," Office of House Democratic Leader Hakeem Jeffries, June 13, 2025, democraticleader.house.gov/media/press-releases/leader-jeffries-statement-situation-middle-east

32 Jeanne Shaheen, "Ranking Member Shaheen Statement on Vote on Joint Resolutions of Disapproval," U.S. Senate Committee on Foreign Relations, April 15, 2026, foreign.senate.gov/press/dem/release/ranking-member-shaheen-statement-on-vote-on-joint-resolutions-of-disapproval

33 Stanley Cohen, *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers* (London: Granada Publishing, 1972).

34 המכון למדיניות העם היהודי (JPPI), מדד קול העם היהודי – אפריל 2026: התמיכה במלחמה באיראן נשחקה, 29 באפריל 2026, עמ' 15, jppi.org.il/en/voice-of-the-jewish-people-index-april-2026-support-for-the-war-in-iran-has-eroded

35 מרכז גלייזר של המכון למדיניות העם היהודי, ניתוח העיתונות המקומית בארצות הברית בנוגע לישראל, 2026.

36 "'National security threat': Pro-Israel US Democrats condemn West Bank settler violence," The Times of Israel, March 27, 2026, timesofisrael.com/national-security-threat-pro-israel-us-democrats-condemn-west-bank-settler-violence

37 "Major Jewish Organizations Condemn Jewish Extremist Violence," *Israel Policy Forum,* January 25, 2022, israelpolicyforum.org/2022/01/25/major-jewish-organizations-condemn-jewish-extremist-violence

38 Union for Reform Judaism, "Reform Movement Statement on West Bank Settler Violence," July 23, 2025, urj.org/press-room/reform-movement-statement-west-bank-settler-violence

39 Gil Troy, *The Essential Guide to the U.S.-Israel Partnership: The 250th Anniversary Edition* (Jerusalem: The Jewish People Policy Institute, 2026), jppi.org.il/wp-content/uploads/2026/06/U.S.-Israel-Partnership-book-for-final-print-1.7.pdf

יחסי ישראל והאיחוד האירופי

12 בין ערכים לאינטרסים: ישראל והאיחוד האירופי

מאז הקמת הקהילה הכלכלית האירופית (European Economic Community – EEC) בשנת 1957 מאופיינים יחסי ישראל ופרויקט האינטגרציה האירופית, לימים האיחוד האירופי (European Union – EU), בדואליות מתמשכת של קרבה וניכור, שהחריפה בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", שפרצה ב-7 באוקטובר 2023 והחריפה בהמשך, עם התרחבות העימות הצבאי ללבנון ולאיראן. מתח מובנה זה מתקיים בשני הצדדים. בישראל יש הערכה עמוקה לאירופה כמוקד של תרבות, תיירות, מדע, כלכלה וספורט, לצד ביקורת, ולעיתים אף עוינות, כלפי מדיניות האיחוד האירופי. מנגד, באירופה ניכרות זיקות היסטוריות ותרבותיות לישראל והערכה להישגיה בתחומי החדשנות, הסייבר, הביטחון והמדע, לצד ביקורת עקיבה על המלחמות ועל המבצעים הצבאיים ברצועת עזה, על מדיניותה בשטחים הכבושים ועל השלכות הפעילות הישראלית, הנתפסת כמאיימת על היציבות במזרח התיכון, ביבשת אירופה ובמערכת הבינלאומית.

המפתח להבנת יחסי אהבה-איבה אלו טמון בהיסטוריה השזורה של אירופה ויהודיה, שהתעצבה במשך אלפי שנים. עם זאת, אף שהעבר חיוני להבנת מערכת היחסים בין הצדדים, אל לנו לאפשר לו להכתיב את עתיד יחסי ישראל והאיחוד האירופי. במהלך כשבעים השנים האחרונות התפתחו יחסים אלה לכדי שותפות רב־ממדית בעלת חשיבות אסטרטגית, כלכלית, מדעית, אקדמית, תרבותית וספורטיבית, המשרתת אינטרסים חיוניים של שני הצדדים.

מלחמת "חרבות ברזל" והעימותים הצבאיים עם לבנון ועם איראן החריפו את המתחים בין ישראל לאיחוד האירופי והעמיקו את המחלוקות ביניהם. באופן פרדוקסלי, דווקא התדרדרות היחסים בתקופה זו ממחישה את עומק הקשרים ואת חוסן מנגנוני שיתוף הפעולה שנבנו בין הצדדים לאורך עשרות שנים. עם תום שלב הלחימה העיקרי ברצועת עזה וכניסת הפסקות האש השבריריות עם לבנון ועם איראן לתוקף מתחדד הצורך בעיצוב מחדש של שיח בין ישראל לאיחוד האירופי, שיאפשר לבסס מערכת יחסים יציבה, בת־קיימא ומועילה לשני הצדדים. שיח זה מחייב בחינה מחודשת של מעמדה של ישראל כלפי האיחוד האירופי ושל האופן שבו מבקשת ישראל למקם עצמה במסגרת הארכיטקטורה הפוליטית והמשפטית של האינטגרציה האירופית: האם עליה לשאוף להשתלבות עמוקה יותר במוסדות האיחוד, להסתפק במעמד של "שותפה אסטרטגית מועדפת" (Special Privileged Partnership), להרחיב את השתתפותה בתוכניות השונות של האיחוד או להמשיך במודל הנוכחי של שיתוף פעולה במסגרת מדיניות השכנות האירופית (European Neighbourhood Policy).

פרק זה מציג תמונת מצב עדכנית של יחסי ישראל והאיחוד האירופי ובוחן את האתגרים ואת ההזדמנויות שמציבות ההתפתחויות הגיאופוליטיות האחרונות בפני מערכת יחסים זו.

בין שאיפה להשתלבות, לתלות הדדית

בשנת 1958 הייתה ישראל למדינה השלישית בעולם שביקשה לפתוח נציגות דיפלומטית במוסדות הקהילות האירופיות בבריסל, ובפועל הייתה הרביעית שעשתה זאת. היחסים הכלכליים בין הצדדים מוסדו לראשונה בשנת 1964 עם חתימת הסכם סחר לשלוש שנים, שהעניק הנחות בשיעורי המכס על יבוא מספר מצומצם של מוצרים מישראל לקהילה האירופית. בשנת 1970 נחתם לאחר משא ומתן ממושך הסכם העדפה לחמש שנים, שבמסגרתו הוענקו הנחות של 50% במכס על יבוא מוצרים תעשייתיים מישראל למדינות הקהילה, ושל 40% על יבוא פרי הדר. בתמורה התחייבה ישראל להעניק הנחה ממוצעת של 18% במכס על יבוא בהיקף מוגבל של מוצרים ממדינות הקהילה.

בראשית 1973 אישרה מועצת השרים של הקהילה האירופית תוכנית להקמת אזור סחר חופשי עם מדינות אגן הים התיכון, ובמאי 1975 נחתם בבריסל הסכם הסחר החופשי בין הקהילה האירופית לישראל. ההסכם נועד לקדם את פיתוח היחסים הכלכליים באמצעות הרחבת הסחר ההדדי, לתרום לפיתוח המשק הישראלי, לשפר את תנאי החיים והתעסוקה, להגדיל את פריון הייצור ולחזק את היציבות המוניטרית.

מאז הלכו והתהדקו היחסים בין ישראל לקהילות האירופיות במגוון רחב של תחומים. תהליך זה הואץ בעקבות חתימת הסכם האסוציאציה (הידוע גם כהסכם ההתאגדות) בשנת 1995.[1] הסכם זה, המשמש עד היום כתשתית המשפטית והמוסדית ליחסי ישראל עם האיחוד האירופי, מסדיר את שיתוף הפעולה הפוליטי והכלכלי בין הצדדים ומעניק מסגרת להרחבתו לתחומי התרבות, הספורט, התיירות, המדע והמחקר, ההשכלה הגבוהה ולמיזמים משותפים רבים. גם בתקופות של משברים ומתיחויות פוליטיות המשיכו מסגרות שיתוף פעולה אלה לפעול והפגינו מידה רבה של חוסן (ראו להלן).

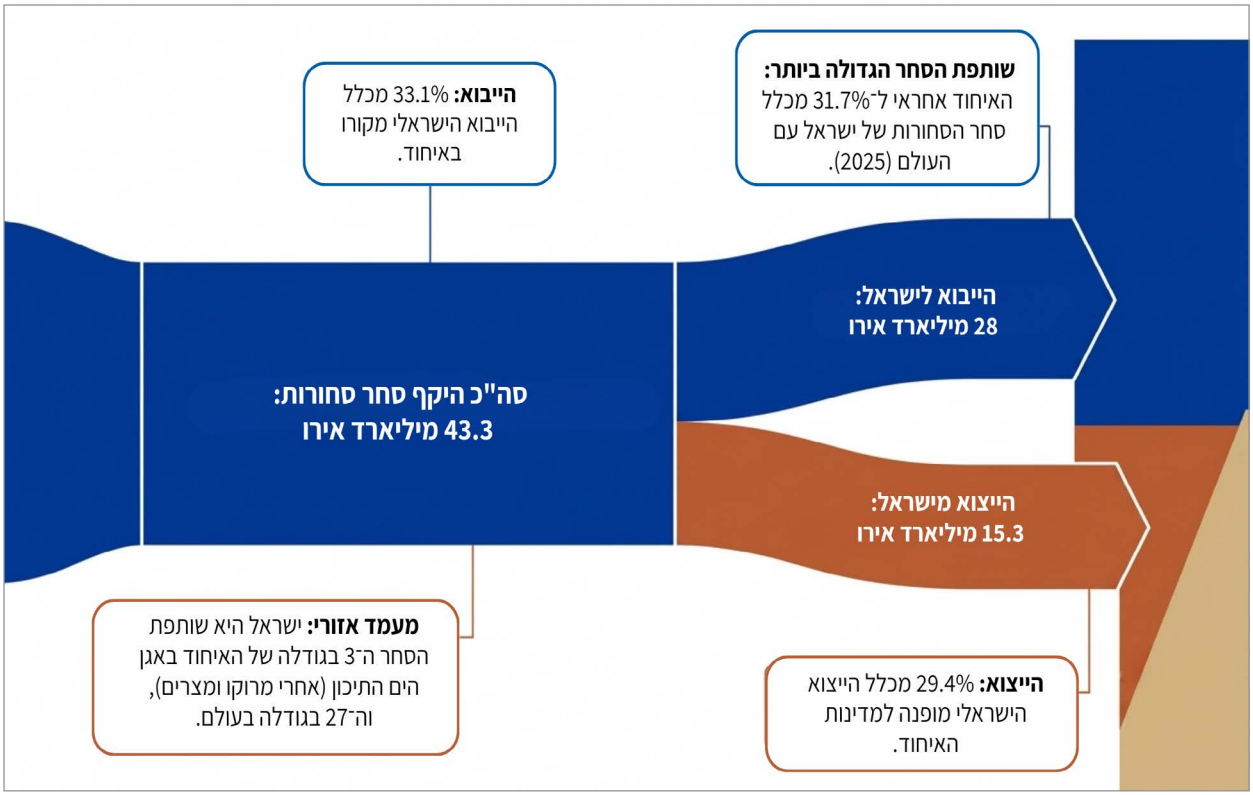

האיחוד האירופי הוא כיום שותף הסחר הגדול ביותר של ישראל. בשנת 2025 היה האיחוד אחראי ל־31.7% מכלל סחר הסחורות של ישראל עם העולם: 29.4% מייצוא הסחורות הישראלי (למעט יהלומים) הופנה למדינות החברות באיחוד האירופי, ומקור 33.1% מייבוא הסחורות לישראל (למעט יהלומים) היה במדינות האיחוד. היקף הסחר הכולל בסחורות בין הצדדים הסתכם באותה שנה ב־43.3 מיליארד אירו. הייצוא הישראלי לאיחוד האירופי עמד על 15.3 מיליארד אירו, ובראשו מכונות וציוד תחבורה (6.5 מיליארד אירו, 42.8%) וכימיקלים (2.9 מיליארד אירו, 18.7%). הייבוא הישראלי מהאיחוד האירופי הסתכם ב־28 מיליארד אירו, וגם בו בלטו מכונות וציוד תחבורה (12 מיליארד אירו, 42.7%) וכימיקלים (4.9 מיליארד אירו, 17.4%). בשנת 2025 הייתה ישראל שותפת הסחר ה־27 בגודלה של האיחוד האירופי, ותפסה כ־0.8% בלבד מכלל סחר הסחורות של האיחוד עם העולם. עם זאת, במרחב אגן הים התיכון דורגה ישראל כשותפת הסחר השלישית בגודלה של האיחוד, לאחר מרוקו ומצרים.[2]

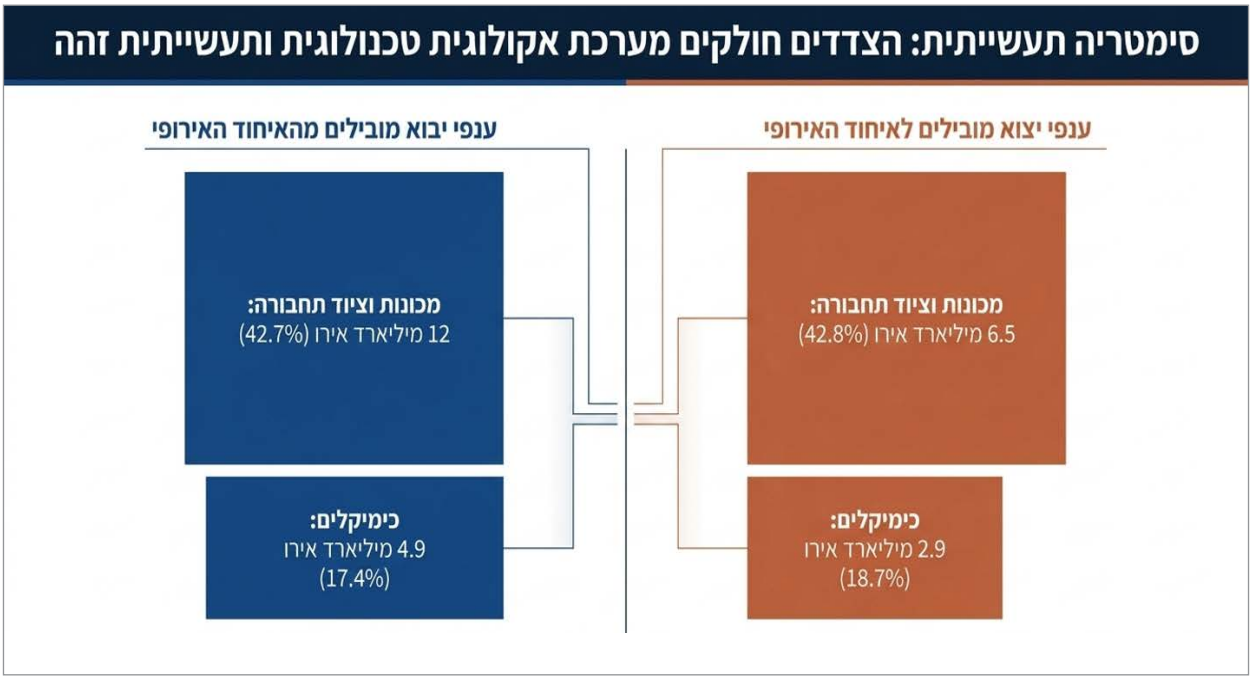

אחד הביטויים המובהקים לעומק היחסים בין ישראל לאיחוד האירופי הוא שיתוף הפעולה בתחומי המדע, המחקר והפיתוח. בשנת 1995 חתמו הצדדים על הסכם לשיתוף פעולה במחקר ובפיתוח (מו"פ), שבמסגרתו הייתה ישראל למדינה הלא-אירופית הראשונה שזכתה למעמד של שותפה מלאה בתוכניות המסגרת למחקר ולפיתוח טכנולוגי של האיחוד האירופי (The Framework Programs for Research and Technological Development). מאז נמנית ישראל עם המדינות הפעילות והמצליחות ביותר בהשתתפות ב"קולות הקוראים" (הזמנות להגשת הצעות) לפרויקטי מחקר אירופיים, והיא מקור מרכזי לחדשנות במרחב המחקר האירופי הן במחקר בסיסי הן במחקר יישומי בעל אוריינטציה מסחרית. האיחוד האירופי הוא כיום מקור המימון החשוב ביותר של המחקר בישראל, ושיתוף הפעולה עימו הרים תרומה חשובה לביסוס מעמדה של ישראל כ"אומת הסטארט-אפ". כך למשל, במהלך השנים 2015–2024 דורגה ישראל במקום החמישי בזכייה במענקי מחקר של מועצת המחקר האירופית (European Research Council – ERC) בתחום מדעי החיים והרפואה, לאחר גרמניה, בריטניה, צרפת והולנד.

מענקי מועצת המחקר האירופית (ERC) בתחום מדעי החיים והרפואה לשנים 2015–2024

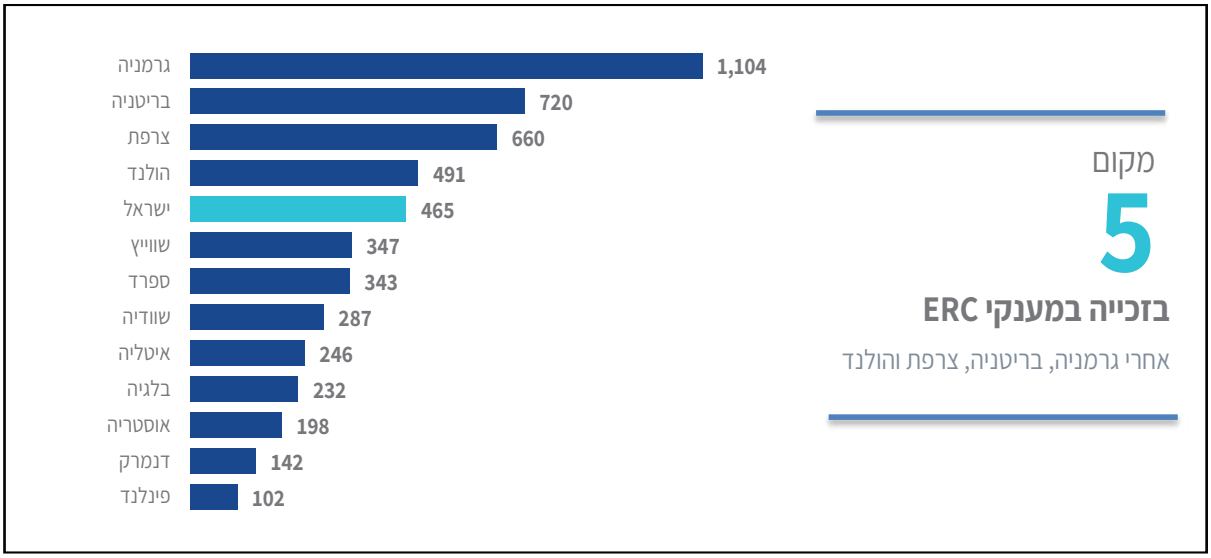

מקור: The Israel Academy of Sciences and Humanities, *Report on the State of the Sciences in Israel, 2025*, Jerusalem: The Israel Academy of Sciences and Humanities, 2026, p.30

הישראלים נמשכים לעושרה ההיסטורי והתרבותי של אירופה, למסורותיה, לאורחות חייה ולמורשתה, ומייחסים חשיבות רבה לקשרי התרבות, החינוך והספורט עימה. אף שרבים מהם מביעים חשש נוכח התגברות האנטישמיות ביבשת, במיוחד לאחר טבח ה-7 באוקטובר,[3] ולעיתים גם אי-נחת מעמדות האיחוד האירופי בסוגיות הקשורות לסכסוך הישראלי־פלסטיני, עריה ונופיה של אירופה מוסיפים להיות היעד המועדף על התייר הישראלי.[4]

יתרה על כך, בעשורים האחרונים גוברת מגמת הפנייה של ישראלים לקבלת אזרחות של אחת ממדינות האיחוד האירופי. הרחבת האיחוד מזרחה בשנים 2004, 2007 ו-2013, וביתר שאת תיקוני החקיקה בספרד ובפורטוגל, שאפשרו הענקת אזרחות לצאצאי מגורשי חצי האי האיברי (תיקוני חקיקה שצומצמו או בוטלו בינתיים), הרחיבו באורח ניכר את מעגל הזכאים לאזרחות אירופית. כיום, למעלה מ-55% מהאוכלוסייה היהודית בישראל זכאים, לפחות מבחינה עקרונית, לאזרחות של אחת מהמדינות החברות באיחוד. מכוח מוצאם המשפחתי. בהתייחס לגודל אוכלוסייתה, ישראל היא כיום המדינה אשר בה הריכוז הגבוה ביותר בעולם של אזרחים פוטנציאליים של מדינות האיחוד האירופי.[5]

הגשר האנושי: דמוגרפיה וזכאות

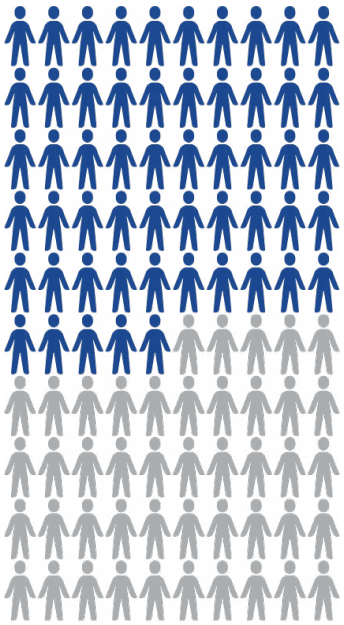

למעלה מ־55%

מהאוכלוסייה היהודית בישראל
זכאים לאזרחות אירופית

בהתייחס לגודל אוכלוסייתה, ישראל היא המדינה אשר בה הריכוז הגבוה ביותר בעולם של אזרחים פוטנציאליים של מדינות האיחוד האירופי.

שותפות עמוקה, פוליטיקה של חשדנות

הקשרים ההדוקים בין ישראל לאירופה בתחומי הביטחון, המדע, התרבות, הספורט והכלכלה ובתחומים נוספים עומדים בניגוד לחשדנות, ולעיתים אף לעוינות, המאפיינות את היחסים במישור המדיני. מאז שלהי שנות החמישים של המאה העשרים מבקשת ישראל להעמיק את יחסיה עם אירופה, להתקרב ככל האפשר לפרויקט האינטגרציה האירופית ולהשתלב במוסדותיו ובתוכניותיו השונות. עם זאת, חרף עומק שיתוף הפעולה בתחומים רבים, חלקים נרחבים מהציבור הישראלי ומהמערכת הפוליטית הישראלית אינם נותנים אמון בכוונות האיחוד האירופי והמדינות החברות בו בכל הנוגע לסוגיות מדיניות וביטחוניות, ובראשן הסכסוך הישראלי־פלסטיני והאיום האיראני.

נוסף על כך, מאז ראשית העשור הקודם, וביתר שאת בתקופות כהונתו של בנימין נתניהו, הולכת ומתחזקת באירופה התפיסה שלפיה ישראל מאמצת מאפיינים של מדינה פופוליסטית ו"אירו-סקפטית" רכה. תפיסה זו התגבשה במקביל להתעצמות מרכיבים שמרניים ואנטי-ליברליים במדיניות ממשלות נתניהו ובשיח הפוליטי בישראל. בתוך כך, כמה ממשלות נתניהו טיפחו קשרים עם מפלגות ימין רדיקלי באירופה, ובהן מפלגת החירות (PVV) בהולנד, הדמוקרטים השוודים (SD), ווקס (Vox) בספרד והאיחוד הלאומי (RN) בצרפת. לרבות ממפלגות אלה מורשת אנטישמית ואסלאמופובית, והן מתאפיינות גם בעמדות ביקורתיות כלפי האיחוד. חלקן אף מבקשות לצמצם את סמכויותיו או לערער על יסודות פרויקט האינטגרציה האירופית.

לחלקן מורשת אנטישמית ואסלאמופובית, וכולן עוינות את פרויקט האירופיות.[6]

גם האיחוד האירופי משדר אמביוולנטיות ביחסו לישראל. מחד גיסא הוא מבקש לקרב אותה לפרויקט האינטגרציה האירופי, לעודד את אימוץ ערכיו ולהעמיק את השתלבותה במסגרות שיתוף הפעולה האירופיות. ברוח זו אף הוצע לישראל לאורך השנים לפתח "שותפות מועדפת מיוחדת" (Privileged Special Partnership) שתעניק לה מעמד ייחודי בהשוואה לשאר מדינות המזרח התיכון.[7]

מאידך גיסא, רבים באירופה אינם רואים בישראל חלק בלתי-נפרד מהיבשת אלא מדינה שמקומה הגיאופוליטי והאסטרטגי במזרח התיכון ובאגן הים התיכון. בהתאם לתפיסה זו ולמרות הסתייגויותיה של ישראל היא משולבת לא אחת במסגרות אזוריות של האיחוד האירופי המיועדות למדינות המזרח התיכון וצפון אפריקה, ולא במסגרות אירופיות ייעודיות. כך למשל נכללה ישראל במדיניות השכנות האירופית (European Neighbourhood Policy), וכיום היא שותפה גם ליוזמת ההמשך שלה, הברית למען הים התיכון (Pact for the Mediterranean).[8] נוסף על כך, חרף ההצהרות החוזרות ונשנות בדבר כינון "שותפות מועדפת מיוחדת", האיחוד האירופי עוד לא הגדיר את משמעותו המעשית של מעמד זה או העניק לו ביטוי מוסדי ומדיני ממשי.

כך נוצר פער מתמשך בין עומק שיתוף הפעולה בתחומים הכלכליים, המדעיים, התרבותיים והחברתיים לבין אופי היחסים המדיניים, המוסיפים להתאפיין באכזבה, בחשדנות, במרירות ובכעס הדדיים.

בין לאומיות לאינטגרציה על-לאומית

ישראל והאיחוד האירופי הם ישויות פוליטיות וזהותיות שונות ביסודן, הנמצאות בשלבים שונים של התפתחותן ההיסטורית. האיחוד האירופי הוא מטבעו יישות על-לאומית, שהמדינות החברות בו מסכימות להעביר חלק מסמכויותיהן הריבוניות למוסדות משותפים בתחומי המדיניות, הכלכלה, המשפט ובמידה מסוימת גם הביטחון. אומנם הלאומיות עדיין מוסיפה להיות כוח פוליטי חשוב באירופה, כפי שמעידות פרישת בריטניה מהאיחוד בשנת 2020 והתחזקות מפלגות וממשלות אירו-סקפטיות במדינות שונות. עם זאת, רוב האליטות הפוליטיות, הכלכליות והמנהליות ביבשת מוסיפות לראות בשיתוף פעולה על-לאומי תנאי הכרחי להתמודדות עם אתגרי המאה העשרים ואחת, גם במחיר הגבלת מרכיבים מסוימים של הריבונות הלאומית.

תפיסה זו נשענת גם על יסוד רעיוני. הפרויקט האירופי מבקש להציג עצמו כחלופה ללאומיות היריבה שאפיינה את אירופה במשך מאות שנים והובילה, בין היתר, לשתי מלחמות העולם. במובן זה, האינטגרציה האירופית אינה רק הסדר מוסדי אלא גם פרויקט זהותי המבקש לעצב תפיסה חדשה של ריבונות, שייכות ושיתוף פעולה.

ישראל מצידה חותרת לתוצאה שונה מזו של פרויקט האינטגרציה האירופית, כזו המזכירה יותר את עברה של אירופה מאשר את העתיד שהאיחוד האירופי מייחל לו - כינון וביסוס מדינת הלאום של העם היהודי. שבעים ושמונה שנה מאז עצמאותה, תהליך בנייתה וגיבוש זהותה העצמית של ישראל עוד לא הושלם. חלקים ניכרים מהמערכת הפוליטית ומהציבור בישראל תומכים תמיכה לא מסויגת בסדר יום לאומי, וישראלים מעטים יהיו מוכנים לוותר על היבטים מרכזיים של ריבונות ישראלית, בייחוד אם הדבר כרוך בפגיעה באופייה היהודי של המדינה.

הסוגיה הפלסטינית

בשני העשורים האחרונים העניקה ישראל משקל גובר לשיתוף פעולה רב־צדדי מתוך הכרה בחשיבותה המתעצמת של הדיפלומטיה הרב־צדדית וביתרונותיה. מסגרות אלה מאפשרות חלוקת נטל, מרחיבות את הנגישות לידע ולמשאבים ומחזקות את יכולתן של מדינות להתמודד עם אתגרים משותפים. תפיסה זו ניכרה, בין היתר, בהעמקת יחסי ישראל עם ברית נאט"ו במהלך העשור הקודם, ובכלל זה פתיחת נציגות ישראלית במטה הברית בבריסל. במקביל לכך הרחיבה ישראל את השתלבותה במסגרות בינלאומיות, הצטרפה לאמנות רב־צדדיות והתאימה את חקיקתה לתקנים בינלאומיים, ובפרט לרגולציה של האיחוד האירופי. תהליך זה ניכר בתחומים מגוונים, ובהם הגנת הפרטיות ואבטחת המידע, התקינה המסחרית (לרבות רפורמת "מה שטוב לאירופה טוב לישראל" משנת 2024), איכות הסביבה ועוד.

אולם חרף ההתקרבות שתוארה לעיל, סוגיה אחת מוסיפה להעיב על סיכויי העמקת היחסים בין ישראל לאיחוד האירופי: הסכסוך הישראלי־פלסטיני. למעשה, מאז מלחמת ששת הימים בשנת 1967 הפכו היחסים בין הצדדים במידה רבה בני ערובה של ההתפתחויות במזרח התיכון, ובפרט של העליות והמורדות בתהליך השלום. במשך עשרות שנים התאפיין הדיאלוג בין ישראל לאיחוד האירופי בסוגיה זו בהאשמות הדדיות, בחוסר אמון ובהיעדר קשב, יותר משהתאפיין בניסיון לגבש שותפות שתקדם את התהליך המדיני.

מבחינת ישראל, הקושי המרכזי נעוץ בכך שהמחלוקות המדיניות משליכות במישרין על יכולתה להעמיק את יחסיה עם האיחוד האירופי בתחומים בעלי חשיבות אסטרטגית. אף שממשלות ישראל ביקשו לאורך השנים לקדם את הרחבת שיתוף הפעולה בתחומים אלה, הן נמנעו בדרך כלל מלפרט את יעדיהן מחשש שהאיחוד האירופי ינצל את חשיבותם לישראל כמנוף לחץ בסוגיה הפלסטינית.

הסיבה לכך נעוצה במבנה המוסדי של יחסי ישראל והאיחוד. היקפם ועומקם של היחסים מוסדרים באמצעות הסכם האסוציאציה, שנחתם בשנת 1995 ונכנס לתוקפו בשנת 2000. ההסכם משמש כמסגרת המשפטית המרכזית ליחסי הצדדים ומסדיר מגוון רחב של תחומים, ובהם סחר ושיתוף פעולה כלכלי, מחקרי ופוליטי. בד בבד הוא מעגן את הדיאלוג המדיני ומחייב את הצדדים לעקרונות של דמוקרטיה, שלטון החוק וכיבוד זכויות האדם, המשמשים יסוד מרכזי במערכת היחסים.

יישום הסכם האסוציאציה מופקד בידי מועצת האסוציאציה, אשר בה מיוצגות ישראל, מועצת האיחוד האירופי והנציבות האירופית, בדרך כלל בדרג שרי החוץ. עם זאת, החלטות מהותיות בדבר הרחבת היחסים או העמקתם מחייבות את הסכמת המדינות החברות במועצת האיחוד האירופי. נוכח שאיפתו המתמשכת של האיחוד למלא תפקיד פעיל בקידום פתרון הסכסוך הישראלי־פלסטיני נוצר לאורך השנים קשר הדוק (linkage) בין התקדמות במישור המדיני לבין נכונות האיחוד להעמיק את יחסיו עם ישראל. לפיכך, מצב התהליך המדיני משמש לאורך השנים גורם מרכזי בקביעת מידת הקרבה או הריחוק בין ישראל לאיחוד האירופי.

בין ביטחון לזכויות אדם: ירושלים, בריסל וושינגטון

קשה להפריז בחשיבות שמייחס האיחוד האירופי לסכסוך הישראלי־פלסטיני, הנתפס באירופה כמוקד מתמשך של מתיחות ואי־יציבות בעל השלכות אזוריות ובינלאומיות. נוכח השינויים הדמוגרפיים שחלו במדינות

אירופה בעשורים האחרונים, ובראשם גידול אוכלוסיות ממוצא ערבי ומוסלמי והשתלבותן הגוברת במערכות הפוליטיות של מדינות חברות רבות, הפך הסכסוך גם לסוגיה פנים-אירופית בעלת משקל פוליטי הולך וגובר.

על רקע זה נתפסות האסטרטגיות הישראליות - המכוונות אך ורק לניהול הסכסוך ולהכלתו, לדחיית מאמצים לפתרונו או למניעת הקמת מדינה פלסטינית בת־קיימא - בבירות אירופה ובמוסדות האיחוד כעומדות בסתירה לאינטרסים האירופיים. בהתאם לכך מביעים רבים מהמנהיגים האירופים ומארגוני החברה האזרחית ביבשת מורת רוח נוכח הקיפאון בתהליך המדיני, וברוב המקרים אף מותחים ביקורת חריפה על מדיניות ישראל כלפי הפלסטינים.

נוסף על כך, באירופה רווחת התחושה שישראל פעלה לאורך השנים לצמצום מעורבותו של האיחוד בתהליך השלום ולהעדפת ארצות הברית כמתווכת המרכזית ואף הבלעדית בין הצדדים. מנקודת מבטם של רבים ממקבלי ההחלטות באירופה, גישה זו אינה עולה בקנה אחד עם מעמדו הבינלאומי של האיחוד האירופי ועם שאיפתו למלא תפקיד מרכזי בקידום הסדר מדיני במזרח התיכון.

מנקודת מבטה של ישראל, רבות ממדינות אירופה מאמצות עמדה הנתפסת כפרו־פלסטינית, שאינה מעניקה משקל מספיק לשיקולי הביטחון שלה. בישראל רווחת התחושה שמדינות האיחוד והנהגתו אינן מפנימות כראוי את האיומים הביטחוניים שעימם היא מתמודדת בטווח הקצר ובטווח הארוך כאחד, ואת האילוצים הנגזרים מהם.

בד בבד, התמקדותו של האיחוד האירופי בזכויות אדם נתפסת בעיני ישראלים רבים כלא-מידתית ("אובססיבית"[9]) וחלולה. לטענתם, האיחוד מקפיד להחיל על ישראל אמות מידה מחמירות בתחומים כגון זכויות אדם, שלטון החוק וממשל תקין, אך אינו מיישם אותן באותה מידה כלפי מדינות אחרות, ובייחוד כלפי מדינות ערב וסין. תפיסה זו מחזקת את הרושם שהאיחוד נוקט כלפי ישראל מדיניות של אמות מידה כפולות.[10]

נוסף על כך, ישראל מותחת ביקורת חריפה על העלייה בגילויי האנטישמיות ביבשת אירופה, במיוחד לאחר מתקפת הטרור של 7 באוקטובר 2023 והמלחמות שפרצו בעקבותיה, ועל מה שישראל והקהילות היהודיות האירופיות תופסות כתגובה רופסת ולא-מספקת של מוסדות האיחוד האירופי ושל חלק ממדינותיו במאבק בתופעה. בעיני ישראלים ויהודים רבים, התמודדותה של אירופה עם האנטישמיות אינה עולה בקנה אחד עם מחויבותה המוצהרת להגנה על זכויות אדם, למאבק בגזענות ולהגנה על מיעוטים.[11]

מנקודת מבטה של ישראל, רבות ממדינות אירופה מאמצות עמדה הנתפסת כפרו־פלסטינית

נוסף על כך, יחסי ישראל והאיחוד האירופי מושפעים במידה רבה מאופי היחסים הטרנס-אטלנטיים. כשמתגלעים פערים בין ארצות הברית לאיחוד האירופי בסוגיות הנוגעות למזרח התיכון, הם מקרינים לא אחת גם על יחסי ישראל והאיחוד. הדבר בולט במיוחד בתקופת נשיאותו של דונלד טראמפ על רקע המחלוקות סביב הסכסוך הישראלי־פלסטיני, תוכנית השלום האמריקאית, הסכם הגרעין עם איראן, המלחמה בעזה לאחר טבח 7 באוקטובר, המבצעים בלבנון, מבצע "עם כלביא" והמשאים ומתנים להפסקות האש עם איראן. דוגמה בולטת נוספת היא מבצע "שאגת הארי", אשר בו לחמה ארצות הברית לצד ישראל נגד איראן בעוד

מרבית המדינות החברות באיחוד האירופי החריפו את ביקורתן על ארצות הברית ועל אופן ניהולה את המערכה. פער זה תרם להעמקת המתיחות בין ישראל לאיחוד האירופי.

ככלל, ישראל רואה בארצות הברית את הערובה החיצונית המרכזית לביטחונה ואת שותפתה האסטרטגית החשובה ביותר. לאורך השנים נשענו מדיניות החוץ והביטחון שלה במידה רבה על הברית עם וושינגטון הן בשל הזיקה האסטרטגית ההדוקה בין המדינות הן בשל קרבת תפיסותיהן בסוגיות בינלאומיות מרכזיות. על רקע זה נוטה ישראל להעדיף את מעורבותה של ארצות הברית בתהליכים המדיניים ולהסתייג מניסיונות האיחוד למלא בהם תפקיד מרכזי.[12] מכאן שגם טיב היחסים בין וושינגטון לבריסל משפיע במידה רבה על עמדת ישראל כלפי האיחוד ועל מרחב הפעולה המדיני ביניהם.

טיב היחסים בין וושינגטון לבריסל משפיע במידה רבה על עמדת ישראל כלפי האיחוד

מסולידריות אירופית לסנקציות

בשבועות שלאחר טבח 7 באוקטובר 2023 ניצבה הנהגת האיחוד האירופי – ובראשה נשיאת הפרלמנט האירופי רוברטה מצולה (Metsola) ונשיאת הנציבות האירופית אורסולה פון דר ליין (von der Leyen) – באופן חד־משמעי לצד ישראל. מנהיגי האיחוד שבו והדגישו את מחויבותם לביטחון ישראל ואת זכותה להגן על עצמה בעקבות מתקפת הטרור. אולם ככל שהתמשכה המלחמה, גדל מספר הנפגעים ברצועת עזה והלחימה התרחבה ללבנון ובהמשך גם לעימות הישיר עם איראן, התחולל מפנה הדרגתי בעמדות רוב המדינות החברות. התמיכה הראשונית בישראל התחלפה בביקורת חריפה, בגינויים מדיניים ובקריאות להגביר את הלחץ עליה.

המפנה הורגש לא רק במדיניותן של ממשלות אירופה אלא גם בפרלמנטים, באמצעי התקשורת ובדעת הקהל, אשר בה התחזקו קולות פרו־פלסטיניים ואנטי־ישראליים. ספרד, אירלנד, מלטה וסלובניה – עד חילופי השלטון בה באמצע 2026 – הובילו קו תקיף במיוחד וקראו להגברת הלחץ המדיני והכלכלי על ישראל. בהמשך הצטרפו אליהן מדינות נוספות. מניעיהן היו מגוונים: אילוצים פוליטיים פנימיים, ובהם תלותה של ממשלת ספרד במפלגות שמאל רדיקלי; שיקולים אידאולוגיים, בעיקר במקרה של אירלנד; אינטרסים כלכליים הקשורים ליחסים עם מדינות ערב, ולעיתים גם הרצון להסיט את תשומת הלב הציבורית ממשברים פנימיים.

בקיץ 2025 עלו בנציבות האירופית הצעות להשעות חלקים מהסכם האסוציאציה ולבחון מחדש את השתתפותה של ישראל בתוכנית המחקר Horizon Europe. במקביל לכך, בספטמבר אותה שנה הפרו מדינות אירופיות רבות, ובהן כמה מידידותיה הקרובות של ישראל, טאבו בן עשרות שנים והודיעו על החלטתן להכיר במדינה פלסטינית חרף התנגדותה הנחרצת של ישראל. אף שיוזם המהלך, נשיא צרפת עמנואל מקרון, פעל במידה רבה מתוך שיקולי פנים, הוא הצליח לגייס אליו מדינות נוספות. מבחינת האיחוד האירופי סימל המהלך ניסיון להשיב לעצמו השפעה מדינית ולהחזיר את רעיון שתי המדינות למרכז סדר היום הבינלאומי.

אלא שההתפתחויות בפועל הצביעו על מגמה הפוכה. חרף ההכרה במדינה פלסטינית והחרפת הלחץ על ישראל נדחק האיחוד לשולי המאמצים לסיום מלחמת "חרבות ברזל". ההסדר שגובש בהובלת ארצות הברית בקיץ 2025, והבשיל באוקטובר להפסקת אש בין

ישראל לחמאס ולהשבת החטופים הישראלים, הושג ללא מעורבות אירופית של ממש. בוועידת שארם א־שייח', שנערכה באותו חודש, הסתפק האיחוד במעמד של משקיף בעוד המשא ומתן התנהל בהובלת וושינגטון ובהשתתפות מדינות ערביות ומוסלמיות. גם המנגנונים שהוקמו ליישום ההסכמות ולעיצוב הסדרי הביטחון והמדיניות האזוריים פעלו מחוץ למסגרת האירופית, הן בכל הנוגע לעתיד רצועת עזה הן בהרחבת הסכמי אברהם ובצירוף מדינות ערביות נוספות למעגל הנורמליזציה עם ישראל.

לאיחוד נותר אפוא תפקיד משני בלבד. הוא הציע לחדש את פעילות משלחת הסיוע האירופית במעבר רפיח (EUBAM Rafah), שפעלה לתקופה מוגבלת באמצע שנות האלפיים, וכן להרחיב את פעילות משלחת הסיוע המשטרתית (EUPOL COPPS) בהכשרת כוחות הביטחון של הרשות הפלסטינית. אולם אין זה ברור אם יש ליוזמות אלה ביקוש מצד השחקנים המעורבים ואם הן בנות־ביצוע במציאות המזרח תיכונית החדשה.

במאי 2026, לאחר חילופי השלטון בהונגריה והקמת ממשלתו של פטר מדיאר, אישרו שרי החוץ של האיחוד לראשונה סנקציות אישיות נגד מתנחלים שהוגדרו כמעורבים במעשי אלימות בגדה המערבית. הסנקציות הוטלו על שלושה אינדיבידואלים ועל ארבעה ארגונים, ובמקביל גם על עשרה בכירים בחמאס. כחודש לאחר מכן הרחיבו בריטניה, נורווגיה, קנדה, אוסטרליה וניו זילנד את הלחץ והטילו סנקציות אישיות על השרים איתמר בן־גביר ובצלאל סמוטריץ' עקב התבטאויותיהם בנוגע למלחמה ברצועת עזה. בהמשך הצטרפה גם צרפת והטילה סנקציות על השר סמוטריץ'.

גם בזירות הלבנונית והאיראנית התקשה האיחוד האירופי למלא תפקיד בעל משמעות. בלבנון מילאה צרפת תפקיד דיפלומטי מוגבל בניסיונות להשיג הפסקת אש, אולם ארצות הברית היא שהובילה את המהלך והביאה את ישראל ואת לבנון אל שולחן המשא ומתן. בחזית האיראנית מצאו את עצמם האיחוד ומדינותיו בעמדה שולית אף יותר. אף שהתנגדו למבצעים הצבאיים נגד איראן הן נשאו בחלק ניכר מהמחיר הכלכלי בעקבות שיבושי השיט במצר הורמוז ומשבר האנרגיה שנלווה להם, אבל כמעט לא השפיעו על קבלת ההחלטות. במקביל לכך החריף המשבר בין האיחוד האירופי וברית נאט"ו לבין הבית הלבן, ובראש ובראשונה לנשיא טראמפ, שמתח ביקורת נוקבת על היעדר סיוע אירופי לכוחות האמריקאיים במהלך מבצע "שאגת הארי". גם במשא ומתן שהתנהל לאחר מכן בין ארצות הברית לאיראן נעדר האיחוד כמעט לחלוטין, בעוד פקיסטן מילאה תפקיד מרכזי בערוצי התיווך.

כך, באופן פרדוקסלי, דווקא בשעה שהאיחוד האירופי החריף את ביקורתו על ישראל וביקש למצב עצמו כשחקן מרכזי בעיצוב עתיד המזרח התיכון הלכה ופחתה השפעתו על המציאות האזורית. בריסל הוסיפה להפעיל את עוצמתה הנורמטיבית באמצעות הצהרות, ביקורת, סנקציות ולחצים רגולטוריים, אבל את המהלכים המדיניים והביטחוניים המכריעים הובילו בפועל ארצות הברית, מדינות האזור ואף שחקנים חוץ־אזוריים דוגמת פקיסטן. מלחמת "חרבות ברזל", המבצעים הצבאיים והמשברים האזוריים שבאו בעקבותיה המחישו יותר מכול את הפער בין יכולתו של האיחוד האירופי להשפיע באמצעות נורמות ורגולציה לבין יכולתו לעצב בפועל את סדר היום האסטרטגי במזרח התיכון. פער זה צפוי להוסיף ולעצב את מדיניות החוץ של האיחוד באזור גם בשנים הקרובות.

בין ביקורת לשותפות אסטרטגית

מלחמת "חרבות ברזל" והמבצעים בלבנון ובאיראן דרדרו את מעמדה של ישראל באירופה לשפל חסר תקדים בעשורים האחרונים. בכירים ישראלים, ובראשם

ראש הממשלה בנימין נתניהו, נמנעים מביקורים ברוב מדינות אירופה מחשש להליכים משפטיים נגדם; החרם האקדמי על חוקרים ועל מוסדות ישראליים התרחב; כמה מדינות באיחוד האירופי ובאירופה בכלל הודיעו על הקפאת רכש ביטחוני מישראל אף שחלקן המשיכו בפועל לקדם עסקאות. עם זאת, נכון למועד כתיבת שורות אלה נמנעו מוסדות האיחוד האירופי מהטלת סנקציות מקיפות על ישראל ומהשעיית מנגנוני שיתוף הפעולה המרכזיים עימה.

הסיבה העיקרית לכך נעוצה בעומק הקשרים שנרקמו בין הצדדים במשך עשרות שנים ובאינטרסים האסטרטגיים המשותפים, ובראשם צורכי הביטחון של אירופה. על רקע המלחמה באוקראינה, החשש מפני התעצמותה הצבאית של רוסיה, אי-הוודאות באשר למחויבותה של ארצות הברית להגנת היבשת, ההאצה בתהליכי ההתחמשות ומשבר מצר הורמוז המשיכו מדינות אירופה לרכוש מישראל מערכות נשק והגנה בהיקפים חסרי תקדים. במובנים רבים המחישו המלחמה והמבצעים הצבאיים שלישראל עדיין שותפים ובעלי ברית באירופה, ושהניסיון שצברה בשדות הקרב של המזרח התיכון בפיתוח מערכות הגנה אווירית, בהתמודדות עם איום הכטב"מים, בטכנולוגיות סייבר, ברפואה צבאית ובחדשנות ביטחונית מוסיף להיות נכס אסטרטגי מבוקש גם במדינות המותחות עליה ביקורת חריפה.

כך גם בתחומי הטכנולוגיה והחדשנות, שבהם מוסיפה ישראל להיות שותפה מרכזית. הדבר בא לידי ביטוי בהתבטאויות פומביות של בכירים אירופים בזכות המשך שיתוף הפעולה ובהצלחת גורמים שונים לבלום יוזמות שנועדו לצמצם את השתתפותה של ישראל

פילוג הדיווחים על חרם אקדמי לפי סוגי החרם

אוקטובר 25 – מרץ 26

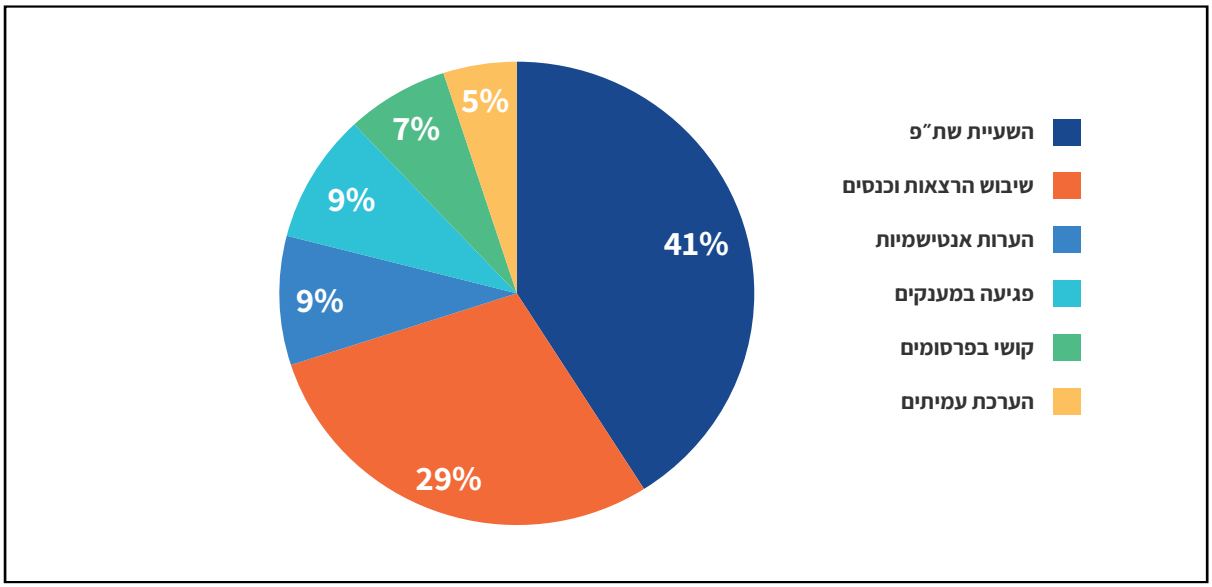

בתוכניות המחקר של האיחוד האירופי. גם במישור הציבורי והתרבותי ניכרים סימנים לכך שהיחס לישראל מורכב יותר מן השיח הפוליטי הרשמי. כך למשל חודש אירוח משחקי היורוליג בישראל בדצמבר 2025; כמה ממדינות המפתח באירופה התנגדו להדחת ישראל מתחרות האירוויזיון; בשנים 2025 ו-2026 זכתה ישראל באהדת הקהל וסיימה במקום השני חרף הקריאות להחרימה.

מבט לעתיד

מדיניות האיחוד האירופי כלפי ישראל התאפיינה במשך עשרות שנים בשילוב משתנה של תמריצים, התניות, איומים ולחצים. מצד אחד ביקש האיחוד להעמיק את שיתוף הפעולה עם ישראל בתחומי הכלכלה, הביטחון, המדע, הטכנולוגיה והתרבות; מצד אחר הוא קשר במידה רבה בין העמקת היחסים לבין התקדמות בתהליך המדיני עם הפלסטינים. כך נוצר לאורך השנים פער בין עומק השתלבותה המעשית של ישראל במסגרות האירופיות לבין מעמדה המדיני: שותפה קרובה וחשובה, אבל לא חלק מהמרחב הפוליטי האירופי.

גם יחסה של ישראל לאירופה נותר אמביוולנטי. הישראלים רואים עצמם חלק מהמרחב התרבותי והפוליטי האירופי אבל דוחים בה בעת את ניסיונות האיחוד האירופי להשפיע על החלטותיהם המדיניות והביטחוניות. עמימות הדדית זו באשר לאופיים הרצוי של היחסים ולגבולותיהם מוסיפה להיות אחד ממקורות המתח המרכזיים בין הצדדים.

מלחמת "חרבות ברזל" והמבצעים הצבאיים בלבנון ובאיראן חידדו את הפער בין שני ממדים מרכזיים ביחסי ישראל והאיחוד האירופי. במישור האסטרטגי, שיתופי הפעולה בתחומי הביטחון, הכלכלה והטכנולוגיה, לא זו בלבד שלא נפגעו אלא אף התחזקו, בעיקר על רקע המלחמה באוקראינה, התחמשותה של אירופה והחשש מפני היחלשות המחויבות האמריקאית לביטחון היבשת; במישור הערכי, לעומת זאת, המלחמה העמיקה את המחלוקות בין הצדדים. בעוד בישראל נתפסה המערכה כהכרח ביטחוני שנכפה עליה בעקבות טבח 7 באוקטובר, באירופה הלכה וגברה ההתמקדות בהשלכותיה ההומניטריות והמשפטיות של הלחימה לצד החרפת הביקורת על מדיניותה של ישראל.

התפתחויות אלה מלמדות על כך שהמחלוקת בין ישראל לאיחוד האירופי אינה עוד רק על גבולות, על התנחלויות או על התהליך המדיני. היא משקפת גם הבדלים עמוקים יותר בתפיסות של ריבונות, ביטחון, זכויות אדם, לאומיות, דת וזהות קולקטיבית. ישראל והאיחוד האירופי הם ישויות פוליטיות שונות ביסודן. בעוד האיחוד מבוסס על העברת מרכיבים של ריבונות לאומית למסגרת על־לאומית ועל תפיסה המבקשת לרסן את הלאומיות באמצעות העמקת האינטגרציה מוסיפה ישראל להיות נתונה בתהליך ביסוסה כמדינת הלאום של העם היהודי ורואה עצמה מחויבת גם לשגשוגו ולביטחונו של העם היהודי בתפוצות. תפיסה זו אינה מתיישבת במלואה עם התפיסה הפוליטית והנורמטיבית שעליה מושתתים האיחוד האירופי ומוסדותיו. משום כך אין ההצהרות החוזרות בדבר "ערכים משותפים" יכולות עוד לשמש תחליף לבחינה מפוכחת של משמעות ערכים אלה ושל גבולות ההסכמה עליהם.

דווקא מכאן עשויה לצמוח תפיסה חדשה של מערכת היחסים. ישראל והאיחוד האירופי זקוקים למעין חוזה דיפלומטי חדש שאינו מבוסס על ההנחה שהעמקת היחסים מחייבת בהכרח התכנסות הדרגתית של ישראל אל תפיסותיו המדיניות והנורמטיביות של האיחוד. תחת זאת, על החוזה החדש להתבסס על שותפות מתוך שונות: הכרה מפוכחת בכך שהצדדים חולקים ערכים ואינטרסים רבים אבל מפרשים חלק מערכים אלו באופן שונה ולעיתים מחזיקים בתפיסות שונות של המדינה,

של החברה, של הביטחון ושל הסדר הבינלאומי. שונות זו אינה צריכה להיעלם כתנאי לשותפות; עליה להפוך למציאות שהשותפות הישראלית-אירופית יודעת להכיל ולנהל.

משמעותו המעשית של חוזה כזה תהיה מעבר ממערכת יחסים בעלת שאיפה טרנספורמטיבית למערכת יחסים אסטרטגית יותר. האיחוד האירופי לא יידרש לוותר על עמדותיו בכל הנוגע לזכויות אדם, למשפט הבינלאומי, להתנחלויות או לסוגיה הפלסטינית, וישראל לא תידרש לאמץ עמדות אלה כתנאי לשיתוף פעולה. אולם ראוי לצמצם את הזיקה האוטומטית בין המחלוקות הללו לבין מכלול היחסים. הסוגיה הפלסטינית תוסיף להיות מרכיב מרכזי בדיאלוג המדיני, אבל אין הכרח שכל מחלוקת בעניינה תעכב שיתוף פעולה במחקר, בביטחון, בסייבר, באנרגיה, בבריאות, במים, בטכנולוגיה, במדבור או בהתמודדות עם שינויי האקלים.

ישראל והאיחוד האירופי: הגיע הזמן לחוזה דיפלומטי חדש – לא פחות ערכים, אלא פחות אשליות. שותפות מתוך שונות

גישה כזאת מחייבת יכולת טובה יותר לבידוד ולניהול מחלוקות. ביקורת אירופית על מדיניות ישראל אינה צריכה להביא בהכרח לפגיעה במערכות שיתוף פעולה המשרתות אינטרסים מובהקים של שני הצדדים. בה בעת, שיתוף פעולה אסטרטגי עמוק אינו צריך למנוע מהאיחוד להשמיע ביקורת חריפה כשהוא סבור שישראל מפרה נורמות ועקרונות שהוא מחויב להם. מטרת השותפות החדשה אינה ביטול המחלוקת אלא מניעתה מהשתלטות על מערכת היחסים כולה.

לשם כך ראוי לשקול גם מיסוד דיאלוג אסטרטגי קבוע בין ישראל לאיחוד האירופי, שיבחן לא רק את המשברים המיידיים אלא גם את האינטרסים המשותפים לעשור הבא. דיאלוג כזה יוכל לכלול מסלולים קבועים בתחומי ביטחון והגנה, סייבר ובינה מלאכותית, אנרגיה, מחקר וחדשנות, בריאות, מים, מדבור ואקלים, שרשראות אספקה וחוסן אזרחי. מטרתו תהיה העברת מרכז הכובד של היחסים מניהול תגובתי של משברים לעיצוב משותף של סדר יום אסטרטגי.

חוזה חדש כזה יחייב שינוי גם מצד ישראל. במשך שנים ביקשה ישראל להעמיק את השתלבותה בתוכניות ובמסגרות האירופיות, אבל מעולם לא הגדירה מהו היעד המדיני ארוך-הטווח של יחסיה עם האיחוד. כבר בפתח פרק זה עולה השאלה אם ישראל מבקשת השתלבות עמוקה יותר, מעמד של שותפה אסטרטגית מועדפת, הרחבת השתתפותה בתוכניות ובמוסדות האיחוד או המשך המודל הקיים במסגרת מדיניות השכנות האירופית. מדיניות ישראלית מעודכנת כלפי האיחוד האירופי חייבת להשיב על שאלה זו ולהגדיר במפורש מה מבקשת ישראל להשיג ביחסיה עם האיחוד בעשור הבא.

בחוזה החדש חייב להימצא מקום מרכזי ביותר למאבק באנטישמיות ביבשת אירופה. העלייה החדה בגילויי האנטישמיות מאז טבח 7 באוקטובר ממחישה שאין מדובר בבעיה ישראלית אלא בראש ובראשונה באתגר אירופי פנימי הנוגע ליכולתם של האיחוד האירופי ושל המדינות החברות בו להבטיח את ביטחונם, את זכויותיהם ואת חירותם של אזרחיהם היהודים. הצבענו כבר על הפער בין מחויבותם המוצהרת של האיחוד האירופי ושל המדינות החברות בו לזכויות אדם ולהגנה על מיעוטים לבין תחושותיהם של ישראלים ושל יהודים רבים שתגובתם להתגברות האנטישמיות אינה מספקת. ביטחונם של יהודי אירופה צריך אפוא להיתפס כחלק מהמחויבות האירופית לערכיה שלה ולא כמחווה לישראל או לקהילות היהודיות. הדבר מחייב מדיניות

עקיבה של מניעה, חינוך, אכיפה, מודיעין ואבטחה, לצד טיפול נחוש באלימות, בעבירות שנאה ובהסתה לטרור.

בסופו של דבר, החוזה הדיפלומטי החדש המוצע כאן אינו מבקש פחות ערכים אלא פחות אשליות בדבר זהות ערכית; לא פחות ביקורת אלא יכולת טובה יותר לתחום אותה; לא טשטוש מחלוקות אלא מנגנונים שיאפשרו לנהלן בלי להפוך את מערכת היחסים הישראלית-אירופית כולה לבת ערובה שלהן. החוזה החדש מבקש להעביר את יחסי ישראל והאיחוד האירופי ממודל אשר בו הקרבה נמדדת בעיקר במידת ההתכנסות הנורמטיבית למודל אשר בו אפשר לקיים שותפות אסטרטגית עמוקה גם בין שתי ישויות שאינן רואות את העולם באופן זהה לחלוטין.

לפיכך, השאלה המרכזית לעתיד אינה עוד אם ישראל שייכת לאירופה או למזרח התיכון. השאלה היא אם ישראל והאיחוד האירופי מסוגלים לבנות שותפות מתוך שונות: מערכת יחסים המכירה בהיסטוריה ובמורשת המשותפות, ובקרבה הכלכלית, המדעית והאסטרטגית ביניהם, אבל גם בהבדלים העמוקים בתפיסותיהם ובאינטרסים שלהם. הצלחת מערכת היחסים תימדד לא בהיעלמות המחלוקות אלא ביכולת לנהלן, ולהרחיב ולהעמיק במקביל לכך את מרחבי שיתוף הפעולה. אם יצליחו בכך יוכלו ירושלים ובריסל להפוך מערכת יחסים המתאפיינת זה שנים בניכור ובקרבה בעת ובעונה אחת לשותפות מפוכחת, יציבה ועמידה יותר, המותאמת למציאות האירופית והמזרח תיכונית המתהווה במאה העשרים ואחת.

מסקנות מרכזיות: לקראת מודל התקשרות ריאליסטי

1

שותפות בעל כורחן

ההיסטוריה, הגיאוגרפיה והתלות ההדדית (כלכלה, חדשנות, צורכי ביטחון) מבטיחות כי ניתוק בין ישראל לאירופה אינו אפשרות ריאלית חרף המשבר המדיני העמוק.

2

התנפצות האשליה הערכית

מלחמת "חרבות ברזל" הוכיחה כי פריזמת "הערכים המשותפים" אינה מחזיקה מים נוכח **משברים קיומיים** עקב פערי יסוד מהותיים בתפיסת המדינה, הריבונות והלאומיות.

3

הזדמנות לעיצוב חוזה דיפלומטי חדש

חולשת היסודות הערכיים מסכנת בטווח הארוך גם את הקשרים החומריים. נדרשת **ברית אסטרטגית חדשה, נטולת אשליות**, הממנפת את מעמדה הביטחוני־טכנולוגי החדש של ישראל ומתנהלת בשקיפות מלאה לגבי חילוקי הדעות.

הערות

1 "EU-Israel Association Agreement," *The European Commission*, n.d.

2 "Israel: EU Trade Relations with Israel. Facts, Figures and Latest Developments," *European Commission*, n.d.

3 תמר הרמן ואח', "סקר יולי 2025: התגברות האנטישמיות וההתנכלויות לישראלים בחו"ל גורמים ליותר ממחצית מהציבור לבטל נסיעות או לשנות יעדים", מדד הקול הישראלי, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 5 באוגוסט 2025.

4 מבין עשרת יעדי הטיסה הפופולריים של ישראלים בחו"ל, בשנת 2025, שבעה היו באירופה: יוון, קפריסין, איטליה, צרפת, גרמניה, הונגריה וספרד. ראו שרון פרדו, "יעדי הטיסות של הישראלים הם מראה: האנטישמיות מכתיבה את היעדים", מקור ראשון, 30.11.2025.

5 Sharon Pardo and Joel Peters, *Uneasy Neighbors: Israel and the European Union*, Lanham MD: Lexington Books, 2009 (2nd edition, London: Bloomsbury Publishing, 2027, forthcoming)

6 Dani Filc and Sharon Pardo, "Israel's Right-wing Populists: The European Connection," *Survival* 63, 3 (2021), pp. 99-122; Dov Maimon, "In embracing Europe's Far Right, Israel is Playing with Fire," *JPPI*, 19 March 2025; Giovanni Legorano, "Israel Is Ready to Embrace Europe's Far Right," *Foreign Policy*, 9 May 2025; Lazar Berman and Nava Freiberg, "Israel Decides to Establish Formal Ties with Trio of European Far-right Parties," *Times of Israel*, 28 February 2025; Lazar Berman, "Romania 'Shocked' by Israeli Minister's Call with Candidate who Praised WWII Antisemites," *Times of Israel*, 2 December 2024; Joseph Ataman and Mick Krever, "Israel Embraces France's Far-right, Turning a Blind Eye to its Nazi Past," *CNN*, 26 March 2025. לקשרים שמטפח שר התפוצות עמיחי שיקלי עם מנהיגים מהימין הקיצוני באירופה ראו למשל ציוצו ברשת X: https://x.com/AmichaiChikli/status/1893984976938389708; https://x.com/AmichaiChikli/status/1732055937907650568

7 ראו, "Middle East, North Africa and the Gulf" The European Commission, n.d.

8 "The Pact for the Mediterranean," Middle East, North Africa and the Gulf, *The European Commission*, n.d.

9 Sharon Pardo, "Europe's Obsession with Israel," Euractiv, 14 June 2026

10 ראו פרק 13 מאת שלומי ברזניק ואלי קנאי. הפרק מבוסס על מחקר המכון, שבחן עשרות אלפי הודעות לתקשורת והצהרות רשמיות של מוסדות האיחוד האירופי לאורך כמעט עשור וגילה ששיעור ההצהרות השליליות העוסקות בישראל זינק כמעט ב-60% מאז מתקפת הטרור של 7 באוקטובר.

11 Ministry for Diaspora Affairs and Combating Antisemitism, Annual Report – Executive Brief: Global Overview of Antisemitism in 2025, Jerusalem: Ministry for Diaspora Affairs and Combating Antisemitism, 2025 (Hebrew); The Center for the Study of Contemporary European Jewry, Antisemitism Worldwide Report for 2025, Tel Aviv: The Center for the Study of Contemporary European Jewry, 2025

12 ראו למשל את הציוץ של שר החוץ גדעון סער ב-17 בספטמבר 2025:

The recommendations of the college of Commissioners led by President von der Leyen are morally and politically distorted, and it is to be hoped that they will not be adopted as has been the case so far. Moves against Israel will harm Europe's own interests. […] Steps against Israel will be answered accordingly, and we hope we will not be required to take them. https://x.com/gidonsaar/status/1968301314447651027

13 ניתוח הצהרות של האיחוד האירופי

רקע

למרות הרטוריקה הביקורתית של האיחוד האירופי כלפי ישראל, בגלל הווטו של הונגריה תחת אורבן נמנע האיחוד במשך שנים מלקבל החלטות אופרטיביות נגד ישראל. כלומר, הציבור בישראל פחות הרגיש את השלכות הביקורת של האיחוד. המצב השתנה בעקבות הפסדו של אורבן בבחירות, שלאחריו הסירה הונגריה את הווטו שלה.

לפיכך בוצע מחקר לשם הבנה לעומק את המגמה ואת יחס האיחוד האירופי כלפי ישראל במהלך השנים. מטרתו הייתה בדיקת שינוי היחס לאחר שבעה באוקטובר. במחקר בוצעה גם השוואה למדינות נוספות שלהן קשר לאיחוד האירופי אבל אינן שותפות בו.

הניתוח בוצע על בסיס הצהרות וראיונות של האיחוד האירופי לתקשורת כמופיע באתר האיחוד האירופי.[1]

מתודולוגיה

המתודולוגיה מתייחסת לנקודות הבאות:

- מקור הנתונים.
- עיבוד הנתונים וניקוי הרעשים.
- ניתוח.

מקור הנתונים

בעזרת כלי תוכנה הורדו מהמרשתת למעלה מ-24 אלף הצהרות, שנמסרו מאז ינואר 2017 עד סוף אפריל 2026. מהן סוננו הצהרות על מדינות נבחרות. לאחר ניקוי והורדת כפילויות נותרו 3,584 הצהרות על מדינות נבחרות: ישראל, איראן, סין, טורקיה וקטאר (מהן, 895 על ישראל).

עיבוד הנתונים וניקוי הרעשים

המטרה הייתה סינון הצהרות באתר שהן "רעש". למשל, הצהרה שאינה כוללת תוכן.[2] נוסף על כך בוצע סינון כפילויות. נבדקה האפשרות שתוכן זהה פורסם בכמה שפות. בדיקה מקדימה בעזרת כלי בינה מלאכותית הראתה שכמות הפרסומים שאינם באנגלית, מזערית, ולפיכך הוחשבו הצהרות באנגלית בלבד.

ניתוח

כאמור, בוצעה השוואה בין ישראל, איראן, סין וקטאר. בעזרת ChatGPT 5.2 בוצע ניתוח טון (סנטימנט), שבדק את יחסו של הנציג הרשמי של האיחוד האירופי, ג'וזף בורל, כמופיע בהצהרה על המדינה שנבדקה. ציון הטון שניתן לכל הצהרה הוא בין 1 למינוס 1. לאחר מכן חולקו הציונים באופן הבא: כל הציונים בטווח בין 0.25 למינוס 0.25 סווגו כניטרליים, ציון מעל 0.25 סווג כחיובי, וציון מתחת למינוס 0.25, כשלילי.

רטוריקה של האיחוד האירופי: טון לפי מדינה

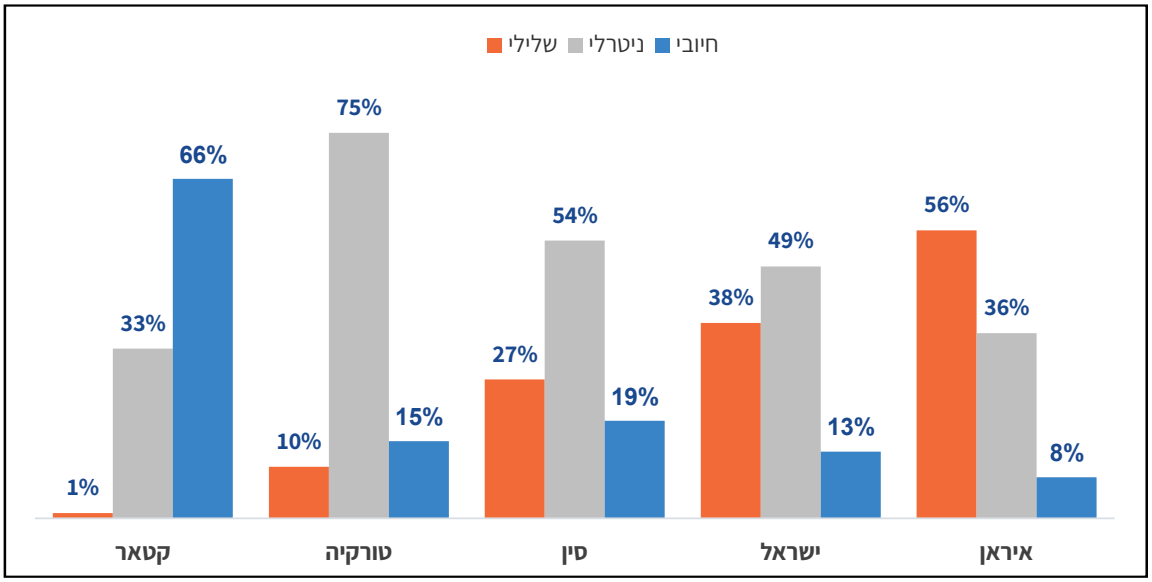

ניתוח נתונים: 2017–2026

רטוריקה של האיחוד האירופי כלפי ישראל: לפני 7 באוקטובר ואחריו

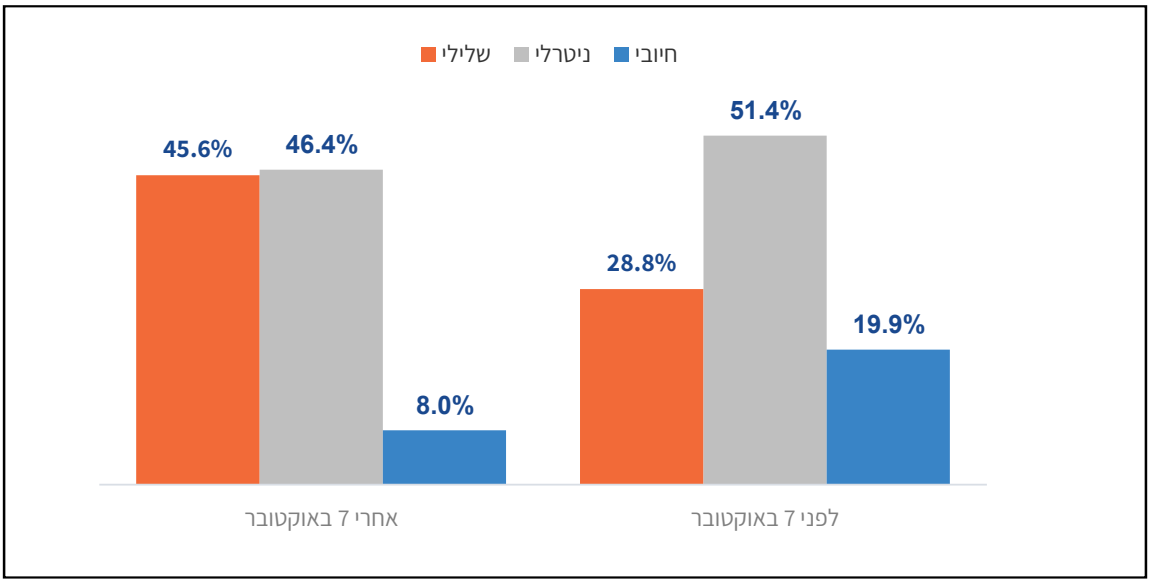

ניתוח נתונים: 2019–2026

תוצאות ההשוואה בין המדינות

אפשר לראות שאחוז גבוה באופן יחסי (למעלה מ-13%) של הצהרות על ישראל, שלילי. עם זאת, הוא אינו שלילי יותר מאיראן, בניגוד לניתוח הצהרות מזכ"ל האו"ם שפרסמנו לאחרונה.[3] נבחן את היחס כלפי ישראל לאורך זמן.

השוואת טון לפני ואחרי שבעה באוקטובר:

חשוב לציין שהתקופה שלפני 7 באוקטובר החלה בינואר 2019 ושהתקופה שאחרי 7 באוקטובר הסתיימה בסוף אפריל 2026. אפשר לראות שאחוז ההצהרות השליליות כלפי ישראל עלה כמעט ב-**60%**. יתרה מזאת, אחוז ההצהרות החיוביות ירד ביותר מחצי.

יחס לישראל, ממוצע שנתי:

הגרף מראה את השינוי בטון הממוצע לפי שנה כלפי ישראל לאחר 2023. יחס האיחוד כלפי ישראל החריף באורח ניכר.

ממצא נוסף

מהצהרות על ישראל שנבחנו עלה ש-50.1% מהן כוללות מילות מפתח הקשורות לפתרון שתי המדינות, כגון: שתי מדינות, מדינה פלסטינית, תהליך השלום, ועוד. ממצא זה יכול להעיד כמה חשוב נושא זה לאיחוד האירופי. רטוריקה זו חוזרת על עצמה בהצהרות השונות.

טון שנתי כלפי ישראל

הטון נמדד בטווח שבין אחד למינוס אחד

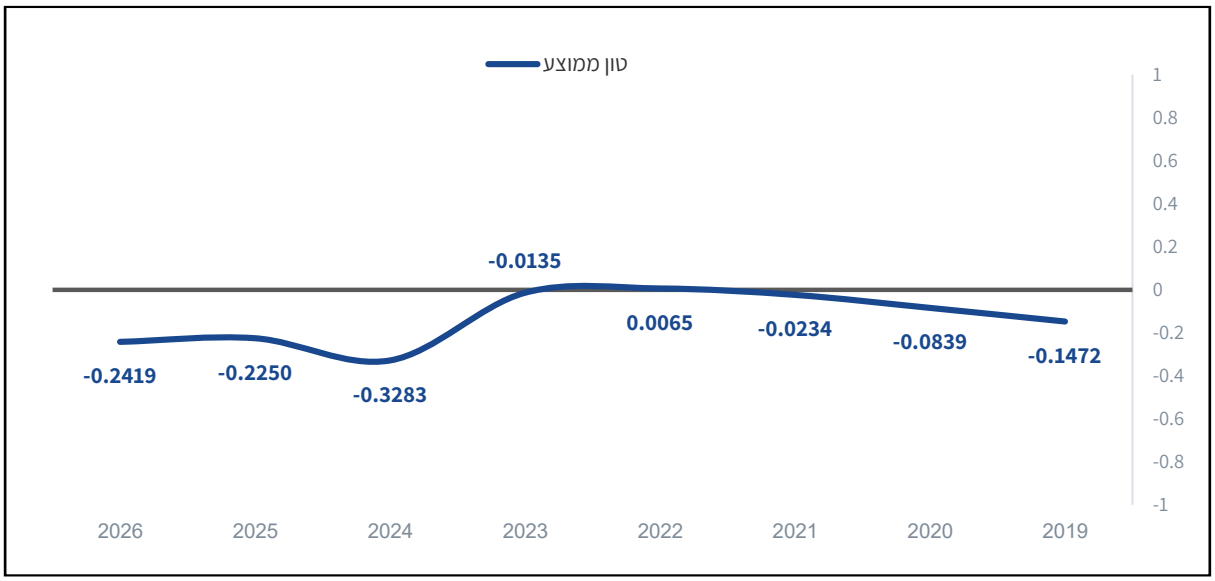

ניתוח נתונים: 2019–2026

דוגמאות נבחרות על ישראל

הצהרה חיובית

- *Israel joins Horizon Europe Research & Innovation Programme | EEAS*:

הודעה על הצטרפות ישראל לתוכנית Horizon ועל כך שחוקרים ישראלים יוכלו להשתתף בתוכנית חדשנות. ההצהרה נמסרה ב-7.12.2021 ומשבחת את ישראל ואת השתתפותה הניכרת בתוכניות חדשנות אירופיות.

- *The European Commission announces an urgent review of its financial assistance for Palestine | EEAS:*

בהצהרה מופיע גינוי חד-משמעי כלפי מעשי חמאס בשבעה באוקטובר בישראל. נוסף על כך מצהירה הוועדה האירופית שהיא תבחן באופן מיידי את תמיכת האיחוד האירופי בפלסטינים כדי לוודא שאינה תומכת בעקיפין בפעילות הטרור נגד ישראל.

- *Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the attacks against Israel | EEAS:*

הצהרה נוספת, מ-9 באוקטובר, אשר בה גינוי חד-משמעי כלפי חמאס, הבעת סולידריות כלפי ישראל וציון שלישראל זכות הגנה עצמית בהתאם לחוק הבינלאומי. כאמור, זוהי הצהרה קצרה אך אוהדת מאוד כלפי ישראל.

הצהרה ניטרלית

- *EU- Gulf Cooperation Council: Opening remarks by High Representative Josep Borrell at the Joint Ministerial Council | EEAS:*

בהצהרה, שניתנה ב-10 באוקטובר 2023, מביע ג'וזף בורל, נציג האיחוד, אמפתיה כלפי ישראל ואף מציין ששוחח עם שר החוץ אלי כהן. באותה נשימה הוא אומר שיש לכבד את החוק הבינלאומי ולמנוע מאזרחים נוספים לאבד את חייהם. יתרה מזאת, הוא מציין שגם ישראלים וגם פלסטינים נהרגו, "ואני סבור שהעדיפות כעת היא לעצור את האלימות, להפיג את המתיחות, להגן על האזרחים ולשחרר את כל בני הערובה. מאזן הנפגעים בימים האחרונים נורא, בלתי-נסבל. למעלה מ-900 ישראלים, ואנחנו לא יודעים, אולי 700 פלסטינים - אבל המספר הולך ועולה משעה לשעה - נהרגו, נוסף על אלפי פצועים משני הצדדים". משתמע מדבריו שהוא קורא לעצור את ההסלמה באופן הדדי. לכן התקבל ציון טון ניטרלי ולא חיובי.

הצהרה שלילית

- *HRC55 - Item 4 General debate on human rights situations that require the Council's attention | EEAS:*

להצהרה זו טון שלילי. מופיעה בה ביקורת על המצב ההומניטרי ברצועת עזה - סכנה של רעב המוני (famine) ושל קריסת מערכת הבריאות, ודאגה למעבר סיוע הומניטרי. מועלית בה קריאה לכל הצדדים לשמור על האזרחים. הכותב מזהיר מפעולה ישראלית אפשרית ברפיח. הוא אומר שפעולות צבאיות צריכות להיות פרופורציונליות. נוסף על כך הוא מגנה את אלימות המתנחלים וטוען שההתנחלויות "אינן חוקיות". לפיכך הטון שלילי. אף על פי כן מנסה הכותב לאזן. הוא טוען שלישראל זכות להגנה עצמית, מגנה את חמאס ואפילו מציין שארגון זה משתמש באזרחים כמגן אנושי ומזכיר את האלימות המינית שנקט בשבעה באוקטובר: "האיחוד האירופי ממשיך להביע דאגה עמוקה מהמצב בגדה המערבית, לרבות

מזרח ירושלים. האיחוד האירופי מגנה בתקיפות את מעשי האלימות של המתנחלים. ההתנחלויות אינן חוקיות על פי המשפט הבינלאומי ויוצרות מכשול לשלום. על ישראל להפסיק את הרחבת ההתנחלויות, את הפינויים, את ההריסות, את ההפקעות ואת העקירות בכפייה, למנוע מעשי אלימות מצד המתנחלים ולהבטיח שהעבריינים יועמדו לדין".

- *Israel/Gaza: Statement by the High Representative on remarks of Minister Smotrich regarding starving civilians | EEAS:*

בהצהרה זו מובא גינוי לשר האוצר בצלאל סמוטריץ על איומו - "השר סמוטריץ' אמר כי 'ייתכן שיהיה זה מוצדק ומוסרי' לאפשר לישראל 'לגרום למותם מרעב של 2 מיליון אזרחים' עד ש'החטופים יוחזרו' ". ההצהרה מגנה את דבריו בחריפות ואף קוראת לממשלת ישראל להתנער מהם ולנהל חקירה שקופה על מה שאירע בשדה תימן. ההצהרה מדברת על כך שמאות אלפי עזתים חשופים לרעב ולמגפות ברצועת עזה. יתרה מכך, האיחוד קורא להפסקת אש מיידית ולעלייה ניכרת בסיוע המוכנס לרצועה. חשוב לציין שבהצהרה זו, בניגוד למובא בדוגמה הקודמת, לא מופיעים איזונים כגון זכותה של ישראל להגנה עצמית או ביקורת על חמאס.

- *Israel/Palestine: Statement by the Spokesperson on settlements in the West Bank | EEAS:*

הצהרה שנמסרה ב-16 בינואר 2026. גינוי חריף על הרחבת הבנייה ביהודה ושומרון. מופיעות בה האשמה שמדיניות זו היא מכשול לשלום וביקורת על אלימות של מתנחלים. חשוב לציין שגם בהצהרה זו אין בנמצא אמירה מאזנת שלפיה לישראל יש זכות לביטחון או בדומה לכך.

ניתוחים שאינם קשורים לישראל באופן ישיר

איראן לאורך זמן

אפשר לראות שהטון כלפי איראן החמיר עם השנים באופן ניכר. אחת הסיבות האפשריות לכך היא תמיכתה ברוסיה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהצהרה הבאה, אשר בה איראן סופגת טון ביקורתי מאוד:

EEAS | Statement 'Ministers Foreign G7: "על איראן להפסיק לאלתר כל תמיכה במלחמתה הלא-חוקית והלא-מוצדקת של רוסיה באוקראינה ולעצור את העברות הטילים הבליסטיים, את כלי הטיס הלא-מאוישים ואת הטכנולוגיה הנלווית, המאיימים באופן ישיר על העם האוקראיני כמו גם על הביטחון האירופי והבינלאומי בכללותו". יש כאן אפוא האשמה שתמיכתה של איראן ברוסיה פוגעת בביטחונה של אירופה. ההצהרה נמסרה ב-14 בספטמבר 2024.

קטאר

קטאר זוכה ליחס אוהד למדי מהאיחוד. מופיעות מעט הצהרות הנושאות ביקורת או טון שלילי כלפיה. להלן כמה דוגמאות.

הצהרה חיובית

- *Qatar: Press remarks by High Representative/Vice-President Josep Borrell after meeting with Prime Minister/Foreign Minister Mohammed bin Abdulrahman bin Jassim Al-Thani | EEAS:*

"אני מעריך מאוד את התפקיד הבונה שממלאת קטאר ככוח אזורי בעל יכולות רבות לקידום השלום והיציבות". בהצהרה זו, שנמסרה ב-11 בנובמבר 2023 (אחרי שבעה באוקטובר), אומר ג'וזף בורל שלקטאר תפקיד בשלום וביציבות האזורית.

טון שנתי כלפי איראן

הטון נמדד בטווח שבין אחד למינוס אחד

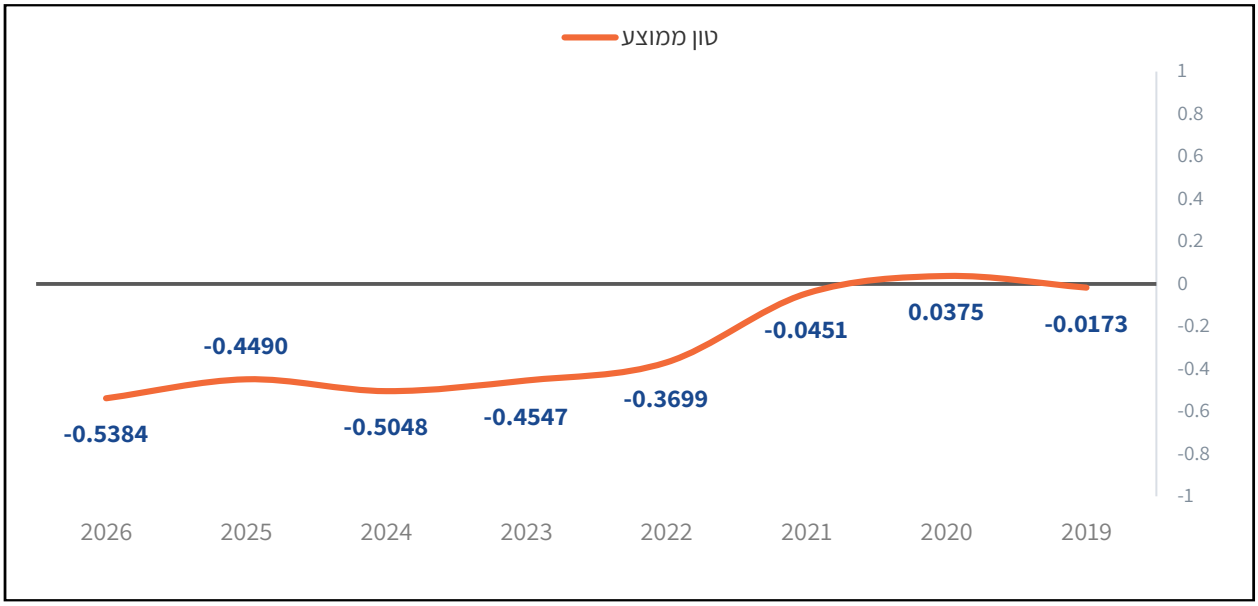

ניתוח נתונים: 2019–2026

הצהרה ניטרלית

- *EU-ASEAN: Press remarks by High Representative Josep Borrell ahead of the EU-ASEAN Commemorative Summit | EEAS:*

במקרה זה, עיתונאי שואל אם האיחוד ימשיך את היחסים עם קטאר, המשחדת פוליטיקאים מהאיחוד. ג'וזף בורל מתחמק, ואומר שקטאר תנכח בפסגת ההנצחה של האיחוד האירופי ואיגוד מדינות דרום מזרח אסיה (ASEAN), שתתקיים באותו יום.

הצהרה שלילית

- *Foreign Affairs Council: Press remarks by High Representative Josep Borrell upon arrival | EEAS:*

גם במקרה זה שואל עיתונאי את בורל בנוגע לניסיונה של קטאר לשחד חברי פרלמנט אירופי ולהשלכות ניסיון זה. בורל עונה שהוא מודאג מאוד מכך. לכן נקבע כאן טון שלילי. עם זאת, אין בהצהרה ביקורת חד-משמעית: "ש: קטאר מנסה ככל הנראה להשפיע על חברי הפרלמנט האירופי (MEPs), מנסה לקנות אותם. מה משמעות הדבר בכל הנוגע ליחסים עם קטאר, ואילו השלכות צריכות להיות לכך?".

"תראה, כמו שאמרת: 'ככל הנראה'. אני לא שופט, ההליך המשפטי עדיין מתנהל. אין ספק בכך שהחדשות מדאיגות מאוד, מדאיגות מאוד מאוד".

טורקיה

בחנו את טורקיה מכיוון שהיא מועמדת לחברות באיחוד האירופי ויש לה קשרים ענפים איתו. חשוב לציין שעיקר הטון כלפי טורקיה ניטרלי. הדבר בא לידי ביטוי בכך שבהצהרות לא מעטות היא מופיעה כאחת המדינות המועמדות להצטרף לאיחוד האירופי.

הצהרה חיובית

- *OSCE Permanent Council 1410 Vienna, 09 February 2023 | EEAS:*

הצהרה הקשורה לרעידת אדמה שהתרחשה בטורקיה ולסיוע שניתן לה בעקבות כך.

הצהרה ניטרלית

- *EU Statement - United Nations Security Council Open Debate: Silencing the Guns in Africa - cooperation between the United | EEAS:*

הצהרה החוזרת על עצמה פעמים רבות. טורקיה מוזכרת כאחת המועמדות להצטרפות לאיחוד האירופי.

הצהרה שלילית

- *Statement by the Spokesperson on the case of Turkish journalist Ahmet Altan | EEAS:*

ביקורת על טורקיה בעקבות מעצר העיתונאי אחמט אלטן ב-13 בנובמבר 2019.

סיכום ומסקנות

אפשר לומר שהאיחוד החריף את ביקורתו על ישראל באורח ניכר מאז שבעה באוקטובר, אף שבתחילה גילה הזדהות רבה עם ישראל. חשוב לציין שלאורך הצהרותיו חוזר האיחוד על האמירות הבאות:

- לישראל יש זכות להגנה עצמית.
- קריאה לשחרור חטופים בזמן המלחמה.
- חזרה על ציון מתקפת טרור של חמאס בשבעה באוקטובר.

נוסף על כך, מדי פעם האיחוד מציין שחמאס משתמש באזרחים כמגן אנושי. אף על פי כן, הדבר אינו מונע ממנו לבקר את ישראל על המצב ברצועה. נוסף על כך, חלק מהביקורת הוא סביב המתרחש ביהודה ושומרון. יותר מ-50% אחוז מההצהרות כוללות אזכורים הקשורים לנושא שתי המדינות (כיום אין כמעט פוליטיקאי ישראלי המשתמש במונח זה).

בכל הנוגע לאיראן, לדעתי, מדינת ישראל יכולה לנצל את השתתפותה של איראן במלחמה נגד אוקראינה ככלי דיפלומטי. כלומר, היא יכולה להראות שישראל נאבקת נגד מדינת טרור הפוגעת בסופו של דבר באירופה עצמה.

הערות

1 אתר שירות החוץ של האיחוד האירופי: https://www.eeas.europa.eu

2 הצהרה ללא תוכן: https://www.eeas.europa.eu/eeas/test-press-alert-2_en

3 מחקר על נאומים של מזכ"ל האו"ם של מכון מדיניות העם היהודי: https://jppi.org.il/wp-content/uploads/2026/04/ניתוח-הצהרות-מזכל-האום-מחקר.pdf